

ГР, ДОМАШОВЕЦЬ

Новими Шляхами

1-2

diasporiana.org.ua

REV. G. DOMASHOVETZ
52 Woodlawn Place
Irvington, N. J., U.S.A.

Нови Шляхами

Оповідання

Гр. Домашовець

ЧАСТИНА I

НАКЛАДОМ АВТОРА

Гартфорд — 1957 — Саскатун

Copyright, 1957, by the Author

Права передруку застережені.

Printed in Canada by:
The Gospel Press, Saskatoon, Sask.

ПЕРЕДМОВА

Найтяжча річ у письменницькій справі, то це передмова. Краще написати ціле довше оповідання, ніж саму передмову.

Збірка оцих моїх оповідань під заголовком: "НОВИМИ ШЛЯХАМИ" містить у собі головно новий матеріял, що ще не бачив друкарських черенок. Тільки кілька з цих оповідань були вже друковані в деяких євангельських журналах.

Заголовок "НОВИМИ ШЛЯХАМИ" — це не якась собі медитована видумка, а просто пригоди з людського життя-буття нашого часу. Ці різні пережиття у формі оповідань, наче б самі напросилися, щоб іх так назвати. Далі, ми живемо в часі великих світових перемін і подій. Боротьба людського розуму й душі зі старою й пережитою заскорузлістю не вгаває. Вона буде продовжуватися так довго, поки людина не стане на правдивому шляху життя.

На українському літературному полі було й є багато різних оповідань, повістей, романів і інших літературних жанрів. Однак, від часу великої літературної творчості Ів. Франка аж досі, — українська белетристика по волі, чи по неволі, вибрала компромісовий напрямок: "Скачи враже, як пан каже". Цебто автор у своїм творі не придержується живої правди, а силкується догоditи своїм читачам, пишучи тільки про те, що ім подобається, а відтак, щоб видавництво заробило на книжці, як "Заблоцький на милі".

Новий шлях — це шлях євангельський. Сьогоднішні вимоги означають переміну й поліп-

шення людського життя, в першу чергу на полі релігійному, бо "Не хлібом самим буде жити людина, але кожним словом, що походить із уст Божих". Новий шлях — це зближення людини до Бога. Наш час, це час не на плакучі високі фрази про моральний упадок людини, але скора й рішуча допомога людині, щоб її вивести з того упадку. Це повинно бути головним завданням сучасної християнської літератури, не тільки наукової, але й beletrystyki.

У цій збірці поміщено троє оповідань у віршованій формі, які взяті з досі ще недрукованої збірки оповідань під заголовком: "РИМИ ДІДА ОХРИМА". Вони були написані перед другою світовою війною й на початку війни. Якось припадково збереглися, бо кільканадцять оповідань прозою загинули. На скитанні я дав їх перечитати редакторові з професорським титулом. Він із цікавістю перечитав їх і сказав: "Це гарна річ, але вона надається для простолюдя-селян". Я подякував йому за його щирість, а в душі дякував Богові, що я не минувся з метою, бо велика більшість нашого народу, то це селяни-хлібороби; хоч, правда, не такі хлібороби, що про них писав В. Липинський, які посідали більші й менші обшари землі, на яких правдивий хлібороб-селянин не міг заробити навіть на кусень чорного хліба. Для таких справжніх селян, моїх братів, написана ї ця збірка оповідань, щоб вони при допомозі евангельського світла рвали кайдани всякого насильства й неправди, і жили, як нові люди, на "Обновленій землі".

Можливо, що ця збірка оповідань не буде користатися похвалами та признанням, бо в ній мало говориться про "соловейкові співи в гаї", про "вишневі садочки", про "білесенькі хатки"

й т. п. Що з тих гаїв і соловейків, як у житті людському панує не світло, а темрява; не рівність і толерантність, а погорда й ненависть... Відвічне право Боже: "Люби свого ближнього, як самого себе!" — сталося для практичного життя чимсь абстрактним. Замість цього права бачимо самолюбство, визиск, ошуканство й т. п. У тих гаях і вишневих садочках Шевченко бачив не рай, а пекло. Франко в тих білих хатках чув скрегіт зубів.

Цілком справедливо Борис Грінченко схарактеризував наш рідний край такими словами:

"Убогії ниви, убогії села,
Убогий, обшарпаний люд...
Смутній картини, смутні, невеселі,
А інших не знайдете тут..."

З тими сумними й невеселими картинами приходилося й мені впродовж цілого життя зустрічатися. На старих шляхах моого буденого життя, здавалося, що воно так і має бути. Але, коли я вийшов на євангельський шлях і пішов цим новим шляхом у ті убогі й бідні села, то ті картини стали просто разючими та страшними. Такі образки в оповіданнях, як "Післанець", "Хай знає світ", — це не співи соловейкові в гаї, або квітчасті й паухучі вишневі садочки, — коли то людині прийшлося через ціле життя злідувати аж до розpacі та вкінці покінчти з життям на хресті. Що з тих хрестів та статуй, що стояли в гаях і по роздоріжжях? Що з цього всього, як люди жили й далі живуть у неволі не тільки фізичній, але й духовій, і то не рік, не сорок років, — не сорок років, — але цілими довгими століттями...

Можливим, що в діяспорі багато хто при кращих умовинах життя вже забули про нужду й горе, яке ще мільйони людей переживають неприємні пригоди й випадки, рятуючи своє життя.

Наприкінці треба сказати, що коли ті всі вікові й старі методи не дали для добра людського бажаних результатів, то нам треба шукати нового шляху; треба зробити так, як зробив Тимко, герой поміркованої чарки, — перемінити своє життя і свою хату. Це є той новий шлях — шлях євангельський.

Гартфорд, 16-го червня 1957.

Гр. Домашовець

НОВА ПІСНЯ

Василина, вдова, сиділа сама-самісінька в хаті, в якій було тихо, так тихо, що можна було почути хоч би найменший шелест. П'ять дротів так і вибліскували від лямпового світла в її пальцях. Вона викінчувала рукавички для сина Степана, що того вечора не був у дома, а пішов на місійно-евангельське Богослужіння, яке відбувалося не дуже далеко в сусідньому селі.

Хата й невеличке обійстя Василини було якраз із півдневої сторони доволі широко-плескуватої гори, що була покрита старими й віковічно зеленими ялициами та смереками. Вечір був доволі тихий та зоряний. Легесенький вітер, що пересувався, шумів співно на верхів'ях вічносонних ялиць та смерек. Час від-часу знизувався й віяв поміж узгір'я й тихцем підкрадався аж до Василинової хати, до самісіньких вікон, співаючи їй дивну лісову пісню. Вона, слухаючи, як співає вітер за її вікном, почала й собі співати свою улюблену пісню, що вона її почула вперше на баптистському Богослуженні, й через яку вона навернулася до Ісуса Христа та прийшла до живої віри в Нього. Вона цю пісню так собі запам'ятала, що потім завжди, як тільки була насамоті, тихцем її співала:

"Як сумно буває мені,
Коли я не бачу Христа, —
Спокою немаю тоді,
Змовкають, німіють уста."

Проминуло вже кілька років, відколи Василина стала вдовою з п'ятьма малими дітьми, яких вона вміло й терпеливо виховала на дорослих і гарних людей. Старших трьох синів пішли у світ шукати кращої долі, бо вдома з убогої господарки не можна було вижити. Вдома при матері полишилося двох молодших дітей: Степан і Варка.

Коли євангельська вістка пролунала по Західній Україні й пролетіла поміж долини та узгір'я Карпатських гір, вона не поминула й Василиної хати, щоб не навідати її радісною новиною.

Василина перестала співати й, заговоривши сама до себе, сказала: — “О, Господи, яка я щаслива, що Ти мене не поминув, бідну вдову, ось у цих відвічних горах. Яка я щаслива...” — приговорювала вдова, переплітаючи дротами вовняну нитку очко за очком. — “Вже два роки пройшло, відколи я й мої сини: Климко та Степанко пізнали й повірували в Ісуса Христа, так доброго нашого Спасителя, що нас помилував та простив нам наші гріхи.”

Вже рік, відколи Климко виїхав на працю до Франції. Він ніколи не забував про свою матір, майже щомісяця посылав частину запрацьованих грошей для неї, щоб вона могла поліпшити господарку. Він не марнував гроша й не пускав їх на вітер, бо знов, що в нього ще є мити, брат і сестра. І Степанко... нема що казати, — Христова Євангелія дійсно має силу змінити людину: чи то старого чоловіка, чи юнака, а навіть і дитину. Відтак вона дальше продовжувала: — “Коли б ще Варка стала вірною Богові людиною, яка б я була щаслива... Вона якась дивна, глуха й недоступна для Слова Божого.”

Вже був пізній вечір. Степана не було з Богослуження. Він мав повернутися не пізніше, як о 11-ій годині. Але Варка... Варки ніколи не втримаєш у хаті, вона все десь знаходила собі місце та й марнувала вечори на пустих вечорницях. Василина закінчила плести рукавички й почала приготовляти постіль для себе й для дітей. Опісля прикрутила трохи світло, склонила свої коліна й почала молитися вечірньою молитвою. Вона того вечора молилася так, як ніколи досі. Молилася молитвою глибокої віри та сліз... Вона молилася досить довго... Молилася за долю своїх дітей, особливо за навернення Варки, щоб вона навернулася до Христової живої віри. Вона молилася з дитячою вірою й вірила в ті слова, що записані в Святій Євангелії. "Коли будете в Мене просити чого... то вчиню." — "Господи, наверни мою доню, врятуй її, щоб вона не загинуда в гріхах цього світу."

Мати кілька разів просила Варку, просто благала її, давала для доньки добре поради та перестороги, але бачила, що її власні материнські заходи були безуспішні. Вона рішила вхопитись за найпевніший засіб — молитву.

Проминуло кілька днів. Василина переконалася, що її молитва не була недоцільною, бо спостерегла, що Варка не кожного вечора, як то було перед тим, спішиться відвідати своїх товаришок, а почала більше цікавитися домашньою працею, якої не бракувало в хаті.

Варка була гарна та вродлива дівчина. Гориста природа не поскупила для неї красою. Мати часто думала про неї й боялася, що як вона не навернеться до євангельського життя, то щоб з нею не сталося таке лихо, як то буває не

раз із гарною квіткою. Мати знала, що гультаї, безбожні люди, м'ожуть поглумуватися над бідною дівчиною. Вона знала, що з Варкою може статися таке, як то буває нераз з тією гарною квіточкою, що рясніє на городі. Її хтось зриває, налюбується її красою, а відтак жбурляє нею, як звичайно собі соломинкою у смітник.

Одного вечора Варка повернула дуже скоро від своїх товаришок додому. Мати помітила у Варці деяку переміну й була задоволена, що може частіше разом із дітьми вечеряті та спокійно лягати на нічний відпочинок.

Ніч, як звичайно гірська ніч, часто буває мінлива.

Надворі було трохи похмуро й вітряно, так що вітер час-від-часу завивав та скиглив, начебто просився, щоб його впустити до хати.

Для Варки та ніч була надзвичайна й пам'ятна. Пізніше вона не могла сама собі уявити та зрозуміти, що це було: сон, чи привид, чи якась візія. Вона опісля сама не знала, як це оповісти та пояснити матері.

Вона оповідала: "Я була над чудовим шляхом, що тягнеться крізь зелені, мов би райські, долини. По обох боках шляху рясніли ряди чудових, розквітлих та пахучих дерев, що своїм запахом п'янили мою молодечу душу. Я знаходилася коло шляху сама-самісінка, як та білинка в широкому чистому полі. Раптом у моїх уях пронісся голос якоїсь дивної нової пісні; такої пісні я ще ніколи не чула й її ніхто в цьому світі не почує. Я звернула свій зір у ту сторону, звідкіля лунала та дивна й невисказана пісня. І миттю на мое велике здивування я побачила силу силенну людей, що йшли цим шляхом і наблизувалися до мене. Я хотіла скопи-

тися з місця та й бігти напроти, щоб краще приглянутися, що це за люди, але не могла руши-
тися з місця. Мене щось прив'язало, прикувало
до землі. Я стояла непорушна, мов би той віч-
но-скалистий камінь. Відтак той великий похід
почав зближуватися до мене все ближче та
ближче... Я почала дивитися та й помітила,
що всі ті люди, які йшли, були гарні-прегарні...
Обличчя їх, мов сонце... Усі приодіті в білу,
як сніг, одежду. Над головами їх сяяли, мов рай-
дуга, веселкові серпанки. На переді, на чолі то-
го походу я побачила Ісуса Христа, Спасителя.
У мене серце затріпотало, як крильця в молодої
пташки, а сяйво краси Сина Божого осліпило
мої очі. Я не могла дивитися... Він пройшов,
а за Ним ішли довгими рядами-лавами люди, всі
молоді, всі гарні... Йшли чоловіки й жінки, всі
мов би юнацтво, та співали дивно радісну мело-
дію й невисказані слова нової пісні. Пройшла
одна лава, друга та третя й раптом я дивлюся,
й бачу — йдуть мої два брати, йдуть Климко та
Степан, і промовили до мене: "Варцю-сестрич-
ко, ходи з нами, не лишайся ось тут, ходи, бо в
цьому світі буде горе... Чим скоріше ходи!"
Я хотіла стрибнути пташкою зного місця та
йти за моїми братами, але не можна було. Я
стояла непорушна, мов би соляний стовп, у який
замінилася колись Лотова жінка за те, що огля-
нулась і подивилася на палаючу вогнем Содому
й Гоморру. Мене щось пригнуло до землі. Я
не могла зробити кроку вперед, — стою та й
дивлюся... Ось ідуть далі спасених людей
лави за лавами, усі такі гарні, такі милі, так що
я зі своєю красою повинна була ховатися перед
ними. Між жінками я побачила мою матір, яка
ж вона гарна! Я не пізнала б її, коли б вона не

відозвалася та й не сказала до мене: "Варцю, доню моя, чого ти стойш ось тут самісінка? Ходи зі мною, ходи! — Ми йдемо в чудову небесну країну. Ходи, не лишайся ось тут, у цьому світі..."

"Що діялось у моїй душі, я цього не можу переповісти... Серце мое переживало щось жахливє, болюче й розпачливе. Я хотіла плакати й ридати... Я хотіла волосся рвати на своїй голові з розпуки, я хотіла сама себе знищити, але мої руки й ноги не мали сили, ні можливості, щоб рухнутися з місця. Я була уся, як стята деревина, як нерухомий камінь. Перед моїми очима пройшли останні лави, всі веселі, всі щасливі, на іхніх обличчях сяяла невимовна радість. Коли усі пройшли повз мене, я лишилася сама-самісінка. Тоді крізь мою душу повіяло щось сумовите... Мене охопила якась чорна, мов найчорніша ніч-темінь... Мені здавалося, що я стою й тону в якусь безмежну й безденну глибину, у глибину вічної й безповоротної темряви... Серце мое було в найвищій напрузі. Я прокинулась..."

"У хаті було зовсім спокійно й тихо... Я скопилася зі свого ліжка, накинула на себе верхню нічну одежду й почала молитися. Я молилася вперше молитвою, що пливла із глибини моєї душі... а з моїх очей раз-у-раз котилися, мов рання роса, слізози... Я молила Бога: "Господи, прости мені та помилуй мене! Пробач мої провини невіри у Твою велику та милосердну любов. Не полиши мене в чорній ночі моїх гріхів! Я хочу Тобі служити й Твоєю бути навіки!"

**

Старий годинник з двома подовгастими та круглими тягарками на почернілих ланцюжках, що вже висів кільканадцять літ на стіні й виконував вірну й точну службу в убогій підкарпатській хатині, — продзвонив якраз другу годину по півночі.

Василіна прокинулась зі сну та прислуховувалася до нічної тиші й у цій тиші вона почула тихий шептіт Варчиної молитви: "Господи Ісусе, Спасителю мій, я відтепер віddaю Тобі мое молоде серце й мою душу. Я хочу служити Тобі все життя мое. Я хочу бути від цієї хвилини Твоєю власністю."

Варка закінчила свою молитву, встала з навколошок і лягла тихцем до свого ліжка.

Мати слухала й сама не давала собі віри, чи це сон, чи це дійсність. Вона не знала, що робити, чи дякувати Господеві, чи скопітись із ліжка та обняти доню й поцілувати її з радості. Вона втрималася лише, отерла сльози з лица й відізвалася, кажучи:

— Варцю, може ти хвора?

— Ні, мамцю, я цілком здоровा. Я молилася та просила Ісуса Христа, щоб Він простив мої гріхи, та щоб прийняв мене в ряди віруючих. Від цієї хвилини, люба мамцю, я вже буду служити моєму Спасителеві-Христові. Я вам, мамо, все розкажу, що я пережила, та що я бачила.

В хаті панувала далі тиша. Мати дякувала Богові, що Він вислухав її благання й воскресив її доно до нового життя.

Варка лежала й думала про те все, що пережила. А дивна нова пісня невпинно бреніла в її вухах.

МОЛИТВА ЛОМИТЬ ЗАЛІЗО

Ось-ось надходили Різдвяні Свята. Надворі було похмурно та сніговійно.

У хаті Олекси Задубного панувала тиша... Лямпа, що висіла між вікнами на стіні, була трохи вкручена, щоб не осяювати великою ясністю хати. Люди економили, а тому не випалювали нафти, а подруге, вважали за зайве, щоб щось увечорі робити, бо війна перервала всю іхню надію на краще майбутнє.

Старий Олекса сидів і куняв біля печі, а дружина поралася в кухні, приготовляючи таку-сяку вечерю.

Омелько, ще один одинокий син, лишився вдома при батьках, бо кількох старших війна розвіяла по Божому світі. Сидів він біля вікна й літав гадками, роздумуючи про своїх старших братів... В цю саму пору співав совиним тужливим співом вітер, а ожеледіла стріха разу-раз дзеленькотіла, помагаючи в акомпаньємент тужливо-віючому вітрові співати зимові пісні.

Крім густо-темної сніговії, хмара, що покрила ввесь зимовий обрій, повисла ще одна хмара, жахлива хмара другої світової війни.

Задубні мали кількоє дітей: п'ять синів та одну дочку, що вже була заміжня. Думали вони не раз та не двічі, що як тільки поблагословить доля, то буде де старечі голови прихилити на старші літа.

Аж тут нараз війна... Чотирьох старших

синів, наче б вітер розвіяв, наче б назавжди попрощалися з батьками. Наймолодший, Омелько, залишився, але й з того було дуже мало надії. Хто ж міг у часі війни мріяти про якусь надію. Війна поневолює всіх людей, кожен стається її невільником і жертвою.

Олекса був віруючим і богобійним християнином. Ніколи й нікому не заподіяв лиха. Був собі, як звичайно, середнім господарем. Крім цього, в громаді вірних Баптистської Церкви займав місце диякона-старшого брата.

Старших трьох Омелькових братів були щирими членами, а один, середній, та Омелько, наймолодший, трохи легковажно відносилися до християнського життя. Бувало ще за спокою, коли то все було гаразд та всі знаходилися вдома, а діти були ще в шкільному віці, то батько не раз і не два пригадував, щоб синки не занедбували молитви й читання Святої Євангелії.

Батько часто казав: "Сину, якщо ти забудеш молитися до Бога, то може бути таке, що ти так далеко відійдеш від свого Творця, що впадеш у зневіру, й у тяжкій хвилині не будеш мати віри, щоб надіятися на Божу поміч".

**

На три дні перед Різдвом з'явився в селі розпорядження, щоб хлопці в віці від сімнадцяти років зголосилися до громадського уряду.

Коли Омелько почув про ту невеселу вістку, він знат, що йому тепер не пощастить далі бути при батьках. Він був певний, що його заберуть силоміць, і хто знає, куди доля закине. Миттю зродилася в нього одна думка — закор-

дон. Жаль йому було батьків, але нічого не за-
подіяти, так чи сяк він не міг більше бути нія-
кою помічною для своїх батьків.

Реченець зголосування до громадського у-
ряду не був довгий. До трьох днів всі молоді
хлопці мусіли зголоситися. Всі знали добре, що
та реєстрація означала ніщо інше, як негайний
війзд. А куди? Цього ніхто не міг знати.

Омелько, хлопець середнього росту, плечистий,
зняв і був певний себе, що навіть у якісь
неперебачений небезпеці вийде щасливо з без-
вихідного кута. Майже цілий день він обдуму-
вав свою майбутню долю. І розумів, що його
майбутність — це рішення таки зараз.

Він неспокійно прослав ніч. Як тільки на-
близився ранок, він одягнувся в теплу й вигідну
одежу, щоб вона не обтяжувала його. Дешо
вложив до кишені так, щоб ніхто не помітив,
що він вибирається з села десь ген у далеку
дорогу. Попрощається з батьками й пішов.

Сонце вже хилилось під вечір, коли він при-
йшов до прикордонного села, в якому жила йо-
го сестрінка, а звідси він думав пуститися в
дальні мандри.

Скоро тільки потемніло, він пустився до
прикордонної полоси, що лежала на п'ятнад-
цять хвилин ходу. Тихцем він підходив і пиль-
но насторожував уші, чи не слідкує хто за
ним... І здавалося йому, що ось-ось і буде вже
на волі. Серце стукотіло невгомонно. Він сам
не зінав, чи він іде, чи повзе по землі, чи летить
чайкою у повітря... І тільки заячим скоком
треба було ще стрибнути й він був би уже на
другій стороні. Аж тут раптом, мов би з самої
пекельної пащі, мов би від самого демона, за-
лунав голос:

— Стой...

І в цей мент розлігся вистріл і куля просвистіла біля Омелька. Він упав на білий пушистий сніг і почув знову дві слові:

— Лежі, не ворушісь!

Омелько послухався цього демонського голосу й рішив лежати. Він лежав і сам не зінав, як довго. Чув тільки, що його тіло, особливо ж ноги й руки, почали костеніти. І хто знає, що було б далі, коли б не прийшла нова зміна вартових.

Прибули нові вартові. Один із них полішився на стійці, а двох забрали Омелька й повели до села. Омелько, що був уже подібний до замерзлого кістяка, миттю почув, що в ньому знову грає гаряча кров. Він почув у собі надмірну теплоту.

Незабаром він опинився в одному невеличкому мурованому домі, що стояв на узбіччю великої поміщицької господарки. У тім домі, до якого привели двоє вартових Омелька, було вже трьох подібних нещасливців, таких, як він. Миттю за ним зачинилися двері. Він почув, як заложено залину важку штабу й замкнено двері великою колодкою-замком.

**

— Хто ви є? — спитав Омелько своїх товаришів, з якими опинився в однаковій недолі.

Не міг він бачити їхніх облич, бо кімната була невелика, темна, з невеличким чотиро-шибковим вікном, що було міцно загратоване.

— Хто ми? Ми такі самі, як ти, — відказали хлопці.

— За що ж вас сюди загнали?

— Може за те, що й тебе, наш друже . . .
— Значить, ви втікали . . .
— Так утікали.
— А звідки ви, скажіть будь ласка?
— Зі Львова. Учні середньої школи, — гімназисти.

Миттю один із них почав плакати. Плакав так, як малий хлопець . . .

— Що ж нам тепер робити? — запитав Омелько.

— Що робити? Хто його знає, що ми зробимо, як яка доля нас спіткає . . .

— Не можна припадкова видостатися звідси через оце вікно, а опісля куди наші ноги понесуть . . .

— Еге, не так легко. Ми вже пробували. Грати міцні ані ворохнуться.

— А що, якби ми так щиро помолилися до Бога, — сказав Омелько. — Мій батько не раз оповідав, що “молитва віри ломить залізо”.

— Ми молилися та пробували, але нічого не помогло.

— Чи ви правдиво молилися з глибокою вірою?

— Ми довший час молилися й по кілька разів проказували молитви: “Отче наш”, “Богородице, діво” й інші, та проте ми без силі, щоб виламати ці грати.

— Коли ви будете молитися з вірою разом зі мною, то я певний, що Господь Ісус зможе нас визволити звідси. У Святій Євангелії є написано, що під час молитви віруючих християн Бог вислухав їх і визволив ап. Петра з тяжкої в'язниці. А також, коли апостол Павло й Сила молилися у в'язниці, то затряслась в'язниця, повідпадали самі замки й повідчинялися самі двері.

І Господь Ісус Христос визволив їх із в'язниці. Я вірю, що Він може це з нами зробити. Мій батько є віруючий баптист. Він мені сказав: "Сину, коли ти будеш у якомусь нещасті, не забудь молитися до Бога, а Він поможе".

— Молись ти, наш друже, так, як ти знаєш, а ми віримо, що твоя молитва нас може визволити. Ми будемо за тобою молитися, повторюючи твої слова.

В цю хвилину Омелько став навколошки зі своїми співтоваришами недолі й почав молитися:

"Господи Ісусе, Сину Божий, вислухай нашу молитву й визволи нас із цієї неволі! Ти помагав багатьом віруючим людям. Поможи тепер і нам. Вирви нас із цієї в'язниці. Ти, Господи Ісусе, вивів трьох юнаків із огняної печі. Ти помагав багатьом вірним апостолам. Поможи нам, змилуйся над нами! Ми будемо Тобі служити й Тебе славити за Твою любов до нас".

Після коротких слів молитви вони приступили до вікна й усі разом вхопилися обома руками знизу за грату в вікні. Як напружили свої юні сили, так грати й відігнулися разом із цеглою. Вони тихцем відчинили невеличке вікно й один за одним вийшли назовні. Притулившиесь, як мухи до стіни, вони уважно прислухувалися й розглядалися на всі сторони, куди направити свій хід.

Ніч була вже пізня. Недалеко десь у селі гавкав собачка. Господарство дідича було якраз поблизу самого кордону. На те місце погранична сторожа звичайно звертала найменшу увагу, бо тудою ніхто не відважувався переходити граници.

Хлопці тихцем, як стріли, шугнули до грани-

ці. По кількох хвилинах вони опинилися в ліску, що шумів від вітру по другій стороні кордону.

Омелько з великої радості зложив свої руки й піdnіс свої очі в захмурене й затьмарене небо й почав із глибини свого серця дякувати Богові:

“Так, Господи, я відсьогодні вірю, що Ти ломиш заізо, що Ти визволяєш людину від смерти. Ти нас визволив. Слава Тобі, великий і милосердний Боже! Будь прославлений через нашого Спасителя Ісуса Христа, будь прославлений навікі!”

Учні-гімназисти почали вітати й цілувати Омелька, як свого рідного брата й героя віри, бо через його непохитну надію й молитву вони всі врятувалися від певного заслання та стали тепер вільними.

— Навчи ж і нас, друже, так широ молитися, як ти сьогодні молився! О, які б ми були щасливі, коли б ми могли так молитися, як ти молишся.

Омелько йм відповів:

— Коли наш Господь Ісус Христос допоможе вам знайти stale місце, то купіть собі Новий Заповіт, Євангелію Ісуса Христа, читайте й вона вас навчить, як молитися до Бога.

По цій другій вільній і безпечній стороні, як вони тихо розмовляли, почули несподівано десь недалеко за лісом тихоголосий спів:

“Во Вифлеємі нині новина,
Пречиста діва зродила Сина . . . ”

Був Свят-Вечір. Настала тиха й пізня ніч. По другій стороні, де не висіла та жахлива сіра

хмара, яка повисла над країною бідних молодих хлопців, що мусіли втікати зі свого рідного краю на чужину, — панувала дивна атмосфера різдвяного чуда. Хоч, правда, юнаки цього Свят-Вечора були на скитальщині, як колись маленький Ісус із Своєю матір'ю Марією та з Йосипом у Єгипті.

Вони пішли разом із Омельком, як добровільні вигнанці, шукаючи для себе притулку й захисту в далекій незнаній чужині . . .

1940

ПОМІРКОВАНА ЧАРКА

Тимко Замежний не був лихим господарем. Працював, бувало, аж до крайньої втоми. Він ніколи не допускався до того, щоб у нього колибудь забракло хліба. Однак, крім його всіх добрих прикмет, була одна недобра, а це поміркована чарка, з якою він ніколи не розставався, й у добром товаристві звичайно говорив, що одна чарка не шкодить людині. Він ніколи не занедбував того, щоб у нього в хаті не була хоч одна плящина горілки. Це вже було в нього нормальним явищем, немов би домашнім законом, і про це він ніколи не забував.

Крім цього, щоб у Тимка ніколи не висихала плящина, існували ще інші причини. Одна, що на неї він часто скаржився, — це те, що його в шлунку часто боліло, як він говорив, різало йому й тому він пив горілку, як лік-медицину. Друга причина, коли часами при якійсь нагоді хтось завітає до хати, то тоді він любив почастувати гостя, як свого приятеля, а не було й без того, щоб і самому не випити однієї чарки в поміркованім товаристві.

За добрих часів, коли ще не було війни, то він коли-не-коли пив горілку, крім того, що вдома не раз і не два виливав чарчину. Але, бувало, він використовував ще інші деякі можливості, а особливо в місті під час торгових днів. Отож, коли тільки він бував на торзі, то вже не без того, щоб когось не зустрінув і не поділився поміркованою чаркою. Правда, він у п'янство

не заходив, але від однієї чарки ніколи не відмовлявся.

Жив собі Тимко, як то кажуть добрі люди, як за лихим паном, не було причини, щоб про щось турбуватися й журитися. Аж тут тобі ні звідси, ні звідти — війна!? І яка ж вона нахабна й настерлива оця війна. Ні з ким не рахується, й ні за що має все. Всі гуральні в один день позамикала, так і баста. Літаки, мов би ті в'їсливи шершні, почали налітати й бомбардувати військо й військові споруди. Зобачивши тільки згори якогось великого будинка та ще з високим фабричним димарем, так вони зараз жбурляли туди стокілограмові бомби, які скажено розривалися та в порох розвівали всі великі кам'яні фабричні й мешканеві будинки. Горілка з тих будинків-гуралень, якщо не потекла річкою, то загорілась і пішла вгору з димом, тільки запах розносився по цілому широкому світові. І в один мент не стало гуралень і шинків, як мітлою замело ними, хоч зі свічкою ходи, ніде ні однієї пляциночки з горілкою не знайдеш.

Зажурився Тимко... Непередбачене лиxo... Щоб хоч одну плящинку був купив і забезпечив себе, а то як заче всередині боліти, хоч гинь, хоч пропадай. Бувало колись, коли щось трохи всередині заболить, то він звертався до дружини: "Харитино, приготуй чарочку, та не поскупися, всип чогось міцного й не так, як минулого тижня. Я випив, а воно нічогісінько мені не помогло".

Бувало, як Тимко пожаліється, що йому щось болить усередині, то дружина на скору руку брала чайну склянку, наповняла її аж до обручок, що зарисовувалися довкола склянки,

опісля розтерала невелику головчину часнику, додавала до нього пів чайної ложечки пекучого перцю, все гарненько розмішувала й подавала чоловікові. Він, бувало, як притулить склянку до вуст, як перехилить та й трьома ковтками проковтував усе, аж очі червоніли, а обличчя так і кривилося, як середа на п'ятницю, а його чоло від поту аж росилося. Тоді він ще з заплющеними очима мав звичай ставити склянку та приказувати: "Оце ліки, так ліки... Я розумію... І біль, немов би рукою зняло..."

Дні бігли, як бистроногий гонець. Скорі й минала війна. Журба й турботи про алькоголь у Тикма розвіялися, як дим. Польсько-німецька війна по кільканадцятьох днях закінчилася. По ній несподівано й на великий подив для всіх прийшла так звана "красна армія". Люди тяжко зідхнули від жаху, що цей світ перевернувся ковенська?! Разом із "красною армією" припливла й горілка та ще яка — східня. Дійсно, нові шинкарі скоро заспокоїли надмірну журбу Тимка. Незабаром майже всі кооперативи та крамниці були переповнені алькоголем. Поліції аж вгиналися під тягаром горілки, а тютюну-махорки, то хоч у печах пали.

Тимко не дуже радів, дивлячись на те все. Він із упоредженням і резервою відносився до надмірного імпорту східного алькоголю. Він дивився й собі добре з'ясовував, що якщо є багато горілки, то також буде й багато лиха. Він все ж таки постановив і надалі придержуватися поміркованої чарки. Однак його дуже затурбувало одне нове слово, яке він уперше почув, — а це "колгосп". В розмовах при поміркованій чарці він довідався, що "колгосп" означає кінець приватної власності, цебто все, що люди

мають, не буде більше належати до них, а стане спільне. Він собі уявляв, що коли буде все спільне, то тоді загубиться й його індивідуальність, і він не буде мати права тримати у своїй хаті навіть власної пляшини й користати з поміркованої чарки, бо все, що він посідає, буде колгоспне.

**

Однак усі турботи й журба не довго тривали, бо ледве проминула зима та трохи літа, і все зникло, мов би мітлою замело. Все знову, мов би ховенька, перевернулося. Вже було чути, як вітер із заходу віяв. А над обрієм збиралися нові сіро-туманні хмари... І в один мент, однієї несподіваної хвилини, як тільки зарожевів ранок, угорі загуркотіли літаки, а на землі заревли гармати. Миттю прийшла друга війна, війна німецько-російська.

Друга несподівана переміна заскочила Тимка ще гірше, як попередня. Він ні з чим не приготовився й ні в чому не зробив запасів. Через такі раптові переміни ніхто не був спроможний, щоб у чомусь забезпечити себе, а тим більше Тимко, що не привик до таких скорих перемін. У нього було скрізь пусто, бо саме настала пора переднівку. Пусто було й у столі, й у хаті, й на полицях, а найгірше — в кишені.

Як тільки сяк-так унормувалося життя, люди дещо привикли до нових гостей, вже не до красної, а до зеленої армії, яка не признавала спільної власності, а кожен мусів сам собі зарадити, як міг.

Коли Тимко вперше прийшов до міста вже за нових окупантів, щоб дещо купити, а най-

головніше дістати хоч одну кватирочку на лікарство, бо вже кілька разів так був захворів, що малошо не помер. Іде він вулицею, раптом зупинився та глянув, а за вікном на виставі цілий ряд пляшок із горілкою, та така чиста, як слоза. Тимкові аж в горлянці залоскотало, а в носі завертило, бо вже кілька тижнів не було не тільки, як ліку, але навіть, щоб понюхати, як парфумів, і то не було. Він постояв хвилину, набрав сміlosti й зайшов до крамниці з заміром, щоб купити хоч одну пляшчину. Але він почув не дуже прихильну відповідь: "Це все на контингент *), ми особисто нікому не продамо."

Вийшов Тимко із крамниці, сплюнув та й сказав сам до себе: "Ось тобі знову якась нова комедія — контингент. І що ж чоловікові цей контингент поможе, коли в нього всередині аж перевертається, а немає чим душі закропити".

Скоро тільки Тимко повернув додому, то зараз таки на другий день пішов до громадської ради, щоб розвідатися як слід про нові розпорядки та про нового контингента. Коли громадський писар усе йому пояснив, що нова влада не буде керуватися за колгоспним принципом, вона все вже поділила на певні норми, приділи й підділи, на своїх і на чужих, на багатих і на бідних, на тих, що виконують повну здачу збіжжя, та на тих, що не здоліють усього виконати, й т. п. Коли Тимко це все розділив і підсумував, скільки чого та за що?.. Скільки чого дістане в

---

*) Контингент — це наперед встановлена на збіжжя чи якісь товари гранична норма, яку примусово треба здати владі в означенім нею реченці.

товарах та скільки йому припаде горілки, то згідно з його всестороннім підсумком йому припадало на ввесь цілий рік заледве дві пляшки горілки. Він подумав тоді, що ж то на цілий рік... Навіть на ліки не вистане. Що ж тоді робити? Ех, я не з таких, щоб не запобігти лихові... Правда, він вже не раз у дечому промахнувся, проте назовні ніколи не виявляв цього.

Довго він ламав собі голову, як вийти з цього безвихідного положення, щоб не відійти від поміркованої чарки.

Одного несподіваного дня, вже під самісінький вечір, прийшов якийсь чоловік і просився на нічліг. Тимко не був із таких, щоб подорожньому не дати у своїй хаті притулку. Він знов добре про чин милосердя, щоб голодного накормити, нагого зодягнути, а подорожнього прийняти до хати. Бувало, ще за добрих часів, то й чаркою угощав. Той оповів Тимкові:

— Ось там у другому селі є такий чоловік, що сам у своїй власній хаті робить горілку, й то таку чисту, просто, як слюза, — самісінький спирт. Скоро тільки черкнеш сірника, так і загориться й вигорить до останньої краплиночки.

— Значить — сказав Тимко — виробляє чисту, оковиту.

З цього часу Тимко ні за що не посидить у хаті. Він почав ходити й розпитувати. І труди його не були даремні. Незабаром він довідався про всі таємниці, як у своїй хаті завести власну гуральню та й мати свою власну горілку.

Він взявся до того діла не на жарти. Вишукав поблизу півкірцевого баняка й рурки для холодника. Забезпечив себе подостатком дріж-

джами й усім тим, що було потрібне для власної домашньої гуральні. Однак, крім усього того, була ще одна біда й перешкода, а саме Тимків сусід Степан.

Степан був доволі добрій сусід, але рівно-часно завзято поборював алькоголіків. Він дуже не любив п'яниць. А найбільше, чого Тимко боявся, що Степан був баптист. Може це й не було б великим горем для Тимка, бо Степан і так мало коли-заходив до свого сусіда, знаючи, що Тимко цього не бажає й дуже ненавидить його. Бувало, не раз сусідова курка переліть на Тимкове подвір'я, то він ганяв за нею по подвір'ї, прозиваючи її штундеркою, аж поки вона знову не переліть на другий бік або не засьовкає під Степановим плотом. Ще гірше було те, що Тимків Іvasик був нерозривним другом Степанового Василька. Тут уже не помогли жодні заходи, щоб роз'єднати Іvasика з Васильком.

Не раз сусіди й сварилися між собою, а головно через Іvasика та Василька. Але що ж було робити? Це ж діти... Не прив'яжеш хлопчиків, як песиків на ув'язі. Вони хотіли разом гуляти й забавлятися. Ім ніхто не міг заперечити, бо вони ж ще діти.

Тимко думав і боявся. Скорі тільки він розічне у своїй хаті варити горілку, то цього ніяк не вдастся затаїти, бо як Василько прибіжить до хати, то зараз уся таємниця виявиться й буде лихо. Звичайно, варення алькогольових напітків у тайний спосіб було заборонено законом. Але, якраз на його щастя було літо. Літом діти не дуже то люблять хату. Їх манило та притягувало подвір'я, поле тощо. Де ж їм пильнувати хати тоді, коли ціла природа радіє?

Проте Тимко змовився зі своєю дружиною, щоб вона за всяку ціну не пускала до хати Василька. Він волів краще, щоб Іvasик біг до Василька, а йому тільки й цього було треба.

**

Одного гарного дня Тимко приготовив розчин, котла, холодника й усе те, що було потрібне до варення домашньої горілки. Свою гуральню він примістив у бічній кімнаті-ванькирі, а руру, кудою мав проходити дим, пустив до головного комина так, що все на всякий випадок було як слід забезпечене й замасковано.

Перший перегін такої пробної горілки, яку люди називали самогоном, Тимкові не аби як удався. Він сам собі не давав віри, що така штука є цілком проста й можлива. Націдив він около вісімох літрових пляшин, бо посудина не була так велика, щоб більше помістити. Він був уповні задоволений і міркував собі: "І це добре. Вісім літрових пляшок... Буде собі на якийсь довший час та ще й припадково когось зможу почастувати. Першу пробу було так майстерно зроблено, що навіть Іvasик не спостеріг і не додумався, що батько робить у ванькирі.

Проминуло зaledве два тижні, як Тимко з великої радості та з такого доброго успіху висушив аж три плящині. І тут не було нічого дивного, бо майже одна плящина пішла на саме випробовування під час варення, щоб довідатися, чи добра горілка. А друга плящина, звичайно, пішла, як ліки, які він час-від-часу приймав. Третя натомість випилилася тоді, коли припадково заходили до Тимка його найближчі приятелі, то вже не випадало, щоб він не поділився з ними поміркованою чаркою.

На цьому ще не був кінець. Це тільки почин для дальнішої заохоти. Після кількох тижнів Тимко почав приготовляти другий розчин, щоб удроге вже з більшим досвідом вигнати трохи крашої горілки, такої, щоб можна було принагідно й частину відлродати, й таким чином придбати собі пару центів.

Однієї середи вже з самого ранку Тимко приготував все те, що було потрібне для другого перегону. Підготова добре вдалася й він мав намір приступити до самої головної праці з надією, що все буде гаразд. Але тут тобі, як на нещастя, надійшла недобра вістка. Громадський поліцай, як навіжений, бігав по селі, повідомляючи селян, що до громадського уряду прибула німецька поліція та й буде переводити ревізію, бо селяни як слід не здали збіжевого контингенту. Що ж тоді очікувало Тимка, коли б поліція застала його при варенні самогону?

Скоро тільки Тимко почув, що німецька поліція буде перевіряти стан збіжжя, то йому аж мороз пішов поза шкурю... Що йому тепер робити з цим розчином? Виляти, — жаль. А саме головне, де його вилляти? До гноярні на гній, то алькоголь рознесеться по цілім селі й тим самим буде приспішений вияв гуральні... До пивниці, а в Тимка якраз такої немає. Гірше те, що поліція по таких місцях найбільше шукала за схованим збіжжям. Куди ж його сховати? В його голові аж стовбеніло. Він бився з думками, що йому робити? Шкода сяк, шкода й так... Я ж змарнував цілу чвертку, останню чвертку гарного жита. Думав, що за другим разом, як йому гарно вдасться зварити самогон, то буде не тільки на ліки, але й ще щось

буде на продаж. Мав би свіжі гроші, а тут тобі,
як на лихо, нещастя!

Тимко добре знат, що в його сусіда Степана
є добрій і міцний возик, на якого можна клас-
ти великого міха збіжжя чи картоплі, й везти
куди хоч. Він знат, що той возик є дуже вигід-
ний і на ньому в одну мить можна врятувати
посудину, в якій знаходилася закваска на са-
могон. Але як йому піти — думав він — я ж із
сусідом Степаном живу не в згоді... Було ду-
же легко вийти з тяжкого положення, бо зараз
через дорогу й за дорогою простягалися, як
ліс, хвилясті й пополовілі жита: його власне, су-
сіда Степана й інших. Аби тільки туди — думав
він — уся небезпека та втрата минеться.

Хоч він не жив зі своїм сусідом як слід, але
тепер в обличчі неприємних обставин він за
всяку ціну постановив піти й попросити Сте-
пана, щоб він позичив йому возика.

— Змилуйтесь, добрій сусіде Степане! Хоч
я вам робив багато прикорстей, але тепер зму-
шений прийти до вас із проханням, щоб ви мені
позичили на хвилину вашого возика. Лиши-
лося в мене ще три четвертки жита, а я, як бачите, ще всього контингенту, який треба було зда-
ти, не здав, а тут, дивіться, несподівано приїхала німецька поліція й переводить ревізію, шу-
каючи збіжжя. Прийдуть і заберуть останній
кусник хліба, а що гірше, — це кара, яка скін-
читься нічим іншим, як засланням на примусову
працю в Швабію, а там і загин.

— Дорогий сусіде Тимку! Як така справа, то-
я вам поможу, чим тільки зможу. Ви знаєте, я
не є тією людиною, щоб платити злом за зло,
та в нужді не помогти своєму сусідові. Возик

ось там біля шоли стойть. Беріть його та й хутенько давайте собі раду.

Тимко миттю вхопив возика та й потягнув, як шалений, на своє подвір'я, думаючи, що поліціянти ось-ось так і наскочать, як шуліка на безоборонну здобич.

Скоро тільки вспів приволокти возика й поставити його перед хатою, а дружина Тимкова, Харитина, майже вже всі дрібні речі поховала, де тільки могла. І говорить він до неї:

— Степан позичив нам возика. Берім скоренько цю заквасу та й везім он там за дорогу в збіжжя, бо як наскочать поліціянти, то ми обое пропали. Нас заберуть та й завезуть у далеку Швабію, а там прийшлося б нам поликувати англійські й американські галушки, яких вони доволі й щедро жбурають із літаків на землю, а вони не дуже смачні.

Миттю вони винесли посудину, в якій був розчин, поставили на возика та прикрили сяк-так якимсь терміттям, ніби вони вивозять сміття з подвір'я. Тимко пообзирався на всі боки, чи не видко поліціянтів, — вхопив за дишлиця, а дружина стала з-заду, щоб притримувати вантаж. І так разом потягли возика через дорогу між хвилясті збіжжя. Скоро тільки встигли перейхати через дорогу та й вийшли щасливо на невеличку доріжчину, що тягнулася поміж ниви, Тимкові та його дружині стало легше на душі та й серця їхні перестали скоро стукотіти від надірмного страху. Вони вже були переконані, що їм більше не грозить ніяка небезпека, а навіть коли б і вся поліція прийшла, то й так їх ніхто не знайде між нивами. А в хаті лишилися хіба одні мухи, літаючи від стелі до вікна, та

бдзеньконіли, коли деяка з них вирвалася з ліпу, що висів під стелею.

Доріжка, що нею вони іхали, була трохи похила, бо якраз поле було досить бугровате. Здавалося їм, що вже все випало гаразд, що страх і втрата пройшли, коли б не нова пригода. І тут тобі, як на лихо... Доріжка була досить вузенька, а з однієї сторони знаходилася глибока борозна-рівчик, якраз супроти Степанового житла. Тимко тягнув возика, а дружина, притримуючи, попихала його ззаду. Вони обое були задоволені, що вже минула поліційна небезпека, й не думали, що може статися якесь інша й несподівана пригода. Їм здавалося, що вже все в порядку, а тут тобі, як на лиxo, немов навмисне, переднє колісце всунулося в борозну, а возик так і шкабертьнув набік. Посудина з розчином так і покотилася на Степанове житло, а закваска так і полилася, пливучи поміж буйне, як дротина, збіжжя. Тимко з дружиною просто мов би оставпіли. Вони стояли обое й дивилися, наче б на якесь диво... Він сплюнув на це все, хотів вилаятися, як то бувало часто по привичці, але в цю мить мов би щось запречувало... Харитина не знала, що робити: чи посудину тримати, чи ту закваску, що вже потекла поміж жито, згортати, чи щось інше робити... Найгірше було те, що вони ще не від'їхали далеко від дороги. Тому недовго думаючи, вона вхопила посудину порожню та й понесла її далі між збіжжя, а Тимко взяв возика та потягнув до Степана.

Тепер у Тимковій душі повстav якийсь за-
колот. Сумління почало перемагати його не-
тактовний розум. Подумав він: "Навіщо це все
здалося? Зробив собі шкоду, змарнував остан-

ню чвертку жита. Саме переднівок, а в хаті нема кусника хліба. Перед сусідом сказав живу неправду... Та ще й зробив йому шкоду, бо потолочив його жито. Ні, так довше не може бути! Я ж людина! Степан уже раз пригадував мені, що ми створені Богом для Його слави, а не на те, щоб грішити супроти себе й робити шкоду іншим людям на ганьбу й сором. Треба відтягнути возика й перепросити сусіда, що сказав йому в живі очі неправду, та цією ганебною пригодою потолочив йому на один сніп жита".

Розчин уже три дні кіс близько дороги, розлившись поміж житом, і запах самогону рознісся майже по цілім селі.

Тимко притягнув возика на Степанове подвір'я, поставив його там, звідки був узяв, війшов до хати з небувалою досі покорою й пошаною до свого сусіда й почав препрошувати його. Переповів йому свою немилу пригоду та свій недобрий підступний намір. Він не тільки розповідав Степанові про це, але просто сповідався перед ним, як перед самим панотцем на сповіді. Опісля запевнив, що вже ніколи не буде повторювати подібних справ. Обіцяв, що більше не тільки не буде робити самогону, але взагалі перестане й сам пiti алькоголь. Врешті просив сусіда, щоб він нікому не говорив про його ганебну пригоду. Степан уважно вислухав це все, відтак потиснув щиро руку свого сусіда та сказав:

— Чи ви колинебудь, мій сусіде Тимку, за знали від мене якібудь кривди? Чи я колинебудь відплачував вам лихом або не помог вам, коли вам треба було в чомусь помогти? Ви ж добре знаєте, як я вам уже кілька разів говорив про те, що записано в Святій Євангелії:

“Любіть ворогів своїх!” Ви ж не є мій ворог, а сусід. Я хотів би, щоб ви були не тільки моїм сусідом, який жив би в згоді й гармонії зі мною, але я хотів би, щоб ви були моїм братом по вірі. Ми ж християни. Який я був би щасливий, коли б я в вашій хаті не бачив більше плящини, а Слово Боже. Який я був би радий, щоб ви зазнали такої Божої потіхи та щастя, як я маю в собі.

Тимко стояв, мов би вкопаний, мов би на суді Божому й дивився просто в очі широ-сердечного й добобійного християнського свого сусіда Степана. І Степан не зводив свого зору з Тимка й зобачив, як сльози почали роситися в його очах і котитися по обличчі, спадаючи відтак на долівку . . .

Дійсно, в Тимковій душі робилася урочиста переміна. Його байдуже й кам'яне серце почало таяти, як сніг на провесні від теплого й яскравого сонця. Він не міг далі затримати того, що Господь робив у його душі. Він у повному зворушенні та в покорі свого розтаяного серця сказав:

— Я прошу вас, мій дорогий сусіде Степане, прокачати мені всі мої прогріхи та провини, які я колинебудь вам заподіяв! Відсьогодні я хочу бути вашим добрим сусідом, другом та братом.

Опісля він обійняв свого доброго сусіда Степана, якого він так довго не міг розуміти, й почав цілувати його, дійсно, як свого рідного брата й найближчого друга, бо зобачив і відчув цю братерську лучність, яку відкрив Тимкові Сам Господь Ісус Христос.

**
* *

. Можливо, що ніхто ніколи був би не довідався про пригоду Тимка, коли б не священик.

В той час, коли Тимко сповідався перед Степаном, тоді саме поліцію, немов би язиком, злизало з села. Коли Тимко вийшов із Степанової хати, Степанів старший синок повернув із села та й розповів, що поліція приїздила не по контингент збіжжя, але по контингент людей, щоб їх вивезти на працю до Німеччини.

Тільки Тимко вернувся від Степана, дружина відразу зобачила, що він пережив якусь душевну переміну. На його обличчі вона помітила не турботу та смуток із пережитої тількищо пригоди, — але було щось, що говорило про якусь радість, яка відбивалася на його обличчі, якої вона покищо не могла собі уявити та зрозуміти.

Тимко, довго не думаючи, бо почувався вповні спокійним, почав їй оповідати:

— Харитино, я сьогодні визнав перед Степаном усі свої прогріхи, якими я грішив проти моого доброго сусіда. Я йому розповів оцю нашу сьогоднішню пригоду, наш гріх, що я його просто обманював у його очах. Я говорив, що позичаю возика, щоб завезти за дорогу міх збіжжя, а ми везли не жито, а розчин на самогон. Я йому все розповів... Мое серце так розжалобилось перед ним, що я просто сам не знаю, що зі мною діялося. Мені так стало жаль за те все, що я його так довго дарма ненавидів, що я просто розплакався, впав йому в обійми, ми двох плакали й ціluвалися... Ти знаєш, що він мені сказав? Він сказав мені таке: "Тимку, мій добрий сусіде, я за вас часто молився й вірив, що Господь вам відкриє Свою правду".

— Він за нас молився?..

— Так, він молився! Я це сьогодні пережив

і переконався. Він нам ніколи зла не бажав. Ми зле розуміли його. Я сказав йому та свято прирік, що після завтра, цебто в неділю, піду з тобою на баптистське Богослуження. Що ти на це скажеш?

— Питаеш, що я на це скажу? Гадаю, що ми краще зробимо, якщо будемо служити Богові та будемо жити за Його святою правдою, ніж мали б варити самогон та вивозити розчин у поле, роблячи собі й людям шкоду... Явже не раз і не два думала про те, щоб нам змінити наше життя, але я просто боялася тебе, щоб не робити вдома авантюри. Сьогодні, видко, Сам Бог зробив таке, щоб ми вдвох розпочали нове життя. Бо ти оцією поміркованою чаркою нے тільки що сам грішив, але часто й мене спонукував до гріха... Коли б ми за оцих кілька-надцять років були складали всі гроші, які ми проціндрили на оте гаспідське питво, то сьогодні була б немаленька сума грошей. Були б поліпшили нашу господарку або були б прикупили якийсь гарний кавальчик поля. А це марнотратство, диви, до чого нас довело. Хата наша не прибрана, ми самі як слід не одягнені, а подвір'я наше просто пожалься Боже... Моя думка, що нам уже найвища пора повернути з цієї блудної дороги на правдиву, Божу.

**
**

Заледве проминуло два тижні, як люди в селі почали говорити, що Тимко Замежний побив-потовк усі пляшки й чарки, геть усе пови-кидав із хати та й перейшов до нової баптистської віри. Можливо, що не було б такого великого розголосу й шуму, коли б не панотець.

Зараз таки першого тижня священик довідався, що Тимко примирився зі Степаном, і Степан уже заходить до Тимка й читає йому Святу Євангелію, пояснюючи її. Тому не забув панотець таки першої неділі згадати в церкві на проповіді, що Тимко вирікся "батьківської віри". Це все спричинило різні думки й говорки, чи він, дійсно, зможе витримати без "поміркованої чарки" в новій вірі?

Тим часом Тимко не звертав жодної уваги на те все, що люди говорили. Він за той час балачок упорався зі всім тим, що йому нагадувало його старе життя. Він знищив усі прилади, які попередньо стягав, щоб мати свою власну домашню гуральню. З огорода повириав увесь тютюн до одного корчика. Позносив їх і кинув до гноярні. Харитина знову причепурила гарненько хату. Повимивала й повищувала все, що ще смерділо алькоголем. Просто все в Тимковому домі й у житті почало відновлюватися та прибирати інший вигляд. Відновилося серце, відновилася хата, відновилося й ціле подвір'я та вся господарка.

Перед тим його дружина любила прикривати стола гарним вишиваним обруском переважно в неділю або на якусь спеціальну урочистість. А тепер у неї щоденно стіл був прикритий обруском, на якому лежало Святе Письмо-Біблія, яку подарував йому сусід Степан у день їхнього примирення.

Тимко з днем своєї переміни мав багато клопоту в щоденнім житті та енергійно змагався з своїми попередніми приятелями "поміркованої чарки". З ким йому не приходилося зустрінути, то всі його питали те саме: "Що з вами сталося? Для чого ви покинули нашу "батьківську

віру?" тощо. Кожного разу він мусів кожному особисто відповідати. Через цей короткий час не було такого вечора, щоб Тимко не був у Степана або навпаки. Так, як попередньо він бачив у своїм сусіді ворога, тепер він бачив у нім доброго приятеля, а тим більше просто дорадника, особливо в знанні, як відповідати людям на різні питання, яких він мав часами аж забагато.

Однієї неділі пополудні Тимко зустрівся з кількома своїми попередніми приятелями, які почали докоряті йому, для чого він зрікся своєї батьківської віри? За одну невеличку хвилину довкола Тимка зібралося десь коло трьох десятків чоловіків і жінок, щоб послухати, що то він тепер буде говорити, ставши баптистом... Коли він побачив, що його оточила невеличка юрба його співселян й хоче за всяку ціну перевинати його, що він необдумано перейшов до нової евангельської віри, — тоді він на своє оправдання почав їм пункт за пунктом переконливо доказувати й пояснювати, як це все сталося.

— Шо ж ви думаете, мої дорогі приятелі, — сказав він — що я не знаю, що роблю? Або думаете, що я бігаю, як котик за стеблом, або щось подібного? Ні! Кажу вам рішуче з повного переконання, що ні! Так, це правда, я жив досі, як ви кажете, згідно з "батьківською вірою". але тепер, від часу моого духовного переродження, я хочу жити й буду жити згідно з Христовою Євангелію, згідно з евангельською вірою, якою жили перші християни. А ви, якщо хочете, то я вам пригадаю, як виглядала й як виглядає оця, як ви кажете, "батьківська віра".

Опісля почав їм ставити по черзі питання за питанням.

— Ви знаєте моого покійного батька? Я гадаю, що знаєте.

— Та хто б то не знав твого батька, — відказав дехто з присутніх.

— Ви знаєте оцих та отих, що товаришували з моїм батьком? Можливо, мій батько був би не пішов так передчасно з цього світу, коли б не лихе товариство. І я не зазнав би стільки ліха та не змарнував би частини свого здоров'я, коли б не доповнював мірки свого батька.

— Чого ж би ми не знали, — відповів Яким, досить уже старенький дідусь, який цікавився, що саме спонукало Тимка так раптово змінити його віру. — Знаю дуже добре. Дай йому Боже Царство Небесне! Попосиділи ми не раз і не два при чарці... Ех, були часи... Не вернуться більше.

— Я думаю — говорив далі Тимко — що ви не забули старого Лейби, шинкаря, який он ледь-ледь клигає в корчмі. Ви знаєте, як не раз і не два люди сиділи в корчмі до пізньої ночі, а він частенько просто просив, щоб люди йшли до хати, а деколи й виганяв іх, бо йому, як видко, остогидло те п'янство. Хто ж то сидів у тій корчмі? Скажіть, будь ласка! Не наші це батьки були з оцією, як ви кажете, "батьківською вірою"? Також ви добре знаєте, що мій батько був заможним собі господарем, а проте проциндрив у корчмі з вашими батьками чотири морги поля. І я також, коли б не оця друга світова війна, був би довершив батьківського діла.

Присутні, які вели з Тимком розмову, замовкли, бо не було що говорити й оправдуватися. Тимко говорив щиру правду. Дехто з юрби зі встиду хотів уже висмикнутися й тихцем ві-

дійти, але інші затримали їх, кажучи: "Почекаймо, що він більше буде казати..."

Тимко дальше продовжував свою бесіду, маючи повну підставу й відвагу оправдуватися перед ними щодо зміни свого переконання.

— Ви знаєте про те, що я з вами за оцей цілий час промарнував третю частину свого майна й лишився заледве при одній коровині й коняці. Ви знаєте, що я ось тому ще кілька тижнів змарнував останню кривавицю, дві чверті жита на той отруйливий самогон, а хату лишив без кусника хліба... І сьогодні ви напевно не сперечалися б і не запитували б мене, чого я полишив оце все? Але, коли б по-старому гукнув вас до своєї хати й поставив на столі плящину, ви напевно не відмовили б запрошення, щоб не випити по чарці, а ссали б, як ті трутні бджоляний мед.

— Та, певно... — декотрі відізвалися з усмішкою й іронією. — Хто ж би міг відмовитися від такої насолоди, як товариської чарки?

— Отож, бачите, більше ви в моїй хаті цього гаспідського питва не зобачите, бо воно людей передчасно заганяє до гробу. Якщо хтось із вас бажає загостити до моєї хати, я вас радо вітатиму, але ви на моїм столі не зобачите більше плящини, а тільки Святу Євангелію, яка навчає нас, як нам треба чесно та свято жити на цьому світі, як ми можемо стати добрими людьми та зразковими господарями. Ви зобачите ту саму книжку тільки в меншому форматі, яка є в церкві на престолі, що її священик щонеділі виносить урочисто й говорить вам, що та Книга — це премудрість Божа, і щоб ви прийняли її. Але ви, як і наші батьки, підійдете тільки й гарно поцілуєте Святу Євангелію. І

цим ви вдоволені. А пополудні й до пізнього вечора надалі проводите ваш час у пустих балачках та п'янстві. Отже, так не може бути, а навіть немає такого права, щоб, роблячи таке, могти називати себе християнами.

Декотрі, мов би води набрали в уста, не мали що казати. Непомітно почали тихцем висміюватися з юрби, говорячи між собою: "Тимко вже твердий баптист! Його вже не навернеш і не переконаєш. Те, що він казав, то щира правда. Воно так є, а не інакше".

Десь за одну хвилину всі почали помаленську розходитися. Полишилися тільки два недалекі Тимкові сусіди: Роман, Федір і ще інших трьох чоловіків, колишні Тимкові добре друзі. Вони сказали до нього:

— Тимку, ми хочемо зайти до вашої хати й побачити ту Книжку й щоб ви нам дещо більше розказали про неї та про її чудотворчу силу! Ми бачимо, що вона має силу перемінювати людей, бо їй вас зробила кращим чоловіком. То свята правда, яку ви нам тепер розповіли. Наші батьки ходили дорогою пияти, а ми продовжуємо йти їхніми слідами...

Від того часу вже ніхто більше не осмілювався запитувати Тимка про його нову віру й для чого він покинув "батьківську церкву".

Ось таким чином Тимко назавжди позбувся поміркованої чарки.

1943

РОЗПАЧ...

Була дев'ята година ранку. Чудова й гарна літня погода. Сонце, як ніколи досі, світило ясно й голубило крізь вікна сумуючих хворих, які лежали в лічниці на чужинецьких ліжках, як вигнанці без рідної країни. Дехто після раннього сніданку почав куняти, а дехто дивився крізь вікно в блакитне й безмежно просторе небо, літаючи думками з далекої чужини по своїй рідній країні.

Леся, струнка й русява дівчина з голубими очима, як небо, тільки що поспідавши, почала читати Святу Євангелію, з якою вона ніколи не розлучувалася. Читала, щоб заспокоїти свою молодечу розбурхану душу. Читала якраз те місце, де було написано: "Кожного, хто перед людьми Мене визнає, того визнає й Син Людський перед анголами Божими". Ті слова сильно вплинули на неї. Положила вона Євангелію, бо чула себе трохи перевтомленою, й задумалась... Думала про своїх батьків, братів і сестер, які знаходилися недалеко в переселенчому таборі.

Миттю сестра-жалібниця привела одну жінку, молоду ще віком, і почала лагодити ліжко для неї, що стояло поруч Лесиного.

Подумала собі Леся: "Буде близька сусідка-приятелька".

Подивилася вона на свою нову сусідку й відразу відчула якийсь легкий біль у своїм виснаженім серці. Приглядалася уважно до своєї дочисти нещасливої подруги по шпитальній залі.

Очі в неї були червоні, затягнені кров'ю, а довкола очей синіли немалі синці. Її обличчя свідкувало про те, що вона пережила якусь велику й жахливу трагедію.

Сестра-жалібниця просила новоприбулу пацієнтку, щоб вона старалася заховати себе в спокої від хвилювання, бо була вельми виснажена.

Новоприбула бажала трохи посидіти на своїм ліжку й хоч трохи розглянутися по залі та пригадати собі, де вона знаходиться.

Леся так була перейнята горем своєї сусідки, що сама втратила рівновагу й не знала, як до неї підійти, й якими словами заговорити, щоб хоч якомога потішити свою сусідка й розігнати тугу й сум з її зболілого серця. Врешті вона запитала її:

— “Чи ви, пані, любите Ісуса Христа? Якщо ви любите Його, то Він вас не полишить. Він поможе вам пережити важке горе й біль. Він приверне вам знову здоров'я й радість.

Миттю її нова сусідка, наче спросоння, прокинулась і почала співати невиразним і подразливим голосом:

“Полюбила я нелюба,
Гірка доля, — моя згуба . . .”

Опісля вона вхопилася обома руками за голову й хотіла кудись іти зі свого нового місця.

По Лесиній дузі повіяв якийсь жах. Вона перелякалась й не знала, що їй тепер робити й що взагалі казати до своєї сусідки. Не знала, чи її сусідка має гарячку, чи може щось гірше. Але незабаром опам'яталася й скоренько натиснула гудзика негайної помочі. Дзвінок задзвонив. В цю хвилину з'явилася сестра-жалібниця.

— Сестро, будь ласка, помогти оцій моїй сусідці якомога, або заберіть її від мене... Мені щось моторошно стало...

Леся вхопилася обома руками за груди, притискуючи сильний стукіт свого розбурханого серця, й знову почала продовжувати свою мову:

— Я думала... А вона якась дивна... Мені моторошно...

Сестра-жалібниця засіокоїла навоприбулу пацієнту, дала їй одного порошка-лігулку. Жінка незабаром заснула солодким сном відпочинку.

**

День минав. Години навперемін бігли. Новоприбула пацієнта пробудилася, мов би з мертвого сну, аж десь коло четвертої години пополудні, саме тоді, коли сестри-жалібниці почали давати для хворих підвечірок.

Леся майже ввесь час не могла навіть очей зажмурити. Вона пильно стежила за своєю новоприбулою сусідкою. Думала про неї й молилася у своїй душі за кращу долю для неї.

Після довгого сну новоприбула прокинулась і вперше, глянувши на Лесю, сказала:

— Доброго ранку, панянко!

У Лесі серце затріпотало, мов би в молоденької ластівки, яка вперше вилітає зі свого гніздечка й починає пробувати своїх сил, слабенько махаючи своїми крильцями в ще не в повні смілому першому полеті. Лесине серце наповнилося невимовною радістю, бо почула, що її сусідка заговорила милозвучною рідною мовою.

— Доброго здоров'я, люба сусідко! Але ж це не ранок. Ви міцно спали.

— Це не ранок?

— Ні. Допіро четверта година пополудні.
Ось сестри вже дають нам підвечірок.

— Ох, так у мене болить голова. Усе тіло болить. Де я є?

— Ви, люба сусідко, в переселенчій лічниці.

Новоприбула хотіла повернутися на другий бік, щоб далі спати, але не змогла. Не мала сили.

На прохання Лесі вона випила одну філіжанку кави та й силоміць з'їла малий кусень білого хліба з маслом і знову лягла спати. І спала, немов непритомна.

Леся, молода дівчина з дуже чутливим серцем, рішила не входити з нею в ніяку розмову так довго, доки вона не опрітомніє й не прийде хоч сяк-так до здоров'я.

**

На другий день, зараз після сніданку, між Лесею й її сусідкою нав'язалася вперше подільчива розмова: хто, звідки й як кожна з них дісталася до лічниці.

— Пробачте мені, сусідко, — відказала Леся, — що я вчора, не надумавшись, питала вас, чи ви любите Ісуса Христа. Ви, замість відповісти мені, почали співати якусь дивну пісню, так що мені просто стало боязко й моторошно.

— Так, моя люба панянко! Я й не тямлю, чи я щось співала, чи що до вас говорила, чи ні. Сьогодні почуваюся трохи легше та краще, ніж учора.

— Ви мусіли пережити якусь катастрофу. Ви десь мали впасті або з потяга, або десь нагло мимохідь впали під авто, що так важко побиті.

— Ой ні, моя панянко! Ані одне, ані друге.

— А все ж таки мусіла бути якась причина до такої пригоди.

— Пригода... Хай би нікому й ніколи по-дібна пригода й не приснилася. Ви мене питали, чи я люблю Ісуса Христа.

По цих словах новоприбула сусідка замов-кла, а по її зболілому обличчі полилися, як кришталь, дрібні сріблисті сльози.

— Так! Колись я любила й вірила... А сьогодні... Колись моя рідна люба мати, коли я була ще маленька, вчила мене вірити й любити. А тепер, тепер я сама не знаю, — хто я, і що я? І не знаю, де моя мати йде мій батько. Тепер я сама, сама ось тут на чужині... Самітна, як та билиночка в полі. А те, що лишилося сьогодні зі мною, — це безнадійність і розпач...

— Дорога сусідко! Не падайте в розпуку й безнадійність! Ще все, що поламане, можна направити; що загублене, можна відшукати. Бог є милостивий Отець. Він може помогти та про-бачити всі провини. Він може вирвати та врятувати, хоча б із найгіршої безвихідної недолі.

— Хіба це може бути? Хіба я гідна? Я вже чотири роки на чужині. Весь час вірила, боролася, молилася, а накінець... Аж, яка я нещаслива. Гріх й моя нестаточність понизили, перемогли та зламали мене... Хіба ж існує можливість відшукати ще все те, що я згубила? Та повернути все те, що було: віру, честь, красу та вроду? Кому я сьогодні потрібна, — зірвана, зів'яла квітка й кинута на смітник? Я не вернулася до своєї країни... Моя країно! Мій рідний краю, Україно! Я втікла від горя, від мук, від сліз, а вони знайшли мене, знайшли мене ось тут на чужині... Мій Фелікс! Ой, Фелікс... Коли б я була не родилась на цей світ... Ні

батька, ні матері. Були й немає... Я повірила, що він буде моїм мужем, моїм опікуном, моїм батьком. Я вірила його солодким словам, що він на чужині не дасть мені загинути... Я зазнала від нього стільки зневаг, побоїв, мук і сліз... Накінець він сказав, що в нього у Польщі є дружина й діти, що я йому зовсім зайва. Він ошуканець, грабіжник, він зграбував мою красу, честь і подер на кусні мое жіноче серце... Накінець покинув мене такою, як ось теперечки бачите мене, люба панянко, й поїхав собі...

Леся просто зніяковіла, оставпіла. Хотіла дещо сказати, але в неї задерев'янів язик... Вона тепер не знала, що має їй сказати. Звідки зачати. Коли вона подивилася на свою сусідку, що в неї лице ще недавно, може заледве рік тому, виглядало, як весняна рясна квіточка, а тепер побите, опухле й напівсине до непізнання, очі змучені, перевтомлені горем, журбою та розпаччю, — то її серце з такого вигляду сусідки просто завмирало. Після короткої мовчанки вона набрала нових сил і відваги та й стала потішати нещасну сусідку, знаючи про те, що є можливість врятувати гідну душу. Тепер вона почала говорити не як до чужої, але як до своєї рідної, як до сестри:

— Як вас звати? Пробачте, що питаю.

— Як мене звати? Не хотіла б й казати, але, бачу, що ваше серце так близько до мене, то скажу вам. Мое ім'я Надія.

— Ах, яке чудове ім'я! Саме ваше імення говорить саме за себе, що Бог може помогти вам у вашому горі. Тепер буду звати вас по імені. Люба Надія! Якщо ви ще хоч крихітку віруєте й любите Ісуса Христа, то нема чогось

такого, в чім би Він не поміг. Він може простити вам все, що ви провинили проти Його любові. Він Сам сказав: "Хто прийде до Мене, того не вижену геть".

Опісля Леся почала читати їй місце про блудного сина, про його недолю, упадок, каяття й поворот до рідного батька.

— Так, це я! Це я ота заблудла овечка! Заблудилась я й далеко зайшла, як той блудний син, у пустелю несвідомості. Заблудила я та й поповнила супроти своєї душі потрійний гріх: гріх проти Бога, бо стала невірною, перестала вірити в Нього; гріх проти моїх батьків, які вчили мене змалку любити Ісуса Христа, а я злегко-важила собі їхні добре слова; гріх проти моого народу, бо я хотіла відцуратися його та стати чужинкою. Пробач мені, мій мілій Боже! Пробач мені мій потрійний гріх!

Відтак Надія молилася тихцем. То була гаряча молитва, молитва покаяння . . .

Сонце хилилося вже до заходу й якраз косяком ще заглядало крізь вікно, осінюючи маленьким промінням ліжко Лесинії сусідки, яка прокинулась від гріховного сну й повернулася в глибокій молитві покути до Того, Який ніколи не забуває й не покидає Своїх вірних.

ОБЛИВАЛЬНИЙ ПОНЕДІЛОК

Була тиха Великодня ніч.

В неділю раненько, скоро тільки почало дніти, з церковної дзвіниці одного повітового міста П. загудів голос одинокого, не дуже великого, дзвоня, що якимсь чудом уцілів і залишився на дзвіниці, що його пощадила воєнна хуртовина, й не забрала його на воєнні гармати. Цей одинокий дзвін пролунав рано-вранці, звіщаючи вбогим і поневоленим людям про Христове воскресіння.

Сонечко ще гендалеко на сході почало виглядати, виринаючи з-за високих гір із безмежного усесвітнього простору, й осяяло Великодній раної.

Люди верталися з Церкви додому.

Діти раділи, що ось-ось незабаром засядуть біля столу, накритого білим святочним обруском, на якому буде приготована смачна їжа. Думали, хоч раз у рік попоїдять смачної білої бабки, крашанок і інших святочних страв. Дійсно, це було щось надзвичайне, бо всі майже цілий рік не бачили білого хліба, а чорного не було по-достатком, бо ненаситна зловіща війна все пожирала. Бідні й безборонні люди діставали на цілий день усього-всьогосінько по п'ятнадцять декаграмів хліба на одну особу.

Свято Христового воскресіння було для дітей найщасливішим днем, бо, звичайно, на це свято матері пекли різноманітне великоднє печиво й діти могли заспокоїти свій апетит на цю так рідкісну їжу.

**

При вулиці Х. число 52 малий Юрко тільки-що поснідав і почав баватися малим м'ячиком, якого недавно вислав йому його батько з Німеччини, як святочного дарунка.

Юрко біг, як шалений, біг із великою радістю, мов горобчик, скакав по східцях із пітеру на подвір'я, щоб там зустріти своє нерозривне товариство — Ромця й Валю. Думав він собі: "Погуляємо й пограємось новим м'ячиком у цей радісний весняний Великодній день. Але він був вельми заскочений, зобачивши, як Ромко й Валя гірко плакали. Юрко піднесеним голосом сказав до них:

— Ви чого плачете, стоячи ось тут біля муру? Та ж сьогодні Великодні Свята. Дивіться, як гарно сонечко світить. Ходім, будемо грati в копаного м'яча. Ось я маю гарного м'ячика, якого прислав мені мій батько з Німеччини. Дивіться, як гарно сонечко сяє й усміхається з блакитного високого неба!

Ромко й Валя, коли почули такі заохочуючі слова від Юрка, ще більше почали плакати, а слізни так і спливали по рожевих обличчях бідних діток.

Юрко зніяковів. Він думав, що буде, мов би той зайчик, стрибати по подвір'ї з ними, а тут ось тобі... Й почав розглядатися. Миттю звернув він свій зір у сторону мешкання свого нерозривного товариства. По його молодесенько-му тілі перебіг мороз. М'ячик висунувся з його рук, а воловся на голові так і стало сторчака... Він зобачив біля сторожівки мешкання Ромка й Валі виламане вікно. Рами лежали біля дому разом із потовченим склом і з порозбиваними тарілками й іншим кухонним посудом. Усе це

лежало, немов би руїни якогось міста після бомбардування.

Юрко закричав:

— Це що? Грабіжники були в вас цієї ночі, чи що?

Рантом підбіг до вікна й зирнув усередину через нього. Аж тут у кімнаті зібачив їхню матусю, яка лежала на ліжку з завиненою головою та з синцями попід очима . . .

— Що сталося?

Юркові вдруге м'ячик висунувся з рук. Якийсь страх охопив його. Йому здавалося, що він прийшов із неба до пекла. Валя, Ромкова сестричка, плачуучи, оповідала Юркові про все, що сталося в їхній хаті:

— Юрку, в нас нема сьогодні Великодня. Вчора наша мамуня принесли півторакілограмового чорного хліба й чотири крашанки: мені, Ромкові, татусеві й собі. А наш батько прийшов пізно вночі п'янний, з'їв півхлібини, поїв крашанки й кусень ковбаси, що ми дістали на Свята, як Великодній приділ. Опісля побив мамуню, виламав вікно, поторощив увесь посуд й усе вижбурияв на подвір'я. Тітка наша, що мешкає за стіною, почувши крик і стукіт, та зінавши, що батька ніхто не спинить, побігла та й повідомила поліцію. Скоренько прийшов поліцай і забрав нашого тата до "кози", щебто до містратської в'язниці.

**

На другий день у Великодній понеділок хлопці й дівчата вганяли один за одним, обливаючи себе обопільно водою, бо про парфуми, як то бувало за добрих часів, годі було й по-

думати. Хлопці й дівчата бігали, всі були веселі й не бракувало багато радості.

Юрко вже з самого ранку думав про Ромка й Валю. І постановив собі, що ввесь день не буде їсти ні білої булки, ні крашанок, щоб таким чином пожертвувати всю свою частину Ромкові, Валі й їхній бідній матусі.

Юрко кілька разів поривався сказати свою думку матері, але сумнівався, чи мати на це погодиться. Все таки він спромігся на відвагу та сказав:

— Мамусю, я сьогодні не буду їсти цілий день ані білої бабки, ані крашанок, ані ковбаси. Я буду цей цілий день їсти тільки чорний хліб, а ви дайте мені ту частину, що я маю з'їсти. Я занесу її Ромкові, Валі й їхній мамусі, бо вони не мають навіть чорного хліба, а їхня мама лежить хвора в ліжку. Їхній батько прийшов учора дуже пізно вночі, поїв усе, що їхня мати купила на свята та не тільки поїв усе, але побив їхню мамусю й вона лежить тепер у ліжку хвора. Бідний Ромко й Валя не їли навіть сніданку. Вони сумні, як осінь...

Юркова мати вповні погодилася на пропозицію й дуже зворушилася його співчуттям до обездоленої родини. Вона миттю відкрайала три більші скибики білої, як сонце, бабки, дала три крашанки, три кусники ковбаси та ще по два пластки вудженої шинки.

Юрко обцілав мамусині руки, поскладав усе гарненько до кошика та з великою радістю побіг до своїх сумних приятелів, щоб поділитися разом із ними їхньою недолею й горем у так радісний і веселий день Христового воскресіння.

Ранок другого дня був гарний і соняшний.

Сонце сяяло з високого неба й пестило веселих юнаків і діток, що раділи Великоднім Святом, а з ними раділа вся природа, бо це день Христового воскресіння.

Безтурботна молодь...Хоч у світі було горе, — жорстока та кровпроливаюча війна, проте молодь і діти скоро забували світову хуртовину, бо вони веселі й радісні, як багатоцвітна весна. Вони мали втіху з переможних щасливих Великодніх Свят. Хлопці й дівчата вганяли один за одним та обливали себе водою. А тому й прийнято називати цей день “обливальний понеділок”.

Станіслав, батько Ромка й Валі, перевертається з одного боку на другий на твердих дошках в магістратській в'язниці й помалу сяк-так приходив до противрєзіння.

Ромко й Валя разом зі своєю матусею сиділи біля свого виламаного вікна й потовченого кухонного посуду, заливаючись гіркими слізами.

“ВІТЕР ВІЄ...”

Ось-ось і Різдвяні Свята. Лишилося всього тільки два тижні. Наближувався великий святий день, день Божого змилування над світом. Зима була доволі лагідна та привітна. Хома, молодий парубок, тільки повернув із військової служби й був, наче гость, у своїх батьків тієї зими. Мати та старша сестра були віруючими членами Баптистської Церкви. Батько й син Хома покищо любили й поважали баптистів, але до справ віри ставилися з резервою. Старша сестра Оксана була вже одружена й мешкала не дуже далеко, заледве два кілометри, від родичів. Вона прикладала багато зусилля, щоб її молодший брат, гарний хлопець, не пішов широкою дорогою й не змарнував свого молодечого віку. Коли ще Хома мав іти до війська, Оксана купила йому Нового Заповіта, запрено-мерувала журнала “Післанця Правди” й час-від-часу, як появлялася якась евангельська книжка, вона й про це дбала, щоб набути її Хомі для читання.

Оксана була працьовита й ділова жінка. Вона колись припадково запізналася з віруючими християнами через свою невеличку торгівлю. Вона постачала до міста молоко та сметану. Частину брала зі своєї господарки, а частину — в своїх сусідок. До міста їй не було далеко, заледве три кілометри. Міські покупці доволі полюбили її, бо вона доставляла їм постійно свіжий і якнайкращий продукт.

У суботу ввечорі Хома читав Святу Євангелію від Івана, розділ 3-ій. Його зір затримався над 8-им віршем, де знаходяться такі слова: "Вітер віє, де хоче, і його голос ти чуєш, та не відаєш ти, звідкіля він приходить, і куди він іде. Так буває і з кожним, хто народжений від Духа". І задумався він над цими словами. А його думки поглиблювали зимовий вітер, що віяв за вікном і шелестів дубовим листям, яке трималося міцно дерев ще молодого прилісся. Як власність його батьків, це прилісся лучилося з більшими просторами великих лісів дідича. З тими думками та з чарівним співом вітру, що віяв за вікном, він досить вже пізно ввечорі ліг спати. Ніч селянська доволі довга. Пробудився він десь коло 5-ої години вранці, коли то почало благословляти на день.

Снідання. Наступає святочний день. Десь коло дев'ятої години він почав одягатися у святочний одяг, щоб піти до міста на Богослужіння.

Вітер надворі не вщухав, а далі віяв із снігом. Батько сказав до сина:

— Чи тобі обов'язково сьогодні йти до міста? Чи ти не бачиш, яка завірюха? Можливо, на другу неділю буде краще, то тоді підеш.

Але Хома на це не звертав уваги.

**

Він вийшов із хати. У хутряній куртці, зі зведенім коміром і в смушевій шапці він почував себе добре, наче в хаті. Ішов через дубовий лісок. Пожовкле листя, що не дало себе зірвати осінньому вітрові, трималося міцно дерев. Чуючи шелест посохлого дубового листя, йому

здавалося, що це не зима, але осінь, чарівна західно-українська осінь.

Проминувши ліс, він вийшов на шосе, що вело до міста. А в думках усе й те саме: "Вітер віє, де хоче . . ." Він думав про це й сам собі відповідав: "Тут іде мова не про той вітер, що ось зі снігом віє. Тут є щось інше . . . О, Господи, щоб Дух Твій повіяв у мое недовірливе й нерішуче серце!" І з такими думками він прийшов до міста й зайшов до будинку, де відбувалися євангельські Богослуження.

**

Богослужбова заля була маленька. Людей-вірних, які зійшлися, щоб прославити Господа, було зaledве кільканадцять осіб. Саме, коли він увійшов, вірні співали другий вірш цієї пісні:

"Скрізь по світі я ходив,
Серце радости шукало,
Щастя світ не подарив, —
В серці сумно, скорбно стало".

В залі було тепло та привітно. І зараз у його душі від тієї пісні почало віяти якоюсь теплотою. Після співу згаданої пісні молодий проповідник із приємним і міллим поглядом прочитав Святу Євангелію від Івана 3:1—12. Хома сидів, мов би зачарований, і сам не зінав, як це собі пояснити, що проповідник прочитав те саме місце, що він читав його вчора ввечорі. Що саме спонукало проповідника обрати це саме місце . . . Опісля він уважно прислуховувався до його проповіді. Проповідник говорив:

"Любі мої! У цьому світі існують різні вітри.

Вони можуть віяти з різних сторін, можуть бути приємними й лагідними, як, наприклад, літом, а опісля можуть бути гурагани, що часто нищать цілі околиці. Бувають, особливо зимою, морозяні гострі та пронизливі вітри. Такі, що прошивають ціле наше тіло, якщо ми недобре одягнені. І всі ці вітри віють, де хочуть, бо вони незалежні від людської волі й сили. Так і Дух Господній, Божий Дух, Він віє згори, він не залежний від людей, а тільки від Бога. Він віє згори небесною теплотою, Він віє так довго, аж поки людське серце, наше серце, вновні розігріється та скаже, як сказав апостол Петро: “До кого ми підемо, Господи? Ти маєш слова життя вічного. Ми ж увірували та пізнали, що Ти Христос, Син Бога живого” (Ів. 6:68—69).

В залі панувала неймовірна тиша. Проповідник говорив спокійно, але з таким глибоким переконанням; що Хома за кожним словом хотів стати навколішки та сказати: “Господи, я хочу віддатися Тобі на служіння”.

А коли проповідник закінчив проповідь і сказав: “Помолимося Господеві! Будемо просити, щоб Він завжди віяв Своєю небесною ласкою в наші зболілі серця!” — Хома перший і вперше почав молитися молитвою каяття та примирення з Богом: “Господи, я дякую Тобі, що Ти спонукав мене сьогодні прийти сюди, де Твої діти збираються. Прости мені, грішному, за мою байдужність і зволікання віддатись Тобі на служіння! Дякую Тобі, мій Спасителю, що Ти сьогодні повіяв згори Своєю любов'ю й у мою бідину та зболілу душу! Прийми мене в ряди дітей Твоїх і Сам веди мене небесною рукою доти, поки дозволиш мені жити на цій землі!”

Коли закінчилося Богослуження, проповід-

ник підійшов до Хоми. Подавши йому свою руку, він сказав:

— Хай Господь благословить тебе, любий брате Хомо! Будь вірний, а Він не залишить тебе!

Надворі прояснилося, Сніг перестав падати. Була гарна сонячна погода. Хома вертався додому. Ішов, почуваючи себе новою людиною. Він був наповнений Божою радістю. Тепер слова, над якими він часто думав: "Що вродилося з тіла, — є тіло, що ж уродилося з Духа, — є дух" (Ів. 3:6), — стали для нього ясні та зрозумілі. Він ішов додому новою людиною.

СВЯТА ПОКРОВА

Мирон похилий ходив скривлений, як середа на п'ятницю, бо його ліве рамено було щось трохи нижче від правого. Проте він на це не звертав жодної уваги, а сам у себе вмовив, що він простий і нормальній, як усі інші люди.

Саме було гарне й чудове літо. Волинські горбчасті поля зазеленіли, начебто в барвінковому огороді. Рясніли мережані ниви, зеленіли збіжжям, житом та пшеницею, які тільки-що почали наливатися запашним цвітом. Хоч ниви раділи Божою ласкою, проте Мирон був переволнений якоюсь журбою. Він сам не міг собі уявити, звідкіля журба береться, переважно в той час, коли рільникові треба було б радіти, що ось-ось наспілють щедрі жнива й ціле господарство заповниться Божим благословенним добром. До його журби й непевності, що не давали йому ніяк спокою, були певні причини, що, не зважаючи на його волю, силоміць пхалися в його душу й говорили про якусь непередбачену майбутність.

Дійсно, на світі віяло якоюсь непевністю. Люди час-від-часу говорили про щось жахливе... Одні казали, що бачили на небі якусь огняну мітлу. Інші знову говорили про собак, що зловіще виють, начебто їх хотіть спеціально найняв, здаймаючи пащеки вгору. Усі ці речі люди пояснювали на свій лад, говорячи, що ось-ось буде велика й несамовита війна.

Коли Мирон цього всього наслухався, воно

йому не давало спокою, а що найгірше, то його власний таки собака Бурко, що скакав на ув'язі, як навіжений, і раз-у-раз то гавкав, то гудів. Особливо ввечорі було як загуде, як завиє, мов би десяток вовків... Йому робилося гаряче або знову моторошно, мов би холодом віяло поза спиною, а волосся на голові ставало їжаком.

**

Все те, що якось зловіщє вказувало на війну, скоро здійснилося. На світову хуртовину не треба було довго чекати. Наблизився місяць серпень 1914-го року, а разом із ним прийшла й війна. Миттю загреміли гармати й загоркотіли, як скажені пси, скоростріли. Сірі хмари диму повисли над селами й містами, що перемінилися в румовища. Цілу Європу охопила перша велика світова війна. Мобілізація за мобілізацією, все нові набори свіжих військ.

Мирон боявся війни. Він дуже страхався її, але вона його ніяк не хотіла проминути. Він всіляко плянував, як би уникнути військової служби. Він часто падав навколошки перед іконами й гаряче молився, щоб дістати якусь пораду, як позбутися війська. Він майже в кожній молитві висловлював якусь обітницю перед Богом і запевнював, що виконає її, якщо тільки буде звільнений.

Коли вже наблизився реченець його покликання, то він бився з думками, що йому робити? Довго не думаючи, він постановив говорити наборовій комісії, що йому болить нога. І коли б він був не поділився цією думкою зі своїм сусідом Іваном, то він напевно тримався б сво-

го рішення, що йому болить нога, й тим самим був би попався до війська. Але сусід Іван був добра й розумна людина. Вислухавши його гадку, він сказав до нього:

— Чого вам, сусіде Мироне, говорити те, чого в вас немає. Це буде неправда, а за неправду часто приходиться платити дорого. І, якраз ви цим самим можете собі наробити такої халепи, що вам із неї годі буде виплутатися. Ви, коли вас покличуть до наборової комісії, говоріть так, як воно є, — говоріть просто. Скажіть, що у вас є одне плече нижче, та що воно вас усе болить. Не образіться тим, що я вам це відверто кажу, що ваше одне рамено нижче від другого, бо воно таки на ділі є, й це вам поможе, і ви будете вільні. Ви тим не осоромитесь і на це не звертайте жодної уваги.

Він сам собі не давав віри, що це є можливе, але послухався доброї ради.

Коли його вже покликали до наборової комісії, то він сказав:

— У мене одне рамено нижче й частенько поболяє.

Коли він у сторону свого нижчого рамена ще трохи похилився перед комісією, то лікарі здалека побачили його й, підсміхуючись, сказали:

— Шкода його й під міру ставити... Хай іде собі додому!

Тоді урядовець сказав Миронові:

— Ви не надаєтесь до військової служби. Йдіть собі з Богом додому!

Йому тільки цього треба було.

Він, вертаючись із наборової комісії додому, ввесь час думав, як йому виконати обітницю... Все, що думав і бажав, так гарно снов-

нилося. Він зістав цілковито звільнений. Тепер для нього війна, начебто й не існувала.

Він постановив якнайскоріше поїхати до Києва й там щось купити для місцевої парафіяльної церкви. Плянував дістати щось таке, що могло б бути довгою пам'яткою та всім свідчило б, що його молитви були вислухані й Бог сповнив його бажання. Та щоб і добре люди пам'ятали на довгі віки, що він був вірним і справедливим. Що постановив, те й виконав.

**

Було вже по жнивах. Мирон так, як і всі добре люди, все позбирав із поля. Він помолотив збіжжя й майже вже цілковито приготовився до осіннього засіву. І якраз між тим часом, коли він мав братися до осінніх засівів озимини, мав майже повних три вільних тижні, доки мав взятися до осінньої праці в полі.

Не довго думаючи, він приготовив дещо до подорожі, яка мала тривати пару днів. Запряг він свої чорногніді коні, яких він понад усе любив, і поїхав аж із Житомирщини до Києва.

Коли він щасливо приїхав до столичного міста, в якому йому прийшлося вперше побувати, з великим трудом він відшукав Печерську Лавру. Дав на Боже. Помолився широко. Опісля вийшов і почав оглядати деякі релігійні речі, щоб купити щось пам'яткове. Усюди він заглядав, але годі було знайти щось відповідне, що імпонувало б йому та було б до вподоби всім.

Ідучи, зобачив в одного продавця кілька ікон малих і більших. Затримався й почав їх оглядати. Між іншими йому дуже сподобалася одна з найбільших ікон, а це ікона святої Пок-

рови. Мирон постановив купити її та щасливо завезти додому й урочисто передати місцевій церкві, щоб вона стояла на якомусь більш виднішому місці.

Коли він купляв її, плативши за неї гроші, то продавці, яких було троє в крамниці, усміхнулися один до одного й напівголосом сказали:

— Добре, що ми позбулися цього найбільшого ідола...

Почувши такі образливі слова й зобачивши їхню глузливу усмішку, він постановив нічого не питатися їх. Однак по його душі щось невиразне перебігло. Але ж він рішив сповнити свою обітницю про те, що його молитви й бажання здійснилися, тому він і не звертав великої уваги на глузливість міщен й торговців церковними речами.

Щоправда, ікона святої Покрови була велика, бо коли йому прийшлося нести її, то він немало впрів, поки заніс її до свого воза. Він примостиив як слід ікону, прикрив її, щоб по дорозі не припадали порохі. Поправив коям поводдя, полагодив воза та й рушив із радістю в дорогу, щоб якомога скоріше повернути додому.

**

Вертаючись додому, в дорозі захопила його ніч. Він не встиг зайхати на те місце, де перше ночував, іхавши до Києва, але затримався в одному з сіл. Господар, до якого він зайхав, дуже охоче прийняв його, бо ж він віз святу Покрову.

Зараз таки того самого вечора, коли люди довідалися, що до їхнього села заїхав якийсь чоловік і віз святу Покрову аж із Києва, вони, наче б їх магнетом тягнуло, бігли, щоб по-

бачити християнина, який не зважаючи на війну, пустився іхати в таку дорогу, щоб купити ікону.

На другий день рано-вранці, коли він почав лагодитися в дальшу дорогу, посходилися жінки й чоловіки, з цікавістю оглядали ікону й розпитували Мирона, що зasadничо спонукало його іхати так далеко по ікону.

Він піднесений цікавістю людей, поставив святу Покрову на возі так, щоб усі могли її добре бачити, відтак почав оповідати про те, що його спонукало вибратися аж до Києва якраз під час осінньої орки. Він розповів усе, як він думав, як він молився й як йому Бог допоміг. Люди, довідавшись про те все, що Миронові так поблагословило, признали ікону святої Покрови за чудотворну й почали молитися та складати гроші, щоб таким чином і собі заслужити ласки й помочі за посередництвом Мирона його ікони, яку він віз аж із самого Києва додому. Щедра пожертва селян, особливо жінок, так пощастило йому, що він за ті гроші, що йому добрі люди наскладали, міг би був ще три такі іконі купити.

Коли місцевий священик довідався, що в його парафії люди від самісінського ранку товпляться біля ікони якогось подорожуючого чоловіка та й ще гроші дають, його це сильно вразило. Як це без його відома могло щось подібне діятися в його селі... Не гаяв він довго часу. Скоренько прийшов сам, щоб усе наочно побачити. Коли він подивився на Мирона, що сидів на возі біля ікони, як якийсь турецький святий, та на людей, а вкінці на саму ікону, — то відразу зрозумів, що селяни почали вважати святу Покрову за чудотворну ікону. Це його

трохи збентежило й занепокоїло. Схвильованім голосом він сказав до нього:

— Добрий чоловіче! Везіть свою ікону додому, й не робіть на ній торгівлі. Вона ще немає жодної вартості, бо вона не посвячена.

Почувши Мирон від самої духовної особи, що його ікона ще немає ніякої вартості, він просто зніяковів... І сам не зінав, що йому тепер казати. Однак дещо подумавши, він сказав сам до себе: "Нехай собі люди говорять, що хто хоче... Проте я ікону купив і добре люди наскладали доволі грошей... Чи вона для когобудь має вартість, чи ні, але вона мені помогла!" Із такими гадками він спокійно поїхав собі звідти до свого дому.

**

Повернувшись щасливо додому, Мирон урочисто передав ікону святої Покрови до місцевої церкви, бо він так приобіцяв зробити ще перед тим, як мав іти до наборової комісії. А про те, що він чув у Києві від міщан про ікону та в дорозі від священика, він рішив нікому нічого не згадувати.

**

Коли вже закінчилася війна, одного разу йому прийшлося поїхати до однієї німецької колонії, щоб у німців купити або вимінити краштой пшениці на засів, бо там були добірні ґатунки збіжжя.

Та німецька колонія була майже уся баптистська. Приїхавши до одного німця, на ім'я Ганс, до якого він був скерований, й зайшовши в йо-

го хату, він відразу таки запримітив по меблях і домашньому устаткованні, що воно щось не так, як то в усіх православних людей. Він зирнув оком по кімнаті й зобачив на стіні не ікони, а тільки якісь гарні, ло-мистецькому, написані слова.

Німець, до якого Мирон заїхав, прийняв його дуже широко та привітливо. Також приобіцяв йому продати пшеницю таку, якої він собі бажає.

Була саме обідня пора. Ганс Гайнє запросив Мирона на обід. Він трохи вагався. Йому якось ця німецька хата без ікон, таких, як то мають православні, видавалася дивною й проблематичною. Тому він відмовлявся від обіду й говорив, що має свій хліб і солинину. Але німець таки впросив його й він погодився з ним обідати.

Під час обіду Мирон не витерпів і почав розпитувати німця, для чого в нього на стіні не висять такі самі ікони, як у православних людей, але якісь тільки написи.

— Скажіть, будь ласка, чого то в вас немає таких ікон, як в усього православного люду, але якісь написи? Що то має значити?

— То сълова Божі. То такі сълова, які вам читає щонеділі в церкві з Євангелії ваш священик.

— А можете ви ці слова перевести на нашу українську мову, бо я по вашому не вмію читати?

— Я вам, тобрий чольовіче, не тільки перекладу, а просто прочитаю з вашої православної Євангелії.

Німець миттю рухнувся та приніс російського Нового Заповіта синодального видання й

почав читати ті слова, що були в нього на стіні. Він прочитав по-німецькому, а Мирон сам знову прочитував по-російському.

Тексти, що висіли там на стіні, були написані наступними словами:

“Бог є Дух, і ті, що Йому поклоняються, повинні в дусі і в правді поклонятися” (Ів. 4:24). А другий: “Збулися часи й Боже Царство наблизилося. Покайтесь й віруйте в Євангелію” (Мар. 1:15).

Прочитавши ці слова, Миронові почало робитися трохи гаряче, чоло його заросилося потом. Він витягнув із кишені пім'яту хусточку, яка мала в розі вищитий маленький трикутник із квіточкою, і почав нею витирати своє чоло.

Миттю в його пам'яті мимохіть, мов би настирливо пхалися на перше місце слова київських торговців, що продавали святощі, а опісля слова священика, який говорив до нього, коли він вертався з Києва додому.

Досі він нікому про це не говорив, а тут усе розповів ніцмеві, немовбіто на сповіді.

Німець, Ганс Гайнє, все те вислухав, що Йому він розповів, і сказав:

— Пітний ви чоловік, що не снаєте правильна дорога. Ви топре не віруєте в Ісуса Христа.

Відтак він почав читати Йому деякі місця зі Святої Євангелії й пояснював їх значення.

**

Побут Мирона в німецькій колонії був зворотним днем у його житті. Полагодивши справи з німцем щодо пшениці й отримавши ще додатково від нього Нового Заповіта-Святу Євангелію, він щонайскоріше пустився в своє село.

. Вертуючи додому, він змагався в своїй душі. В його повстало духовна боротьба. Слова, які він уперше почув зі Святої Євангелії: "Бог є Дух, й ті, що Йому поклоняються, повинні в дусі і в правді поклонятися", — стали тепер предметом його розваження. Він майже цілу дорогу думав над цими словами... І перед його очима все з'являлися постаті київських міщан, які говорили: "Добре, що ми позбулися ідола..." та слова священика: "Немає вартості..."

Доїжджаючи до свого села, він заспокоїв себе своїми думками, що Бог опісля допоможе йому зрозуміти та розв'язати ці трудні питання.

І ту Книжку-Новий Заповіт, отриману від німця, він час-від-часу притускав рукою з радістю та з тією думкою, що вона йому дасть на все задовільну відповідь і приведе його до привідного пізнання живого вічного Бога та Господа Ісуса Христа, як Спасителя всіх грішників.

ВІРА ПИЯКА

У таборовій кантині біля ляди стояло двох чоловіків. Вони були середнього росту й такого самого віку. Перший із них трохи червононосий та з прижмуреними очима крутив цигарку з доморослого тютюну. Другий, стоячи поруч першого, чекав на пиво, яке щідив до шклянки буфетовий за лядою.

— Я вчора пропив шістсот марок, — говорив червононосий до свого приятеля.

— Це як і де? — запитав другий.

— Ось у цій самій кантині в другій кімнаті.

— Жаль і велика шкода. Ви не рахуетесь з грішми та з теперішнім нашим скітальнічим життям. За ті гроші, це ж шістсот марок..., ви могли б бути купити чотири кілограми масла. Це було б краще. Ви маєте жінку й дітей. І ось ви таку гарну суму грошей проциндурили на пиятику...

— Гм, масло, це ж не така велика справа. Без масла можна обійтися. Добре, що є ще хліб, якого маемо подостатком. Випивка — це ж товарицька справа.

З боку стояв третій чоловік, який прийшов до кантини щось собі купити й також прислушувався до розмови тих двох чоловіків. Врешті відізвався до них і сказав:

— Пробачте, мої друзі, що я вміщуємсь до вашої розмови! Чи можу вас про щось запитати?

— Будь ласка, — відповів перший.

— Ви так чванитися й вихваляєте п'янство. Скажіть мені, чи п'яници наслідять Царство Боже?

— Я вас не розумію, — сказав червононосий. Скажіть це мені іншими словами!

— Прислуховуючись до вашої розмови, я побачив, що ви з таким задоволенням говорите про п'янство, й тому я поставив вам таке питання. Якщо воно вам не ясне, то я скажу вам ясніше. Чи п'яници будуть на небі?

— Певно, що будуть! Про це нема мови.

— У цю хвилину полишім усіх п'яниць. Я хочу вас особисто запитати, чи ви, мій друже, що так захвалюєте оце п'янство, чи ви будете на небі?

— Певно, що буду! Я ж християнин. Через те, що я деколи собі трохи вип'ю, щоб я не був на небі, це неможливе. Я пив, п'ю й далі буду пити, і думаю, що буду на небі.

— Гм, це дивне... Це дійсно якась нова віра! Святе Письмо каже, що "п'яници Царства Божого не наслідять", а ви, друже, кажете, що пили, п'єте й далі будете пити, і в небі будете. Будь ласка, з'ясуйте мені ваше думання й вашу віру!

— А ось так просто й я вам скажу як. Я увечорі трохи собі попив, це правда, стративши шістсот марок. Прийшов уже пізно вночі до свого мешкання. Діти вже спали. Я іх не тривожив, нехай собі сплять. Став навколошки перед іконою Пресвятої Діви, тричі перехрестився, відмовив молитви: "Отче наш", "Богородице Діво", "Десять заповідей Божих", і знову тричі перехрестився й ліг собі спати. Так само сьогодні рано вранці встав, умився, помолився. Отже тим самим я гадаю, що буду на небі.

— Це дивне! А що буде, як ви такою доро-
гою й вірою не дістанетесь на небо! Що тоді
буде?

— Тоді... Тоді я вже сам не знаю. Я думаю,
коли я помру, й коли не дістануся на небо, то
за якийсь час я знову народжуся. Моя душа зно-
ву прийде на цей світ і я буду іншою людиною.
І таким чином я все таки колись буду на небі.

— Дивна ваша віра. Я ще хочу вас спитати,
чи ви християнин, чи ви будист? Бо так, як ви
віруєте, вірують погани-будисти.

— Для мене не існує різниця, чи я христия-
нин, чи будист. Для мене одне важнє, щоб я був
на небі. Якщо я щодня відмовляю молитви:
“Отче наш” і “Богородице діво”, то є можли-
вим, що я таки колись буду на небі.

— Дорогий друже! Як ви хочете, так собі ду-
майте й пояснійте позагробове життя, однак
знайте одне, що п'яниці Царства Божого не на-
слідують, цебто ніколи не дістануться на небо
(І Кор. 6:9—10), хіба що навернуться до Бога
та змінять своє старе життя.

1947

БАТЬКІВСЬКА ШКОЛА

В світі повно педагогів,
А ще більше демагогів,
Дід Охрим, бач, не з таких!
Він є щирий і відвертий,
А за правду просто впертий,
Правда й честь — це лік від лих.

Цей лік кожну людину
Вирятує від загину,
Як хтось впав у грішну сіть.
Із лінівства впхне до праці
Й не одному небороці
В темряві засяє світ.

Дід не той, — дід міхонова,
Він учитель і без гроша,
Він, як той колись Сократ,
Вчитъ людей, щоб їм щастило,
Щоб їх горе не душило,
Він добром для вбогих рад.

Ба, й по світі находився,
І на різне надивився . . .
Бачив не одну біду;
Надивився на незрячих,
Що в недолі гірко плачуть,
Просто лізуть у нужду.

Бачив теж багато чесних,
Людей добрих, не облесних,
Дійсно вчителів добра.

Батько добрий дба, щоб діти
Нахилити до освіти,
Й відвернути їх від зла.

***

Дід ішов раз по Розточці *),
Вітер віяв просто в очі,
Путь далека, і знеміг.
Думав, треба десь вступити
В теплу хату й відпочити,
Й попроситись на начліг.

Ішов і бачить, добрий газда
Ще при праці . . . Ось гаразд що:
— Може б на нічліг до вас?
— О, це ви, діду Охриме!?
Чув про вас щось від Максима . . .
Місця не забракне в нас.

Ось і в хаті. — Прошу сісти!
Чув, що ви багаті в вістях,
Добрі вісті — це спокій!
Ах, як я щасливий й радий,
Що в сім'ї, в моїй громаді, —
Дід Охрим — гість дорогий.

Гей, дружино, треба ж чаю,
Грій скоренько й по звичаю,
Ще дешо подай на стіл!
Маєм гостя, мов би брата,
Чим лиш хата є багата, —
Стіл накрий, дай хліб і сіль.

---

*) Розточчя — це частина північної Галичини.

Вмить, мов на Святу Вечерю,
Всяка всячина й тетеря *)
Смажена, тут масло й сир . . .
— Їкте, діду, й сложивайте,
Як не всмак щось, вибачайте!
Так вгощав Клим Татомир.

При столі, як по звичаю,
При гарячім теплім чаю
Балачки на перегін . . .
Дід про різні в світі справи,
Газда про сачмні потрави . . .
— Гей, газдине, дай ще й хрін!

Ось смачну спекла тетерю,
Тільки хрону не натерла,
Ой, люблю ж хрін понад все!
Жінка: — Хрону брак в пивниці,
А земля тепер, як криця,
Бачиш, білий сніг трясе!

Син до тата: — Десь вам хrona
Захотілось! Ось оскома —
В мене на зубах стає . . .
Діду, хрін це є наука,
Батько раз мені втяв штуку,
Як згадаю, сором є . . .

Дід їв смачно й чув погоду!
— Розкажіть же про пригоду,
Про яку ваш син згадав!

---

*) Тетеря — це рід птаха, що живе на Сибіру. М'ясо з тетері дуже дорогое.

Мусить щось цікаве бути,
Коли хрін ще в носі крутить,
Може б й я науку мав?

**

— Вже давненько. Мій хлопчина,
Сам не знаю, де причина,
Де лихих він діл набрав?
Він мені сказав раз: — Тату,
Ой, були би ми багаті,
Коли б я чуже з ним брав?

То було для мене лихом,
Аж мороз за плечі тихо
Ліз і шкіру прошивав . . .
Я із прадіда і діда,
Навіть клинчика в сусіда
Без дозволення не брав.

Думав я тоді, мій Боже,
Що хлопчисько став негожий!
Вчив його і сяк, і так . . .
Раз сказав йому: — Мій сину,
Ти у світі десь загинеш, —
А він, мов би той маняк.

— Ой, коли б чужеє мали,
Ми би краще виглядали,
Людське ліпше, як своє!
Вдома завжди недостатки,
Все іде на ті податки . . .
Й завжди брак, не достає.

Ой, були би ми здорові,
Якби десь чужу корову . . .

Потовстіли б ви і я.
Люди чести не бояться,
Чуже тягнуть й багатяться.
В нас нужда і піст щодня.

Ось вже ледве ноги носим,
Та ще й часто ходим бoso,
Скоро скапаємо ми...
— Так не робить добрий газда,
В хаті, бачиш, в нас гаразд є!
Треба бути — нам — людьми!

Я йому: — Ой, пустофію,
Ти чужим не потовстіеш,
А коли вже вперся так,
То роби це, як сам знаєш,
Як провіриш, то пізнаєш,
Щоб часом не йти на гак!

— Тату, — каже, — не журіться!
Он під лісом там пасеться,
І товстий бичок, сам лій!
Сидора — він недорайда,
Недбайлюга й так не знайде.
М'яса дві бочки, як стій!

— Хоч ця справа не до речі,
Хай вже буде під сам вечір,
Разом йтимем під лісок.
Сидора пастух, як знаєш,
Часто спить або куняє...
Приготов же мотузок.

* * *

Другий день, я зараз з ранку
Йду до Сидора: —' Моц-панку, *)
Продаси ж мені бичка?
Бо у мене трохи пісно,
Син за м'яском, як навісний,
І не ліпша теж й дочка.

— Добре, можу вам продати,
Бо вже маю аж дві раті,
Жид ось на карці сидить ...
Одну соточку відмірте,
І бичка собі беріте,
Як вам добрий час платить!

То гаразд, — прийшли до речі,
Я бичка візьму увечір,
Бо вдень праця аж кишить;
Як не одне, друге знайдеш,
Хай пастух той ваш цямайда **)
Скоро з поля не спішить.

-- То, сусіде, ваша воля,
Чи з обори, чи то з поля,
Як вам краще, так робіть!
Хоч би навіть серед ночі;
Літо ось — часи робочі,
Хто здоровий й добра хіть.

Я вернувсь, іду до хати,
Сонце в Божій благодаті
На дев'яту підвелося.
Син ще спав, бо був ледачий.
Я збудив, а він тре очі ...
Наче б світу не було.

---

*) Моц-панку — це те саме, що добродію

**) Цямайда — недбайлюга.

— Доброго дня! — Кажу: — Тату,
Чи зготовила вже мати
Щось на снідання смачне?
Ой, кажу вам, добрий діду,
Що оцей наш м'ясоїда
Без їжі нішо не втне.

Я сказав: — Сьогодні ввечір,
Хоч ця справа не до речі,
Я рішив з тобою йти . . .
Але знай — у серці з болем . . .
Не поправишся ніколи —
З кривди людської й нужди.

Наблизився вечір. Йдемо
Нишком-тишком і беремо,
Бо ж бичок, мов той міньок.
Я робив це без обави,
Справді, що пастух прозявив . . .
Син з бичком шусь у гайок.

Він бичка вів й оглядався,
Щоб, як злодій, не попався,
Бо він крадене веде . . .
Навпростець я йшов до хати,
Щоб все жінці розказати,
Ніж бичка син приведе.

— Знаєш, жінко, ти, як мати,
Мусиш тайну приховати,
На якийсь короткий час.
Я купив бичка за стівку,
Просто викинув готівку, —
Справді піснота у нас.

Мусимо якось робити,
Щоб нам сина слід привчити,
Щоб чужого не хотів!

Ти вари й печи котлети . . .
Я знов буду таک робити,
Щоб досхочу син не їв.

Телюка привів син скоро,
Впорались ми. М'яса споро, —
Дві півбочки насолив.
Син до мене каже: Тату,
Ось як м'ясива багато!
Тішив мене й веселив.

**

Ось така то справа, діду.
Жінка доброго обіда
Скуховарila, лиш їж . . .
Був росіл, була й печеня,
Та приправи із коріння, —
З різного, був і аник.

Все, немов за "круля Саса" *),
Син звільнив в дві дірки паса . . .
— Іжмо, як за добрих літ!
Я зирнув в вікно, до речі,
Жінка страву всю до печі,
На горище син, як кіт.

Я навмисне, що поліцай
Йшов по вулиці від Гриця . . .
Зі страху син все лишив.
Жінка знову тягне з печі,
Бо ж обід безуперечно
Був такий, що й я віджив.

---

*) Король Сас — польська приказка про час добробуту.

По обіді по звичаю
Випив ще горнятко чаю,
Пусто в печі вже було.
Вмить гукне на сина мати:
— Злазь з горища, йди до хати!
Поліцай десь за селом.

Син страху наївсь — безсилий:
— Мамо, чом не полишили
Хоч маленький кусничок?
Шкода ой, яка велика, —
Я сидів і слинку ликав . . .
А чого ж то той гачок? **)

— Як бичка ти вів додому,
Я казав, щоб покрийому . . .
Може й лиxo за наш гріх?
Як хтось бачив . . . Та не знати,
Щоб до Іванової хати ***)
Не попастись нам удвох?

— Гм, бичка я вів обачно,
Але поліцай, — щось лячно . . .
Чого тут плентався він?
Треба би було спитати?
Ба, обід який багатий,
Аж крутив за носа хрін.

День було за днем пролазить,
Жінка все пече та смажить,
А приправи з різних див.
Як не ця, то та причина,
При ободі бракне сина,
На горищі просидів.

**) Гачок — піліціант.

***) Іванова хата — в'язниця.

Місяць, мов би та хвилина,
Промайнув і воловина,
Смачно з'їли. Це не сміх, —
Ми з дружиною нівроку
І донька, щоб так щороку,
Потовстіла від усіх ...

Син проте, це не дивниця;
Похудів, запались лиця,
Та й сказав до мене так:
— Тату, тайна, як збагнути?
Карк у вас — обіддя гнути ...
Я ж схудів, немов той гак.

— Сину, — я сказав, — признайся,
Більш чужим не спомагайся!
Знай, злодіїв згине рід!
Ти їв краджене, як власне,
Злодій, наче б свічка, згасне,
І за ним загине й слід ...

Я бичка купив, як бачину,
Дав сто злотих, бо предбачив,
Цим звільню тебе з біди!
Ти гадав якраз — ми вкрали
І краджене споживали? ..
Бог дав наказ: “Не кради!”

Він сказав до мене: — Тату,
І наука ж це багата,
Ви знайшли для мене лік!
Так сказав мій син, хай скаже!
Загубив хотіння враже.
Нині чесний чоловік.

Дід все вислухав: — “Чудесно!”
Аж в долоні трічі сплеснув,
Бо таких не чув ще штук.
Дай же, Боже, мандрувати,
І добрий приклад розказати,
Бо це школа для онук.

Ось батьки! — Дай, Боже милий,
Щоб на камені родились,
Щоб ніде не бракло їх!
Щоб вони і іхні діти
Були світлом в цьому світі,
Щоб поборювали гріх!

ПІСЛАНЕЦЬ

Небо було похмуре. Осінні хмари заслонили й затуманили обрій, пригадуючи, що ось-ось завітає холодна зима. Осінь була доволі холодна. Листопадовий вітер настерливо віяв і зганяв сухе пожовкле листя в затишні затінки. Вільхи й інші м'які дерева вже були цілком нагі, роздягнувшись тільки зі зеленіючо-барвінкової краси. Тільки на дубах де-не-де ще міцно трималося пожовтіле листя, наче б заприєглося зимувати на деревині.

Михась, бідний хлопчина, що вже рік, як із болем свого дитячого серця мусів лишити рідну хату та й іти, щоб знайти собі притулок десь у чужих.

Проминуло три роки, як його люба маті померла, відійшла у вічність до Господа. Вона вірила в Нього й любила Його всім своїм серцем.

Батько, що оженився вдруге, поїхав до Франції на заробітки, щоб щось заробити й покрити довги, що обтяжували його бідну господарку.

Мачуха не дуже то хотіла піклуватися Михасем, бідним сиротою. Його доля була жалюгідна. Йому прийшлося полишити рідну хату та й іти в світ у мандри.

**

Одного ранку Михась, замість снідання, наївся від мачухи немало стусанів і лайливих слів, яких він ніколи не чув від своєї матері. Отож,

він тихцем вийшов із хати та й пішов. Вийшовши на бугорчик, він ще раз глянув на свою рідну хату й село, заплакав гірко, проказав молитву "Отче наш", яку його навчила його люба мати, й пішов далі. Зайшов аж у п'яте село, бо хотів якнайдалше бути від своєї мачухи, від якої йому прийшлося зазнати багато горя.

Він найнявся в одного господаря, дядька Сергія. Але й той не був крацій від його мачухи. Він не мав у нього ані відповідної іжі, ані одежі, ані спання. І він не мав вільної хвилиночки, щоб побавитися, як інші діти, або щоб почитати якусь там книжечку. Він уже вмів трохи читати, бо якраз скінчив перший рік своєї шкільної науки, коли його мати відійшла у вічність.

Саме було в половині листопада. Було доволі холодно. Михась мусів пасти корови. Одежа в нього була цілком лиха. Дядько Сергій дав йому свого подерготого піджака, такого, що ним прикривав коні зимовою порою, коли їхав до міста. Коли Михась одягнувся в того піджака, то рукави сягали аж до землі, а нагріття в ньому либонь стільки, як і від його мачухи. Ходив босий, бо не мав ніякого взуття. На його голові виднілася шапка, теж не краща від піджака. Кілька років вона лежала на горищі між усіким сміттям і лахміттям. Ось це все, чим дядько Сергій приодів свого наймита Михася.

Михась рано-вранці вигнав на посовисько три корові та двоє телят, що паслися на зів'ялій і частинно вже пожовклій отаві. Він назгортає трохи сухого вільхового й дубового листя біля старого розложисто-дуплястого дуба, що стояв уже віками на сіножатті під лісом не далеко Сергієвого обійстя. Він примістився, наче б той

горобчик у своєму гніздечку, й сидів, наглядаючи, як пасуться корови.

Сидів він і пригадував собі свою любу матір і свого незичливого батька, а найгірше — жорстоку мачуху. А вітер віяв і шукгляв навколо дуплястого дуба, пробираючись крізь дірки до Михасевого дитячого тіла, що спонукувало його дзеленькотати зубами. Час-від-часу він споглядав на похмуре небо та пригадував собі слова своєї матері, яка йому часто говорила: "Усі справжні християни, які вірують у Христа Ісуса, коли вмирають, ідуть просто на небо до Господа, щоб жити вже вічно з Ним щасливим життям".

Михасева мати була зразкова християнка. Вона ходила на баптистські Богослуження й не похитно вірила в Ісуса Христа, як свого особистого Спасителя й Господа. Батько її Кирило дуже вороже відносився до неї за те, що вона читала Святу Євангелію. Він також недбайливо провадив своє убоге господарство й не мав жодного співчуття до своєї жінки. Вона, виснажена надмірною домашньою працею й турботами, передчасно пішла з цього світу до вічності.

Михась понурився в думки та пригадав собі слова, що йому мати не раз і не двічі говорила, переважно тоді, коли батька не було вдома, що Ісус Христос любить малих дітей, а особливо — всіх сиріток. Вона говорила йому, що й діти можуть молитися до Нього й виявляти Йому всі свої потреби, а Він може все зробити й помогти в тяжкій недолі. Коли він так глибоко задумався, в ту хвилину в його уяві став образ його матері, що ще був так живий і свіжий. Він просто забув, що в нього зуби в наслідок холо-

ду раз-по-раз дзеленькотіли. Пригадавши собі знову, як батько так часто ненавидів матір і прозивав її "штундаркою", Йому таким чином ставало гаряче й він забував про холод. У цю мить він дивився високо, ген високо в похмуре небо, й почав сам до себе промовляти, наче б молився:

"Господи Ісусе, Ти бачиш, що я ще малий хлопчина! Немає в мене моєї матері, батько десь далеко, мачуха жорстока, а дядько Сергій потуряє мною... Господи, поможи мені, а як ні, то забери мене туди, де моя люба мати..."

Він бачив себе круглим сиротою. Йому здавалося, що немає нікого на цьому світі, хто б його розумів і хто б йому співчував, хіба цей віковічний дуб, що своїм дуплястим пнем заступав його від осіннього холодного вітру. Тільки він своїм розлогим гіллям, що звисало навколо, крізь яке шумів листопадовий вітер, співував і співав сиротині колискову пісню.

**

Миттю він прокинувся, наче б спросоння. Перед ним зупинився якийсь незнайомий пан, молодий ще, що іхав на вельосипеді, й запитав:
— Холодно тобі, дитино?

Михась хотів скоро відповісти, але зуби не переставали дзеленькотіти. Він злякався, зобачивши перед собою незнайому особу. Але з бігом кількох секунд він спромігся на слова та й сказав:

— Так, хо-лод-но...

— Чий ти синок? Є в тебе батько й мати?

Михасеві заціпило вуста. Він тільки дивився сіро-голубими очима на незнайомого, а рясні

слізози покотилися по його посинілім обличчі.
Опісля він знову сказав:

— Немає в мене мами...

— Хто ж ти є?

— Я називаюся Михась Коців. Мама моя померла, а тато десь поїхав. Мачуха моя робила мені прикрості й я прийшов ось до дядька Сергія й найнявся тут на службу.

Незнайомий мигтю сів на вельосипеда й поїхав у напрямі Сергієвої забудови.

Михась не розумів, що це все мало б означати. Хто той пан? Чого він його питав, чий він син? І для чого він поїхав тепер до дядька Сергія? Йому стало робитися тепло, й то так тепло, що й зуби перестали скакати один на одного.

По короткому часі Оля, старша донька Сергієва, принесла Михасеві чобітки, кожушину та й ще дві грубі скибки хліба, щедро посмаровані маслом, та горнятко теплого молока.

Незнайомий вже не вернувся й не ішав тією самою доріжкою біля Михася. Сирота довго думав: "Хто той незнайомий пан? Чи то не післанець Ісуса? Мама говорила, що хто вірує в Господа, то Він віруючому все може зробити й помогти".

Відтоді цілком покращало життя Михасеве в дядька Сергія. Хлопець за тиждень почав ходити до школи. Був приодягнений так, як і інші хлопці. Михась також запримітив, що дядько Сергій щовечора читав якусь невеличку книжку... Відтоді сирота Михась відчув, що дядько Сергій почав вважати його, мов би за рідного сина.

1938

НА ТОРЗІ ВСЕ БУВАЄ...

На пероні перед потягом заворушились чоловіки й жінки, як звичайно в торговий день, і селянською більшістю затерли слід інших по-дорожніх. Метушилися, спішучи до вагонів, як хто міг, оберігаючи свої закупи: одні горнці, банячки для варева; другі сита, решета; треті різні забавки та цицьки для дітей і тому подібне. Кожен біг до поїздових вагонів і біля дверей товпилися, щоб не потовкти або не загубити своїх речей.

— Ох! Ледве ділхалася до середини, — тяжко віддихаючи сказала Зоська. — Думала, що й душу з мене видушать... І натовкли ж, як ніколи. Навіть на сам Свят-Вечір біля криниці, коли беруть свячену воду, то так не товчуть людину, як ось тут біля цих вагонів. А все ж таки впхалася та ще й місце захопила, щоб хоч трохи посидіти.

— Сидіти в вагоні — це просто насолода, — співчутлива сусідка сказала до неї, — бо на цім ярмарку навганяєшся від однієї крамниці до другої, щоб щось путнє вишукати й дешевше купити. Коли б це все, то ще було б сяк-так. Але, подумайте, приїдете до станції та й від потягу до хати ще треба буде пройти цілих сім кілометрів дороги... Колись було краще на світі жити й люди вміли ліпше рахувати. Бувало йдеш одну або дві милі й було добре! Ити одну милю, це ж не сім кілометрів... Повидумували якісь панські кілометри, і як візьмешся

йти аж мороки людину чепляються... Йдеш, і йдеш, і кінця немає...

— Ба, ви то сяк-так і якось дісталися до вагону, — знову додала Зоська. — Але я... Я гадала, що вже не поїду. Хоч стань та й плач... Якийсь баншуц*) на всю горлянку верещав на мене, щоб я вернулася, щоб я не йшла до вагону. Подумала я й кажу сама собі: “Я не з таких, щоб там якогось шваба-поліцая слухати, й не йти до вагону, й не їхати до хати”. Люди тиснуть, а тут горнець потовчеться та шкода моєї дороги! А що найгірше, де ж тоді молоко дівати, як не буде горнця? Думала собі, — купила білета, не йдь до хати, сиди й куняй цілісіньку ніч на станції, хто зна за яку кару, а вдома чоловік й діти.

— Ви дійсно щасливі, — докинула кілька слів Святослава, сусідка Зоськи, — що в тій метушні цього так великого горнця не потовкли, та то ж такий утиск, що ледь-ледь самому чоловікові можна було протиснутися...

— Мусіла пильнувати. Пильнувала, як ока в голові. Подумайте, я ж за нього заплатила п'ять злотих, а сьогодні п'ять злотих по дорозі не ходять.

Підсміхнувся якийсь міщанин, що сидів недалеко жінок; і сказав:

— Що там для селянки п'ять злотих, це дурниця! Господиня продасть один кілограм (два фунти) масла та й за ці гроші знову накупить цілу купу нових горнців.

— Еге, пане! — Сказала Зоська. — Ви думаете, що господиня на селі масло по дорозі згор-

---

*) Баншуц — це залізничний поліцай.

тає або як дойтъ корову, то відразу з дійок біжить не молоко, а просто саме масло? Дивні ж ті міські люди. Вони думають, що на селі все з нічого повстає: що на полі родиться печений хліб, а корови дають не молоко, а просто масло ...

— Я чув, — міщанин докинув кілька слів — як мені одна господиня оповідала, що вона мала таку корову, що як видойла та й зілляла молоко до гориця, то зараз масло ставало таке 'тусте й жовте, що просто замінювалося в масло.

— Гм, таки зараз робилося чи перемінювалося в масло, — це чудо-диво ... Можливо, що то була якась чарівниця або відьма. Бо тільки відьми можуть щось таке робити, але не жінки-селянки. Коли я ще була малою дівчиною, то одного разу ходила з своєю бабунею до лісу по опеньки. Я бачила біля одного пня якісь жовті нарости. Тоді я запитала бабуню, що це таке? Бабуня мені відповіла: То, доню, відьма несла чуже масло та згубила його. І ось воно замінилось на дикий гриб. Я вірю, що таке щось могло бути.

Святослава, прислуховуючись до Зосьчиної розмови з міщанином, не стерпіла та сказала:

— Деся вам, сусідко, хочеться вірити в такі нісенітниці, що якісь там відьми носять масло?

— А вже ж що вірю! То тільки штунди-недовірки не вірять у те, а я таки вірю!

Міщанин хотів замовчати, бо бачив, що нічого путнього з балакучими жінками не договориться, але ще й сміху найстясья, однак не витерпів і ще запитав:

— І ви дійсно, газдине, оцього горщиська купили на масло?

— А вже ж що на молоко, а не на воду!

— Хіба ваша корова дає стільки молока? Та ж у цей горщицько можна налляти не менше, як десять літрів води.

— Це ж не такий дуже великий горнець, як ви собі, пане, уявляєте. Один подій від моєї корови, так і буде повний. Не хотіла б хвалитися, але будь-шо-будь маю дуже добру корову. Молоко від неї дуже добре. Як видою й поналиваю в горніці, то молоко так і зсідається, а як збираю сметану, то буває до пів горняті самої сметани. А яка це сметана! Просто саме масло. Як рухнеш роботелком у масничці, зараз постає саміське масло, а маслянкі ані сліду.

— Ви, сусідко, таки вже багато переборчили, — знову відказала Святослава. — Ви любите дуже багато говорити й часто переговоритеся. Ви хіба забули про слова, які часто повторює Якимів Опанас: “Що всяка неправда, — це гріх”.

— Та де там переборшила! Маю добру корову та й годі! А щодо Опанаса, що він усе те саме повторює, то ви йому не дивуйтесь. Ви знаєте, що він правдивий штунда. Вирікся нашої віри й хоче навчати людей, що за це або за те зараз таки гріх!? А панотці, що задармо їдять хліб, вони ж на те, щоб за наші гріхи молилися та прощали нам наші гріхи.

— То не такий великий горнець, — перервала розмову третя жінка. — І моя корова нічого собі. Правда, за один подій від своєї корови я не могла б налляти отого горнця, але маю корову, що дає доволі молока. Маємо досить його для челяді та й на контингент, щоб лихо відв'язалося. Але такої корови, як колись я мала,

то ви напевно не будете мати. Вона давала тричі по відрі молока.

— То була якась відьмарка-корова, — сказала Зоська.

— Відьмерка, чи не відьмерка, ось послухайте! В мене колись була така старенька коровина, що вже й ніг не могла перетягнути через поріг. Я наглила мужа й казала: “Слухай, Пріцю, ми мусимо купити іншу корову”. Якось сяк-так я вговорила свого чоловіка. Зібрали ми трохи грошей та й говорю: “Бери й веди на торг! Продай або проміняй і купи кращу корову”! Чоловік послухав моєї доброї поради, взяв і повів корову на торг.

Був гарний літній день. Я очікувала й виглядала майже цілісінський день, коли то мій Пріць поверне з торгу додому... Нарешті виглянула. Сонце вже, хвалибіг, з полудня повертало. Дивлюся, а мій Пріць веде, та таку сивулю, хоч стань та дивись! Привів її й поставив ув оборі. Я миттю рухнулась, принесла свіжої пашні, корова єсть аж запихається. Думаю, якщо вона так ласо єсть, то й молока доволі буде! Не буду цяпкати, як у старої козулі, аж терпця не ставало, а молока, мов би кіт наплакав. Тепер гадала собі, буде подостатком молока, масла та сира, буде собі та й дещо зможу ще продати, щоб залатати деякі господарські діри.

Корова була досить гарна. Муж просто не міг наговоритися про те, як то Хаїм, фактор, захвалював, що вона дуже добра й надзвичайно дійна корова, що буде давати аж тричі по відрі молока. А він — казав муж — не якийбудь знавець. Він уже, гадаю, зуби з'їв на торгівлі корів, то знав, що чоловікові вибрати.

Отож, пішла я доїти. Приходжу до обори,

погладила сивулю, вона наче б сміялася до мене, така була весела, запихаючись пашею. Я взяла стільчика, сіла собі цілком вигідно та спокійно почала дойти. І що ви, добрі люди, скажете? Коли я почала тягнути за дійки, молоко так і ллеться... Я тішусь і гадаю собі, то тобі не стара козуля! Тут нап'ешся молока й найсишся сметани й масла! А молоко так і цюрить до відра. І, думаю, дай Боже здоров'я тому Хаймові, що допоміг купити чоловікові таку добру корову! Та й призадумалась радіючи, що така добра корова. Тягну за дійки та й тягну, а моя сивуля, як не підійме ногу, як не вдарить по скігцеві, й то так, що я зі своїм стільчиком опинилася аж під самими дверима, а молоко всеньке тільки хлюбовствъ на мене.

— Ха-ха-ха... — засміялись слухачі.

— А бодай вас хліб обсів із вашою сивулею! Вона направду давала відразу по відрі молока.

— Цікаво, що ж ви тоді робили?

— Гм, що робила? Та ще раз сіла та й почала дойти. Я думала, може це принадково, може щось корові сіло на носа... Почала я далі дойти, а вона вдруге як не вдарить... Розсердилися я та й іду до хати й кажу своєму мужеві: "Йди та й дій свою коровоньку з своїм перехваленим Хаймом, а я більше не буду!"

— То треба було спутати, — відказала сусідка.

— Ось які мудрі, спутати... Не помогло й путання. Ми пішли разом із чоловіком та й спутали, а вона як не почала скакати, то ми гадали, що обору розвалить... Мій Пріць не міг надивуватися, що сталося з коровою? Я сказала до нього: "Може, яка відьма перейшла через дорогу, коли ти корову вів додому? А, може, то

хто врік?" Нечисті вроки й худобини чепляються. Миттю я скинула вугілля, відтак цю воду на порозі перелляла тричі через столовий ніж, опісля пообтирала корову й тричі сплюнула. Гадаю, йди, бідо, та пропади! Не мала кого вчепитися, то моєї корови? Що ж я мала більше робити з чоловіком? Ми рішили чекати другого дня. Думала, може на другий день щось таке не буде.

Міщанин, що сидів біля вікна, не стерпів жіночих балачок, і знову відізвався:

— А помогло вашій корові те вугілля й переливання води через столовий ніж?

— Помогло, чи не помогло, але вроки треба чимсь відігнати.

Пішла я раненько на другий день, дала корові їсти, вона єсть аж запихається. Я була переконана, що нішо іншого не було, як вроки. Я почала дойти й дійсно корова стояла спокійно. Коли я вже надійла більшу половину скіпця й цілком була переконана, що то були вроки, але вона як знову не вдарить по скіпцеві, та так, що я сама не знала, де я лежу. Опритомнівши трохи, я встала та прийшла до хати й сказала Пірцеві: "Веди щонайскоріше цю корову зі стайні, бо я більше туди не загляну!"

— Ха-ха-ха... Це правда, що ваша корова давала тричі по відрі молока!

— Ой, давала... Нема що й казати!

— Ось станція. Нам треба швидше висідати! — сказала Святослава — Ви розвелися зі своєю коровою та зі скіпцями, що ми мало що не прозявili станції. Були б поїхали хто знає куди. А тоді що хоч роби: ні пішки йти додому, ні чекай поворотного поїзда. А це все була б наробила ота ваша корова.

Поїзд раптом, як вкопаний, спинився на перестанку. Балакливі жінки метнулися якмога, щоб скоріше висісти з поїзду й не поїхати далі. Зоська, яка сиділа на краю лавки біля дверей, рванулась, щоб скоро вийти та й несподівано тузнула горнцем до клямки й вибила невелику щербину в самих крісах горнця. Позісталі в поїзді пасажири вибухли раптовим сміхом:

— Ха-ха-ха... Xi-xi-xi... Ото корова, так корова...

— Ой, батеньку мій, що ж мені скаже мій Онисько, як я прийду зі щербатим горнцем додому?

— А я вам казала, — відізвалась Святослава, — щоб ви по менше говорили, бо проговоритеся на вашу власну шкоду. А ви мені все докоряли: "Е-е-е..., що там штундерка знає?" А тепер, бач, треба щербатого горнця нести до хати!

— Га, нічого не зробиш! — На торзі все буваве...

ЗАЗДРІСТЬ

Лихо з усіх лих у цьому світі — це заздрість, говорив молодий проповідник, стараючись перевоняті вірних, щоб вони не потурали своєму заеклюму ворогові-заздрості.

Старенький Яким сидів у четвертому ряді й за кожною переконливою думкою покивував головою, щоб таким чином виявити своє підтвердження, що так є, а не інакше.

Недільний ранок був чудовий. Два флякони свіжих і рясних квітів, що стояли, як прикраса, з однієї та з другої сторони біля провідалньниці в молитовному домі, п'янили усіх присутніх своїм міллим запахом. Проте з самого Богослужіння віяло якимсь холодом і недуховним настроєм. Слова палкої проповіді, здавалося, що не доходять до сердець усіх присутніх на Богослужінні. Проповідник це відчував у своїй душі й не знав, як це собі пояснити. Кілька разів крізь його душу пролетіла близкавична думка: "Може я як слід не обдумав своєї теми . . ." Ні, він був всесторонньо підготовлений і в повному порядку. Однак, він скоро спостеріг, що є якась перешкода між вірними. Тому він кілька разів підкреслив, що заздрість — це небезпечний камінь споткання на дорозі до Царства Божого.

Богослужіння закінчилося. Вірні після тихої душевної молитви, що Бог благословив їх тілесним здоров'ям бути на недільному Богослужінні, почали розходитися до своїх домів.

Миттю підійшов до проповідника один до-

сить заможний господар, середнього віку, та сказав:

— Пане пасторе, я прошу вас до мене в гостину! Не погордіть моєю хатою.

**

Клим — це добра, мила та працьовита людина. Родина його була невелика: чоловік, дружина, двоє дорослих дітей та старенький батько, теж ще досить рухливий і працьовитий.

Коли вже проповідник був у хаті, то Клим почав запрошувати його до стола, кажучи:

— Чим хата багата, тим і рада. Прошу живитися цим скромним обідом, що є на столі.

Було вже саме при кінці жнив. На столі знаходилася розкішна селянська їжа. На десерт у півмісці рясніли свіжі соковиті, як мед, грушки, яблука та сливки.

Після обіду проповідник зложив у молитві подяку Богові за так велике та щедре добро, що ним милосердний Творець щороку наділяє землю й людство таким чином має все необхідне для життя.

**

Після обіду між батьком і сином зчинилася невеличка, але різка розмова.

— Пане Пасторе! — сказав Клим. — На моїй душі вже кілька днів лежить важкий камінь. Сьогодні, як ви проповідували, моя душа чогось бунтувалася. Я не знов, що мені робити? Я не мав причини та сміловости вийти з Богослуження. Сидіти спокійно в мене бракувало терпіння. Виною моого невдоволення, — чи не мій таки рідний батько.

— Слава Богові, — сказав проповідник —
що не моя особа.

— Нехай Бог милує, — сказав Клим — щоб
я щось лихого міг думати проти вас! Однак нині
ваша проповідь просто мене вбила. І тому я
рішив запросити вас до нашої хати, щоб ви
допомогли заспокоїтися моїй душі.

Позавчора мій батько закликав двох свідків і половину свого поля, яке лишив на своє
доживання, віддав дочці, цебто моїй сестрі Орисі. Це мене трохи заболіло й я сказав батькові,
щоб він ішов і доживав свого віку при
дочці.

Батько перервав синові слова та сказав:

— Сину, я ж тобі віддав усю господарку, цілу забудову, сад і дев'ять моргів поля, а дочці,
як виходила заміж, всього три морги. Тому тепер рішив при свідках, бо хто знає, як іще довго
буду плентати своїми ногами по оцій Божій
землі, ще півтора морга дати Орисі, й то аж по
моїй смерті. Ти будеш мати поверх десяти моргів
поля й чого ж ти ще хочеш? Хіба тебе опанував той гріх, про який сьогодні була наука, —
заздрість.

— Ні, тату! — сказав син. — Щоб я мав
заздрість, то ні! Але чого ви, як віруючий, кликали людей за свідків? Хіба ви мені не вірите?

— Я вірю тобі, сину! Але це зробив, бо цього
вимагає правний порядок. А тепер через своє
обурення ти сам виявив свою хиткість у вірі.
Тепер я не певний, чи після моєї голови за оцій
кусник Божої землі ви не пішли б по пораду
до адвокатів, як вам поділитися. Сину, ти мусиш
призватися, що до твоєї душі закралася
заздрість, і тому Сам Господь надхнув пропо-

відника говорити про заздрість, щоб тебе врятувати від цього гріха.

**

В хаті наступила мовчанка. Тільки докучливі мухи літали з одного вікна на друге й бдзень-котіли. Проповідник, вислухавши це все, сказав:

— Я не хочу бути пророком, але може незабаром прийти такий час, що скажуть вам: “Це все не ваше, а державне!” І зараз проповідник відкрив Послання апостола Якова та прочитав такі слова:

“Звідки війни та свари між вами? Чи не звідси, — від ваших розкошів, що вони в ваших членах воюють? Бажаєте ви, — та й не маєте, убиваєте й заздрите, — та досягнути не можете, сваритися та воюєте, — та не маєте, бо не просите, просите; — та не одержуєте, бо просите зло, щоб вжити на розкоші свої” (Як. 4:3).

Після цих слів Клим приступив до батька, схилився на коліна та просив прощення. Батько підвів сина й поцілував його з такою любов'ю, як колись носив його маленьким хлопчиком на своїх батьківських руках, та сказав:

— Сину, якщо будеш вірний Господеві, то набудеш ще стільки майна, що його тепер маєш. Нехай Господь благословить тебе!

СУМНЕ ЛІТО

Було літо, сумне літо. Сонечко з високого неба не світило й не голубило, як то буває завжди, бо чорно-туманні хмари, як темна ніч, покрили нашу убогу землю й не допускали ясних і теплих променів, щоб гріли й голубили квітчасто-зелене літо. А перешкодою, що опидалася цій теплоті та красі, була жорстока й невмоляма друга світова війна.

У північній частині однієї високої Карпатської гори, що була покрита вічно-зеленими ялинцями, виднілося невеличке лемківське господарство, що рясніло з тільки що новопобудованою хатою.

Петро, молодий енергійний і працьовитий господар, який при власних силах й можливостях якраз перед самою війною за чотири роки побудував невеличку хатину зі стайнію та стодолою, придержуючись традиційного лемківського будовляного порядку. Він спромігся теж на те, щоб цілого будинка покрити гарною цинковою бляхою. У погідні дні, коли сяяло сонце, то Петрова хата своїм срібним відблиском освітлювала майже цілу долину, яка тягнулася своїм глибоким коритом поміж високо-лісисті Карпатські гори.

1943 рік був важким і дошкульним. Майже ціла Лемківщина через слотні й неурожайні роки та ще в наслідок непрошеної війни була вичерпана з усіх живностевих запасів. Голод тиснувся до кожної бідної й убогої хати-

ни. Якимова сім'я складалася з п'яти осіб: Якима, його дружини, двоє діток у початково-шкільному віці та старенької жінки, Петрової матері.

Зима якось із сякою-такою бідою промінула. Настала весна, яка була найгірше дошкульною. Вона найбільше далася відчути бідним людям. Однак Петро не був із таких, що сиділи та спокійно дивилися разом із родиною голодній смерті в очі. Він знов, як собі зарадити в тяжкій безвихідній недолі. Він через зиму ходив по близькій околиці, дещо продавав, дещо вимінював і таким способом придбав трохи їжі й зерна до весняного засіву. Крім близьких околиць, не раз і не двічі він їздив головно поїздом ген на Мазурщину до Тарнова або аж у східні сторони Галичини на Тернопільщину та звідтіля, бувало, з великою нуждою привозив трохи збіжжя й підтримував як міг свою родину, рятуючи її від голодної смерті. Його мандрівка не була така приемна. Часто, бідолаха, мусів іхати просто на ступнях вагону або цілій час стояв на буферах між вагонами, а до цього треба було понюхати буків від залізничного поліцая т. зв. "банвахмана" за те, що не Їхав у вагоні. Знову іхати в вагоні стало цілком неможливо, бо треба було чекати годинами та днями й мерзнути на одній або другій станції. Хоч і зима була сувора, то проте кожен поїзд був переповнений так, що й голці не було місця, щоб упасти. Тому довкола поїзду на буферах було людей, наче б тих бджіл довкола вулка.

**

Минула люта зима. Настала весна. Здавалося, що весна принесе, як завжди, радість і надію на краще завтра, та що в убогій сім'ї засяє сонечко й життя буде можливе. Але так не сталося, як людина собі часто мріє. Бідний Петро через свої надмірні подорожі ослаб на здорові, вичерпався зі сил. Бідняга, націть не спостеріг, коли набув тяжкої недуги тифу. Той непрошений і суворий гість, як завітав до убогої лемківської сім'ї, то примостиився не абияк, а просто, немовбіто у своїй власній хаті, й почав забавлятися людським життям.

Саме тоді, коли почала пробуджуватися весна, коли вся природа почала воскресати до нового життя, якраз у цю саму пору немилосердна смерть перервала життя Петрові й його дружині. Життя родини, яка тільки-що почала розвиватися, як та весна, йдучи до веселого літа, а тут несподівана переміна, переміна жахлива й непередбачена.

Хатина, що тільки блищає й сяяла срібним відблиском між чудовими Карпатськими горами, миттю покрилася, як чорна темінь, жалобою. Стало сумно, сумно довкола, повіяло тугу й болем. Заплакали й засумували віковічні зелені ялиці. Засумували, бо знали, що більше не завітає в їхні розкішно-зелені тіні любимець і приятель гірської природи.

Довкола хати, де тільки-що вітала радість та спокій, завив тужливим голосом весняний ще напівстудений вітер, співаючи останню прощальну пісню...

У середині хатини загосподарили слізози та розпач... Бідна бабуся полишилися з двома безрадними дітьми-сиротами... Хто ж їм тепер поможет? Хто ж їх потішить? Хто їм прине-

се кусень хліба? Хто їм послужить дорадчою допомогою? В дійсності бідні сироти... Хто заступить і впімнеться за них? Хто подумає, що там між горами є якісь убогі діти та бабуня? Кому вони врешті-решт будуть потрібні...

Однак був Хтось, що знов, турбувався й думав, як заопікуватися сиротами й допомогти їм... Тим, Який про них пам'ятав, був ніхто інший, як Сам Господь. Він має таких людей, яким доручає заопікуватися нещасливими. Вони не бояться ні хвороби, ні смерти, ні пекла, ані самого лютого ворога людських душ-сатани. Чого ж би тоді їм боятися тифу?

Хто ж то вони? То ті, до яких Петро виявляв свою симпатію, до яких був прихильним, бо вони мали між собою Христову любов, а також любили ближнього, як і себе. Люди загально з погордою відносілися до них, прозиваючи їх "відступниками", "еретиками" й тому подібне. Однак ті люди міцно трималися Слова Божого й непохитно вірили в силу Божого провидіння. Вони вірили, що коли б їм прийшлося йти через воду, то вони не загинуть у морській глибині; через вогонь, — не попечуться; коли б прийшлося іти через долину тіні смертної, то й тоді не загинуть, бо Господь милосердний буде їх проводити й захищати. То були люди, яких селяни прозивали "штундо-баптистами". Влесне, ті баптисти заопікувалися тими, яких усі забули й полишили напризволяще.

**

Минула весна. Настало чудово-гарне літо. Довкола убогої лемківської господарки віяло теплим і міллим літнім вітром... Природа, як

зажди, не знає жодних недомагань, не знає ніяких поразок. Вона все животворча й усе пориває до життя. Довкола зеленіли чудові листяні дерева й небосяжно-зелені ялиці, а між тими деревами різні пташки співали чудову невгомно-похвальну милу пісню доброму й милоседному Творцеві-Богові.

На узбіччю Якимової хати пливла глибокою долиною невеличка річка. Вода текла швидким гірським біgom й порушувала малі камінчики, які, вдараючи один об одного, мов би щось розмовляли між собою, щось таємне й невимовне... Сонечко згори світило та приглядалося чудовій і неописаній красі лемківсько-карпатської природи.

Був тихий і мілій день, — свята неділя. Бабуня разом із своїми двома унуками вийшла, щоб розігнати сердечну тугу й біль. Сіли всі троє на узбіччю берега біля річки.

— Бабусю! — відозвався малий Олесь. — Чи ці камінчики, що підстрибулють, як горобчики, говорять щось між собою? Чи вони часом не говорять щось про нашу мамуню й тата? Я думаю, що вони знають, чого то та недобра й худа з косою смерть забрала нашу маму й нашого тата... Чи вони не розповіли б нам, де тепер є наші родичі? — Скажи нам, люба бабуню!

Бабуня важко зідхнула, заскочена таким болючим і раптовим питанням бідних сиріток, і заплакала гірко.

— Бабуню, чого ви плачете? — запитала Зіна.

Після короткої мовчанки бабуня піднесла свої очі ген у блакитне небо, звідки сяяло й голубило всіх тепле літнє сонце, та сказала:

— Знайте, мої милі дітоньки, там високо, ви-

соко, де сяє оце ласкаве й тепле сонечко, там є Ісус Христос. Той Ісус, Якого любив ваш батько й мати. Ви пам'ятаєте, як одного разу він вам оповідав, що той, хто любить Ісуса, буде з Ним вічно на небі перебувати.

Миттю діти замовкли й задумались. Піднесли свої голівки ген у високе небо й засумовані оченятка довго, довго дивились ген високо, не відриваючи ніде свого зору... Вони уважно дивились щораз вище й вище, — дивились із надією, що зобачать своїх найдорожчих батьків, які полишили їх у їхньому тількищо розквітлому, як ті весняні квіточки, дитячому житті, — осиротілими.

Сонечко сяяло та гріло, гріло своїми теплими проміннями й сушило, як росу, кристальні дрібнесененькі слізки, що котилися по дитячих сирітських рожевих обличчях. Воно не усміхалось до них, як завжди, й не могло усміхатись, бо плакали й тужили бідні діти. Воно не усміхалося, бо була війна, — війна, що вже продовжувалася четвертий рік і завдавала людям великих терпіння, приносячи невинним бідним селянам страшні жахіття. І разом із цією жахливою війною йшла безмилосердна смерть, косила людське життя на фронті й запіллю, і мов бі мітлою, замітала всюди передчасно людське життя огнем, мечем, голодом і різними епідеміями.

Дня 2-го грудня 1944.

НЕВІДРОДЖЕНИЙ ВІДРОДЖЕНЕЦЬ

Ось, ось за кілька тижнів, мов мить одна, наблизалися Різдвяні Свята. Грудневий морозний вітер віяв поміж львівські кам'яниці й засипав вулиці та хідники, мов мрякою, сірим дрібнесеньким снігом. Вулиці міста були трохи опорожнені, бо мало хто мав приємність виходити з хати під час такої холоднечі. В таку негоду годі було, як то кажуть люди, й пса вигнати надвір.

Саме в будйинку "Відродження" велися гарячі наради й дискусії, як виголошувати промови, доповіді й як відчитувати реферати, щоб відхилити людей якимсь способом від цілковитого уживання алькогольових напитків і нікотину-тютюну. Коли б не вдалося зробити їх повними abstinentами, то хоч би відвичайти людей від простацьких святочних звичок, щоб християнські свята були таки без випивки. На цьому нараді закінчилися.

**

На другий день, хоч було морозно й холодно, але зате спокійно й соняшно. Справді, був гарний зимовий день. Наперегін шелестіли мітли й вчорашній сніг миттю зникав із хідників. Хідники міста стали знову чистими й по них скоро проходили люди, тільки скрипіло за їхнім взуттям.

Пан Цигарчук, діловий референт abstinen-

ції, вже з самого ранку приготовлявся до місійної подорожі в околиці Тернопільщини. Він прийшов на залізничний двірець. Купив білета. Опісля всів до теплого вагону й, як то кажуть добрі люди, щоб скупчити якісь головні думки, то не перешкаджає закурити цигарку. При цьому він у вагоні, всюди чужі люди... Хто про нього буде думати, що він відродженець. Після кількох хвилин поїзд чмохнув кілька разів і потеленькав собі поміж села й поля, що вже були покриті білим снігом, мов би нескінченою й розпростертюю плахтою.

“Гм, справа досить складна!” — з такими думками бився відродженець. “Іду, щоб людей робити абстинентами, а тут ніяк і сам не відв'яжуся від того куріння... Причепився до нього, як реп'ях до кожуха. Не мали люди що відумати, та таку просту дурницю-куріння! Ось тобі, візьме чоловік трохи сміття, бо що ж це, як не сміття... Завине в папірець або візьме готову цигарку, яку фабриканти виробляють для своєї наживи, чиркне сірника, запалить, а опісля тягне, як мала дитина-немовля тягне молочну соску. Дитина хоч нап'ється молока, а то жодної користі, хіба та, що час-від-часу спльовуєш і занечищаєш часто повітря в заборонених місцях. Направду, що це смішне, та й ще як смішне...”

З такими думками про відчитування рефератів і виголошування промов, як також про організацію нових гуртків “Відродження” пан Цигарчук майже не спостеріг, як поїзд прибув на призначене місце.

Він вийшов із вагону. Назовні було холодно. Трохи потрясло ним, але в цю мить він зустрів фирмана, що виїхав по нього. Пан Цигарчук і

забув тепер про холод. Всів він на воза, вдягнувшись у вигідну й теплу селянську бурку. Відтак із задоволенням і мрією про успіхи в своїй діловій праці, він поїхав до села, де вже існував гурток "Відродження".

**

Увечорі в залі читальні "Просвіти" Народного Дому зібралося чимало людей, щоб послухати цікавої й актуальної теми про успіхи й користі, які приносить і дає сама абстиненція.

"Шановні слухачі! — розпочав відродженьє свою промову. — "Відомо вам, що між нашим народом зістало зорганізоване так зване "Товариство Відродження". Нашим головним завданням є поширити між нашим народом, як у містах, так і по селах, високоідейні чесноти абстиненції. Це має означувати, щоб людина заперестала вживати алькоголю й нікотину, щобто не пила горілки й не курила тютюну, бо це великі руйнники нашого людського життя, це самовільний грабунок нашого добра, нашого здоров'я та багатства. Це даремні витрати наших сил. Вживання цих шкідливих і смертоносних засобів — це шлях до зубожіння й нужди, шлях до харлацтва, до різних зайвих випадків, то шлях до нездорового розвою людського організму. Алькоголь і нікотин шкодить нашим дітям, нашій молоді, шкодить і старим віком! Це просто шлях до загину цілої нації. Чи ви бачили колинебудь, щоб худобина чи якась пташка пила цю отрую або навіть і нюхала дим із нікотину? Ні! Подумайте, скільки то грошей видається на оці шкідники нашого й так зі всіх сторін покривденого народу! Ось

статистично-медичний обрахунок подає, що українці в межах польської держави пропивають, цебто видають на алькоголь кожного року середньо 45,000,000 злотих. Коли б хоч половину тих грошей, так виданих на нищення здоров'я, зужити на будову власних шпиталів і санаторій, то ми у справах народного здоров'я не стояли б у хвості інших народів.

“Подумайте, наші повітові міста без каналізацій і відповідних водопроводів. Села наші з болотнистими дорогами. Більшість селянських будинків ще й досі під солом'яними стріхами. Коли тільки десь припадково повстане пожар, то часто буває так, що спопеліє дощенту ціле село. Рільниче знаряддя просто в жалюгіднім стані. А добре необрблена рілля не дає рільникам належного урожаю”.

Люди тільки покивували головами й потакували, що це жива й незаперечна правда.

І далі бесідник змалював різні картини, як то виглядає господарство й хата господоря-п'яниці, кажучи:

“Ви знаєте, які то беспорядки там, де чоловік і жінка діляться чаркою! Отже, такі люди ніколи як слід не одіті, а їхні діти, пожалься Боже, виглядають нужденно, часто без взуття й без належної одежі. Буває, що й до школи немає як післати, бо навіть на звичайного букваря та зшитка бракує ім грошей, нема за що купити ...”

І в тій так палко-ентузіастичній промові він просто, як то кажуть, вийшов із себе й забув про те, що він знаходиться на зібранні відродженців. Саме, коли було найбільше напруження слухачів, він непомітно шугнув рукою до кишені, витягнув цигарку “Спорта” й черкнув сір-

ника й пах, пах... Відтак далі почав продовжувати свою промову ще з більше піднесеним тоном, бо так буває на різних зборах чи сходинах.

Присутні на зборах просто зніяковіли. Що сталося з іхнім прелегентом? Дехто усміхався, дехто почав штовхати другого, показуючи на промовця... Проте ця нетерплячка зібраних була дуже коротка. Миттю один із слухачів наврів відваги та сказав:

— Пане, що це ви? Нам говорите про відродження, про abstinenцію, маюєте образи нашого нещастя, нашої недолі, з тим наміром, щоб ми покинули пiti й курити, а ви самі закурили цигарку й задимали нашу просвітянську залю. Хіба не бачите, що он написано: “Проситься не курити!”

На промовця-відродженця, мов би хтось хлюпнув повну кінву холодної води. Миттю язик у нього, мов би задубів. Він сам не знав, що на це все має казати? Опинився в тарапатах, та ще й у яких! Опритомнівши трохи, він зrozумів свою фатальну хибу та звернувся з проханням до зібраних, щоб йому пробачили його нетакт, кажучи:

— Пробачте, шановні громадяни-слухачі! Ось бачите самі, яка це сліпа й банальна звичка. До вас говорю про відродження, а сам оцінюю немудрою цигаркою заперечую моїм власним словам.

На залі счинилися різні балачки та сміх.

Щоб припинити сміх і балачки, які так раптом виникли з такої несподіванки, то один із присутніх попросив про голос і сказав:

— Пане прелегенте! Позвольте вам щось сказати. Отож, то й є, ви приїхали до нас, щоб

нас усвідомити й навчити дечого про відродження, а самі ви, як видко, невідроджені. Правди нема де діти. Правда все лишається правдою. Хоч наш панотець позаминулой неділі в церкві під час проповіді кричав аж хріпка вчепилася його й так багато говорив про тих "штундо-баптистів", що в сусідньому селі завели нову віру, — то все ж таки треба ім признасти святу правду, цебто, що вони правдиві відродженці. Старий дідусь Кузьма, якийеже з моїм полем, як я довго його знаю, був налого-вий курець. З люлькою він ніколи не розставався. Все носив її в зубах. А відколи він приїхався до Баптистської Церква, то десь у нього взялася сила й він став справжнім abstinentом. Недавно Кузьма ось так говорив мені: "Я вже не одного цибуха перегладав, цебто перегріз, але коли я став баптистом, то я перестав курити. У той мент, коли до мене заговорила Божа правда, Сам Господь, я взяв мою з оголоданим цибухом люльку, відтак повнісінський капшук тютюну, і навіть ту коробочку сірників, що саме були приготовлені до того комплєту, жбурнув це все до печі... Віттоді це курення цілком відійшло від мене. І коли тепер хто біля мене закурить цигарку чи люльку, то мене аж на рвоти збирає..."

Так, Кузьма тепер направду виглядає новим і відродженим чоловіком.

Ці слова про дідуся Кузьму сильно вплинули на зібраних, бо вони почали думати, що не сама людина може відродитися, не своєю власною силою, але тут необхідна вища сила, сила Божа.

На цьому зібрання відродженців закінчилося, а сам референт abstinenції ще таки того

самого вечора, навіть не питав нікого за півдво-
дою, щоб селяни відвезли його до залізничої
станції, стиснув міцно під пахву свою течку зі
своїми рефератами, бо було досить холодно, й
подався до поїзду. Пішов, як то люди кажуть,
як змитий.

Ідучи назад до міста, бідняга не міг собі уя-
вити й вияснити, як це могло статися? А сором,
мов той дощевий сніг, що вітром пхаеться та
плеще людину по обличчі... У голові куйов-
дилось, як вийти з того положення? Була надія
на можливу посаду, а тут погана цигарка, що
варта одного спльову, все тобі перекреслила.

І знову він у теплому вагоні. Поїзд біжить
стрілою по холодних, як лід, шинах, що на них
легесенько погойдувалися колеса особових вагонів
то в одну сторону, то в други, й тільки
ритмічно стукотіли об сполучені шини і раз-у-
раз, мов би говорили й потакували: "так-такі",
"так-такі" то невідроджені відродженці...

ЗЕМЛЯ ПРАВДУ КАЖЕ

Раз саме в порозі літа
Сонце мило стало гріти,
Усміхнулись рясні квіти
Світ цей, справді, раєм був!
Дід Охрим пустивсь в дорогу,
Хоч старий, знайшов спромогу,
Вся ж природа славить Бога!
Хто ж би діда стримав, скув?

Йдуши скрізь, чудові села,
Вітровий млин сливе меле.
Дітвора яка ж весела,
Мов стрибунчики малі!
Бавляться, біжать в заводи,
І дівчатка в хороводах,
Як чудовий світ-природа!
Лиш незрячі ще в імлі.

В діда серце б'ється, скаче,
З радости мало не плаче,
Пригадавши дні юначі,
Дні щасливого життя . . .
Він хотів би жити й жити,
І людей любить й мирити,
Так, щоб двері відчинити
В Царство вічного буття.

Йшов крізь села, любо й мило!
Й ось тобі: — Макар й Кирило
Кілька літ уже сварилися,

І чого в' них не було . . .
Як взялись за землю дерти,
І які ж вони уперті,
Часто бились аж до смерти,
Гамір й крик на все село . . .

**

За селом мале узгір'я,
Там щось люди ходять й мірять . . .
Підйшов дід і не вірить,
Чує лайку, гамір й шум . . .
— Слава Богу! Добрі люди,
Видко, вас діло марудне,
І хто зна, що з цього буде?
Щоб часом не стався глум?

— Діду, тут іде розправа,
Присяжних ціліська лава!
Адвокат Кирилів, — “Браво!
Не програєш, він ворав . . .”
Інші — “Шкода у Макара . . .”
А Кирило, як примара,
Люди всі за ним, як хмара, —
Дав горілки — кажуть: “Браво!”

Дід став й дивиться й не знати,
Шо на всенікте те казати?
І кого обороняти?..
Як вся справа — темний кут.
— Діду, — тут вже три комісій,
А сусіди, як навісні . . .
Мов заприсяглися з бісом,
І все лають і кленуть.

Ось суддя в суддевій ноші,
Адвокати — видригоші.

Тут інженер-мапоноша
Ходить, мірить сяк і так.
Хтось — “Макаре, не журися!”
Хтось — “Кириле, не мирися!”
Суддя просить: “Погодіться!”
Не погодяться ніяк.

На це всеньке адвокати:
— “Га, ходім уже до ахти,
Тут нам справи не діп’яти,
Люди заглушили слух”.
А Кирило вміть Макара,
Малошо не вийшла пара . . .
Що за лихо, що за кара?
Утікли б душа і дух . . .

Тільки вйт і кілька радних
Кинулись, щоб розігнати,
Бо були би тарапати,
Може й згинули би враз . . .
Дід нераз вже в тім’я’битий,
Бачив суд несамовитий:
— Гей, я зможу погодити!
Миттю втихи всі нараз.

— Слухайте, панове радні,
І ви, чесная громадо,
Й ви, суперники! Я радо,
Я помогу вам умить.
Не гордуйте, що дід сивий,
Лізе в справу настирливо,
Будьте трохи терпеливі,
Хай злоба в вас не горить!

І навіщо ж стільки спорів,
Й доводити всіх до змори,

Всіх селян й панів докторів,
І сваритись за чуже?
За межу нічию всяк же...
Хай вона сама розкаже,
До кого із вас належить:
— То ж до діла, діду, вже!

— Будьте трохи терпеливі!
Ця межа розкаже сливе,
Хто щасливий й не щасливий?
І навколішки припав.
Став молитись: "Земле-мати,
Ти нас кормиш - супостати
Всіх щедрот і благодаті,
Мало хто з людей пізнав?

І коли дід помолився,
До землі він нахилився:
"Земле! — Так... Не помилився,
Істина у тебе є!"
Вмить суддя і адвокати,
Стали пильно приглядатись,
Сливе уха наставляти
— "Скорше, діду!" Дід свое.

— "Добрі люди! ... Дід підвівся.
"Правду каже, не змилився".
Знову вдруге нахилився,
Знов щось шепнув до межі!
Тут Макар, відтак Кирило
З терпеливістю дивились.
— Скоріше, діду! ... Боже мілій!
Щораз ближчі, як чужі.

Дід промовин: "Бог у Трійці!"
Й похилився до землиці,

Люди вчули: "Всі в тім віці" —
Правду кажеж: "Так, так, так!"
Вмить суддя: "І що ж там, діду?
Та ж пора іти обідати!
До кого ж межа ця піде?
Який результат і знак?"

Так, землиця мати вічна,
Каже: — люди пересічні,
Все сваряться тут рік-річно,
Так говорить про них двох:
Правда мов би із Офреї*),
Що все з неї і до неї,
Що й вони від долі тей
Не втічуть, — гукне обох.

Ой, суперники наївні,
Що скакали, мов би піvnі,
Підете в її обійми . . .
І не буде вороття.
То ж миріться вмить по змозі,
Бо там тільки дві дорозі:
Одна — вічне щастя в Бозі,
Друга — вічних мук буття.

**

Вмить Макар, відтак Кирило,
Мов би їх докути зшило . . .
Цілувались і мирились:
О, прости, прости, — пробач!
І суддя радів досхочу,
Й він хустинкою тер очі,

---

*) З Орфеєвої пісні. Орфей — старий грецький співак.

Як почув слова пророчі . . .
І дехто з людей у плач . . .

Адвокати, як звичайно,
Чухали карки негайно,
Бо то мир був надзвичайний,
Правда не на користь їм.
Проте дід радів, що штуку
Втяв таку і дав науку:
Батьку, синові й внуку,
Щоб жилось щасливо всім!

“РАУС!” *)

Похмурний і холодний ранок.

Вітер зимовий при кінці місяця грудня віяв і наче б голками прошивав прохожих людей.

Остання неділя перед Свят-Вечором.

Десь около 11-ої години рано люди юрбою товпилися з однієї та з другої сторони біля таборових воріт. По однім боці стояли люди з перепустками в руках, бажаючи вийти з табору, й піти до міста,— а з другого були знову люди з перепустками, які хотіли ввійти до табору й відвідати своїх знайомих.

Таборові поліціянти т. зв. “вахмани” стояли в воротах і пропускали одних і других. Коли їм надойло переглядати перепустки, й коли їхні пальці дещо покостеніли, тоді вони одним і другим суворо відповідали: “Раус!” Крім перепусток, “вахмани” уважно слідили за тими, що входили до табору. Вони вже добре знали й були биті в тім’я, що ті, які входять до табору, не йдуть голіруч, а мусять нести щось. І коли, бувало, знайшли щось у кого з поживи, то не тільки що відбирали те, але робили багато неприємностей або ще дечого більшого...

Було вже майже перед самим обідом, а вітер не переставав віяти разом із снігом, обтинковуючи набіло прохожих людей. “Вахманів”

*) “Raus” — це німецьке слово й означає “виходь, йди геть!”

огорнула ще більша лютъ, вони стали ще більше злоститися, думаючи: "Чого оці люди не сидять у своїх бараках та вештаються й не дають їм спокою . . ."

Якраз у цю хвилину наблизилося троє дітей, що рано вийшли з табору й пішли до поблизьких фармерів, щоб випросити хоч по кілька картоплинок на Свят-Вечір.

Був це хлопчик, невеличкий ростом, літ дванадцять не більше, одягнений у куртку, що хто знає, скільки їй уже було років, з якої довкола звисало подерте пошиття, яким грався грудневий вітер. На голові в нього була не краща шапка з клапонами, східної моди, з-під якої раз-ураз блимали темно-сірі оченята й посиніле лице, на яке щохвилини падали клаптики снігу й топилися. І черевики не були ліпші від його куртки, ніяк не відповідаючи до його росту. Подібно до хлопчини в його віці були приодягнені й дівчата, — одна бльондинка, а друга русьва. Вони всі троє стояли разом перед ворітами й тулилися одне до одного, щоб захистити себе від холодного вітру. Вони стояли й тупали ногами, думаючи, якби то перейти через ці ворота, щоб їхні торбинки не дізнали ревізій. Однак це їм не вдалося.

Скоро тільки вони наблизилися до воріт, то зараз один із "вахманів" забрав бідних діточок і погнав їх до контрольних сінок.

Хоч було доволі холодно, лиця в бідних дітках миттю почервоніли, а відтак рясні слози покотилися по їхніх збіднілих і зголоднілих обличчях.

У їхніх торбинках не було нічого більше, як по кільканадцять картоплинок та по пару морков. Це все, що бідні діти випросили в німець-

ких господарів, щоб мати хоч щонебудь на Різдвяні Свята. Однак, не зважаючи на їхню добру волю, просьбу та плач, — “вахмани” випорожнили їхні торбинки, й діти почули від них жорстоке слово: “Раус!”

Вийшли вони гірко заплакані й посунули по снігу великими подертими черевиками, як гранджолами, до своїх бараків. Діти гірко плакали, бо знали, що їхній Свят-Вечір буде так убогий, що навіть не будуть мати й тих кількох скромних картоплинок, що мали заступити їм колишній так щедрий і багатий український Свят-Вечір.

Вітер східній не переставав віяти. Ніяк не хотів повернути в супротивну сторону, щоб занести вістку та й повідомити про гіркен'ку недолю бідних діток на чужині . . .

Святкували вони Свят-Вечір бідно й голодно, замість веселих і урочистих колядок: “Нова радість стала!”, їм бреніло в їхніх дитячих уях сухе й жорстоке німецьке слово “Раус” . . .

1944

ПРОГУЛЬКА

Теплий липневий вітер шугляв поміж горами, купаючись у проміннях ясного сонця, та прохолоджував прогульників, які після важкої тижневої праці й усіх турбот, як хто міг, вибралися в гори, щоб надихатися свіжого повітря.

Сусіди Підгірні й Паскарські, які мешкали майже поруч себе, рішили разом поїхати на прогульку. Щоправда, родина Підгірних не дуже то любила мати спільне товариство з паном Паскарським, але ради його дружини постановили на цей раз зробити цю приемність.

Пан Паскарський мав власну каменицю та крамницю харчових товарів. Він сам був досить товариський, а дружина його дуже тиха й бохобійна жінка. І через те власне їхні характери різко розходилися.

Був день-свято Петра й Павла, а до цього гарна соняшна погода, що одне з другим сприяло вирушити на прогульку.

Коли вони разом їхали в поїзді, Підгірний нав'язав розмову зі своїм сусідом з метою, щоб при нагоді дещо поговорити про чесноти, необхідні кожному християнинові.

Коли вони вже розговорилися, то пан Підгірний сказав до Паскарського:

— Пробачте мені, мій сусіде, що я вам скажу, можливо, трохи прикрі слова, але вони для вас під теперішній час можуть бути дуже корисні для вашого власного добра. Ви знаєте, що

ми живемо в часі воєнної хуртовини, де людина за якийбудь промах може заплатити власним життям. Ми повинні прийняти під сучасну пору дуже добру рецепту зі Святого Письма: "А як маємо поживу та одяг, то ми будемо задоволені з того". Якщо ми вийдемо поза рами цієї норми, то ми можемо опинитися в дуже прикро-му положенні.

У вас, мій добрий сусіде, є три несприятливі звички. З ними вам треба необхідно розпрощатися, а інакше ви можете запропастити себе та свою дружину. Вам треба покинути п'янство, пусті балашки й сліпу наживу . . .

Однак слова доброго сусіда, які він говорив Паскарському, відбивалися, як горох від стіни. Він собі думав: "Ти говори, а я своє буду робити".

Поїзд, як стріла, прилетів на станцію, що була приодіта чудовою зеленню серед високих і пишних Карпатських гір.

Скоро тільки поїзд прибув на станцію і прогульники встигли зійти з нього, Паскарський ченінеко перепросив панство Підгірних та свою дружину, кажучи, що він бажає на хвилиночку зайти до свого знайомого, пана Обійдисосну, в дуже важливій справі. Як тільки він успів відійти, так і слід за ним загинув.

Троє їх трохи постояли, почекали, але, не дочекавшись, вони пішли разом на одну гарну поляну поблизу, біля якої вдолині дзюрчав невеликий потічок.

• **

П. Підгірний, маючи з собою євангельського журналу, прочитав глибоко-змістовну ду-

ховну статтю, яка майже всіх їх трьох спонукала до поважного роздумування.

Пані Паскарська задумалась, глибоко зідхнула та сказала:

— Які ви щасливі, що ви збагатили себе такою великою вірою... Біля вас є завжди духовна насолода, я просто відпочиваю своєю душою. Мені здається, що я знаходжуся не між людьми, але між двома анголами. А я? Яка я нещаслива... Увійдіть у моє положення та скажіть, що я маю робити з оцим моїм пияцюгою? Здається не п'є, але п'є... Я ніколи не маю спокою. В хаті він усе якийсь неспокійний, нервовий. Поїде десь, то все за ним виросте якась верба... А тих верб я вже маю немало. І не знати, чим наша доля може закінчитися...

— Не турбуйтеся, пані, наша сусідко! Правда, людина з собою нічого не може зробити, але Господня допомога завжди є готова щоб піти назустріч тим, які очікують Бога й Його помочі.

При цих словах пан Підгірний витяг із кишені малого формату Нового Заповіта і прочитав такі слова:

“Прийдіть до Мене всі, працею зморені та перетяжені, а Я дам вам спочинок” (Мат. 11:28).

**

Години так і бігли... Сонце вже почало звертати з полудня. До станції, де затримався поїзд, почали припливати, як та вода з гірських потоків до одного ставка, — прогульники.

Прибули панство Підгірні зі своєю сусідкою, турбуючись, що сталося з її чоловіком.

На доріжці, що вилася крутою стрічкою з гори, пані Паскарська зобачила свого мужа, який ішов із лісним Обійдисосною в напрямі станції.

Як тільки наблизився, очі в нього вже трохи світилися й ноги погиналися, він сказав:

— О, який я радий, що ми знову здибалися. Я думав, що ви вже від'їхали...

— А ми думали, де ви?

— Та... Я, ось здибався з паном лісним. Будьте знайомі.

Лісний привітався й почалася знову дальша балачка.

Дружина Паскарського була невдоволена й зберегла повну мовчанку.

— Ви щось, пані, невдоволені! — сказав лісний.

— Не треба великого психолога, щоб вгадати мое невдоволення.

— Яка ж причина?

— Нехай чоловік вам скаже...

Паскарський був доволі в добром уморі. Йому не треба було шукати за словами. Він сказав до дружини:

— Яка ж ти дивна! Говориш, що невдоволена! А я вдоволений. Бачиш, здибалися з паном лісним та й завели собі розмову то про це, то про те. А при цьому не без того щоденного, що я вложив до течки... І забавилися.. А ти мені про гори та й гори... Чи я їх мало бачив? Проте зі своїм другом, паном Обійдисосною, я вже дуже давно бачився, вже зо три тижні. Пригадуеш собі, як я повернув лізно, а ти мені казала, що я нічого не привіз. Подумайте, чи я винен тому, що "банщуци" забрали від мене все, що я віз. А сьогодні,

як на те, здібалися й поговорили, а час так і минув. А дружина досі собі в горах. Гадаю, хай уже насолоджується цими горами, а повітря нехай не тільки п'є, але просто ковтає. І я пив...

— Пане, полишіть його! Ви з моїм мужем сьогодні й так нічого путнього не наговоритись. Я його силоміць із дому тягнула в гори, бо його в неділю чи в свято й так у хаті не втримаєш. І що ж, скажете? Приїхали ми й моого мужа зараз таки не стало. Зник, як камфора...

— Ось подумайте, пане лісний, муж замість разом із вами й паном Підгірним побути трохи в цих чудових горах... А він...

— Та я завжди є в лісі, — сказав лісний. — Я в лісі, мов би той вовк.

— Скажіть, будь ласка, — продовжувала пані Паскарська — що за користь іхати на прогулку, гаючи час, витрачаючи гроші, й ніде не бути й нічого не бачити?

— Ось тобі розбалакалась, — сказав чоловік. — Чи я вже в житті мало наїздився й чи мало дечого бачив? Де я вже не був! Куди я не їздив? І чого я вже не бачив? Подумайте, куди мене вже доля не носила. Де я вже не був! Я майже цілу Європу сходив та з'їздив. Був я в Угорщині, на Венгрії й на Мадярщині... Забула, як я їздив по бакун? Або мало я попоїздив по Прусії, Швабії, Саксонії, Німеччині, Германії! Скрізь мене лихо носило. Хіба на цьому кінець? А скільки разів я їздив до Богемії, до Моравії й накінець аж до Чехословаччини? Чи я мало бачив гір? Я бачив такі височезні гори, здається, коли б чоловік видрапався на самісінький шпиль, то до неба рукою досягнув би.

А вона мені дорікає, що я не хочу їздити в гори! Та ж я виріс поміж ними...

— То ви не мало наїздилися, — сказав Підгірний. — Ви звідали багато країн і бачили чи мало світа.

— Отож, то й е... А дружина дорікає мені, що я нікуди не їжджу. Я вже до хріну наїздився.

— Чи ви не могли б сказати, пане Паскарський, як вам їздилося до тієї останньої країни, яку ви так виразно підкреслили?..

**
*

Миттю з-поміж гір гадюкою вився поїзд. Загудів, зашумів і раптом як вкопаний став на станції. Роєм рухнулися до вагонів прогульники. Після п'ятьох хвилин величезний паровіз несамовито чмихнув кілька разів, а розмахові кола закрутилися, зашерепілись, ховзаючись по сталевих шинах, і раптом як не рване, як не запихкотить, тільки пошуміло за ним, полишаючи за собою велику чорну димову хмару, що покрила опорожнену станцію.

— Щасливої дороги, — гукнув пан Обійдисосна.

— До побачення! — відказував раз-у-раз пан Паскарський, вихиливши крізь вікно розкуйовдану голову та махаючи довго розпростертою хустинкою на прощення своєму нерозривному другові.

**

Проминуло заледве кілька днів, як Паскарський хотів поповнити свою касу зайвими ви-

датками, а тому зарезикував на нелегальну торгівлю. Він купив двісті кілограмового годованця-кабана та й почав крадькома перепродувати м'ясо. Коли б не лихо, то був би за два дні все розпродав і мав би чим покрити розходи й не без того, мав би й гарний заробіток.

На наступний день перед полуднем заскочив один молодий підпіанок і тихцем попросив:

— Не міг би я в вас купити з один кілограм вепровини?

Паскарський трохи скривився, бо не знов людини, але згодом погодився та продав. Подумав: "Я ж на це й купив, щоб продавати". Він відважив одного кілограма, гарно завинув і подав незнайомому. Недобрий гість заплатив 12 злотих і пішов.

Пополудні, коли він уже мав замикати крамницю, миттю ввійшло двох німецьких поліціянтів та сказали:

— "Габен зі фляйш?" *)

Пан Паскарський завжди був балакливою людиною, але в ту хвилину, коли до нього зайшли поліціянти, йому наче б уста заціпило. Однак він спромігся на відвагу та сказав, що немає. Але це заперечення було йому тільки шкодою, бо поліціянти добре знали, що в нього є м'ясо.

Вони делікатно ввійшли за ляду та й перевили ревізію. І знайшли ще десь коло 10 кілограмів м'яса, якого крамничник не встиг продати.

Проминуло кілька днів. Справа Паскарського була дуже погана. Влада закрила крамницю,

---

*) Чи маєте м'ясо?

а його за нелегальну торгівлю забрали до Німеччини на примусову роботу.

Дружина робила різні заходи, щоб якось врятувати мужа, але це нічого не помогло. Він був змушений іхати, мусів іхати туди, куди його душа не бажала...

Ідучи до Німеччини, він пригадав собі слова перестороги свого доброго сусіда Підгірного: "Що п'янство, балакучість та погана нажива веде людину до згуби..."

ХАИ ЗНАЄ СВІТ...

“Неначе сині тяжкі, гнетучі
Було все те, що того дня
Ми перебули: бурі-тучі
І вибухи чуття ревучі,
І кривда, і грізьба страшна”.

— Іван Франко.

Був тихий зимовий ранок. Вітер ані ворохнувся. Сніг спокійно падав біло-прозорими зірками з сірого обрію й покривав гуцульські села, що тяглися поміж узгір'ями. На горах знову стояли дрімливі ялиці в неописаній тиші, угинуючись мов пізно-розквітлі осінні айстри під першим зимовим сніgom.

Трохим рано-вранці вийшов із хати, щоб подивитися на світ Божий, і зараз взявся до праці. Попрочищував відповідні стежки, щоб можна було пройти до криниці й до обори, де знаходилися заледве одна корова й кількero овечок. При цьому й до дороги, якою проіхало вже кілька фурманок, що возили дерево з лісу на тартак, промостили сяку-таку санну дорогу, що вилася різними закрутами поміж узгір'ями.

Після тієї ранньої праці він вернувся до хати, де вже дружина й діти приготовлялися до убогого під час війни селянського сніданку, очікуючи батька. Справді, що то був убогий, а на віть дуже бідний сніданок. Складався він із супу, в якім було кілька картоплин, покраїаних на дрібні кусники, та трошки докиненого домаш-

нього макарону, що був приготовлений із пшенично-ячмінної муки, яку молов іхній власний домашній млин-жорна. Трохимові якось пощастило в часі війни зберегти жорна й то припадково. Саме, коли він почув, що заноситься на війну, він задумав спорядити жорна, щоб у часі війни, коли буде дуже скрутно, дати собі раду. Якраз на три місяці перед війною він купив нового верхнього каменя, а старого просто заніс і положив біля рівчака, яким із гори бігла вода, щоб краще було переходити до огороду. Саме, коли німецька влада дала наказа, щоб по селях позабирати все жорнове каміння, той наказ не минув і Трохима. Одного несподіваного дня приїхало двох поліціянтів разом із другою фурманкою та й ходили хата від хати, забираючи верхнє жорнове каміння. Він трохи скривався. Але опісля подумав: "Нехай беруть! Забрали людям хліб і збіжжя, нехай беруть і каміння! Я ще собі якось дам раду . . . "

Поліцаї виконали свою роботу й були перевонані, що в селі ніхто не буде мати домашнього млина. Але, коли перейшов той час обшуку, Трохим пішов, витягнув каменя з грязі, гарненько обмив у струмочку й коли треба було змолоти якийсь гарнець збіжжя, то він уночі тихенько робив це. Опісля, того колись викиненого каменя ховав, як міг, і беріг, як ока в голові. Бо що ж було бідному чоловікові робити? До млина на піdstаві дозволу він не мав що везти, а коли десь роздобув якусь чвертку зерна, то він із великою насолодою й завзяттям за виграшку молов на жорнах.

Родина Трохима складалася з дружини та четверо дітей. Найстарший доньці Стефці добігalo вже до чотирнадцятки, а наймолодший

синок Івась кінчив вже п'ятий рік. Трохим разом із своєю родиною сидів при сніданку, ів свою частину та раз-у-раз споглядав на свою дружину й діток, а в серці щось тиснуло й розум просто перевертався... Чого така недоля? Вродився, прийшов на цей світ, виріс, одружився, ось дружина й діти, — а тут сама нужда?! Ні! Так не може бути! Або жити, або вмерти...

Діти щонайскоріше з'їли сніданок. Двоє середніх вже почали скоренько приготовляти свої торбинки, бо час іти до школи. Стефка приготовляла теплу воду, щоб помогти мамі скоренько помити посуд. Трохим ще з дружиною сидів при столі. Опісля він сказав:

— Я думаю ще раз вибратися в дорогу. Є ще в нас кілька центів, може щонебудь привезу. До Різдвяних Свят лишається заледве кілька днів, а в нас нічогісінько нема.

— Я думаю, — сказала дружина — краще, щоб ти не іхав. Хто знає, що може бути? Перед Святами усюди буде сильна контроля, а тут холодно й мороз... Може яке горе статися! Я піду до матері й деяких заможніших господарів, може дещо дістану, бодай на літній відробіток. З голоду не повмираємо, а коли помремо, то всі разом...

— Щоб я мав дивитися, як ми з голоду будемо вмирати, то мені краще господарем не бути.

— Роби, як думаєш, як ти розумієш...

**

Сонце піднеслося догори, озолотило білоніжні гори, що покривалися густими лісами, й завітало своєю небесною теплотою й до Тро-

химових вікон, що миттю очистились від нічного замороження. В хаті стало ясніше та приємніше. Трохим приніс із комори свого наплечника, з яким вже кілька разів мандрував у подібну подорож. Пооглядав його, провірив кінці рогів, у яких містилися маленькі дерев'яні галочки, опісля оглянув петлі з міцного шнура, бо приходилося не раз і не двічі двигати не малий тягар. Був то звичайний наплечник, зроблений із півкірцевого мішка. Десь коло дванадцятої години він вибрався в дорогу, щоб своєчасно зйти до поїзду.

На двірці невеликого повітового міста Н. було вже повнісінько подорожуючих подібних до нього людей. Але цього разу йому пощастило дістатися до теплого вагону та й зайняти місце біля самісінького вікна. Поїзд із гір на Тернопільську рівнину біг досить м'яво й повільно. Трохим дивився крізь вікно, в якому миготіли рідні села, що були покриті білим снігом. Він дивився, а в той час його думки повели його на три роки назад. Саме, як то він працював на тартаці, де мав щоденну роботу, і заробляв, хоч уже не так багато, але міг прожити без того жебрячого іждження, побиваючи людські пороги, щоб випросити в когось, аби продав кілька гарніців якогось зерна. Переїхав він Станиславівщину, ось і Тернопільщина, а тут треба буде десь висісти й дещо купити.

Зайшов він до одного багатшого села і тут рухнувся від одного до другого господаря. Розповів про свою нужду й горе, а звичайно свій, як не заплаче, то бодай скривиться, відчуваючи горе свого поневоленого брата. Купив він 20 кілограмів пшениці та кілька кілограмів фасолі, а при цьому ще й 3 кілограми солонини. Рів-

ночасно добрі селяни покормили його як слід на дорогу та й ще вділили пів хлібини, щоб в дорозі не терпів голоду.

Вертаючи додому, Трохим тішився, що міг купити таку гарну білу пшеницю, яку просто сип до гориця й вари кутю на Свят-Вечір. Він щасливо дістався на станцію з набутими товарами. Правда, трохи перевтомлений, поки це все приніс на станцію й шнури не мало в'їхися в його рамена, але був радий, що все ж таки мав із чим вертати додому. Тільки питання, як це все перевезти, щоб нахабні поліції, ті ненажерці, не забрали десь у дорозі... І знову він всів у поїзд. Правда, вже тепер не прийшлося йому сидіти, але добре, що хоч у куточку на коридорі вагону міг примістити свого наплечника й стояти над ним, притисненим із всіх сторін подібними пасажирами, як він, які верталися до своїх домів. Щасливо переїхав він Станиславів, де були найбільші облави й ревізії, але якось йому пощастило скоренько пересісти з одного поїзду на другий і тепер думав, аби тільки додому...

Була вже ніч. Поїзд помалу пихкав, їдучи під гори. Не можна було бачити ні світла у вікнах, ні ялинок, що десь у заможніших людей мерехтіли, прибрані різними цяцьками, бо вікна всюди були щільно заслонені під час війни, щоб ворог не міг розпізнати теренів. І ось уже місто Н. і двірець. Хоч уже пізня ніч, але все ж таки можна буде щасливо дістатися до хати! З такими думками, хоч і сон морив, просто валив із ніг, Трохим, стоячи спав, і непомітно доїхав до призначеного місця.

Поїзд затримався. Здавалося, що все гаразд. Але тут зі всіх сторін поліція, кожен мусить пе-

реходити через двірець, а в середині — стисла контроля. Кожен наплечник, кожна валізка мусіла бути провірена. Якщо в когось знайшли якісь продукти, то все забирали. Хто мав якесь зерно, що було просто зсипане до наплечника, то й наплечника забирали. Трохим, як іхав у дорогу, завжди любив ще брати з собою якісь мішата, щоб усе, що набуде, було відокремлене. Коли він наблизувався за чергою до поліцая, то думав у своїй душі: “Буду просити, чей же помилує... Скажу, що в мене дружина й діти... Я бідний чоловік, в мене нічого нема. Я не іхав на спекуляцію, але щоб хоч щонебудь привезти на Різдво”.

Миттю поліціянт висипав усе на стіл, а Трохимові кинув у вічі наплечника. Він почав просити, щоб хоч частиночку звернули. Але на його просьбу у відповідь другий поліцай, що стояв із палицею, — закляв і шморгнув Трохима по правому плечі так, що аж запекло, й жорстоко пхнув його між юрбу людей, які тиснулися до дверей, щоб якнайскоріше вийти з того пекла.

Трохим вийшов із порожнім наплечником. Надворі ще ніч. Щойно третя година. Холодно й морозно. В серці його збудився великий жаль і біль, просто розпач. Він заплакав, як плаче мала дитина. З очей капали раз-у-раз теплі слізки, яких він не встигав витирати наплечником, якого тримав у руках, і не знат, що з ним тепер зробити: чи нести, чи денебудь кинути. Розум у нього збунтувався й затъмарився. Він не міг собі уявити й вияснити, звідкіля та з якої причини прийшла така недоля, що він на своїй рідній прадідівській землі й тієї трошки мізерії-збіжжя, що купих у добрих людей за тяжко

запрацьований гріш, і це йому чужі люди, займанці, забрали та ще й буком по плечах дістав, як якийсь найгірший злочинець... — Ні! Я цього не можу пережити й перенести!? У такому навруженні та з такими бунтівничо-хаотичними думками він пройшов передмістя, а там недалеко, тільки два кілометри, — його хата, дружина й діти...

Спинився він біля залізного хреста, що стояв на міцному кам'яному фундаменті. Трохим не зінав, з якої причини й на чию пам'ятку був поставлений той хрест. Він подивився у сірій нічній темряві на свого випорожненого наплечника й почав роздумувати в своєму серці: "З чим же мені йти до своеї хати, до дружини й до дітей? В хаті нічогісінько нема... Як я зустрінуся, ледачий, що не спинився на передостанній станції й не пішов навпоперек додому? Я приїхав сюди та вліз у руки отим займанцям, ненажерам... Ні, я цього не можу перенести. Ось тут нехай буде мій кінець... Я не можу дивитися на мою голодну дружину й дітей! Хай знає ввесь світ, які я переношу з моїм народом злідні... Хай знає ввесь світ, що я гину, бо не можу витримати моїх мук, горя та терпіння!" Відтак перехрестився, підійшов до хреста, видрапався на гзимс рівнини, де був вмуркований залізний хрест, закинув свого наплечника на одне з перехресть, відтак шнури, що звисали долі, перекрутів, заложив на шию й повис на хресті...

Наближувався ранок. Вітер морозний повівав і лизав холодне лице покійного...

**

На сході зарожевіло. Зійшло сонце. Ранок був морозний і погідний. Люди вертали додо-

му з раннього Різдвяного Богослуження. Ішли собі два чоловіки, сусіди, що мешкали майже цілком за містом. Наблизились до залізного хреста й хотіли, бо це ж Різдво, побожно перехреститися. Раптом одному з них, що поглянув скоріше на хреста, опустилась рука долі...

— Свят, свят, свят! А це що має бути? Дивіться, не мав де вішатись, то на хресті?

— Хіба чоловік у часі розпуки шукає вигідного й відповідного місця? Видко, що не з добробуту, а з нужди покінчив своє життя... Треба скоро повідомити поліцію, щоб нещасливець не висів на посміховисько.

Після кількох хвилин, бо до міської поліції не було далеко, миттю прибуло двох поліціянтів. Зняли нещасливого з хреста. Переглянули все, що він мав. Між документами знайшли карточку з останніми його словами:

“Нехай знає ввесь світ, що я гину, бо не можу витримати моїх мук...”

Відтак фурманкою відставили його до його дому.

Бідна жінка й діти, що до пізньої ночі виглядали на свого батька, не дочекалися. Потомлені сном лягли спати. Наблизився день. Повставали, як звичайно в Свято, й знову почали виглядати. Івась стояв біля вікна й дивився, чи тато не йде, та чи не угинається перевтомлений під своїм наплечником... Раптом зобачив він, що на подвір'я іде фурманка з двома поліціянтами.

— Мамо, дивіться, щось до нас поліцай йдуть!

Вона глянула крізь вікно.

— Що це має бути?

І серце в дружини почало тривожно битися...

Поліцянт увійшов до хати та сказав:

— Ваш чоловік Трохим М. цієї ночі десь коло четвертої години вранці піокінчив із життям. Він повісився на хресті, що стоїть на краю передмістя.

Опісля поліцая з фурманом внесли покійного до хати й положили на дерев'яній софі, що стояла біля вікна.

— Недоленько моя, що я буду бідна робити?.. — зідхала дружина.

Вона стояла й дивилася на холодне лице, а слози, мов зливний дощ, рясно котилися по її обличчю. І бідні діти, замість ялинки, що мала стояти в куточку й тішитися нею, бачили тепер перед собою лежачого тата, що навіки заплющив свої очі, бо гірка доля й знущання над невинною людиною принесла передчасну самоубиству смерть.

На другий день відбувся похорон. Був то сумний похорон. Священик, крім формальної похоронної літургії, не сказав ані слова про соціальні умови трагічної смерті Трохима. Нещасливого, як супільного викидня, похоронили в самому розі цвинтаря й над самим краєм. Тільки вітер, що віяв зі снігом, таємно все гомонів:

“Нехай знає ввесь світ, що людина згинула, бо не могла витримати тяжких мук... Нехай знає ввесь світ, що народи на землі ще далекі від братерства... Нехай знає ввесь світ, що людина людині є вовком... Хай знає ввесь світ, дивлячись на горе українського народу й байдуже покивуючи головою, та й каже: — Якщо український народ стойть нарівні з іншими народами світу, то нехай він визволить себе!”

ЧАРОДІЙНИЙ ДЗБАНOK

Федя в селі М. прозивали Кудиркалом, і таким він полишився на ціле своє життя. Дійсно, він через свою багатомовність заслужив собі на таке ім'я. Щоправда, він був трохи й подібний на такого. Невеликий ростом, очі сірі, що бігали, як у малого котика. Бувало, як заведе з деким розмову або й сам нав'яжеться до де-кого, — то тоді вже годі, щоб не було якоїсь суперечки.

Була зима. День хоч був і морозяний, проте соняшний і погідний.

Жінка Ганна ще рано-вранці понесла щось дві літрі молока до міста, щоб хоч щонебудь вторгувати та дешо купити для хати. І якраз того дня доволі довго забарилася в місті.

Ось і пішла, як голодному по смерть... — говорив Федя.

Він стояв біля вікна й дивився крізь нього на поле, що було покрите біло-пушистим снігом, на якому блимали морозяні зірочки в каскаді сяєва зимового сонця.

Понесла це молоко, як на той світ... Вже й полузднє, а її як нема, так і нема. Хоч візьми цю коровину, одного хвоста продай, хай по оборі віє вітер... Яка користь із цього молока? Ні собі, ні людям... Вже скільки разів казав: "Не носи цього молока й не продавай!" П'ять кілометрів дороги, дарма ноги б'є та взуття нищить, а на друге й так не заробить... Перед війною, бувало, занесе дві або три літрі

молока та й купить двокілограмову паляницю з білесенької муки, — хліб, як сонце! Аж губи зліпалися, як чоловік ів... I дітям ще дешо купила. А тепер війна й лихо! Люди придумали якогось паска *), і все, що купують чи продають, все на пасок. I хто його знає, хто то придумав, і що воно є отої пасок? I тепер бідному чоловікові тяжко жити та й дихати годі.

Стояв він і дивився на шлях, звідки мала повернати його дружина, а думки все нові та нові так і самі пхалися до його голови... I він далі говорив, наче б до тих зірочок, що в соняшному промінні підстрибували на морозяному снігові.

Яка користь із того немудрого паска? Продасть дві літрі молока й то по ненормальній ціні аж за всім злотих, а опісля нічого за них не може купити. Хто то коли щось таке бачив або чував, щоб на якогось паска або карточку або щось подібне купувати чи продавати? Це вже просто цей світ ковен'ка перевертється. Війни за війнами... То знову якісь революції... I чого то на цьому Божому світі немає? А може й то правда, що оті баптисти, які вичитують, як вони кажуть, у Святім Письмі, що має з'явитися якийсь антихрист... I що тоді не можна буде ні купити, ні продати без якоїсь печатки-карточки... Ale я в те не вірю, бо коли б то була правда, то напевно панотець у церкві щось під час проповіді натякнули б і сказали б щось про того антихриста... Ale вони про те нічогісінько не кажуть. Тільки майже щонеділі наказують, щоб на тацу не давали, як то бу-

---

*) "Пасок" — продаж і купіно по спекуляційній ціні.

ло за панської Польщі, де люди кидали по одному, а хто багатший, то по два гроші. Тепер кажуть давати по п'яdesят або й по більше. Говорять: "Тепер, бачите, добрі люди, все на пасок, то й до церкви треба більше давати".

Після цього довшого монологу-саморозмови Федь тричі сплюнув, сів на стільчуку та став ножиком-колодачем стругати зубчики до грабель, щоб хоч сяк-так направити, бо вже не було чим загромадити соломинки на подвір'ї.

Миттю знадвору заскрипіли двері.

Мабуть уже йде! Чи ж не пора?

Ганна ввійшла до хати досить весела. Лице від холоду зарум'янілося й палахотіло, мов кров. Поставила кошика зі дзбанком, відтак скинула верхню одежду й миттю почала поратиця біля печі, щоб щось приготувти на обід.

Федь доволі невдоволений, покинув стругати зубчики, перешовся по хаті. Хотів щось сказати до дружини, але не знов звідки й за що причепитися.

— Га, пішла, як голодному по смерть. Ось уже пів до третьої, а вона починає поратиця біля печі. Коли ж той обід буде? Слухай, Ганно! Як ти не перестанеш носити цього молока, та й час марно гаяти, й дарма ноги до міста бити, то будь певна, що я корову продам, а тоді баста-кінець...

— Та чого ти нав'язуєшся, замість помогти скоріше приготувти обіда? Хіба я крила маю, щоб літати чи що? Я ж не сиділа в місті! Мусіла дещо полагодити та й ще, як бачиш, надворі лютъ і морозно... Та ба, ще й з молоком мала не мало клопоту... А ти сидиш у теплій хаті й ще невдоволений!

— А що, забрали молоко? — Я й так думав.

— Та забрали, але зате й заплатили!

— Ось і бачиш, чи не так, як я думав. Вже вони тобі заплатили? Ти вже мені наторгуеш та назаробляш...

— Авжеж що наторгую й назаробляю! Ось і сьогодні, бач, таки вторгувала й заробила. За мое молоко маю аж сорок злотих і шістдесят сотиків. А ти ходиш по хаті, як жид у корчмі, коли немає пияків, і курдикаеш без жодної причини.

— Тільки не курдикай, бо як я тебе курдикну, то тобі відхочеться торішнього снігу! Мало маю людських докорів та глузувань, то ще й ти доповнюєш?

— Бо нав'язався, і сам не знаєш чого? Саме, як я намерзлася, накуцябилася й до цього принесла гроші, а ти ще невдоволений... Ось дивись, як не віриш!

І вона виложила на столі гроші. Федь зніжковів і сам не знат, що йому на це все казати. Бачить, дружина весела та й ще гроші на столі. За дві літрі молока аж сорок злотих і шістдесят сотиків. Та ціла справа була для нього неясна й загадкова...

— Ти щось плетеш, як п'яна! — сказав він до дружини. — Сорок злотих і шістдесят сотиків за що? За дві літрі молока? З якої причини?

— Авжеж, що за дві літрі молока! Треба вміти торгувати. Бачиш, що на столі гроші, а не половина...

— Можливо, хтось згубив, а ти знайшла...

— Ага, якраз знайшла! Нема тепер таких, щоб губили. Дзбанок заробив!

Три ляльці, що були на польській двадцятці: старий дядько з вусами в розложистій шапці, жінка з двома дітками та третє обличчя з

кучерявим волоссям, наче б усміхалися до Федя й мастили успокоюючим бальзамом його тількищо розбурхане серце... Миттю він змінився та й іншим тоном заговорив до дружини:

— Як там дзбанок заробив? Ти щось таке говориш, що я тебе не розумію. Дзбанок заробив... Ніколи досі дзбанок не заробляв грошей, аж сьогодні...

Обід був готовий. Ганна поставила їжу на столі. Вони посадили, щоб обідати, а Ганна почала розказувати:

— Бачиш, як усміхаються двадцятки!

Фед' ще більше повеселішав, бо був задоволений грішми і смачним обідом.

— Бач, як тільки я ввійшла до міста, йдучи Коломийською вулицею до своєї пані, що я їй по старому знайомстві ношу молоко, — а тут йде якийсь військовий німчисько й торочить мені щось: “Гамзіміль! Гамзіміль!” *) Але я покрутила головою, бо хто його там знає, що воно таке те “Гамзіміль”... А проте ноги в мене, наче б примерзли до снігу, ані рушитись із місця... Ось думаю собі: “Буде мені тепер міль...” Така сама, як та, що минулого року з’їла твого кожуха. Коли я вивісила на жертуку перед хатою, як подивилася, то уявила собі, що то наша красуля з білими й чорними латками. І тепер не маєш в що одягнутися, щоб вийти між люди. І, на моє щастя, німчисько відчепився від мене. Він пішов у свою дорогу, а я в свою. Заледве пройшла кілька домів, а тут тобі, мов би з пекла, поліцай! Але миттю я подумала, це наш українець, це свій, кривди не зробить...

---

*) “Габен зі мильх?” — Чи маєте молоко?

— Що, несете молоко? Пасок... Знаю...

Та й гука на мене, щоб я йшла просто в двері, де знаходиться поліційний відділ.

— І що ж ти на це все?

— Що? Думала, не дай, Боже, і Іванова хата або контингент... Заберуть у Німеччину, тоді хоч плач...

— Ось і бачиш, тоді б не носила більше цього молока, не дерла б взуття, а що більше, не дерла б й мене по печінках своїми довгими поворотами з міста!

— Та не перебивай, бо не розкажу всього. Бачиш сорок злотих і шістдесят сотиків! Увійшла я за ним до мешкання й поліцай говорить:

— Ось вам 60 сотиків за молоко й наказую вам, щоб ви більше не носили до міста молока й не продавали по пасковій ціні!

Він узяв дзбанка й поставив з молоком. Я йому кажу:

— Пане, та хоч дзбанка віддайте!

А він каже:

— Наразі не маю в що перелляти молока. Ви йдіть, поорудуйте, що вам потрібно, а як будете вертати, то заберете собі свого дзбанка.

Вийшла я та й іду, думаючи, вже ти нав'яжешся на мене, що я розпорядковуюсь молоком... Але подумала, добре що щось гірше не сталося...

Як тільки я встигла дещо полагодити й піти до своєї пані та сказати, що сталося з моїм молоком, щоб вона не гнівалася на мене, що я їй не принесла молока. Відтак рішила вертати додому. Йдучи назад, я наблизилася до поліційного відділу, дивлюся, а мій дзбанок стойть під деревиною супроти дверей. Аж ахнула! Думала, забрав би був хтось дзбанка, тоді хоч до-

дому не вертайся... Ти, напевно, був би таки добре сварив мене! Та я щонайскоріше йду до моого дзбанка. Дивлюся, а в нім гроші: сорок злотих. Перераховую ще раз. Дивлюся й очам своїм не вірю... Мара, чи що? А може хоче з мене покепкувати або яке там лихо заподіяти... Але миттю виходить той самий поліцай та й каже:

— Беріть свого дзбанка та й ідіть додому! Ваш дзбанок сьогодні заробив сорок злотих! Ті гроші, що в дзбанкові, це ваші гроші.

— Ви, пане поліціянте, жартуєте, — кажу йому.

— Ні, я не жартую, ті гроші, що в дзбанкові, то ваші гроші!

— Батеньку мій, — кажу йому — щоб мій дзбанок гроші заробляв? Про таке щось я собі ніколи не уявляла й такого не чула...

— Ось а я думав, — відказав поліцай. — Я думав, що ви забудете двері, куди я забрав вашого дзбанка з молоком, тому я рішив поставити його під цією деревиною, щоб ви, як будете йти, то зібачите його й забирете собі. Бо так воно має бути й так буває в культурних людей, що хто дещо поставить, там воно й повинно стояти. Буде стояти хоч би цілий тиждень. Візьмемо свою річ той, хто її поставив. Отже, я поставив вашого дзбанка й він стояв, як святий намальований. Відтак я ввесь час пильнував, чи хтось не спокуситься, щоб його не забрати. І якраз знайшлися такі люди, що їм сподобався ваш дзбанок і хотіли забрати його.

Йшов якийсь чоловік, подивився, що такий гарний дзбанок стоїть, наче б просився, щоб його забрати. Озирнувся сюди-туди, чи хтось не бачить, взяв дзбанка та й несе... Я вийшов

миттю й затримав його й питаю його: "Нащо ви забрали цього дзбанка, як він не ваш? За те, що ви порушили чужу власність, заплатіть гривно в сумі 20 злотих". Чоловік крутъ-верть, верть-крутъ, рад-не-рад витяг 20 злотих і заплатив. Я гроші жбуриув до дзбанка й поставив його на своє місце. Пройшло трохи часу, проходить одна жінка. Подібно, як той чоловік, приглянулася до дзбанка, а як зобачила, що в нім є 20 злотих, набрала ще більшої охоти. Навіть не озиралася, але взяла дзбанка, як свого, й пішла. Я знову вибіг та спитав її: "Нащо ви взяли цього дзбанка?" Вона почала оправдуватися: "Що то може хтось покинув, що вже йому непотрібний, то я думала, навіщо має стояти на вулиці, й взяла собі". Але те оправдання не помогло їй. Я сказав жінці: "Ви мусите заплатити 20 злотих гривни за те, що порушили чужу власність!" Вона рад-нерад витягла гроші й заплатила гривну. Ось таким способом ваш дзбанок заробив сьогодні сорок злотих. Беріть тепер свого дзбанка та гроші й ідіть собі з Богом додому. І більше молока на пасок не продавайте, бо як другий раз вас зобачу в місті з цим дзбанком, тоді можете дістатися до Іванової хати.

Ось бачиш, яку я сьогодні мала пригоду, а ти сердишся, що я так довго була в місті!

— Чудо й диво! Це дійсно диво, щоб щось таке творилося з нашим дзбанком... Його треба назвати "чудодійним дзбанком". Також і поліцай, — це справжній поліцай... Щоб такі на камені родилися! Нічого дивного, це ж наш — український! І наші вміють не абияку штучку встругати...

— Ось і бачиш! А ти сердишся не знати чо-

го! Насидівся в теплій хаті, перш не довідаєшся, не переміраеш, не переконаєшся, як мається справа, та чого й хто мусить часом загаятися.

— Пробач мені, Ганно! Я сьогодні трохи на тебе посердився. Знаєш, чоловік сидить у цій хаті й, не вийшовши ніде, мимохіть сам себе не любить і других. Щодо нашого дзбанка, то коли б із ним частенько така пригода траплялася, то я щодня посылав би тебе до міста із цим "чародійним дзбанком" ...

1943

“СТАЛІН СУДИТЬ СВІТ”

В одному таборі, що зорганізувався в невеликому місті південної Німеччини, повстала якась метушня... Приватна тaborова пошта, яку прозивали “ходачковою”, щодня приносила якісь тривожні вісті. Особливо хвилювали табір новоприбулі люди. Хто одинцем, а дехто з цілою родиною, благали на милість Божу, щоб їх прийняти на постійне замешкання в таборі. Але тaborова влада, що давала притулок для нових поселенців, часом мимохіть питала:

— А чого ви, добрі люди, не мешкали в своїм таборі чи в своїм помешканні?

— Що за питання! Як ми мали мешкати, коли наш табір вивозили...

— Вивозили! Куди?

— Хто його знає куди! Може й на той світ...

Такі вістки тривожили не тільки тaborян, але й саму тaborову владу. У такій неповності й метушні проводили люди дні й тижні, не знаючи, що принесе майбутність...

Проминули тривожні хвилини. Настав 1946 рік. Табори помаленьку почали переходити на че б на самостійні національні держави: український, польський, литовський, жидівські й інші. Тaborові уряди мали своїх президентів, своїх міністрів, віцеміністрів, а згодом і мілітарну силу, цебто тaborову поліцію. Тaborова поліція мала сильну зброю, замість пальної зброї крісів, носила американські “бейзболські

кій від гри, що були подібні до українських ма-
когонів.

Коли таборове життя сяк-так упорядкувало-
ся, треба було подумати й про те, як і де помо-
лิตися Богові. Але як молитися, коли нема ані
церкви, ані ікон, ані риз, ані кадильниці й ка-
дила, ані кропила й т. п.

Миттю в таборі закипіла праця. Гандлярі
рухнулися до міста по ремісниче знаряддя, по
фарби, щоб малювати ікони, по полотно й нит-
ки на "святі" ризи, хоругви рушники й усе інше.
Відтак майстри якийсь невеликий барак пе-
реробили на одну чи на другу церкву, бо та-
борова влада разом із духовенством визнава-
ла тільки дві українські церкви: Греко-Като-
лицьку та Православну. Малярі на скору руку
прикрасили нові церкви різними іконами, по-
чавши від Спасителя й Діви Марії, а кінчаючи
Варварою й Миколою. Жінки-вишивальниці
просто по-стаханівському шили й вишивали
“святі” ризи, хоругву та все те, що потрібне
було, щоб молитися Богові.

Не зважаючи на тaborову метушню й наяв-
ність двох признаних церков, що вимагали пе-
ребудови бараків на молитовні доми повстала
ще третя церква. У таборі існувало кілька укра-
їнських родин, баптистського переконання. Був
поміж ними й проповідник. Вони, як і всі інші
люди, примандрували до табору. Куди ж їм бу-
ло відходити від своїх однокровних побрати-
мів і блукати по широкому світі між чужими
людьми.

Одного дня проповідник із своїм помічни-
ком почали думати, що й ім було б добре ма-
ти якесь приміщення для спільноти молитви.

Коли вони прийшли зі своїм проханням до

таборової ради, то в великий урядовій залі застали президента таборової ради, кількох радників, секретаря та кількох підсекретарів.

— Слава Ісусу Христу!

— Слава навіки! — відповів голова таборової ради. А далі запитав: — А ви, панове, в якій справі?

— Ми прийшли в справі залі на Богослуження.

— На яке Богослуження?

— На євангельське. Тут є нас у таборі кілька баптистських родин і ми теж хотіли б десь збиратися для спільноти молитви, щоб подякувати Богові, що дав нам притулок під американською опікою.

Голова таборової ради був заскочений такою несподіванкою, зробив великі очі, наче б зобачив людей із того світу...

— Хто ви? Хто? Може ті, що в краю називали "штундою"! А ви якою дорогою дісталися до нашого табору?

— Так просто, — такою, як таборова рада й усі таборяні.

— І вам ще захотілося в нашему таборі якоїсь залі на молитви? Ваше місце повинно бути там, — під опікою Сталіна...

— Я так не сказав би! — відповів проповідник. — Я сказав би, що скоріше там місце для всіх греко-католиків і православних. Я, гадаю, що голова табору добре знає про те, що Сталів дав повну релігійну свободу для православних, і всі греко-католики перейшли там на православний обряд. Для нас хіба краще знаходитися ось тут під опікою протестантів, бо ж німці, англійці й американці — це ж протестанти, й ми почуваемося тут, як у своїй хаті.

Голова таборової ради хотів ще щось сказати, але раптом похопився та прикусив язика, бо зрозумів, що він є під опікою оцих "штундів"-протестантів і єсть їхній хлібець. Він цілком був оголомшений, почувши, що він знаходиться під опікою протестантів, і миттю охопив зі своєї гарячки. Відчув, що на нього наче б хотіть вилляв повну кінву холодної води.

— Га, коли така справа, то ми будемо шукати якогось приміщення для вашого Богослужіння. Скорі тільки щось відповідне знайдеться, ми своєчасно повідомимо вас.

**

День біг за днем. Проповідник очікував прихильної відповіді від голови таборової ради. Проте він із своїми радними так шукали приміщення на баптистські Богослужіння, щоб ніколи не знайти. Вони думали, що найкраща відповідь — це зволікати справу. "Штунди" знерпеливляться, замовкнуть або переселяться собі з нашого табору.

Стайні німецьких військових кошар, де замешкали люди-жертви війни, були поділені на бльоки. Відтак у середині кожного великого будинку були пороблені менші й більші кімнати шляхом провізоричних стін. Проповідник якраз займав велику кімнату, що знаходилася зараз поруч крайнього бльоку. Він довго не думав і з великої кімнати зробив дві кімнати: одну маленку на помешкання для себе, а більшу на Богослужіння.

I баптистські родини не спали. Миттю з зелених американських військових одіял зробили провізоричну стіну. Опісла виготовили неве-

личкого столика враз із пульпітом та кілька лавок. Жінки вишили гарний обрус, щоб покрити пульпіт, на якому виднів і говорив до людей, як живий образ, текст із Святого Письма: **“Ісус Христос учора, й сьогодні, й навіки Той Самий”**. Також один учитель, симпатик баптистів, по-мистецьки намалював вірша зі Святої Євангелії від Марка: **“Збулися часи, — й Боже Царство наблизилося. Покайтесь й вірте в Євангеліо!”** Вірш із Святого Письма був прикрашений у формі трикутника з гарними квітами та вставлений у відповідну рамку. Цей текст прикрашував фронтову стіну богослужбової зали.

На третю неділю, після офіційного прохання проповідника щодо приміщення на Богослуження, зложеного таборовому комендантovі, — наступило урочисте відкриття третьої української Церкви. Люди, що мешкали в цьому бльоці, поверх 150 осіб, йдучи коридором, що тягнувся середнього будинку, затрималися біля дверей та прислуховувалися до евангельського Богослуження.

По середині бльоку в одній із кімнат мешкало дві родині. Старий Мусій із сином та друга родина, ще молоде подружжя, з дітьми. Із тієї другої родини Андрій, ідучи під час вечірнього зібрання, затримався біля дверей та прислуховувався до цієї пісні:

“Ой, куди піду ще я,
Де мені шукать спасіння?
Де знайде душа моя
Від страждання ісціління?

Скрізь по світу я сходив,
Серце радості шукало, —

Щастя світ не подарив,
В серці сумно, скорбно стало ...

До людей більш не піду
Правди й вірності шукати!
Боже мій, до Тебе йду,
Щоб з Тобою пробувати!"

Ця пісня спонукала його зайти всередину. Він сів на лавці й уважно прислуховувався до проповіді на тему: "Божі й людські дороги" (Ів. 14:6—15). Не зважаючи на те, що він був вихованій у антирелігійній школі, Слово Боже глибоко доторкнулося його й він почав регулярно приходити на Богослуження.

Андрій мешкав разом із старим Мусієм, який часто говорив і переконував його, що "Сталін буде судити світ".

— Дивися, — казав він — Сталін уже загорнув половину світу! І так поступово він загорне ввесь світ і тоді стане суддею усіх людей. Хто перед цією силою втримається? Дивися! Люди, як ті переполошені зайці, втікають наперегін. Він іде, мов та повінь, і нищить усе.

Андрій часами мимохіть погоджувався з Мусієм і його поглядами, бо щоденна таборова скіtalьнича метушня говорила сама за себе...

Будучи кілька разів на євангельських Богослуженнях і на викладах Слова Божого, Андрій переконався, що Мусій є ніщо інше, як старий страхопуд, і що він боїться більше Сталіна, ніж Самого Бога.

Одного разу в таборі бліскавично пролетіла вістка, що до табору має прибути якась насильна комісія ... І Мусій знову почав пригадувати Андрієві, що він має рацію, що "Сталін бу-

де судити світ". Цим разом Андрій не входив у суперечки з Мусієм, а спокійно сказав:

— Ви краще, діду Мусію, підіть коли до цього проповідника й поговоріть із ним, то довідаєтесь дещо більше, хто направду буде судити світ.

— Добре, — відповів Мусій — але й ти ходи зі мною, бо я сам чогось боюся йти. Люди кажуть, що хто з ними познайомиться, то вони зараз такого записують до "штунди".

В таборі скоро рознеслася вістка, що вже й баптисти мають свою церкву.

Мусій довго не зволікав, щоб не поговорити більше щось на тему, — "хто буде судити світ?" Зараз таки при найближчій нагоді постановив піти й поговорити з проповідником.

На другий день десь около десятої години рано вони вдвох застукали до дверей проповідника.

Проповідник по-приятельському привітав їх і Мусій перший розпочав розмову, бо це було в його інтересі.

— Я прийшов до вас, пане проповіднику, бо хочу дещо поговорити про суд над цим нашим нещасним світом. Ми православні: Молячись, проказуємо "Символа Віри" та кажемо, що Бог буде судити цей світ: "І знову прийде Він у славі судити живих і мертвих..." Однак я тепер бачу й переконався, що "Сталін буде судити світ".

І так почав Мусій виводити свою філософію про Сталінів суд над світом.

— Дивіться, — каже він — киньте зором на гльобову карту! В його руках уся Європа, вся Азія та ба, він уже закинув свого серпа на Африку й на Полудневу Америку... Тільки потяг-

нути, як жнець за кілька стебел серпом, і в його руках цілий світ. Ви ж бачите, як усе втікає, мов би перед повінню або якоюсь великою бурею... Та коли б це все, то було б ще пів горябіді. Але ви подивітесь, як перед ним схиляються усі вельможі цього світу... Або прислухайтесь, як уночі люди в нашому блоці крізь сон ойойкають, наче б їх якась нечиста сила душила... А це все з пережиття, зі страху перед завтрашнім днем. І, хто знає, що ще може бути? Це все говорить, що "він буде судити цей світ".

Коли вже Мусій закінчив усі свої думки про його враження й переконання щодо того страшного Сталінового суда над світом, тоді проповідник спокійно, надаючи темі поважного характеру, запитав:

— А що буде, як Сталін помре, або за російською приказкою "Подохне, как собака", що тоді буде? Хто тоді буде судити світ?

Мусій досить був заскочений таким несподіваним питанням і сам не зінав, що на це сказати...

Саме в розгарі живої дискусії про Сталінів суд на коридорі люди задзеленькали різним посудом, йдучи до таборової кухні по їжу на обід. Проповідник, перериваючи розмову, сказав:

— Треба й нам іти по нашу частку, бо ми мали б бути голодні через той Сталінів суд?..

**
*

На другий день майже тієї самої пори Мусій знову завітав до проповідника, щоб докінчити недокінчену дискусію.

— Я вчора говорив вам, пане проповіднику, що ще прийду до вас, і ось тепер знову заві-

тав, щоб докінчити нашу розмову. Ви вчора мені таке сказали, про що я ніколи не думав, а саме, що Сталін може померти. Я майже вчора ввесь час пополудні, а опісля вночі, бився з цією думкою. Однак я не є заспокоєний, бо питання повстає, а коли він помере? Поки він помере, то цілий світ може опинитися під його володінням, а воно щось на таке заноситься...

— Хай по-вашому буде так. Однак я з цим не годжуся. Передусім, світ судитиме Бог-Христос. Він Господь і Володар усесвіту, і не тільки нашої землі, на якій Сталін і всі люди, — це лише маленька порошінка. А те, що Сталін мав і тепер має таку велику силу, то це Божий дозвіл, щоб судити тих, які цілі століття судили, поневолювали та гнобили бідних людей, вважаючи себе за земних богів й насміхалися з Божої заповіді: “Люби свого близнього, як самого себе!” То нічого, що він тепер зайняв половину світу, й що ваше таке враження, бо ви під його здатностію багато пережили. Проте людям у багатьох інших країнах, куди досі його рука не сягнула, їм про щось таке, як ваше пережиття та враження, навіть і не снилося. Не зважаючи на це все, подивіться на наше таборове життя й подумайте над цим... Ті люди, що разом із вами жили й переносили горе, нужду, страх, різні пережиття, — і багато з них мають подібне враження, як ви, що “Сталін буде судити світ”. Проте вони цілими днями думають про алкоголь, грають у карти аж до суперечок. Молодь щосуботи до пізньої ночі витанцює аж до перевтоми... Шум, стукіт, гамір аж табір гуде... Що ви на це скажете?

— Га, що я можу сказати? Люди подуріли...

— Бачите, вони цілком не бояться Сталінового суду! Ось послухайте, який буде Божий суд над цими безбожними людьми, дарма, що вони разом із вами ходять до церкви! Вони безбожні. І той Божий суд не мине й самого Сталіна та всіх йому подібних людей! Ось що каже Слово Боже:

“Бо як блискавка, що вибігає зо сходу й являється аж до заходу, так буде й прихід Сина Людського. І зараз по скорботі тих днів, сонце затмиться, і місяць не дасть свого світла, і зорі попадають із неба, і сили небесні порушаться” (Мат. 24:27, 29). “І перед Ним усі народи зберуться, і Він відділить одного від одного іх, як відділює вівчар вівці від козлят” (Мат. 25:32). І далі: “Тому тодішній світ, водою потоплений, згинув. А теперішні небо й земля заховані тим самим Словом і зберігаються на день суду й загибелі безбожних людей. День же Господній прийде, як злодій уночі, коли з гуркотом небо мине, а стихії розпеченні, рунуть, а земля та діла, що на ній, погорять” (2 Пет. 3:6—7, 10).

Ось бачите, як виглядатиме суд Божий. Перед судом Божим не буде куди втікати. Від суду Божого не втіче ні Сталін, ні Чорчиль, ні багатий, ні бідний, ні високий, ні низький! Всі будуть кричати:

“Гори, поспадайте на нас, а узгір'ям: покрайте нас!”

Отже перед цим страшним Божим судом, де всі безбожні зобачать Божу силу та свою погибель, — ніхто не зможе втікти, як ось тепер утікають від Сталіна... Про Божий суд переконливо говорить ось ця Євангелія, що ви її бачите, бо вона та сама, що й піп у церкві вам

із неї читає та співає, — а проте всі ви ставитеся до цієї Святої Книги з недовірством. Тому то для вас страшніший суд Сталіна, ніж Божий. І перед тим страшним Божим судом Господь збереже Своїх вірних і захистить їх від горя. “Раптом, як оком змигнуть, при останній трубі: бо затрубить вона — і мертві воскреснуть, а ми перемінимось” (І Кор. 15:52).

Наприклад, то буде так, як ось тепер. Ми розмовляємо про діла Божі, другі там знову в холодочку грають у карти та й лаються, інші шукають самогону, щоб похмелитися після вчорацького п’янства; ще інші, особливо молодь, думають, як у суботу приготувати відповідну забаву, як завжди з танцями... Сталін — ваш суддя, й усі йому подібні, думають, як би ще загарбати якусь країну під свою владу... А тут раптом затрясеться, загремить уся наша куля земна... Ви чули про Везувій й інші вулкані, які час-від-часу страшно вибухають. Сонце з великою огняною силою своїми проміннями палить нашу землю... і раптом згасає чи затемнюється... А того великого страшного дня вся земля обернеться в невимовну руйну й жахливі румовища...

Слухаючи це все, Мусій аж ахнув.

— Ось бачите, від Сталінового суда люди можуть утікти. Американці, особливо віруючі люди, боронять нас. Дають нам дах над головою, їжу, одежду... Але від суда Божого не можна буде ні кому втікти, бо не буде такого місця, де можна б було сковатися. Бог приготовив два місця: небо — для всіх вірних та пекло — для всіх грішників! Де ви того дня будете й по якій стороні станете? — запитав проповідник Мусія.

— Хто то може знати?..

— Так, — додав проповідник — хтось не може знати, але ви повинні знати про себе, бо сьогодні про це чуєте. Христос буде судити цей світ. “Я бачив престола великого білого, Того, Який сидів на ньому, що від обличчя Його втекла земля й небо, і місця для них не знайшлося. І бачив я мертвих малих і великих, що стояли вони перед Богом. Й розгорнулися книги, — то книга життя. І суджено мертвих, як написано в книгах, за вчинками їх” (Об’яв. 20:11—12).

Коли Мусій почув про останній суд, який відбудеться після воскресіння мертвих, а не зараз, — то по його обличчі повіяло легким спокоєм. Сталінів страх, що він буде судити світ, наче б рукою відняло.

З того часу Мусій перестав боятися Сталінового суду. І більше не заходив до проповідника, ані на виклади Слова Божого.

Проминуло десь коло двох тижнів, а Мусій мов би не жив більше в таборі... Але одного дня хоч-не-хоч припадково таки зустрінувся зі своїм бесідником про Сталінів суд.

— Я думав, — сказав проповідник — що ви вже виїхали десь до ялості чужої країни, бо саме тепер почався оживлений рух переїзду в заморські країни? Чого ви не приходите на виклади Святого Письма, щоб могли більше довідатися про Божий суд, і де буде ваше рішальне місце?

— Та чоловік може б і пішов, — сказав Мусій — але люди в таборі, як ворони почнуть крякати, що Мусій перейшов на “штунду”.

— То кого ж тоді ви бойтесь: чи Бога, чи Сталіна, чи людей?

— Усіх потроху...
Проповідник прощаючись із своїм дискутав-
том про Сталінів суд, сказав до нього:
— Рада душа до раю, але гріхи не пускають!

ОХРИМІВ ВІДПОЧИНОК

Дід махнув на всі вигоди
Місکії. — Є світ природи,
Де чудові мирні села,
Думав — доля там весела --
Горю край.
На селі, немов в свяtnні,
Тишина там не відннні,
Що ж тоді — саміський хутір,
За селом десь тільки б бути --
Справді рай!

Дід у мандри, бо у місії
Надоїли різні вісті; —
Пияки в корчмі побились,
Зле подружжя, розженились,
Аж кишить...
Голод вбогим — марна грає,

Щось купити — ставай в айнае...*)
Люди йдуть із міста в місто,
На картки дають вже Істи, —
Доля кипить.

В місті завжди переднівки,
Лиш пекучої горілки
Там ніколи не бракує,
Десь корчмар бере й торгує,
Люди п'ють...
Щоб лишень оту сивуху,
Самовиробницьку юху,
П'ють людиська вперегони,
Називають — “самогоном”**), —
Де беруть?

Перейматись не цікаве,
Хай вже інші цю справу,
Як там хочуть, — розбирають,
Як хтось час на це має! —
Вільний час...
Діду, час на відпочинок,
То найкращий буде вчинок,
Трохи свіжих сил набрати,
Бо здоров'я треба мати
Про запас.

Вибравсь. Йдучи... Втяв дороги.
Ось село вже — Слава Богу!
Він зустрів одного газду***):
— Може би у вас гаразд ось
Відпочити?

---

*) Айнае — черга.

**) Самогон — домашній виріб алкоголью.

***) Газда — господар.

— Ой, не в мене, щоб сидіти,
В мене ось маленькі діти,
Щоб спочити, то цей бульбасик,
І плакун же ж мій Івасик —
Все кричить.

За селом — он гарна хата,
Господарство там багате,
Там гаразд буде в Прохора,
Й жінка господорна — Дора
І служка є!
Там їжа, якої скочеш ...
Молоко і мед — досхочу ...
Відпочити там можна в тиші.
Сад чудовий — сливи й груші —
Все там є!

Дід пішов собі спокійно,
Бо ж спочинок то надійний,
Бо йому такого треба,
Тут неначе б то із неба —
Скинув хтось.
Думав — той вже не відмовить, —
Зробимо якусь умову ...
Слава Богу, — не без гроша!
Не жебрак він — міхоненча —
Вже иксель ...

Наблизився — ось і хутір.
Ба, господар щось зогнущий!
Чогось голову в хустинку ...
Може лихо в злу годинку?
Хто побив?..
— То ви, гостю, діду любий?
В мене лихо — три дні зуби,
Мов би змовились боліти,
Вже й не знаю, що робити? ...
Все робив ...

Зрештою, нашо казати?
Краще ось ходіть до хати!
Зморені, пора присісти,
Дешо трохи попоїсти —
Гей, стара!
Скорше злагодъ щось обідатъ!
На курорті маєм діда!
Натрудився й я чимало,
Пообідатися б здало —
Вже ж пора!

По обіді сяко-тако,
Вже й з голодним побалакать,
Можна буде, — правда діду?
Стіл накритий — час обідатъ,
Місце ось!
Любо при столі спочити,
Може б трошки промочити?
Бо в горлянці просто сухо, —
Свого виробу — сивуху,
Ось, якось ...

Вдалося зробить при фільтру,
Націдав щось кілька літрів,
Бо господар, як сарака *),
Натовчеться неборака, —
Ще й не пить?
Та навіщо здалась праця
Селянину небораці?
Мов той віл все гарювати, —
Не дойти й не доспати...
Пошо ж житъ?

---

*) Сарака — бідолаха, нуждар.

Чарку вихилив — скривився
І на діда подивився ...
— Може б ви ось трошки теє —
Чарочку одну — не зле є —
Буде смак!
— Щиро дякую! — Пробачте,
Молочко б для мене патче!
Алькоголеві присмаки,
Хай їх п'ють у річці раки, —
Я ніяк!

Ви ж подумайте, мій друже,
Ставитесь не слід байдуже
До сучасної проблеми,
Як жахлива анатема, —
Тяжкий гріх!?
Подивіться — наші рідні,
Жінки й діти, ой як біdnі ...
Як нещасні у недолі,
Як голодні, босі й голі —
Це ж не сміх?

Дід не може цього пити,
Бо хіба б несамовитим
Став би просто в людських очах,
Боже б право переочив, —
Розсудіть!
— Правда, діду, правда щира,
Що людина — суєвіра,
Йде шляхами роздоріжжя,
А опісля, як невіжий, —
Жебрак-дід.

Стрельнув я бика, нгожий!
За отрую цю ворожку,
Бо ж це річ насамовита,
Я мов мумія завита, —
Третій день.

Вже ходжу. — Збрехав, що зуби,
Бач, болять... Мало що дуба
Я не дав... В котел дивився,
Мов би дурману напився —
Став, як пень.

Мав пригоду не насухо,
Як варив оцю сивуху...
Бачте, хтілось подивитися,
Як воно в котлі вариться!
Як підніс
Покришку — в котлі кипіло,
Вмить із нього зашуміло,
Як пихне і по обличчі,
Думав, що пропали очі...
І повний ніс.

Ахнув я! — Питво прокляте!
Вмить дружина рятувати,
І служниця з усьої сили,
Мили, терли і мастили...
Я німів.

В печі залило багаття
І занечистило всю хату,
І мене ось, небораку,
Мов з окропу того рака...
З червонів...

— Голова ж його — Микити,
Бо змарнив дві четвертки жита.
І за це Господня кара,
Ось, дивіться, як примара, —
Бач тоді;
Захотілось, мужу, пити,
Це питво несамовите!
В час, коли у цьому світі
Без їжі вмирають діти, —
Що в нужді.

В нас колись було так тихо,
Ми жили собі без лиха.
Сталося якось й не знати,
Зі села приліз до хати, —

Вітрогон . . .

І сидів собі досхочу
Й мужу голову морочив . . .
Намовляв той гіпокрита,
Щоб і муж почав варити —

Самогон.

— Гм, ще й ти забрала голос,
В жінки завжди довгий волос.
Розкладаеш всенікє діду,
Я ж в немудрих на обіді

Не сидів.

— В тебе знову довгі руки,
Як я щось — то ти за бука . . .
“Тикать носа тут не смієш!”
Як буряк почервоніш, —

Зараз гнів.

— І що ж ви на цеє, діду?
— Я смачного ім обіда,
Честь і шана господині,
Бо такі обіди нині, —

У війні . . .

Люксусом звуть — люди праці,
А тут діду, небораци,
Пощастило в вас побути,
В тихій хаті, в добробуті —

В журні дні.

Щоб правдиво вам сказати,
Коли б вітрогон до хати . . .
То візміть кавалок граба
Та провчіть нездару-драба!

Хай іде .

А пляшки після закону,
Що там десь зо самогоном,
Вилийте, щоб ані сліду!
Прийміть добру раду діда, —
Честь буде!

— Правду кажутъ! — Ось, Прохоре,
Може б в свічку, що в оборі?
Це ж із жита — корм коровам.
Може б вилляти безрогам
До помий?

— Ой, яка ж ти, як дитина,
Хто ж видав, щоб худобина
Пила те, що грішні люди?
Цього не було й не буде! —
Геть на гній!

— Ось гаразд, що так рішили!
Вам Бог дастъ здоров'я й сили,
Що оте питво гаспидське —
Вирішили на смітнисько ...
Туди путь.

Будьте чесні й добрі люди,
То у вас добро все буде,
Буде честь і буде слава,
Із таких людей держава —
Може бути.

**

Прийміть щиру раду діда!
І за кожного обіда,
Чи не слід, щоб помолитись,
Дяку Богові зложити
В кожну мить!

Бо так роблять християни,
Самогон хай п'ють погани,
Що не мають в серці віри,
І душа в гріхах без міри, —
Все горить.

Дід теж радий, — знаменито!
Дасть Господь на друге літо,
Може, знов до вас? — Тут тихо,
Й дуже добре, що це лихо, —
Вам поміг!
Щоб прогнати геть із хати,
Певно, сонце благодаті...
Бо коли б — не дай то, Боже,
Влізло знов питво вороже?
Був би гріх!

ПСЕВДОПАРТИЗАНИ

I.

Була погідна й золотиста осінь.

Листя на деревах побагровіло, стало цілком безсиле й почало злітати, покриваючи тільки-що нагріту літнім сонцем теплу землю.

Підгірсько-осіння природа манила та прив'язувала людські очі до своєї мальовничої різноманітності. Пізно-осіннє сонце мляво сяяло з високо-блакитного простору, віщуючи про недалеку й сувору зиму. Час-від-часу зривався сердитий вітер, шульгаючи поміж пожовклі дерев й силоміць зриваючи останнє безсиле листя, й ніс його на своїх вітряних крилах і кидав у затинки глибоких ярів і темних гущавин.

На узгір'ї простягалося, мов писанка, село, відтак дорога, а в долині навколо узгір'я шуміла поміж круті провалля та дебри вічно-співуча річка. Зараз таки біля села, край річки на невеличкому бугрі, знаходилося обіття Вадима Закутнього.

Вадим майже вже все поробив, попорав, як у полі, так і на подвір'ї, бо господарка не була дуже велика, заледве, що вистачало все те, що зібрав із поля й огороду, на виживлення власної сім'ї. Він ніколи восени не відтягався з роботою, бо знов, що підгірська зима — це не жарти. Як заздалегіть не поробиш усього як слід, то тоді, коли потиснуть морози й завітають сніговій, тоді вже запізно.

Зінько, найстарший син, що ростом майже вже доганяв батька, не дуже поривався й розгаяння до праці, дарма, що люди говорили: — “Зінько — то витесаний батько”. Бувало вранці мати будить його й не може добутися. Найгірше, коли було прийде літо, то він любив спати в стодолі, де знаходилося подостатком пахучого сіна, тоді він спав як камінь. Проте він ріс й юним хистом доволі скоро розвивався. Можливо, що з нього були б добреї люди, коли б не лихе товариство й байдужа опіка батька.

Не відомо, яка була причина, що Зінько не дуже любив товариство своїх хлопців-односельчан, але, наче б на його власне зло, пошукував собі друга Казіка, який жив у недалекому присілку, де було кілька польських родин. Казік був кількома роками старший від Зінька. Крім цього, як то кажуть добреї люди, не з однієї вже печі хліба попоїв. Був він трохи присадковатий, живий і рухливий. Волосся носив дотори чесане та вдавав із себе не абиякого чоловіка. Бувало до пізньої ночі десь проводять свій час, а коли приходять додому й коли лягають спати, то про це хіба тільки вони самі знали.

Вадим не дуже турбувався, де його син пе-ребуває. Бувало, як хтось із сусідів скаже: — “Зверніть більшу увагу на вашого сина!” То він відповідав: “Хай собі погуляє...” Можливо, що батько й не дуже побивався, де його син проводить час, бо в нього було ще четверо дітей, які не давали спокою, щоб тихо посидіти в теплій хаті. Відтак він не дуже цікавився, щоб дітям дати якесь зайняття й зацікавлення, щоб купити якусь книжечку та спонукати трохи читати. Крім цього він сам був причиною до занедбання в розвою доброго й духовного родинного життя.

Поблизу в сусідському селі була невелика громада людей, євангельського переконання, про яких не раз і не двічі селяни мали різні бесіди.

Вадим часто любив піти в село, а особливо в неділю, де мав не абияку нагоду наслухатися різних балачок, а переважно про так званих "нововірців". Як тільки було поверне з села до хати, так і зараз розповідає дружині та дітям про тих людей, які змінили свою віру, читають якісь Біблії, що вони якісь дивацькі люди, та просто відлюдки, що таких людей ще ніколи на світі не було й т. п. Особливо, що вони не моляться до ікон-образів, не постять так, як усі люди, не п'ють горілки, не курятъ, та кажуть, що як хтось візьме чужу річ, то за це все гріх, і т. п.

Правда, — він сказав — ба, я ще ніколи з чужої обори вола не витягнув, а що деколи приніс із лісу сосняка на своїх плечах, щоб погладити десь будинок або пліт, чи візьму трохи ломаччя, щоб було чим затопити в печі, — то за це вважаю нема ніякого гріха, а коли б аж таки був якийсь гріх за те, чи за щось друге, то на це Бог дав сповідь. Чоловік піде, висповідається й далі може собі спокійно жити. Хто ж то бачив таке, щоб людина-господар, маючи щодня аж по саміську шию праці, ще вчি�тувався в Святе Письмо!

Одного разу, коли Вадим прийшов із села й почав оповідати про тих людей, дружина почала гамувати його та сказала:

— Краще пильний своєї хати!

Але це йому не помагало. Він говорив своє. Павлик, другий синок по Зінькові, що мав уже одинадцять років, одного разу як наслухався

тих оповідань, як не зачервонівся як півник, скочив із стільчика та й сказав:

— Тату, коли б у нас були такі люди, то я зараз би шугнув до них каменякою крізь вікно.

— Ой, ти скорий жбурляти каміння в чужі вікна . . . — сказала мати. — Оце лихо, ви не такі, як оті люди, що по-своєму вірять та співають, а, дивися, у нашій хаті вікна потовчені! Ані однієї цілої шиби немає . . . Тількищо минулого року батько повставляв, а ви вже до одної потовкли, а ти, голомазе, вже жбурляв би каміння в чужі вікна . . . Ті люди добре роблять, що не п'ють, не курять, не рухають чужої власності й т. п. Коли б ти був так робив, — жінка звернулася тепер зі словами до чоловіка — то, напевно, був би не хворів! А то дивися, від ношения отих сосняків із ліса, нащо ти тепер здався? Ні до праці, ні до їжі . . . Подумай, скільки ти вже грошей пропустив за все своє життя, як ми подружилися, на курення та часто й на непотрібну чарку горілки!

Зінько сидів і слухав, як батько говорив. Він цілком із ним погоджувався, а майже жодної уваги не звертав на слова матері. Він сидів і в розумі його будилася якась відраза до тих людей, про яких правив батько. Він думав, що це за люди, що то за життя? З таким життям він цілком не погоджувався тому, що й він уже чув за собою певні прогріхи. Йому вже кілька разів приходилося з його другом Казіком порушити чужу річ. Батько часами дещо помічав, але він на це не звертав великої уваги й не думав собі, які можуть бути з цього наслідки.

Одного разу Вадим спостеріг, як син прийшов, приодягнутий у гарне якесь панське убрання, а на ногах були гарні, жовті з тоне-

сенької шкіри черевики. Коли Вадим зобачив свого сина так приодітого, то по його душі повіяло якимсь холодним вітром. Він відчув, що майбутність його сина може бути дуже небезпечна. Він не стерпів і почав питати:

— Скажи мені, суну, де ти дістав таке вбрання?

— Я купив собі.

— А оці жовті черевики?

— Мені Казік подарував.

— Гм, Казік подарував?.. Носи ж, сину, але пам'ятай, щоб якогось лиха не набрався... Щоб ти не втопився в чужій каламутній воді... Казік тобі не товариш!

Відтак покивав головою та й сказав сам до себе:

— Наша нужда й горе пхає нас у нещастві...

І на цьому Вадим замовк.

**

Проминуло зaledве кілька днів, як до громадського уряду прийшло повідомлення, щоб Зінько ставився до побору, до служби юнаків. Перед тим він уже мав два рази предложення, щоб добровільно іхати до Німеччини на роботу, але він не спішився на такий заклик.

Солтис, голова сільської ради, був за тим, щоб його якось поспекатися з села, бо вже не раз і не двічі мав із ним клопіт.

Село, що перед війною пишалося гарною чеснотливістю своєї молоді, під час війни майже цілковито зрідло. Чесна молодь через таких гультаїв, як Казік і Зінько, мусіла мандрувати на чужину на примусову працю. Гультаї мали широке й вільне поле для своїх вибагливих і ли-

хих аспірацій. Вони поступово пішли такою дорогою, про яку їм навіть і не снилося. Вони мали свою маленьку фабричку самогону та свій власний продуктивний склад. У них усе було, чого тільки забажали. Проте не одна бідна жінка та вдовиця, що не мали найменшої оборони, терпіли голод і недостаток у своїй хаті.

За короткий час Казік і Зінько так насвоєвали, що за ними почала пильно стежити поліція. Але таких пташок не було легко зловити.

Однієї несподіваної ночі хтось сказав, що Зінько перебуває вдома. Поліція миттю наскочила, але помилилася, бо його таки не було. Зате ця небажана візита немало коштувала Вадима... Коли б не оборона громадської ради, що співчувала його горю, був би він заплатив за своєволю свого сина своїм власним коштом. Але його врятувала від його нещастя його хвороба, яка якраз на той час положила його до ліжка.

З того часу, як відбулася нагінка на Зінька, багато дечого змінилося в домі Вадима.

Після двох тижнів він якось із великим трудом піднявся та й почав приходити до сякого-такого здоров'я. Тепер заледве міг вийти на подвір'я та дещо зробити. Найгірше, що йому дошкулювало, то горячковий контингент збіжжя, що він мусів здати зі своєї мізерії, а він сам не мав ще сили, щоб намолотити, приготувати й відставити зерно. Якщо людина не привезе призначеної норми збіжжя, то тоді йй хіба треба було готовитися до цілковитої ліквідації й так убогої господарки.

Про Зінька вже майже й слух пропав. Хто знає, куди він пішов та що з ним сталося?

Хоч здоров'я у Вадима ще не дописувало як

слід, але він не бачив іншого виходу, як самому братися до праці. Полагодив він сяк-так ціпі й замість із сином Зіньком він мусів тепер молотити збіжжя зі своєю дружиною, щоб могти своєчасно здати контингент.

Бувало, як перевтомиться при молоченні пшениці, з якої нескоро вилазило зерно, де треба було натиснути ціпа, та й стане знеможений, спершись на спони, які зложені біля задніх дверей на тоці, й задумается. Так пригає собі всю недолю та й каже сам до себе:

— Ех, горенько нашого бідного галицького селянина! Відвічні займанці напосілися на нашу землю й не дають людині спокійно жити та загосподаритись... Вічно нападають, грабують і забирають останню кривавицю. На своїй рідній землі я мусів деколи закрадатися та йти до ліса, щоб принести крадькома кавалок дерева чи дров на отоплення хати... І сьогодні немає в мене ні сили, ні здоров'я! Ціле своє життя на нашій рідній батьківській землі не зазнав я ні щастя, ні долі... Може й добре роблять ті люди, які вчитуються у Святе Письмо й кажуть: "Недобре брати чуже! А коли тобі чогось треба, то піди до пана та й попроси, а пан напевно дастъ, як тобі щось конечно потрібне". Може й це правда! Але де там у цього ляцького пана допросишся чогось?.. Однак добре, чи ні, але я втратив своє здоров'я, а його вже не вернеш...

Ціла забудова Вадима була звернена до сонця. Зараз таки напроти його обістя за річкою, яка вилася зикзаками, була високо-розложиста гора, покрита досить густим лісом: ялицями й смераками, а де-не-де поряд видніли буки. На

ялицях уже лежав перший сніг, який приодів їх, мов би пізно-осінні айстри.

Коли Вадим у своїх гадках задумався, дивлячись на своєрідні святі й так живописні гори, на вічно-живу й невмирущу природу, — тоді він відчув у своїм серці радість і біль. Порівнюючи це все, він зобачив Божу велич і людину, як Боже твориво. Він не міг сам собі вияснити й уявити, чому людина у своїм ріднім краї та в своїй рідній і власній хаті стається невільником? Що глибше він вникав в цю неописану, поетичну красу рідної країни, то все більше родилася у його серці мужність і любов до всього, що рідне, що власне. Його рідна хата ставала йому кращою та дорожчою, ніж всі найвибагливіші царські палати; а його обіття — за найкрачий королівський замок... І мимохіть він забував все те, що було приkre й неможливе для пережиття.

Він стояв і дивився, хоч у серці був сум і журба. Навколо видніли гори, покриті вже білим снігом. Наближувалася щораз то твердіша й лютіша зима. Проте він вірив, що після суврої зими наступить весна. Весна переможе зimu, а після весни засяє тепле, міле та приємне літо.

**

На горизонті блакитного неба, як на сході, так і на заході, згромаджувалися щораз то грізніші хмари. Шум час-від-часу ставав просто неймовірний. Цілий світ стався неспокійний, наче б те бурхливе море. Галичина вже була вичерпана з сил. 1944-ий рік, здавалося, то рік Апокаліпси. Радість із людських сердець десь утікла далеко, далеко... Здавалося, що ніколи

вже й не поверне... Усюди було похмурно. Не було надії ні на весну, ні на літо. Сонце, немов би втікло й сховалося, і вже ніколи знову не вигляне й не засяє з високого й голубого неба. А земля, здавалося, що замінилася в якусь нерозмерзлу й закам'янілу крицю.

Гори рідні були приодягнені в вічно-зелені шати. У них зимовою порою бігали та стрибали з одного місця на друге вільні, як вітер, серни, а веселі зайчики на біло-пушистому снігові, мов би на коврі, невпинно скакали козачка, а тепер, здавалося, мов би заніміли, заглухли та й зникли назавжди, немов би зрікліся тут бути та втікли десь далеко, далеко за сині гори, щоб ген там скрітися в недоступних людській нозі дебрах і проваллях. На місце дикого звір'я, що безтурботно гасало по віковічних і привітливих горах, прийшли тепер нові поселенці. Хто знає що й хто? Та звідки вони?

На місце реву оленів і серн заревли гармати! Замість гавкання лисів загавкали кріси! Замість гелкотіння десь на прогалині чи долині лелека загелкотіли скоростріли! Ліс зароївся новими поселенцями й перемінivся в новий шум. Це не був більше шум дерев, це не був більше рев звір'я, — але то був шум і рев гармат та зідхання й зойки людей.

Саме, в той розкуйовджений час, в якому помішалося все з усім, пропав десь і Зінько. Батьки часто думали про нього й жаліли, що хвилі злого вітру пірвали його й понесли десь у розбурхане море своєволі. Особливо мати, яка часто боліла серцем й оплакувала свого найстаршого сина, ніяк не могла забути його. Вона знала, що коли він товаришував із Казіком, то вже з нього не будуть люди...

Миттю пролунав голос. Правда, початково трохи неясний і невиразний. Проте скоро прояснів і залунав скрізь по містах і селах, по горах і долинах, і опинився ген аж у найгустішій гущаві й закутині... Це голос — “партізанка!” Велике це й жахливе слово. Не одного воно увінчало славою в боротьбі за вільну волю, який мусів положити юну й буйну голову в тих віковічних горах... А не один на цьому слові пік свою власну печень... Цими останніми були Казік і Зінько.

Незабаром знайшлося ще кількох подібних, як Казік, бо казали, що вони походять із “Загродової шляхти”, відтак створили маленький штаб на чолі з Казіком і в мутній воді ловили свою рибку. Із тієї пори Зінько вже ніколи не показувався до свого дому.

В душі Вадима часто повставав неспокій, особливо тоді, як хтось із селян говорив до нього, що там або там якісь ніби партизани забрали людям якісь речі тощо. Коли йому приходилося слухати про такі випадки, то в його серці повставав біль і співчуття до свого народу... Він завжди думав про сина та про свою й його недолю. Тепер він відчув своїм серцем і душою, що всяку кривду, яку Зінько при лихім товаристві заподіє людям, те саме він робить своєму народові й йому, батькові...

Через якийсь час Казік із своїм товариством гуляли так, як ім хотілося, особливо там, де не могла сягнути ще тимчасова поліція й натулярна партизантка. Користаючись із нагоди, вони приписали собі псевдопартизантку. І, бувало, здобували деякі речі в ім'я партизантки просьбою, а часто і грозъбою. Але вони ніко-

ли не думали про те, що треба буде за це заплатити тим, що сіяли.

**

II.

Присілок ІІ. належав до села, в якому була Українська Євангельська Громада. Вадим, що колись тільки вороже говорив про них, поступово змінив свій погляд. Він переконався, що коли б він сам жив так, як живуть ті люди, то його син не попав би був у лихе товариство.

В присілку жила одна родина: чоловік і жінка, вже трохи пожилі люди. Вони мали невеличку господарку, але трималися не согірше. Ніколи в них не бракувало хліба, ані також і до хліба. Чоловіка люди звичайно прозивали "Запивайлом", бо він деколи любив випити чарку горілки, а коли був у товаристві при чаці, то завжди говорив: "Давайте зап'ємо, щоб лихо загинуло!" І тим самим стався він Запивайлом. Віком долізло йому вже однієї копи літ, цебто мав шідесятку. Так само й його дружині не далеко було до копи. Хата їхня була досить гарна й чепурненька, покрита залізною бляхою. Мали простору стодолу та дві не згоріші корові, які просто непередбаченим чудом збереглися від контингенту. Можливим, що це чудо можна було приписати нікому іншому, як місцевому солтисові, бо від нього залежала ціла справа.

Гарасим Запивайлло був собі в селі трохи видатнішим чоловіком, часто, як дорадник солтисові, відтак був рухливий і досить балакливий,

але й не малий страхопуд. Його дружина Феська також була досить доброю господиною. Коли б не вона, то він був би давно десь під тином загинув... Але вона не тільки, що підтримувала цілу господарку, а часто його підтримала своїми плечима. Вона могла його вговорити, підлеститися йому, а часом й налякати його. Тільки тоді, коли він уже перемірив мірку, в чарці, то вона ставала безрадна, хіба одне, то підлесність і мовчанка. Особливо мовчанкою вона переборювала його, якщо він переборщив міру.

**
*

Казік, головний отаман кілька особової партизантки, довідався якимсь способом, що в Гарасима є трохи грошей та дещо з товщів, особливо масло. Феська, правда, щадила якмога, часто відривала від своїх уст, продаєла деколи по кілька кілограмів масла й таким способом зібрала декілька соток злотих, щоб мати якийсь гріш на тяжкі та прикрі часи. Коли він довідався, що в них заваджається трохи грошей, то він також добре знав, що в них усе знайдеться кілька кілограмів масла. А того часу було дуже тяжко на товщ, а зокрема на масло, на яке ціна добігала до тридцяти злотих.

**

Одного дня, саме після Йорданських Свят, Гарасим рішив піти до села й полагодити деякі пекучі справи. Скоро тільки поснідав, він зібрався йти. Дружина просила, щоб він довго

не барився, а якнайскоріше повертається додому.

— Пам'ятай, не барися довго, бо тепер часи непевні, а я сама жінка нічого не дам собі ради. Я щось непевна, а ми мешкаємо на узбіччі села.

Гарасим виходив із хати й приобіцяв, що довго не буде баритися. Коли він ішов до села, то сам себе запевнював, що він зобов'язаний якнайскоріше повернути додому. Можливо, що був би дотримав своєї обітниці, коли б... Однак не сталося так, як він думав.

Прибувши до села полагодити деякі справи, він дійсно мав на меті, щоб своєчасно повернутися до хати. Вертаючись додому, він проходив мимо Стецька, свого нерозривного друга, й його мов би щось штовхнуло, щоб зайди до свого друга. Він сам цього не спостеріг, що його щось тягнуло, мов би магнетом, щоб таки вступити на малу хвилинку, то не без того, щоб його не захопив вечір.

Так і сталося.

Саме цього дня Стецько варив самогон, або як під час війни люди почали називати його тайним окресленням "бімбер".

Як тільки Гарасим вступив за поріг свого друга, то йому в носі аж закрутило й залоскотало.

— Помагай-Біг! Ви щось мов би залякались, коли я вступив до вашої хати! Може не на час?..

— Дякую, друже Гарасиме! Але пробачте; ви мене сьогодні так перелякали, що я малоощо котла не перевернув. А то тому, що ви прийшли до хати, якось ніби урядово, застукавши до дверей, як ніколи. Мені аж ноги затряслися й серце застукотіло... Я думав, що якраз поліція. А то-

ді що хоч роби? Але коли я зібачив, що це ви, мій друже, то мені аж відрадно стало, що ви якраз сьогодні загостили до мене. Ви добрий знавець моєї горілки.

— Не сказав би, що я знавець, але ви сьогодні щось таке варите, як ніколи?

— Та то з самісінського жита. Подивіться, яка чиста, мов слюза.

Стецько миттю наляв чарочку та сказав:

— Попробуйте чи добра?

Гарасим узяв чарочку до руки та й сказав:

— Запиймо на ваше здоров'я! Ой, добра ж і сильна, правдива оковита!

Скривився трохи від неї, відтак почав захвалювати та підносити Стецька аж попід хмари. А йому тільки й цього треба, щоб його хтось за щобудь похвалив. Відтак досідали собі біля цівкви та приглядалися, як це отрийне пиво капало до пляшки. При цьому Стецько час-від-часу давав по маленькій чарці, щоб Гарасим пробував, чи житнівка добра.

День так і лєтів, пройшов, як одна хвилинка. Стецько вже й звинув свою гуральню, а Гарасим й не спостеріг, як надворі потемніло. Відтак сіли при столі до скромної вечері. І так у-двох як слід попробували, чи добрий самогон...

Гарасим і не оглянувся, як на стіні годинник, що десь ще з першого винаходу годинників, вибив десяту годину й за кожним ударом здригався, бо Стецько поначепляв довкола тягарків і різного рода шрубок і шайбок, щоб сильніше тягнули. Проте годинник завжди припізнюювався аж на півтори години на одну добу.

Коли годинник видзвонив десяту годину, то Гарасимові вже трохи в голові крутилося. Йо-

му здавалося, що в хаті, хоч і світилося світло, вже темна ніч... Та й ноги чув, що щось трохи погиналися, мов би не свої... Все ж таки опримнів і рішив іти додому.

Надворі було трохи морозяно, але погідно. Дорога до його хати була доволі прочищена й санковата, бо люди день-у-день їздили до ліса біля його хати. Однак не було й без того, щоб він часами не відходив обабіч і не міряв у рівчаках, як глибокий сніг. Але якось із великою бідою сяк-так приплентався до своєї хати.

Наблизуючись додому, Гарасим помітив, що в його хаті чогось досить ясно світиться. Феська знала, що він скоро не прийде. Використовуючи нагоду, вона читала Святу Євангелію. Вона деколи любила заходити на баптистські Богослуження й при тій нагоді набула собі Нового Заповіта. А з читанням мусіла часто скриватися перед своїм чоловіком, бо його дуже дратувало, як вона сиділа біля Святої Книжки й читала її. Можливо, що чоловік не був би ставився так вороже до того, що вона читає Святе Письмо, але одного разу, як вона читала наголос, його дуже вразило прочитане одне місце, а саме: "П'яниці Божого Царства не наслідять". А що гірше, вона деколи, як бувало він десь довго забариться та прийде доволі пізно, — цими власнє словами докоряла йому, а його сильно боліло те, що жінка навчає його розуму... Спочатку було не мало неприємностей. Бувало й так, що він намагався спалити цю Книжку. Вона переконалася, що її чоловікові не поможет жодна пересторога, а що гірше, він може дійсно спалити Святе Письмо, а вона дала за нього два злотих. І тому рішила перед ним скриватися. Однак того вечора, ко-

ли він повертає до хати, вона цілком забула прикрутити світло.

Коли він ішов до хати, то вже здалека зобачив, що Феська читає Святу Євангелію, бо лямпа доволі ясно світилася.

Двері невеличкого ганку були заложені на гачок, а крім цього вона замкнула їх і на ключ так, щоб якбудь ніхто не дістався до хати.

Коли Гарасим наблизився до дверей та застукав, то Феська наперед була переконана, що цей вечір не обійтеться без домашньої авантюри. Вона миттю прикрутила лямпу, скovalа Євангелію й побігла, щоб відчинити двері. Як він увійшов до хати, то зараз почав гостро говорити й тупотіти на неї, щоб якнайскоріше подала вечерю, бо він цілий день нічогісінко в устах не мав. Однак вона цього вечора забула за святу мовчанку та й відізвалася:

— Ех, ти так довго сьогодні барився, а вечеря, бач, уже захолодна, хіба знову підгрію.

Вона думала, що цими словами наче себе оправдає й придобриться йому. Але дарма! На нього ніщо не впливало. Він забагато в Стецька випробовував, чи добра житнівка... Вийшовши до хати, тепле повітря побільшило його хміль і він почав голосніше говорити, погружуючи свой дружині Вона слухала все й мовчала, мов би води набрала до уст, але як вже було забагато, то й вона відізвалася та сказала:

— Та чого ти нав'язався? Я вже підогріла, то ж сідай та й вечеряй, а опісля лягай спокійно спати, як Бог велить! А ти прив'язався та придираєшся сам не знаєш чого...

— Що, я придеркуватий? Ти завжди хочеш мене навчати та й ще придеркуватим прозива-

єш... Хіба ти не знаєш, що Стецько, а навіть сам пан солтис, мене вважають за доброго й мудрого чоловіка. Вони цілими ночами слухали б про те, що я ім оповідаю, а ти мене сяким-таким робиш... Я тебе сьогодні навчу, як шанувати й поважати свого чоловіка! Я тобі покажу, як вчитуватися в якісі, хто знає які книги, й робитися мудрою... Як я візьму макогона та порахую твої ребра, то ти надовго будеш пам'ятати, як шанувати свого чоловіка!

Гарасим, хитаючися на своїх ногах, ходив із одного місця в друге. Врешті приплентався до кута, в якому була шафка, подібна до малого креденсу, де знаходився кухонний посуд, а відтак біля неї на стіні висіли деякі кухонні пристладдя, як тертка, мала стільничка й макогін. Ухопив він макогона та й почав ним махати то в одну, то в другу сторону, погрожуючи дружині, що буде зараз рахувати їй ребра...Хоч, правда, вона й не боялася його так дуже.

Саме, як він ходив розкуйовджений по хаті й вимахував макогоном, хтось раптом загримав до вікна й почувся голос:

— Відчиняй двері! Це партизани хочуть погрітися...

Гарасим ув одну мить протверезів і мов би оставbenів, опустивши руки долі, й макогін, яким він ще недавно вимахував по хаті, як бунчужний булавою, висунувся з руки та й покотився до порога біля дверей.

Феська також була немало перестражена, але в таких випадках вона мала більше мужності від свого чоловіка. Вона пішла та й відчинила двері, бо знала, що авантурники можуть побити й понищити вікна, а тут зима й мороз-

но. Гарасим миттю сів біля печі й сидів мовчки, мов би його не було в хаті.

До хати ввійшло кілька опришків на чолі з Казіком, який перший увійшов до хати й наступив на макогона, малооще не перевернувся. Миттю глянув на підлогу й зібачив, що це макогін. Він зараз впав на думку, що з цим макогоном зробити, й на що він придастися. Відтак закомандував:

— Стара, — сказав до Феськи — обернись лицем до стіни й не смієш ані обертатися, ані поступатися! Опісля звернувся до Гарасима: — А ти, старий, лягай ниць на долівку по середині хати й не смієш порушитись!

Гарасим, мов німий автомат, виконав волю ватажка опришків, ліг і лежав, як непорушна колода.

Опісля він звернувся до Феськи та сказав:

— Стара, я чув, що в тебе є гроші й масло. Зараз давай, бо нам потрібно для нашого війська! Коли ні, то дивися... І він притулив до неї якогось короткого кріса. — Ось зараз...

Феська почала лементувати та просила:

— Пани, в нас немає нічого. Ми бідні люди. Маємо заледве дві коровині...

— Стара, багато не говори! Давай, що є! А як ні, то ми беремо обі корові! Ми знаємо, що ти маєш і масло, і гроші, які нам конче потрібні!

Подумала вона: “Треба дати, що є, бо драбуги заберуть останні два хвости... А тоді сиди без бідної ложки молока”.

Миттю витягнула зі скрині гроші, які мала, десь около шістсот злотих, відтак два і пів кілограми масла та й сказала:

— Оце все, що є на нашій господарці. По-

за цим у нас нічого більше немає. Беріть, що хочете! Беріть корови! Беріть те, що вам подобається! Тільки нас зі старим не турбуйте й даруйте нам життя...

Казік забрав гроши. Опісля приказав своїм підданим забрати масло й покласти до кошика, який стояв остроронь шафки, що з ним Феська часто ходила до міста. І знову сказав Фесьці стати на своє місце та стояти, не рухаючись. А своїм підданим, особливо Зінькові, наказав переглянути скриню, чи ще дещо не є, що їм було б потрібне.

Поки опришки впоралися, не знайшовши нічого такого, що їм понадобилося б, — Казік узяв макогона та сказав до Гарасима:

— Поправся, старий, щоб тобі було добре лежати! Ось я кладу на твоїй спині міну, й ти маєш так довго лежати, аж доки ми не вернемося та й не заберемо її з твоєї спини. А коли б порушився, так ти й ціла твоя хата розлетиться на дрібні шматки...

Гарасим дійсно почув щось, що гицлі положили на його спині, і лежав, як камінь, як мертвєць, навіть головою нікуди не повернув. Так само й Феська стояла й не рухалася зі свого місця, боячись, щоб не подивитися на чоловіка, та не сказати якогось слова, щоб він не порухався та й не сталося нещастя...

Було вже десь коло півночі, близько мабуть другої години, коли опришки вийшли з хати, суворо наказуючи, щоб Гарасим і Феська не рухалися, бо наступить експлозія.

Лямпа, яку Феська вкрутила ще перед тим усім, світилася доволі слабо, так, що заледве було щось видно в хаті. Вони удвох полишилися на своїх місцях. Гарасим і Феська фак-

тично були перелякані, що опришки могли таки щось положити на спині, бо вони не рахувалися з людським життям. Тому рішили виконати наказа дослівно.

Феська стояла та вдивлялася в стіну. В її голові перебігали різні думки. З одного боку вона була майже цілком задоволена, що її муж який тільки що прийшов зі села п'яній і вгавняв по хаті з макогоном, — тепер покірливо лежить, навіть муха його не чує... З другого боку вона тремтіла зі страху, ану ж порушиться чоловік, та оте, що ті розбишаки положили йому на спину, як не ахне, так вони вдвох і хата розлетиться на дрібні шматки. Рішила стояти, хоч ноги боліли. Але терпіла й вірила отим пройдисвітам, що вони повернуться та здіймуть ту нечисту силу з її чоловіка. І таким чином вони знову будуть вільні. Вона стояла, а думки так і бігли. Вона навіть не спостерегла, як скоро пролетів час її стояння. Надворі вже благословило на день. І в хаті почало помалу видніти. Опришків як нема, так і нема. В хаті щораз ставало ясніше. Вона рішила обернути-ся й, була переконана, що ті гицлі обдурили її, що вони не були ніякі партизани, а просто грабусі. Обернулася та глянула на чоловіка, що лежав непорушно, й зобачила, що на його спині справді лежить якась головата нечиста сила. Відтак вийшла тихцем із хати, бо просто боялася навіть глянути на свого чоловіка...

А він лежав, мов сонний, мов напівмертвий. Чув якийсь шелест, але думав, що, можливо, йдуть до нього партизани, щоб забрати з його спини оту жахливу міну.

Скоро тільки Феська встигла тихцем вийти з хати, вона миттю пішла до свого найближчо-

го сусіда Семка, який був військовим чоловіком і зневажався на всяких мінах чи ручних гранатах. Як тільки вона вспіла розказати своєму сусідові про все нещастя, яке навістило їх, то Семко відразу був переконаний, що то напали на невинних людей якісь грабіжники.

Ідучи зі Семком, вона по дорозі оповідала йому, як її чоловік прийшов зі села, як виробляв авантuru в хаті, а відтак як прийшли злодії, як вона мусіла їм дати гроші та останні два й пів кілограми масла й т. д. Наблизившись до самої хати, Феська просила свого сусіда, щоб він дуже тихенько входив до хати, щоб, часом чоловік із переляку не повернувся, та щоб не сталося велике нещастя... Сама йшла наперед і тихцем відчиняла двері. В хаті вже було цілком ясно, так, що можна було бачити найдрібніші речі.

Гарасим лежав непорушно, як йому наказали опришки.

Коли Феська переступила поріг, а за нею й Семко, він зараз спостеріг, що це не є якась міна або ручна граната, але звичайний макогін. Рішив нічого не говорити, але за приказом Феськи підійшов до Гарасима якнайспокійніше. Коли Семко простягнув руку, щоб взяти як слід й оглянути, що це справді є, то Феська аж затраслася з переляку.

Семкові було не до сміху, бо ж годі сміялися тоді, коли його сусідів спіткало таке лихо. Але коли він узяв макогона до рук, то не міг стриматися від сміху й засміявся вголос:

— Ха-ха-ха... А бодай вас, кумо Фесько, щастя обсліо! Та це ж ваш макогін...

— Макогін?!

— Та ж справді макогін!..

— Щезни ж, бідо, та пропади! Та то наш макогін!

Гарасим повернувся й зиркнув по хаті й сам собі не вірив, чи він спав... чи мертвий лежав... чи може вже на тому світі був... Раптом хотів повернутися, але не мав сили, бо майже цілий мов би задеревів. Хотів щось сказати, але язик якось не повертається в устах. Однак якось спромігся та сказав майже крізь зуби:

— Фесько, голубочко, це справді не міна, а наш макогін?

— Та ж ніщо інше, а наш макогін! Той самий макогін, що ним ти вчора вимахував по хаті, мов бунчужний булавою...

— Оце злодії, грабівники... Я ще такої пригоди не мав у моїм житті...

— Еге! О то ж то є! Ти герой, як я сама в хаті! Але як прийшло кілька там голомазів-дітваків, бачиш, як тебе скоро приборкали, положили на підлогу й ти лежав, навіть тебе муха не чула... То не до Феськи скакати та погрожувати макогоном, що будеш рахувати мої ребра... Бач, як порахували... Забрали гроші й масло, а ти лежав навіть не порухався!

— Ну, перестань! Розбалакалась... Жінка мудра по шкоді!

— А ти мудрий із макогоном перед шкодою!

Семко та другий сусід, що зараз прийшов за Семком до Гарасима, мусіли тиснути сміх у собі, бо не можна було сміятися тоді, коли сусіди потерпіли таку велику втрату, а до того наїхали доволі страху. Проте пригода з Гарасимовим макогоном була досить смішна.

З того часу, як Гарасимову хату відвідали

непрошенні гості, він трохи помалів, а Феська, його дружина, мала більше спокою. Він довший час ніде не ходив і не показувався в селі.. А коли прийшлося в якісі справі йти, то негайно вертався додому. Звичайно уникав розмови з людьми й не любив відповідати, коли хтось запитував його про його пригоду й нещастя, бо в селі майже всі знали, що Гарасим Запивайлло лежав під макогоном. Відтоді Гарасим більше ніколи не противився, як Феська читала Святу Євангелію, але часто говорив до неї:

— Ми мусимо статися новими людьми!

III.

Проминула зима. Засяяло ясне сонце й по-розганяло сіро-сніжисті хмари. Настала весна, а враз із нею почала воскресати й природа. Надійшла весна, але не була вона така, як завжди. Хоч весна була в своїй творчості та красі така, як рік-річно: весела, бадьора й оживча, — проте в людському житті була вона сумна, мов би пізня-найпізніша осінь . . .

Вже четвертий рік тривала війна та привела людей до неймовірної нужди й виснаження. Села й міста зрідли. Цвіт нації — молодь, яка колись раділа весною, бо й сама була весною, тепер її не стало. Одну частину окупанти забрали до війська, другу вивезли на примусову роботу, а третя пішла в ліси, щоб боронити останні руїни своєї батьківщини. Людям уже остогидли різні окупаційні війська. Вони надивилися на всілякі військові валики, на повзи, що просувалися крізь міста й села, мов марево, та на всяку іншу зброю. Люди хотіли бачити вес-

ну... Весну тиху та спокійну, таку весну, де в повітрі співає жайворонок, а плугатар іде весело за плугом і бачить, як леміш крає землю, й як перевертається скиба...

Такої тихої та благословенної весни не бажали бачити тільки Казік, Зінько й усі, схожі до них. Недоля, яка спіткала багатьох, іх неначе б оминула. Вони вміли ловити рибу в каламутній воді. Вони своїм нечесним і безглуздим поступованням побільшували цю людську недолю. Вони не співчували людській недолі, в них не боліла душа, коли плакала бідна жінка-вдовиця, коли вони від неї забирали останній кусничок хліба... Вони не думали про те, що скаже завтра...

Час біг і не стояв на місці. Так само Казік і Зінько знали, що й ім не довго лишилося перебувати на своєму постійному місці та завдавати людям горе. Коли вже ті терени, на яких вони своєволили, почали заливати правдиві партизани У. П. А., які боролися за волю свого народу, тоді вже всяким підмальованим елементам не було місця. Вони мусіли розв'язати своє нечесне діло або гинути, просто як би за цапову душу. Так само Казік і Зінько зобачили, що це не жарти. Вони часами попадали в такі тарапати, з яких не раз і не двічі не могли вийти. Тому вони рішили за всякую ціну перебратися на інше місце.

На новому місці, куди вони перейшли, не було вже так вигідно й самопевно, як на першому. Нове місце багато де в чому змінилося, і доля їхнього гультайства добігала до свого кінця.

Отаборились вони в лісі в на одній лісничівці, з якої вибрався лісничий на село, щоб у

лісі не впасти жертвою різних небажаних елементів. Тут вони думали замешкати на довший час. Лісничівка була майже цілком непошкоджена, тому, що лісничий, відходячи, полішив її, як свою хату з надією, що скоро поверне до неї. На лісничівці були ще два стоги гарного сіна, яке ще нікому не було потрібне. Казік, сказав до Зінька й до решти своїх підданих, щоб вони наносили того сіна до помешкання та зробили добру постіль, щоб як слід відпочити по тяжкій переходовій мандрівці на нове місце. Зараз, першої ночі, рішили не йти на жодні виправи, але відпочити й запіznатися з тереном нового побуту.

На другий день, як тільки почало дніти, Казік розплющив очі й почав обдумувати нові пляни. Першим питанням було, як забезпечити себе свіжими продуктами. Вийшов він, привітав вартового, що пильнував своїх приятелів, відтак пішов оглядати терен, щоб краще орієнтуватися в часі непередбаченого випадку. Скорі тільки на сході почало рожевіти й сонце червоно-багрове показалося на обрії, він повернувся назад до помешкання й розпорядився, щоб приготувати сніданок із того, що вони принесли з собою. Зараз після сніданку він попросив Зінька, щоб разом із ним вийти з ліса на поле та дещо розпитати в людей, які вже знаходилися при праці. Однак багато не могли довідатися від людей, бо люди менше знали від них. Люди говорили тільки, що довкола партизанщина. А яка, то хіба пізнавали тоді, коли бачили їх на власні очі. Казік часто боявся сам іти на якусь розвідку, щоб себе не зрадити свою ломаною українчиною. Так само Зінько, якесь прийшлося говорити по-польськи. Таким

способом вони собі взаємно допомагали й обопільно себе доповнювали.

Довідавшись від людей, що їм не загрожує нізводки ніяка небезпека, вони повернулися на лісничівку до свого товариства й дали певні розпорядження, як іти до присілка, як запастися в нові та свіжі продукти та врешті як рятувати себе в часі випадку, якби хтось супротивився або хтось із інших подібних, як вони, насочив на них.

Коли вони заходили до якогось присілка або десь із краю якогось села, бо в середину боялися йти, — то завжди, входячи до господаря, вдавали, що вони є передовою розвідкою головного партизанського загону.

**
*

Сонце вже піднеслося доволі вгору. День був погідний і ясний. Здавалося, що наша земля, а відтак рідна країна є справді раєм. Однак у людському житті було цілком противно. Усюди віяло сумом і непевністю про власне життя. Проте люди не звертали на це все жодної уваги й не сиділи з заложеними руками, але йшли як мога в поле та працювали, мов би за нормальних часів.

Казік дав розпорядження поділитися на дві групи. Одні пішли до присілка з однієї сторони, а другі — з другої. Присілок не був великий, заледве кільканадцять господарств. Таким чином вони не були далеко одні від других. Самим головним іхнім завданням було здобути хліб, товщ і по змозі самогон. Правда, то була велика рідкість, але ще де-не-де можна було знайти кілька плящин. Казік взяв із собою

трьох людей, а Зінько двох, а двох полишили на лісничівці.

Саме Зінькові пощастило зайти до одного господаря, де господиня тільки що вийняла хліб із печі, який простигав. Зінько дуже зрадів такою несподіванкою. Він зараз сказав до господині, щоб вона десять боханців віддала для партизанського війська, яке знаходиться й відпочиває в лісі. Господиня знала, що з узброєними людьми нема що говорити та сказала:

— Коли таке діло, то беріть!

Зінько сказав своїм друзям зложити хліб до мішків і чекати на подвір'ї.

Казік із другої сторони присілка, мов той песик, бо мав добрий нюх, відшукав самогон. Господар, у якого він відшукав те, що його найбільше цікавило, був увдома. Правда, сам господар з певного пункту погляду не був кращим від них, бо в такі тяжкі часи часто робив отрую, щоб запомагатися людськими зліднями. Він думав, що людям, які прийшли зі зброєю в руках, дастъ по кілька чарок, вип'ють і підуть собі, куди їм дорога. Але Казік зі своїми друзями випили по чарці та сказав до господаря:

— Ми потребуємо багато більше! Сотки наших вояків, що ось знаходяться в лісі, дуже виснажені й потребують якогось зміцнення. Ми знаємо, що в вас є, тому ви мусите дати нам до останньої краплинни! Крім цього поінформуйте нас, де б ми могли більше дістати. В лісі є деякі наші вояки хворі, знеможені... Алькоголь ми вживаємо не для самого пиття, але для ліків.

Господар розчулівся, повірив пройдисені там, приніс усі чотири пляшки, які в нього ще

були, а відтак кілька гарних кусників солонини, що була захована на прикрай час, і віддав це все. Казік був радий та в імені якогось там війська подякував йому й пішов.

Зінько, коли його товариші стояли на подвір'ї біля хліба, пішов шукати, щоб ще відшукати чогось і до хліба. Зайшов до одного господаря, відтак до другого, але на його нещастя ніде нічого не міг знайти. Коли він зайшов до третього господаря, то в хаті нікого не було, лише дівчина, літ не більше, як чотирнадцять. Воно саме порала хату, мила кухонний посуд. Уся челядь була на полі при праці. Зінько був сердитий, що вже перейшов третю хату й нічого не знайшов. Почав він зором водити по хаті, тримаючи міцно кріса в руці, й випитував дівчину, чи в них є солонина, м'ясо й т. д. Дівчина стояла, мов би вкопана, з переляку майже нічого не відповідала. Глянувши на стіну, біля якої стояв стіл, він помітив вгорі текста зі Святого Письма: "Збулися часи, — й Боже Царство наблизилося. Покайтесь й вірте в Євангелію!" Миттю він пригадав собі, як батько говорив про таких людей, що вони відріклися своєї віри. Він почав дорікати дівчині й казати, щоб її батьки покинули цю нову віру. Дівчина надалі стояла й нічого не могла говорити. Його охопила лють, що він нічого не може дістати, а тут ще попав до якоїсь нововірної хати... Його мов би злий дух охопив і заволодів ним. Він узяв кріса, приложив до рамена та стрілив до вірша, який висів на стіні. Раптом на стіні показався вогонь і іскри з розбитого скла посыпалися на стіл. Зінька огорнув великий страх, волосся на його голові, мов би задубіло, кріс вилетів із рук, він зібачив якусь

невидиму силу. Він не знат, чого саме посипався вогонь із цього сектанського образа?.. Він уже не підіймав із землі кріса, забув за хліб, забув за все... Вибіг із хати й пігнався, як шалений, до ліса.

Казік та його друзі, почувши вистріл, миттю й собі вистрілили кілька разів й самі не знали, для чого?

Саме того часу дійсно в лісі посувався великий партизанський відділ. Почувши в присілку вистріли, вони дали маленьку відповідь.

Казік спостеріг і переконався, що це стріли не його співтоваришів, які полишилися на лісничівці, але що то є щось інше. Він переконався, що це не жарти, й тому пустився з двома втікати просто до лісничівки, бо один із них, мов би під землю провалився. І саме тоді, коли він біг із двома своїми другами, то на розі зі східної сторони лісу вже був приготовлений для стрільби скоростріл. І коли Казік біг із присілка через поле, в цей мент посипалися кулі з кулемета. Казік і його друзі зробили ще кілька ковенськів і вже більше не встали...

Впав командир, розлетілося військо. Що людина сіє, те й мусить пожинати! Або іншими словами: "Котюзі по заслузі!"

**

Зінько був із другого боку присілка й опинився в другій стороні ліса. Він був цілком ошломлений. Тільки стріли, які він почув, що посипалися з кулемета, пробудили його. Він бачив, як його командир із його одним підданим, які бігли через поле, — впав і вже більше не встав. Вся його минулість, мов би в одну

мить, мигнула перед ним, але перед його очима та в його пам'яті був той образ, до якого він вистрілив, і з якого посипався вогонь... — “Пакайтесь й вірте в Євангелію!”

Тепер Зінько сам насамоті пригадав собі свою добру та турботливу маму й батька, який часто вороже висловлювався про тих людей, які читали Святе Письмо й молилися. В нього невпинно родилась думка, що вони робили добре. Коли він собі це все пригадав, а відтак кулю, що він стрілив до тексту, який походить із Святого Письма, з якого посипався вогонь, — то він усвідомив собі, що він учинив найбільший злочин із його всіх досі вчинених злочинів. Він боровся з думками й не міг дати собі відповіді, чи той вогонь був чудом, чи якоюсь невидимою силою? Однак уся його думка була спрямована до першого питання: “Це ніщо інше, як чудо”. Чудо, яке йому Бог показав, щоб він був перевонаний, що вчинив гріх супроти людей, про яких мати говорили, що вони добрі люди.

Думки, що роїлися роєм і пробігали бистрою блискавки, не давали йому спокою. Що тепер йому робити? Вернутися додому, але як? Що скажуть люди, коли він поверне, та й хтось зобачить... А всі добре знали, що він мав зв'язок із Казіком, який не мало насыпав людям соли за шкіру.

Казік уже спокутував свої гріхи. Зінько бачив, як він біг крізь поле й тричі зробив ковен'я, впав і вже більше не піднявся.

“Чому зі мною така доля не сталася?” — думав Зінько. Проте він боявся смерти, сильно боявся. Вона для нього була чимсь жахливим, хоч він був вихованний у нужді та в горі... Часто, бувало, в хаті бракувало кусника хліба...

Діти не мали його подостатком. Нуждою та зліднями треба було ділитися щодня. Іскри, які він бачив на стіні, блимали перед його очима. Думки не давали йому спокою. "Чого я зустрінуся з отим Казіком, якого вже закінчилася доля? Я пустився на ганебну дорогу... Я робив кривду своїм людям, таким самим, як я... Мої ровесники пішли, як правдиві лицарі, боротися за справедливість, умираючи в партизанській боротьбі, як герої, про яких вічно співатимуть зелені ялиці, що вони полягли на полі слави за волю крайни й народу... А я? Я негідний, бо в час горя й недолі я своїм нечесним життям і ханебними вчинками тільки побільшував недолю своїх багатострадальних людей..."

Миттю зродилася у нього думка вернутися, мов той "Блудний син", до рідного дому, до своєї хати, до своїх батьків, до своїх братчиків і сестричок! Ах! Які вони щасливі, що їх ще не спіткало таке лихо, як мене... В уяві перед його очима стало все те, що йому було найближче й наймиліше. Він зобачив своїх родичів, свою хату та річку, що дзюрчить тихцем, у якій літньою порою в проміннях ясного сонця пливають, виблискуючи, малесенькі рибки, а він намагається їх ловити... Ах, які вони щасливі! Відтак миттю летять його думки та знову пригадують йому його тільки ще цілком живу минулість... Він бачить тиху та спокійну жінку-селянку, що відлічує десять боханців хліба й дає йому, як воякові-партизанові, щоб він, згідно з його словами, заніс до лісу й поділився з голодними... Відтак стоять його два побратими, яким він дає розпорядження чекати, аж він поверне. Де вони й що з ними діється?..

При цьому він бачить русяву дівчину, що перестрашена дуже, проте стойть мов ангол, невинна й дивиться, як він гасає по хаті... Відтак він бачить огонь, що сиплеється з розбитого тексту й падає яскравими іскрами на стіл, а йому стає моторошно й його кріс висувається, мов би з мертвої й задерев'янілої руки... І він біжить, як шалений, просто до ліса. Так, це не уява, не сон, — а це жива дійсність! Що мені тепер робити? — в нього надалі та сама думка. Вернутися додому...

Піду назад, вернуся до свого батька та матері. Піду до тих людей, про яких батько казав, що вони є добрі, що не роблять своєму біжньому зла, що широко й сердечно моляться до живого вічного Бога, що боряться за справедливість, читаючи Святу Євангелію. Піду й буду просити їх, щоб вони молилися та просили в Бога ласки, щоб помилував мене, негідного, й простив мені мої провини, які я заподіяв людям. Буду просити, плакати та зложу пріречення, що полагоджу қривди, заподіяні мною деяким моїм співселянам...

Після цієї особистої душевної сповіді, якої ніхто не бачив, крім всемогутнього Бога та тих зелених дерев: сосон і дубів, що шелестіли своїм листям під тихим та лелійним віянням весняного вітру, — Зінько вперше почав молитися молитвою покаяння, яка пливла з його розбитого юного серця до Всешинього Трону.

З М І С Т

Передмова	5
Нова пісня	9
Молитва ломить залізо	16
Поміркована чарка	24
Розпач	45
Обливальний понеділок	52
“Вітер віє...”	57
Свята Покрова	62
Віра пияка	72
Батьківська школа	75
Післанець	86
На торзі все буває...	91
Заздрість	99
Сумне літо	103
Невідроджений відродженець	109
Земля правду каже	116
“Раус!...”	122
Прогулька	125
Хай знає світ	133
Чародійний дзбанок	142
Сталін судить світ	151
Охримів відпочинок	164
Псевдопартизани	173

НОВИМИ ШЛЯХАМИ
(На вільній землі)

НОВИМИ ШЛЯХАМИ

(НА ВІЛЬНІЙ ЗЕМЛІ)

Оповідання

Гр. Домашовець

ЧАСТИНА II

НАКЛАДОМ АВТОРА

Гартфорд — 1963 — Буенос Айрес

Copyright, 1957, by the Author

Права передруку застережені.

**Printed in Buenos Aires:
Argentina.**

ДВА СВІТИ

I.

Було колись, було і вже не верне,
Було колись і то в старому світі,
Де дід старий без кума й не обернесь,
Чи то зима, чи то у тепле літо.

Чи в день святий, чи в будень-день при праці,
Як поминки, кум кума все приймає...
І добре й зле, все було при чарці,
Бо то дідівські рідні обичаї.

Усе кум з кумом, що їм там про молодь,
Або про внук, або про власні діти...
Війна... Вмить революція і голод, —
Скитальчий шлях й розсіяння по світі.

І внуки думають: «Ой, комунізм личина,
Покрака то страшна — коли б то роги...»
Де корінь зла і де ціла причина?
То в тих, що кума, мов вола за роги,

Вели Його... «Для тебе селянине:
Хатина, й церква, і корчма в додатку.
Ось так живи, то рід твій не загине,
А правда й світло, хай не йдуть на гадку».

Було колись, було і вже не верне,
Що сіяли... — вродилось те на пиві.
Не думали, що колесо поверне, —
І діти й внуки будуть нещасливі.

II.

Було колись, було і вже не верне,

І в світі цім не всім однаока доля,
Щасливий хто з путі лихої зверне,
І вибере Господній шлях і волю.

В новому світі, вже не автохтонім,
А на землі, що ділять океани.
Де воля й рівність, всім одним законом,
Де різниці нема, — ві вуждара ні пана.

В новому світі: дід, онуки й діти,
У парку десь, немов в Едемі, в раї...
Дід править став: «Ось так тепер на світі,
Не так, як то колись у ріднім краї;

Ваш прадід в панцирняні дні прокляття,
Волами їздив, й пішки мілі сотень...
Мій батько кіньми... Я ровером*) став ганяти...
Ти сине автом... Внукам гелікоптер...»

Коли б цей світ воскрес і встав з руїни,
І все людство переміnilось в брати!
Тоді б не терп... — Мій краю, Україно!...
Й на цій землі не було б супостата.

Щасливий край де спокій й завжди літо,
Де зелень-дерева — цвітуть пахучі рожі!
Коли б життя і воля в цьому світі...
Коли б то так, о дай те, милий Боже!

Дай Вашингтонів, Лінкольнів без зради.
Дай тих мужів, які б пішли в сліда...
Христа Ісуса, Твого Сина — Правди,
Щоб світ звільнили з горя і вужди.

---

*) Ровер — вельосипед

Б Р А Т И

"Ще буде таке на світі, що
брат брата буде шукати".

Народній переказ

Було гарне й тепле початкове американське літо.

У одному близько мільйоновому місті, над Атлантическим океаном, шугляли, мов шершні, по широких вулицях, різноцвітні авта. Коли над містом хтось пролітав літаком, і глянув згори на долину, то бачив, що то не місто з великих будинків, але малі пуделка з цукерків та сірників. Так само й люди, мовби мурашиня, що розпорощилась із великого муравліська. Однак містовий рух, їзда авт, хід людей мав своє значення й мету. Бо де все називається життям, — життям праці, людських взаємовідношень і веселості. Воно було не інше, а таке саме, яке було початкове й веселе літо.

Мимо перегонного вуличного руху авт і людей, що заповнювали хідники, субітного дня, дня вільного від праці, де кожен спішився до міста, щоб щось купити та полагодити деякі конечні справи. Та мимо авт, мимо людей, по вулицях міста проїжджали автобуси, — мовби мешканці домики переповнені людьми.

Усе це разом говорило та пригадувало про великий і живий рух американських міст.

Анатоль Травка, бувший Ді-шіст, заледве кілька місяців, як дістався на вільну землю Вашингтона й зажив новим життям. У новій країні він усвідомив себе, що він на вільній землі і на волі.

Він скоро з невеликим трудом вишукав добру й вигідну працю, отримуючи тижневу платню й сам не виходив з дива, як то зелені папірці — американські долари, десятки й двадцятки почали одна до одної зліпатися й грубіти. І, коли він автобусом приїжджав до фабрики, й було, як гляне на паркову площа, де цілі сотки різних перерізаних авт, аж близьали від кольорів, бо кожне авто було іншою фарбою помальоване. Оде, — подумав він: тут більше авт ув одній фабриці, як у краю на річному ярмарку селянських возів.

Гммм, сказав він сам до себе: «Чи не час і мені мати своє авто? Хіба ж я не робітник, як усі інші?»

На купінця авта не було великих труднощів. Вистачило піти до першої ліпшої компанії, дати п'ять доларів завдатку й мати хоч сяке-таке, а своє власне авто. Але на його шиї сидів другий клопіт, і то не менший за першого, щоб набути авто. Тут клопіт, а саме, як його отримати позначення на їзду, і як їздити в такім американськім рухливім місті?

Мрії мріяли, нічого не помогло, він мусів на-
далі їздити містовим автобусом до щоденної
праці. Ідучи автобусом він мав дуже добру
нагоду розглядати й обсервувати, що діялося
на вулицях міста.

Коли вже наблизилося направду гарне й
тепле літо, тоді більші й менші містові парки
заройлися людьми, що шукали свіжого повіт-
ря й затишного відпочинку.

Він їздив щоденно до праці й із праці, все
однією й тією самою вулицею, при якій зна-
ходився державний будинок. Перед тим
будинком був невеликий городець, на яко-
му росло кілька дерев і кілька пічнозеленію-
чих тропікальних кущів. Посередині того
городця, парку, була широка цементова доріж-
ка, що вела до головних мармурових сходів
по яких входилося на ганок, що на п'ядому
спиралося кілька таких самих мармурових ко-
лон, а відтак передсіння й ухід до середини
будинку.

На тім невеличкім парку, по одній і по
другій стороні асфальтової доріжки, зараз із
Фронту між вічнозеленіючими кущами, з пра-
вої сторони до входу в будинку, побудований
пам'ятник на честь великого американського
президента Авраама Лінкольна. Він сидить на
лавці у спокійній і милій відпочинковій позі,
поклавши капелюха — циліндра на лавці й
оперпісь правою рукою об неї. Літньою по-

рою містовий уряд завжди ставляв у тому парку по кілька лавок на те, щоб прохожий міг затриматися, сісти на лавці й відпочити, скільки йому було до вподоби

Коли Анатоль щоденно вертався від праці, між четвертою й п'ятою годиною пополудні, він кожного разу бачив невеликий гурток американських дітей, негритянок, дівчаток і хлопців, що товпилися біля пам'ятника, як бджілки біля соковито-медової квітки. Коли він бачив один, і другий, і третій раз, як ті діти, особливо дівчатка, обдаровували статую й обмальовували гарно свіжими квіточками, а хлопчики знову гладили її по голові, обнімаючи ї цілуочи мовби рідного батька... На бокових лавках, доколи сиділо двох або кількох стареньких негрів, і з великим замилуванням дивилися, як їхні внуки голублять їхнього визволителя з тяжкої рабської неволі.

Анатоль часто, як проїжджав автобусом, дивився крізь вікно й думав: «Що за причина, що саме спонукує отих діток, що так товпляться біля бронзової статуї — пам'ятника великого президента Америки?» Він постановив, щоб, як тільки наступить субота, вільний день від праці, піти трохи посидіти на свіжому повітрі, може якраз буде якийсь дідусь, то він мені усе розповість, і задоволить мою цікавість — подумав собі.

Анатоль знов дещо про Авраама Лінкольна,

особливо відтоді коли почав серйозно вчитися англійської мови, але його знання було доволі скученське й елементарне. Коли він привізив до Америки, і враз з його приїздом скінчилося його скитальче бурлакування, він зараз почав ходити на вечірні курси й запопадливо вчитися англійської мови. По кількох місяцях його побуту в Америці, він міг сяк-так, без великих труднощів розговоритися з американцями.

* * *

Був гарний і погідний субітній день. Було коло третьої години пополудні, як Анатоль примандрував на місце його зацікавлення. Він зустрів знову, невеличкий гурток дітей й одного старенького дідуся, якому добігalo до вісімдесятки. Дідусь сидів на одній із побічних лавок і дивився на статую й веселих діток. Діти, як звичайно, діти непосидищі, вони бігали поміж кущами й бавилися в ловлення, коли їм було забагато й вони перетомилися, тоді прибігали до статуї, одні сідали на колінах статуї, інші на лавці, на якій сидів Президент, а інші обнимали за шию й гладили своїми дитячими руками бронзове обличчя.

Анатоль, прийшовши, зблишився до дідуся й подросив його, щоб він давав трохи присісти біля нього. Дідусь був дуже радий з такої присмости, що молодий чоловік, білої

раси, бажає посидіти в товаристві негра, старого дідуся. Для старого чоловіка було на-правду великою присміністю, бо в його пам'яті, мовби в дзеркалі, відбилися невільничі й жахливі події, про які він не мало наслухався від свого батька, живого свідка бувшого невільника. Анатоль перший розпочав розмову й сказав: «Я сьогодні задумав прибути сюди й трохи посидіти й надавитися, як ці діти голублять оцю бронзову статую Президента. Я недавно прибув з Європи, працюю в одній фабриці, майже щоденно проїжджаю коло цього будинка й бачу, як ці діти тішаться й товпляться довкола статуй. Я думаю, що ви, добродію, вже доволі пожилий чоловік, і можете дещо розказати мені й задоволити мою цікавість; чого оці діти так люблять великого Авраама Лінкольна — Президента Америки?»

Старий негр кинув зором на свого сусіда, що присів біля нього на лавці, й відчув у своєму серці, що в цього молодого білого чоловіка є щось, що дуже близьке до його душі....

— Га, кажете, щоб я зам дещо розказав, чого то оді наші малі негринята так лештуться й голублять оцю статую? Вони кажуть: «То наш Онkelъ!» *). А я скажу, що Авраам Лінкольн для нас є щось багато більше, як

---

*) Онkelъ — Дядько

«Онkel»ъ. Він є наш визволитель. Він нас визволив із тяжкої й рабської неволі. Та історія велика, й сумна, і кривава... Я не в силах про неї усе вам розказати.

— Але ви можете бодай укоротці дещо сказати, хоч би про це, чого ці діти так голублять одю бронзову статую. Він же ж, Авраам Лінкольн, як статуя — бронза, нічого до них не говорить...

— Кажете, дорогий друже, — нічого не говорить? Ця статуя великого Президента багато говорить...

Миттю дідусь схилився вниз, мовби його щось у серці защиміло... Відтак глянув своїми старечими очима в синю голубінь неба й сказав: «Я не знаю хто ви є, мій дорогий друже, і чого вас ця справа цікавить?... Але я мушу вам сказати, що не всі негритянські діти, так тіпаться й голублять статую великого Президента, як ось ці діти. Ось у чому таємниця: Вони ходять до Недільної Школи, яка є при нашій Негритянській Баптистській Церкві, і їм там оповідають про Спасителя Христа, що Він зійшов із неба на землю, щоб спасти грішних людей, бо ж перед Богом усі ми однако провинилася нашими гріхами. Коли діти не можуть добре зрозуміти про те велике спасіння, яке звершив для нас, на голгофському хресті Спаситель світу Ісус Христос, тоді вчитель Недільної Школи, оповідає їм про істо-

рію нашого тяжкого невільничого життя, і про те, як Авраам Лінкольн, будучи Президентом Америки, людина любові й справедливості до ближнього, боровся за наш визвіл, — перемігши противників і визволив нас із рабської неволі; але за те заплатив своїм власним життям, бо противники волі, замордували його. Історія Президента є подібна до історії нашого Господа і Спасителя Ісуса Христа, Який зійшов з неба на землю, щоб рятувати людство, що загрузло в багні гріха, а фарисеї книжники, ненавидники Божої правди, розп'яли Його на хресті.

Анатоль слухав дідуся про його вступ до дальшої роцівки. В його серці будився жаль про велику несправедливість яка існує в цьому світі. Він пригадав собі про велику любов Христа Спасителя й про свою, колись широку дорогу, і як його Господь помилував і спас. Крім цього він пригадав собі скільки він мусів переносити глуму, заневаги й докорів, на рідній землі від «планктаторів людських душ». Відтак він звернувся до дідуся й протягнув свою руку до його зморщеної руки, потиснув зо щирого серця і сказав: «Ми є брати по вірі». Я належу до тих, що іх Христос помилував і спас — я належу до цієї самої деномінації — Баптистської Церкви.

По дідусевім броязово-зморщеному обличчі повіяло веселою радістю, а з очей поко-

тилося кілька краплинок сліз... Він відчув і арозумів, що в Бога є всі можливості, щоб з людей ворогуючих, жорстоких ненавидників добра, можна зробити правдиве братерство, а відтак Царство Боже на землі.

В дальшій розмові Анатоль і дідусь чули себе дуже близькими й розуміли, що їх лу-
чить Христова кров, що була за них пролита
на голгофському хресті. Вона їх споріднила.

* * *

Відтак дідусь Догам почав свою бесіду:

Ось, проминув уже вісімдесят шостий рік, від дня проголошення нашої вільності. То була благословенна хвилина, 1-го січня 1861 року. Мій батько тоді мав 30-ть років. Коли мого батька підступно зловили в Африці, ні-
хто інший, а таки свої яничари, й привели до забірного пункту невільників, тоді йому було щойно 19-ть років, відтак привезли сюди до цієї країни й продали за 125 доларів. Мене тоді ще не було на світі. Я народився на шостому році по знесенні невільництва. Я народився, як вільний у вільній країні. Але про те все, що прийшлося пережити батькові його побратимам неволі, я немало наслухався від нього та його співтоваришів по неволі, які оповідали не раз і не два про все те, що їм приходилося пережити.

Батько оповідав, що вони з діда й прадіда жили в тій просторії і теплій Африці, так як їх створила природа, й служили Богові, як їм покавував їхній роаум і сумління — поклонялися природі. Про білих людей не багато знали, а те що знали, мали про них не добру уяву. Також знали, що на східніх теренах Африки, були християни й мохаммедани, але про них, говорив батько, були острашаючі оповідання. Проте люди жили, жили своїм власним життям, були щасливі, задоволені й вільні.

Аж ось певного часу, казав батько, у провінції Дагомеї, що простягалася біля ріки Нігерії, з'явилися білі люди й почали заманювати місцевих людей до себе, а відтак забирати їх з собою, й ніхто не зінав, що з ними діялося. По них пропадав їхній слід. Опісля, коли люди не дали себе заманювати, тоді вони вже при допомозі місцевих яничарів, негрів, почали ловити, як звірят і відставляти до берега західного моря, відтак садовити на кораблі й відвозити, — куди?... Опісля люди довідалися, таки від своїх, що зрікліся юдівської служби, що зловлених людей відвозять десь на другий світ, що звється Америка.

— Хто ж їх намовив на таке погане й мерзяче діло, щоб іти в чужу країну й чужу хату, насилувати людей, роабивати родинне життя й відвозити їх у невідоме... — запитав Анатоль?

— Хто його знає?... Тоді ніхто про те не міг знати, й не було в кого питати... Батько розказував, що люди оповідали про появу білих на африканській землі, в тих околицях, де батько народився; що за його часу, люди вже добре знали за огняну зброю, але її могли мати лише ті, що були на службі в африканських короликів. Вони ходили з тими стрільнами й допомагали ловити людей, за що отримували добру заплату.

Дідусь продовжував далі свою бесіду й говорив: Батько казав, як був малим хлопцем, то не раз наслухався, як старі люди, бувало, пізними вечорами, оповідали про появу білих людей, мовби демонів, що ловили місцевих людей і кудись відсилали, немов до «тартару», звідки вже ніхто не повертається. А коли хтось відважився втікати, то вони стріляли з огненіх луків, з великим, мовби грімом, гуком, і як поділили людину, то людина намісці гинула.

Про те, хто намовив американських плантаторів бавовни, щоб їхали до Африки й ловили тамошнє населення, привозили сюди до тяжкої праці. Я довідався про те все, як почав ходити до школи й учитися американської історії, тоді я узняв про ганебний чин невільництва й торгівлю людиною. Європейські поселенці, прибувши до Америки, більшість із них хотіли бути панами, а працювати не було кому. Спочатку вони змушували тутешніх ін-

діяні, але ті, непривикші до тяжкої праці, спочатку противилися боротьбою; коли не мали можливості визволитися силою, утікали від білих людей у недоступні пустелі. Білі люди, що прибули з Європи, не хотіли за півдармо працювати у плантарів бавовни. Тоді плантарі почали журитися де їм набрати робітників. І якраз знайшовся добрий християнин, домініканський монах, який порадив їм, що в Африці вони можуть дістати багато людей, які будуть даремно працювати.

З радісним і веселим обличчям дідусь дивився на статую А. Лінкольна й далі продовживав: — Ба, працювати то працювати, то не велика біда, бо людина створена до праці. Св. Письмо так навчає: «Хто не працює, той хай і не єсть»; але те відношення до людини й трактування її, то було щось неможливе... Коли згадаю все те, що я наслухався від батька й від його друзів-співучасників недолі, то аж холодом обливає. Не хотілося б про те все згадувати, але воно, мов та мара, лізе до мого старечого розуму... Часто мій розум не може того всього змістити й перетравити. Колись, як я ще не знав Христа, не знав Його Святої Євангелії, як гляну було на білу людину — християнина, то в мене розум тупіє... Батько оповідав, що ті люди, які його купили, й у яких він працював, були християни. Вони часто ходили до своєї церкви до якої їх щоне-

ділі рано кликали давони... Невільники мусіли працювати. Коли господар повертається й зобачив, що завдана праця не була якслід виконана, не жалував нагайки, яка в'їдалася в тіло невільників. Рани спливали кров'ю. Тоді в мене зароджувались гнів і пімста. Я хотів мститися за моого батька, коли дивився на білу людину. Коли ж я став християнином і довідався зі Св. Письма, що не всі ті християни, що себе називають, що багато християн не знають ні Христа ні Його науки, тоді я переконався, що вони такі самі, без віри, без любові до більшого, без духової цивілізації й культури, і стояли на багато нижчім рівні, ніж мої діди та прадіди, що жили в тих африканських пустелях. На цьому міг би бути кінець. Про те, як їм приходилося жити й працювати на цьому американському континенті, це вже справа інша. Найгірше було те, як їх ловили на їхніх рідних землях і як перевозили до цієї Америки. То було щось неймовірне.

Батько оповідав, що його не ловили білі люди, як то було колись на початках, але ту ганебну службу виконували таки свої негри «яничари», що на яничарській службі берегли свою шкуру, й брали за своїх братів та сестер юдівські гроші. Він казав, що одного разу прийшли до нього два негри з недалекої околиці. Вони сповістили, що їм потрібно кілька хлопців за доброю заплатою до праці. Знай-

шлося, каже, нас трьох, що ми послухалися й пішли. Коли ми прийшли на призначене місце, там уже було коло п'ятидесяти молодих хлопців і дівчат. Там ми попалися в сітку, подібну до тієї, якою наші люди ловили звірят ув африканських лісах. Тепер я зобачив, що я попався до тих, що нас повезуть на той світ... З того збірного місця нас мали відправити на берег моря. Коли я зобачив, казав батько, що кількох білих людей і наші янічари почали нашим людям в'язати назад руки й закладати на ший грубі шнури, прив'язуючи їх на два кроки один від одного, тоді я дременув з юрbi, щоб утікти, але моя втеча не вдалась. Мене зловили й за кару, не тільки, що наложили на шию шнура і зв'язали взаду руки, але до цього, на таких відважних як я, що хотіли втекти, наклали на шию росохи подібні до ярма. У них ледво можна було покрутити шию. В такому самому розмірі, як був шнур, на два кроки, між двома людьми були міцно зв'язані шнурами дручки. У такій позі треба було йти цілими годинами серед страшної спекоти сонця. Коли хто знемагався в дорозі на силах, такого підганяли немилосердною лозиною.

Через два дні тієї незносної подорожі, кілька осіб, цілком були вичерпані з сил й не могли далі йти. Їх звільняли, лишаючи в дорозі на поталу й розшматовання диким

звірям та поживу гайворонню. Коли ми, — розказував батько, прийшли вже на призначене місце, на побережжя моря, де чекав транспортний корабель, тоді нас звільняли з того мотузязі й ярем, давали їжу, переводили лікарський перегляд і прибивали на тілі невільничу печатку. Те останнє — печатка, то було щось жахливе...

Самий лікарський перегляд, чи «пак карантена» були пекельні. Декотрі з невільників, бачивши те все і знаючи, що вони йдуть мовби на заріз — загибель, не хотіли приймати їжі, а воліли гинути з голоду. Таких годували силою. Хто стискає зуби, підважували долотцем і вливали їжу до рота через лійку. Коли лікар переглянув і побачив, що людина є здорована до подорожі й праці, то ІІ приводили до тавровання. Роанікаючи на гаряче залізну печатку, випікали на грудях з лівого боку невільничий знак. Коли білі люди вишікали гарячим залізом на моїому тілі печатку — казав батько, то ті люди в моїх очах ставали правдивими опирами й демонами, такими, про яких я наслухався не мало від старих людей, бувши ще малим хлопцем.

Саме коли дідусь кінчав своє оповідання про батькову неволю, два хлопчики поzmагались біля статуї Авраама Лінкольна — свого «Онкеля». Вони об обох хотіли сидіти разом на коліні «Онкеля». Дідусь підійшов до них, ширені-

ко поговорив і їх помирив. Він сказав їм, що «Онкель» Лінкольн їх обох однаково любить, чи вони будуть сидіти біля нього близько чи даліше.

Анатоль, слухаючи таку трагічно-разочарувальну подію, хоч було літо й доволі тепло, однак по його тілі пробігав мороз... Дідове оповідання перевищувало Дантове «Пекло».

Дорогий брате по вірі — сказав Анатоль до дідуся. Історія невільництва наших дідів і батьків, про яку ви мені розказали, має за собою вже сотню літ. Тоді й у моїй країні, що звється Україна та знаходиться на північному побережжі Чорного моря, яка лежить на півночі від великої Африки — країни наших батьків, від тоді й до нашого часу у ній ще немає волі. Сто літ тому в моїй країні, яка знаходиться у так-званій християнсько-цивілізованій Європі, моїх дідів і батьків була така сама доля, про яку ви мені розказали. Мої діди були невільниками у християнських панів, працювали тяжко у панщиняному ярмі, а заплата за працю були: голод, нужда, знущання, побої і смерть.

Відміна у неволі наших дідів і батьків, і моїх, була та, що ваш батько у цій вільній Америці, за часів цього великого Президента Авраама Лінкольна, якому за його заслуги для народу держава побудувала цей пам'ятник, перед яким і я сьогодні схиляю мою го-

лову, здобув вапному батькові й вам волю. Я живий свідок, що ось стою перед вами, пе-режив подібну дорогу, як ваш батько, лише з тим виятком, що на моєму тілі не вишікали печатки гарячим залізом, але нам її вишікали цілими століттями, а навіть і сьогодні випіка-ють її на нашій душі... Мій народ ще й досі не має такої волі, яку ми з вами, дорогий мій брате, маємо у цій вільній Америці.

Сонце хилилося за обрій. Діти, що біга-ли поміж вічно-зеленіючими кущами, розбіг-лися до своїх домів на відпочинок тихої літ-ньої американської ночі. Ім цілу ніч снivся їх-ній «Онkelь», немов би вони гладили і голубили свого визволителя — Президента Авраама Лін-кольна. Дід і Анатоль, по милому відпочинкові й бесіді також мусіли попрощатися й розійтися, але вони, за звичаєм правдивих христи-ян віри, звернулися у молитві до Всевишнього Бога, Бога любові й милосердя, і просили, щоб Він і в ці часи, післав таких людей, що люблять волю, яким був Авраам Лінкольн, щоб вони боролися, вірно, за волю і правду й братерство народів цілого світу.

ДОБРЕ СЛОВО

Засвітило й усміхнулося весняне сонце. Зазеленіли травники й зацвіли квіти. Пробудилися до життя ранні весняні білі метелики й виблискували своїми ніжними крильцями в повітрі, літаючи поміж тількищо розвиненими зеленими деревами. Весна — це направду новий світ і нове життя для всієї природи, а разом із нею й для людини.

Була субота, вільний від праці американський день. Федот, підстаркуватий новоприбульй імігрант, задумав собі піти до міського парку, щоб там трохи посидіти, нагрітися в проміннях сонця та взагалі налюбуватися весняною природою. Взяв з собою книжку, щоб дещо прочитати, бо ж цілотижнева тяжка праця не дозволяла йому на це. Сидів він на вигідній парковій лавці, начебто в модерній кімнаті на розкішнім фотелі чи софі. В ту мить різni-прерізni думки, мов хвилі на бурхливім океані, перебігали через його голову. Направду, добре в цій Америці для працюючого чоловіка, — думав він. П'ять днів праці, а два — субота й неділя — відпочинок. Опісля думки непомітно перестрибнули в недавню минулість, як то людина мусіла працювати цілісінський тиждень від сходу до заходу сонця за марний

заробіток. Та й ще в неділю мало коли могла спокійно відпочити. Ех, який цей світ, світ дивний, а ще до того ненатуральний і несправедливий. В одній країні людина живе вповні вільно й незалежно, а в другій, мов той віл у ярмі, й ще недобрий господар раз-у-раз немило-сердно хльостає його твердою нагайкою, мов залізом...

Пробудилися минулі думки. Миттю набігала інша думка й витискала всі попередні. О, марнота над марнотами, сказав проповідник, все марнота (Екл. 12, 8). Протягнув він ноги на лавці, щоб вони трохи відпочили, після стоячої при машині праці впродовж 5 днів, щебто 40 годин тижнево, і щоб нормальню циркулювала в них кров, бо така робота кожному дається в знаки. В цей мент він витяг із кишені Святу Євангелію та сказав сам собі, — цим разом не буду шукати якогось спеціального місця, але, розгорнувши її, буду читати й роздумувати там над тими віршами. Якраз попала йому 68-ма сторінка Євангелії від Марка й його вір затримався на словах: «Бо хто хоче життя своє зберегти, той погубить його, а хто згубить життя своє ради Мене й Євангелії, той його збереже» (Марка 8, 35-38).

Так, добре каже премудрий проповідник Соломон, що в цім світі все марнота. Направду, що марнота та ще й яка... Слава й дяка Богові, що допоміг стати на правдивий шлях

евангельського життя! Бо поза цим марним дочасним життям людина вірою бачить нове краще життя, життя Божого щастя й вічної радості.

Саме, коли Федот своїм серцем і думками потонув ніби в широке й глибоке море Божого Слова, наблизився до нього його знайомий.

— Добриден, друже!

— Доброго здоров'я бажаю й вам!

— Що це ви затопилися в якісь книжці й навіть зору не зводите з неї, щоб подивитися на світ Божий...

— Та чого ви так кажете? Я вже надивився, а тепер хочу дещо прочитати.

— Що ж ви такого цікавого читаєте?

— Слово Боже, Новий Заповіт.

— Е, ви, баптисти, все Слово Боже та Слово Боже... а поза ним нічого більше не читаєте!

— Я не міг би так сказати. Ось у мене є ще журнал і один тижневик. Крім Біблії я читаю всі інші корисні видання. Але коли б ви були голодні й перед вами на столі стояли б наші старокраєві вареники з білесенької муки й сиром і пливали б у маслі, а поруч них були б картоплі в луцпинах, — то я гадаю, що ви, мій друже, зараз таки вхопилися б за вареники. Чи ж не так?

— Самособою, що так, бо це ж смачна

рідна страва.

— Тому й я тепер читаю те, що корисніше для моєї душі.

Опісля знайомий почав говорити Федотові, що він ніяк не може розуміти таких людей, які постійно читають ту саму книжку. Для мене, говорив він, вистачає прочитати тільки один раз довільну повість чи оповідання, щоб запам'ятати їхній зміст.

— Власне в тому, друже Недовірчук, і ваша біда, що ви вважаєте Слово Боже за звичайну собі книжку. Я, натомість, розумію, що Біблія — це хліб життя. Уявіть собі, наприклад, ви купили одиях хлібець, з'їли його й наситилися, а опісля вже не єши б хліба, а тільки ввесь час пригадували б собі, що колись це робили. Скажіть мені тепер щиро, чи це вистачило б для вас?

— Шо хліб, то не книжка! Хліб їмо на те, щоб мати силу для праці.

— Коли б ви були конем, то я з вами погодався б. Але ж ви людина, і створені в образ на подобу Божу, й тому Христос сказав, що людина не може жити самим тільки тілесним хлібом, але кожним словом, що походить з уст Божих (Мат. 3, 4).

Тут Федотів знайомий трохи порушився. Його перви обурилися. Видно, що сумління почало промовляти до його душі. Миттю шугнув до кишень, витягнув цигарку, черкнув сірника

й закурив. Смердючий дим із вітром прямо понісся на Федота. Він трохи відсунувся, щоб дим пройшов мимо, й хвилево настала мовчанка. Знайомий кілька разів потягнув цигарку, а оціля сказав до Федота:

— Химерні ви люди...

— Чи саме ми, баптисти, химерні люди? Хіба тому, що ми християни віри? Не думаю...

— Та й я християнин. Хіба ж я поганин чи жид? Все ж таки вирікатися всього, то якось виглядає, як я вже сказав, химерно. А може й то правда, що цими днями мені говорив один чоловік про новоприбулих емігрантів таких, як ви, що називаєте себе віруючими, а саме: «Оті новоприбулі емігранти, баптисти, то мертві люди».

— Гм, цікаво, як він пояснював вам цю мертвечину?

— Так просто казав, що ці люди не йдуть на забави й до кіна, не вип'ють ані чарки горілки, не закурять у товаристві цигарки й т. д. Це просто мертві люди.

— Слава Господу! Часами й сам сатана помилиться й скаже добре слово про баптистів. Але тут він не помилився, а сказав святу правду. Бо так каже Слово Боже: «Ото ж умертвіть ваші члени, що вони на землі: розпусту, нечисть, пристрасть, пожадливість лиху та важерливість, що вона ідолослуження» (Кол. 3, 5). А далі — «Що ж скажемо? Позіс-

таемся в грісі, щоб ласка прямножилася? Жодним способом! Ми, що вмерли для гріха, як ще будемо жити в нім? Чи ви не знаєте, що ми всі, що хрестилися в Христа Ісуса, у смерть Його хрестилися? Отож, ми поховані з Ним хрещенням у смерть, щоб, як воскрес Христос із мертвих славою Отця, так і ми стали ходити в обновлені життя» (Рим. 6, 1-4). Отже все те, що для світу живе, для Бога мертвє. І те, що для Бога живе, для світу мертвє.

В той час, коли Федот розмовляв зі своїм другом і підкresлював йому саме євангельські слова, які виразно пояснювали, що мертвє, а що живе, — крізь дорогу проходив якийсь пияк. Він вийшов із корчми й хитався то в одну, то в другу сторону. Опісля з величким трудом дістався до парку й недалеко, де сиділи Федот із Недовірчуком, упав на травник юакуйовджений, капелюх був пом'ятій, як солома, й злетів з його голови. Але той живий для корчми чоловік ще настільки був притомний, що зловив капелюха, зімняв його ще гірше й підсунув під голову, замість подушки, й так лежав у простацькій позі. Хто йшов, відвертався від нього. Хіба що якийсь бродячий пес міг би підійти до нього й лизнути його по його непщаному, поморщеному лиці!

Федот, дивлячись на непщаливу жертву, що жила для цього світу, промовив до свого

друга:

— Скажіть, будь ласка, — для кого цей чоловік тепер живе? Для Бога, чи для світу?

Недовірчук тільки опустив голову й не зінав, що має тепер відповісти. Жива наглядна картина яскраво говорила сама за себе, хто живе для Бога, а хто для світу...

Сонце піднеслося до самого зеніту. Пора була йти вже на обід. Федот попрощався зі своїм другом, побажавши йому, щоб і він умер для світу, а воскрес для Господа. А той, що жив для світу, далі лежав наванак і грівся на сонці...

ЖИВА ДІЙСНІСТЬ

Сонце хилилося над вечір. День був доволі гарячий, як звичайно на американське літо.

Богдан, механік, фабричний робітник повернувся з праці, він не заїжджав, як звичайно, автом до гаражу, але залишив на подвір'ї, бо до вечора було ще доволі часу. Він мав охоту, разом з дружиною та дітьми, поїхати до квітникового парку, щоб трохи відпочити та наковтатися свіжого повітря.

Вечеря, чи краще, робітничий обід уже був готовий. Дружина завжди старалася на призначений час приготувати вечерю. Він, повечеривши, ліг на софі, що стояла у фронтовому покої біля невеличкої книжкової етажерки, щоб хоч трохи відпочили ноги, бо ж цілі 8-м годин для праці треба стояти на ногах біля фабричної машини.

Він кинув зором по книжках, що стояли рядками в етажерці. Цього разу його зір застримався на Новому Заповіті. Він хотів поповнити свої думки, чи краще, ще раз провірити недільну проповідь на тему: «Суд Божий». Взявши Новий Заповіт, почав читати те місце, з якого була виголошена недільна проповідь: «Знаємо бо, коли земний мешкальний па-

мет наш зруйнується, то маємо будівлю від Бога на небі, — дім нерукотворний та вічний. Тому то й зідхаемо ми, бажаючи приодягтися будівлею нашою, що з неба вона, коли б тільки й одягнені ми не зайшлися нагі! Бо ми, знаходячися в цьому наметі, зідхаемо під тягарем, бо не хочемо роздягтися, але одягтися, щоб смертне пожерлось життям. А Той, Хто на це й саме створив нас, то Бог, що й дав нам задаток Духа. Отож, бувши відважні постійно, та знаючи, що мавши дім у тілі, ми не пробуваємо в домі Господньому, бо ходимо вірою, а не видінням, ми ж відважні й бажаємо краще покинути дім тіла й мати дім у Господа. Тому ми й пильнуємо, — чи зостаємося в домі тіла, чи виходимо з дому, — бути Йому любими. Бо всі ми мусимо явитися перед судовим престолом Христовим, щоб кожен прияв згідно, що в тілі робив, — чи добре, чи зле» (2 Кор. 5: 1-10).

Прочитавши ці слова, Богдан задумався і сказав сам до себе: — Де в цього брата, проповідника Божої Євангелії береться стільки так глибоких та яскравих і доцільних думок?... «Всі ми мусимо явитися...» Новий дім... Нове тіло... Нове життя... А тут чоловік, як той черв'як, щодня побивається за цим буденним і мізерним існуванням, і може непомітно відійти від правдивого, вічного. О, Господи, стежи нас всіх вірних від скривлення нашої

християнської дороги.

Коли Богдан, мов би на перехресній дорозі, стояв і чергувався з Євангельськими думками й недільною проповіддю, в цю мить хтось застукав до дверей фронтового помешкання...

Він миттю встав, підійшов до дверей, відсунув автоматного замка й відчинив двері. Незнайомий ввійшов до помешкання й, за краєм звичаєм, сказав привітливі слова:

Слава Ісусу Христу!

— Слава навіки, — відповів Богдан. Він зараз переконався, що це свій чоловік і попросив зайняти місце на м'якому фронт-румовому крислі, що стояло в куті проти софи.

Незнайомий сів і зараз для свого оправдання почав казати: «Пробачте, дорогий друге, що я так сміливо до вас зайшов, не попередивши телефонійно. Я просто зайшов до вас, довідавшись від вашого близького кревного й сусіда, що ви мали б бути моїм краянином з одного повіту й не дуже далекого сусіднього села, а також друг по скіタルчій недолі. Мое ім'я й призвіще: Мирон Попхнибіда, яке дуже тяжко американцям записувати. Я просто зайшов до вас, почувши, що ви близький мій краянин, хотів дещо поговорити та порадитися. Я живу в цій вільній країні. Хоч тут є що істи й у що вдягнутися, але я ходжу мов той розбитий та здротований горщик».

— Я дуже радий вітати вас, мій земляче, в моїй хаті!

Дружина, що кінчала мити столовий кухонний посуд, миттю принесла дві склянки помаранчової води та дві невеличкі порції мороженого з добірними тісточками й поставила на малому фронт-румовому столикові.

— Прошу пити, — сказав Богдан. Розкажіть, як вас Бог приводив до цієї вільної країни та як вам живеться, де працюєте і т. п.

— Про це, як мені живеться, багато говорити. Живеться, як у краю, вдома, капусті під каменем, який все тисне та тисне. Вдома залишив жінку, дітей та й господарку, хоч не так завидну, а тепер скитайся по чужині. А душа рветься й немає спокою, вже 12-ть років минає... скільки болю... скільки мук... і коли це скінчиться, Бог його знає: Правда, маю вигідну іжу, щодня таку, як у дома на Великодні Свята, та й не без одягу, але що мені з цього, коли на моїй душі лежить невгласимий сум, — я відлучений від моєї родини... Все мені не міле. Все осто гидло. Я ходжу ні живий, ні мертвий. Я хотів би повернутися додому, але як?.. Я звертався з порадою до ЗУДАКУ, але мені відповіли одним словом: «не можна». Тому я зайшов до вас, бо ваш знайомий мені казав, що ви той, що в краю належали до тієї віри, яку наші попи називали «Штундою». Я думаю, що ви багато більше знаєте, чи в яка

можливість, як вони всі. Я так далі не можу жити; моя душа не витримає; я загину...

* * *

Коли Мирон кінчав оповідати про свою недолю, Богдан, слухаючи, в душі молив милосердного Господа, щоб Він післав бідний зневіреній душі Свою небесну потіху! Я думаю — сказав він запитуючи: «Чи ви мали нагоду що-небудь у краю чути про наше віровознання — Християн Баптистів?

Я чув, але не багато. Правда не раз і не два наслухався в церкві, як наш піп під час проповіді перестерігав, щоб ми хорошили себе від тієї «штундиської пошесті». Але я тим дуже не переймався й досьогодні не переймаюся, бо всяка віра добра. А те, що піп у церкві час-від-часу говорив... то він був на це, щоб говорити, він за це брав гроші. Правда, одного разу, я був у торговий день у місті Бродах, і там стояло кілька селян і сперечалися за якусь віру. Я підійшов і прислухався, як вони говорили. Було це, якраз один рік перед тією нещасливою другою світовою війною. Одні говорили так, як наш піп... а другі казали: «Ви не змагайтесь, але краще ось цієї неділі підійті самі й переконайтесь. Вони сказали про місце й час їхньої урочистості. Коли зобачите, тоді будете говорити, а так шкода,

бо ви нічого не знаєте». Противники в бесіді сказали: «Ми підемо... «І я тоді для переконання також ходив і бачив. Я бачив їхню урочистість св. хрещення. Було це над річкою, де бігла чистенька, як небо, вода. Біля річки, по обох боках, було зібранихколо кілька сотень людей. Над самим берегом, біля води стояли чоловіки й жінки, старші й молодші — 16 осіб. Усі були вдягнені, як анголи, в білу довгу одежду. По проповіді й молитві їхній священик увійшов до води, а відтак входили ті, що хрестилися. Він до кожного говорив: «Хрешу тебе в Ім'я Отця і Сина і Св. Духа», — занурюючи одноразово до води. Потім я був у домі де вони вдруге зібралися і бачив їхнє причастя, чи по-нашому кажуть: «Служба Божа». Там я чув одну пісню, яку вони співали про Суд Божий. Це все мені дуже подобалося й гадаю, що кожна віра добра».

— Так, дорогий друге, — сказав Богдан. Ця після пригадує нам живу дійсність яку ви вже переживаєте, але це лише почин, не йнакше буде й у день Суду Божого для всіх тих, хто не покається і не навернеться до Христа, до Бога живого й вічного. Ось послухайте, а я вам її прочитаю:

«Так той день вже близький,
День великий страшний,
Коли всі народи стануть перед судом.
Браття і сестри розлучаться — 3-ри рази.

Навіки назавжди.

Так той день вже близький,
День великий страшний,
Коли всі народи стануть перед судом.
Мужі з жонами розлучаться — 3-ри рази.
Навіки назавжди.

Так той день вже близький,
День великий страшний,
Коли всі народи стануть перед судом.
Діти з батьками розлучаться — 3-ри рази.
Навіки назавжди.

Так той день вже близький,
День великий страшний,
Коли всі народи стануть перед судом.
Пастирі з стадом розлучаться — 3-ри рази.
Навіки назавжди.

Так той день вже близький,
День великий страшний,
Коли всі народи стануть перед судом.
Що тут посіеш то там пожнеш, — 3-ри рази.
Навіки назавжди».

Мирон прослухавши цю пісню, сидів мовччи, ві слова, мов би йому забракувало духу. Сидів, мов би придавлений тяжким каменем, мов би на Суді Божому.

Богдан також задумався над цією піснею й забув, що мав іхати до квітникового парку на свіже повітря. Думав над недолею свого безталанного друга, який знаходився на безвихідній дорозі. Але він перший заговорив, пригадав живу дійсність і сказав: «Дорогий друге, не падайте в розплучливу тугу, а надійтесь на Бога, бо Він є тією могутньою силою, що може допомогти у вашій недолі й показати дорогу до щастя. Однак пам'ятайте, що це горе яке переживаєте, це лише почин горя, коли будете далі мандрувати в цьому світі без керівництва Божого. Краще доручіть себе ї своє горе Господеві, а Він не залишить вас. Бачите, ця залізна куртина, що повстала між націями народом, тим, що в краю й тим, що на скитанні, це яскравий приклад Божого суду й вічного розділення праведників від грішників. Ви чули, як вам казали, на ваше питання, що ви бажаєте вернутися додому: «Не можна!» Така сама відповідь буде й на суді Божому. Ви чули коли-небудь щось про багача й Лазаря, коли багач, розкошуючи, грішив ціле життя, а по смерті очутився в вічності в безденій пропасті... Він просив Авраама, щоб Лазар хоч пальця замочив у воді й охолодив багачеву спрагу... Він почув таку саму відповідь — «Не можна!» І далі у Св. Євангелії сказано: «Поміж нами та вами зроблена велика безоднія, так що ті, що хотять переходити, неможуть

з відсі до вас, ані не переходяти звідти до нас». Всетаки тут людина може протиснутися з залізної заслони сюди, ризкуючи своїм життям, а з відсі туди, як хтось хоче скоро пereйти на «лоно багача»... Однак у вічності таке ризикування буде цілком неможливе.

І далі, продовжував Богдан, це, що ви кажете, що кожна віра добра, то я особисто не сказав би так, бо якраз усі ці добрі віри є причиною до нашого скитання. Бо коли б ці всі віри жили по-Божому, то жили б як брати, тоді не було б війни, не було б революцій, комунізмів і тому подібного різного політичного хламу. Тому, що люди живуть своїми добрими вірами, а не Божою вірою. Як про це навчає Слово Боже, де сказано: «Майте віру Божу!», то тому всі ці добрі віри створили оцю «Залізну заслону». Я вірю, прийде час де буде одна віра, бо так навчає Слово Боже, що буде: «Один Господь, одна віра... Один Бог і Отець усіх, що Він над усіма, і через усіх, і в усіх». Коли буде така віра, тоді будуть усі щасливі, усі будуть спокійно сидіти у своїх країнах і будуть усі служити живому Богу.

Мирон це все вислухав, трохи йому було якось ніяково, покрутився і сказав: «Я знаю, що ваша віра добра, ліпша від усіх інших вір, і коли б усі люди так вірували, було б добре на світі, але чи то чоловік може так жити? А те, що на світі таке лихо сталося, що нас по-

розганяли по цілому світі, видно, що то кара Божа.

По цих словах Мирон попращався, подякував за теплих та прихильних кілька слів, які на превеликий жаль не мали місця для його розгублених думок, та розбитої горем душі, що була здротована мов той горщик, він вийшов і пішов із своїм переконанням — що кожна віра добра, й з думками, коли то він дістанеться додому?..

Сонце бліснуло золотисто-червоними стрілами до вікон, пригадуючи, що воно ось-ось зникне з земного круга й піде у дальшу мандрівку. Але воно знає свій шлях, хоч на землі темрява. Воно мандрує. Мандрує й земля. І знову наступить ранок, прийде день і буде світло! Як сонце так і земля в безкoneчному всесвіті знають свої дороги, але бідне людство на землі блукає мов той сліпець, не знаючи вічної Божої милості й справедливості, —ходить за кожною людською вірою, а не за Божою.

З НОВОГО НЕБА ДО ПЕКЛА *)

Пройшло кілька неділь, як Святослав, новий емігрант прибув до Америки. Тим часом він поселився у великому місті Нью Йорку. Походив він трохи по сьомій і по інших вулицях. Надивився на височезні будинки — хмародери. З цікавості навіть перечислював скільки поверхів має великий будинок, та ба, вже й шия почала боліти дивитися вгору та рахувати ці дивацькі Нью Йорські хмародері. Він прийшов до переконання, що йому чим скорше треба виїхати з цього новочесного Вавилону й мандрувати кудись на широкі степи просторої та вільної Америки.

Чому мені, — думав він, сидіти в цьому місті, між цими височезними домиськами, й дивитися, щоб з якої вулиці десь трошки виглянуло проміння ясного сонця. Я люблю поле, степ, простір.

Пригадав він собі й відшукав адресу свого друга, що на рік раніше приїхав до Америки й поселився десь недалеко міста Бостону.

Був ранок. Величезне місто вже на ввесь гін шуміло. Стукіт, грюкіт та короткі вривисті

---

*) Нове Небо, назва міста в Стейті Конектикут — ЗДА.

серени авт, шум містових автобусів та підземок, що мов гадюки повали темнimi норами, а вдодатку ще й поїзди з різних сторін, що в'їжджали до міста в підземелля. Все те на правду для Святослава було великою новиною.

Святослав своєчасно прибув до автобусової станції «Грейгоунд» **) купив білета, став у черві, як всі інші люди й чекав на автобуса. Стояв він і бився з думками, — як то йому самому їхати в незнану дорогу? Коли б хтось знайшовся з наших людей, — думав він собі... Було б краще в товаристві подорожувати.

Раптом він чує, що в його черві, позаді четвертого місця, двоє старших людей розмовляють по-українськи... Як він це почув, йому здавалося, що він є в Луцькому або у Львові.

Він зараз підійшов до них з запитанням:

— Куди ви, добрі люди, ідете, пробачте, що осмілився патати?

— Я іду до Бостону, — відповів чоловік.

— А ви пані, — запитався жінки?

— Я тільки проводжу моого чоловіка й зараз вертаюся до хати.

Святослав відразу повеселішав, наче б відшукав рідного брата.

— О, який я щасливий, що нас двох іде в одному напрямку! Наче б вас, дорогий друже, сам Бог післав, щоб ми разом подорожу-

---

**) Грейгоунд, назва автобусів з емблемою пса — хорт.

вали... Бо мені самому було б сумно їхати, не знаючи ще добре нової країни. Новий знайомий, старий емігрант, виявив доволі виразне задоволення, що буде мати співтовариша в нудній автобусовій подорожі.

* * *

Ось і в дорозі йдуть...

Великий автобус поки витуркав з велико-го мільйонового та хмародерного міста, й виїхав на вільний шлях, то сонце, хвалибі, піднеслося й засяяло над просторами атлантійсь-кого побережжя.

Сиділи вони разом, оповідаючи один одному про різні життєві пригоди і тому подібне. Святослав сидів біля вікна й крізь нього дивився. Для нього в новому світі було все нове і все цікаве.

Ваша доля, — каже старий емігрант, не така, яку ми колись мусіли пережити. Уявіть собі, — говорив він дальше, сорок п'ять років тому, як я приїхав до Америки, то агент «замохував» *) мене до одного фармера. Як будемо далі їхати, то я покажу вам те місце. Там я колись цілі гарячі дні рапчуваю на колінах і запівдармо полов цибулю.

— Вас, молодого чоловіка, загнали, щоб

---

*) Замохував — переселив. Це жаргон, від слова “мув”.

цибулю полоти? Та ж то праця для жінок, а не для чоловіків.

— Га, тоді ніхто не питав, чи то чоловіча, чи жіноча робота, але чоловік шукав, щоб щось було робити, щоб заробити на прожиття. Тоді не праця шукала людину, а людина працю. Були такі часи, що за сорок центів треба було цілісінський день працювати. А сонце, страшенно як пекло. Я думав, що розтоплюся. Ноги мої в колінах попухли, я мусів обвивати їх кількома мішками, і так ціле літо перемучував біля тієї пекучої цибулі.

— То було доволі прикро...

— А ви, мій друже, думаете як? То не так як тепер.

— Хай буде як хоче, — сказав Святослав, але щоб я полов цибулю, робив жіночу роботу?.. То вже цього не буде!

— Будеш, друже, цибулю полоти, як не буде роботи. З голоду не будеш гинути. Ви, нові емігранти, не знаєте, що то значить «депресія» *).

— Я вже чув дещо про ту дивацьку «депресію». Я думаю, як каже наша рідна народня приказка: «На наші руки будуть муки».

На цьому старий емігрант затримався, бо бачив, що новий емігрант, Святослав, не дуже

---

*) Депресія — пригнічений стан. Господарський застій.

то лякається тієї «депресії». Витягнув з кишені цигарки й хотів закурити й почастувати свого товариша по подорожі. Але той, дякуючи, відмовився, кажучи: від того часу, як я став віруючим християнином, я перестав курити. Коли б мені сьогодні хтось давав цигарку і сто доларів за те, щоб я її скурив, то я й одне, і друге відкину.

Що, ва якийсь віруючий християнин і тому не курите? Дивно! Тут, в Америці є багато різних оцих християнських сект, але я про таку секту, як ви кажете, «віруючих», ще не чув. І тому, що ви належите до такої віри «віруючих», вже й не курити? Я так не робив би! Я тримаюся нашої старої «батьківської віри», курив, курю і буду курити.

— Певна річ. Вам ніхто не заперечить. Вільному воля, спасеному рай. Однак, якби ви знали, що ось ці цигарки та горілка, то наше нещастя. Через них нас вигнали з нашої рідної землі й зробили скитальниками.

— Як то? Я вас не розумію?..

— Проста річ! Горілка й цигарки запаморочують людський розум.

Відтак Святослав почав коротенько на-світлювати образки про історичні події, про їхні успіхи й нещастя, кінчаючи останньою жахливою катастрофою, яку пережив він в народом... Подумайте, — гадаю, що ви дещо знаєте про духовний стан нашого народу... Про

Унію... Про релігійні походи зі Сходу на Захід, і знову з Заходу на Схід, і без кінця, аж до наших днів... І коли до цього всього додати наші товариські й родинні традиції: христини, весілля та різані прерізні поминки, чи то ввищій чи в нижчій сфері нашого народу, а вдодаток саму корчму, яка є розривковим сховищем; і всі ці веселі подвиги, чи сумні нещастия, зачиналися й кінчалися окропленням горілкою й окадженням тютюновим кадилом. Відколи я став віруючим християнином, з де-чим я пірвав мої знозини.

Святославів друг подорожі на децо потакував, погоджуючись, що це жива правда, а в дечому застерігав своє недовірство.

Ралтом, перериваючи розмову свого співподорожнього друга, старий емігрант сказав: — Ось ми наближуємося до «Нью Гейвен», цебто, додав, по нашому Нове Небо.

— Нове Небо? Дивна назва. Це мусить бути дуже гарне й святе місто, коли має таку чудову назву!.. З цієї хвилини він просто не відводив своїх очей від вікна й дивився крізь нього, обсервуючи кожну річ з великою цікавістю, щоб побачити як справду виглядає Нове Небо...

* * *

По кількох хвилинах автобус миттю опи-

нivся на вулицях міста. Довколо зелень. Гарні будинки. Сонце сяяло невпинно з високих небесних просторів. Дійсно, що було мило й гарно, як у Новому Небі. Святослав обсерував усе, що тільки могли досягнути його очі й уявляв собі, що він направду знаходиться в новому небі.

Миттю, старий емігрант перервав цікавість свого співподорожнього друга й показав крізь вікно одну «бару» (корчму) й каже: — Ось тут я облизав доброго макогона...

— Що це значить — здивовано запитав Святослав? І в Америці, та ще й у Новому Небі, лижуть макогона?..

— Та ще й якого... Я в цьому місті працював деякий час. Одного разу ми отримали «пейду» *). Був то останній день перед «Лейбор Дей» **). Мої друзі робітники майже силою спонукали мене й ми зайдли до тієї «бари». І звичайно, як при горілці: чарка поз чарці, слово по слову і суперечки, а відтак і бійка... Але на наше щастя власник «бари» миттю кликнув поліцаяв, а ті понаганяли нас долому. Проте лизнув макогона.

— Цього я вже ніяк не можу розуміти? Ви в Новому Небі знайшли корчму, пили й побилися? Хіба ж це можливе?..

---

*) Пейда — тижнева, чи місячна платня за працю.

**) Лейбор Дей — велике свято праці.

— Та певно, що можливе. Це ж Нове Небо на землі, а не на небі.

— Я уявляв собі, коли така велика і свята назва міста, то й люди повинні бути такі. А то дивися — в Новому Небі, люди пили й побилися — диана річ!

По маленькій зупинці автобус рушив дальше в дорогу. Святослав не переставав цікавитися панорамою Нового Неба й дальшими околицями.

Коли вони проминули місто, вийшли на фармерські терени, миттю Святославові заболіло в очах. Він зібачив цілі акри землі покривані величезними полотняно-сітковими плахтами...

— А це що знову за диво? — в цікавістю питає Святослав свого друга по подорожі.

— Це тютюневі плянтації. Під тими широчезними плахтами росте тютюн. Цей тютюн є багато дорожчий, як інші сорти тютюну.

— Ви знаєте, що я вам на це скажу, — сказав Святослав?

— А що таке?

— Ми опинилися в пеклі...

— Як то в пеклі? — Я вас не розумію...

— Просто, — дивіться, довкола нас плянтації тютюну, а це зілля, що росте під цими широчезними плахтами, губить людей. Воно віщує майбутнє пекло, де буде дим і вогонь — вічна темрява. Так написано у Св. Письмі: «А

дим їхніх мук підійматиметься віки вічні. І не мають спокою день і ніч ті, що...» (Об. 14:11).

Задумався старий емігрант і забув за свої цигарки, що були в кишені. Святослав продовжував свою бесіду:

У сподівці з оцим зіллям, що росте під цими плахтами, я хочу вам щось сказати. Я читав одну цікаву легенду про потоп нашої землі. Перед світовим потопом нашої землі, люди носили в маленьких шкуряних торбинках воду, подібну до сьогоднішніх парфумів, скроплюючи себе своєчасно; віщуючи, що згинуть від світового потопу. І згинули. При Божій допомозі, врятувався заledво праведний Ной з його восьмидушною сім'єю. Сьогоднішні люди, курці, носять оце зілля в своїх торбинках, різних бляшанках і т. п. Курять тютюн, цигарки, чи лульки, а перед їхнім носом, що часто служить за коміна, жевріє вогонь і димиться дим. Тим самим віщують, що, свого часу, наша земля з цими людськими гріхами згорить.

— Хіба це можливе? Таке щось слухати, то аж ляк бере...

— Може, по-вашому, неможливе... Але скажіть, навіщо це куріння здалося, або що воно помагає людині? Чи колинебудь людина наситилася ним, чи спрагу пиття заспокоїла?

— То правда, що воно не є ні для їжі ні для пиття. Видно, що воно щось віщує...

— Воно віщує пекло.

Святослав миттю витягнув з кишені Новий Заповіт малого формату й каже до свого співподорожнього друга: «Якщо ви бажаєте, то я вам прочитаю одне місце зі Святого Письма, яке виразно говорить, що наша земля, через людські гріхи підлягає спаленню; коли люди не навернуться до Бога й не покаються у своїх переступах і гріхах, то неминуче загинуть у горючому вогні, подібно як ті загинули в віді. Ось що каже Слово Боже: «День же Господній прибуде, як злодій вночі, коли з гуркотом небо мине, а стихії розпечені ру-
нуть, а земля та діла, що на ній, погорять» (2 Пет. 3:10).

— Ой, прошу вас, мій друже, не читайте мені цього, бо мені вже робиться лячно...

— Ось бачите, що лячно, як ми про це читаємо... уявіть собі що буде, коли це станеться дійсністю?..

Правда є, — сказав Святослав, те, що люди говорять, то й виговорять; про що пророкують, то воно свого часу станеться; те, що роблять, те станеться, бо так каже Слово Боже:

«Бо що тільки людина посіє, те саме й пожне».

АТОМНИЙ СВІТ

Дід Охрім, усім відомо,
Не посидить він у дома,
Десь у хаті, біля печі,
Щоб мав кості гріть старечі,
Може б хтось... ба, дід ніяк.
Сорок третій рік, ой загадка. —
Світова війна — загадка?
І зима до того лютого,
Одягнутий він і виутий,
В путь збереться сяк і так.

Їздив, мандрував безпечно,
Правду сіяв, бо, конечно,
У містах, убогих селах,
Бо життя не скрізь веселе,
Війна лютя — горе й сум.
Був би їздив далі сміло
«Шмугель»*), хтось придумав вміло,
І за нього взялись люди,
Як той циган халабуди,
Та й до поїзду на глум.

Німці бачили, що лихо.
Видали закон і тихо.
Скрізь по місті возний возить,
Трохи клею роз'ялозить,
Щоб закона приліпить.
По таблиці клесм хляпа...

---

*) Шмугель — чорний ринок.

«Хто пойде... Тому кляпа».
Всі читають — «Трудна рада»
Людність стала мов безрадна,
Що ж його тепер робить?

Підійшов Охрім й питав:
«Що за вість?» «Хай дід читав» —
Хтось з юрби почав хихкати...
«Ой вам, діду, аже не іхати!
Киньте сіять добру вість!»
Не журтіться, добре люди,
Для добра скрізь право буде;
Пан посадник чесний, бравий,
На ізду дав діду право,
Хихунам на лютъ і злість.

* * *

Ось даірець і дід при касі,
Взяв білета — людям засі.
Й до вагону скільки змоги,
Й помолився тихо Богу...
Двері щільно зачинав.
У вагоні тепло й мило,
Дідові благословило
В путь... Шум, крик, бо пів загону,
Юнаків пре до вагону...
Й не малий в них шум зчинився.

Поїзд мабуть рушить скоро,
Юнаків прибуло споро...
У вагоні крик зчинили,
А дверей не зчинили;
Полишили все навстіж,
Бо спішилися, щоб сісти,

І мороз став пхатись, лізти,
Бо й він любить теплу хату,
Без кожуха, без загати,
Ходить взимку босоніж.

Відіававась дід: — «Смаровоаз,
Вам не в поїзді, — на возі
Треба б іхати й зубами
Подвеленькать й плакать: мамо...
Хто ж то бачив щось таке?
В вас хіба дверей немас?
Й іх ніхто не зачиняє?»
Встав він й двері зачинивши,
Нероасудливих навчивши,
Й то для них було терпке.

Юнаки:

Вчить нас, діду — не до речі,
Вам би десь там, біля печі,
Ці завваги внукам — вісті.
Юнаки ж ми, ще й «Баудінсти»*),
Це усе старе для нас.
Що там двері! Час подбати,
Щоб були скрізь автомати,
Щоб, як входиш — відчинялись,
Як виходиш — зачинялись,
Вже найвищий був бя час.

Поїзд в русі. Примостились,
Цигарок вмить накрутили
Із воючої махорки,
Й задиміли спільно хором,

---

*) Баудінсти — допомічна служба, молодь, яку німці рекрутували до відбудови воєнних руїн.

Сиро стало мимохіть;
Та й до діда: хи-хи... діду,
Ось гаразд, вже поїзд іде...
Колеса стук-стук по шинах,
Важко пихкає машина...
Й пнеться у далекий світ.

Хлопці почали балакать,
Дід теж не з таких, щоб плакатъ.
Мудрі юнаки й не кволі,
Бо лизнули трохи школи,
Й почали наперегін...

Дід Охрим:

Добре, хлопці, — дай вам Боже,
Щоб були ви люди гожі!
Може справді щось нове
Створите, не це, то тес...
Світ іде до перемін.

Юнаки:

Правда ваша, правда діду,
Поїзд пихкотить і іде...
Так, як поїзд цей мандрує,
Так і ми старе зруйнуєм,
І новий створим світ.
Не такий, як цей предвічний,
З автоматів — механічний
І вам, діду, дай Бог з нами,
Як ми будемо панами,
Ще прожити багатьох літ!

Світ атомний — все спросоння,
Вже пройшов час Робінзона,
Щоб його життям тут жити

І руками все робити
На відлюдній виспі тій.
Чи ж не правда, Діду, пане,
Як людина воза тягне...
Мов той віл, немов коняка,
Пішки біга, як собєка...
По-старому — скрізь застій.

Тлумки, міхи люди носять,
До землі сягають носом...
Дрова дровар ріже, коле;
Бороду ножем хтось голить,
Дехто бритвою з коси...
А як хочеш щось зварити,
Треба в печі затопити,
Йди по воду до криниці,
По картоплю до пивниці,
Кожну річ іди й носи.

Дід Охрим:

Може й правда, хлопці-друзі,
Юнаки ви міцні й дужі.
В цьому світі все можливе,
Щоб зробить його щасливим,
Тільки ба, цікаво, як?

Юнаки:

Шу-шу... Хи-хи... Поїзд іде.
Перехитрили ми діда!
Щоб увагу нам звертати,
Як то двері зачиняти?
«Діду, справа буде так»:

I-ший:

Ось візьмім бодай ба місто,

Так не буде, як літ двісті.
При атомній, бач, культурі,
Як по струнах на бандурі.
Вдариш й миттю забренить.
У розвоєві технічнім
Всеньке буде механічне:
Чи на вулиці, чи в хаті,
Всюди розкіл пребагата,
Тільки взялись і зробить.

Ось дивіться, чи так можна,
Куди йдеш, то двері кожні,
Чи то в потязі, чи в хаті
Чи в багатій десь палаті,
Відчиняй і зачиняй?
Вже людина й рук не чує
Біля тих дверей гарює
Хай війна це все дощенту,
Поруйнує ось в момент той,
І на світі буде рай!

Ми вже щось теоретично ...
Тільки виконать практично:
Ось таке то буде діду,
Як захочеться обідати,
То не так як то тепер:
Жінка мусить йти на ринок,
Купити кілька картоплинок,
А до ринку миля з гаком,
Все це тягнеться як раком,
Щоб голоден скорше вмер.

2-гий:

Як наступить світ технічний,
В нім все буде демонічне.

Ось вам, діду, зараз з ранку,
Забажається сніданку,
Тільки кнопку натисни
На стіні, при апараті,
Бліскавично все у хаті
Робиться, чого бажаєш...
Миттю все готове маєш;
Нам здається, що це сні.

Перш ніж істи, треба вмитися,
Кнопку тиць — вода ось ллеться,
Тиць у другу — милом милить,
Тиць у трету — рушник білий
По обличчі біга вмить...
Тиць, тут щіточка і паста;
Зуби мовби з алябастру.
Тільки повертайся брате,
Все це роблять апарати,
Бліскавично аж горить.

3-тій:

Як обід, то жінка, звично,
Тиць на кнопку — електрично
Все вариться так прекрасно,
Автомат маєті хліб маслом,
З вуджениною притім.
Ба, й на стіл усе приносить
І до іжи тягне, просить!..
Вибагливість будем мати,
Геть, старі всі тарапати!
Зайві будуть драньтя ті.

Ось таке то буде діду,
Чи вечерять, чи обідять,
Все чого лиш забажаєш ...

Кнопку потисні і маєш,
В кожній хаті все своє.
Чи то пiti, чи то їсти,
Чи послухати нових вістей,
Чи то музики, чи співу,
Хоч, що правда, дещо сливе
Вже у цьому світі є.

4-тий:

Так, це птука автомат той,
Хочеш вийти погуляти,
Крісло тягне й ти сідаєш
Без журби і сам не знаєш,
Як патинки аліали з ніг.
Тільки чуєш — черевики
На ногах, — річ невелика;
Пастою маєтись не густо,
Гонить щітка... мов би люстро,
Що обличчя бачиш в них.

Тиць до кнопки, ось і миттю,
Плащ на тебе... знаменито,
Мов той льокай, натягає,
Й капелюх сам надіває...
Ти у люстро лиш дивись.
Ідеш, ось двері відчинились,
Вийшов, миттю зачинились.
Ось таке то друже діду,
Мов цей поїзд, що в нім ідеш...
Коб атому дожились.

5-тий:

Ясна річ, само собою
Проминемъся, ми, з журбою,

Перестанем працювати,
Будем їсти, пiti й спати,
Не спімнуться буруни...
У новій технічній хаті,
Всі вигоди будем мати.
Як положижся до ліжка,
З бібліотеки тобі книжка,
Тільки кнопку доторкни.

Автомат все відшукає,
Того, що ти сам бажаєш,
І почне тобі читати...
Труд хіба на вус мотати,
Що написане у ній.
Хочеш їхати десь, мосьпанку,
Тиць, ось авто перед ганком
Те, що іде і літає...*)
Не таке, що люди пхають...
Тим шугнеш і у варій.

Початки уже атому,
Уявіть собі при цьому,
Що за сила неописна,
Наче б блискавка, що блісне,
Що жахнеться навіть й дід!
Зиму в літо перемінить,
Горю людському, вже й тіні
Не зобачиться в цім світі,
Гаряче як буде в літі,
Холод зробить самохіть

Дід Охрим:

---

*) Американський вчений Едісон Фултон, працює над автом, яке би могло їхати й летіти, як літак.

Все скінчили, слава Богу!
Дід все слухав, мав спромогу:
Тиць тай тиць... Ось тут ковики!
Замість їжи — черевики,
Ба, й щось інше навпаки...
Щодо видумок й присмаків,
Можна лизнути «фігу з маком».
Світ атомний з автоматів,
Він так буде виглядати,
Що погубить ходаки.

Ось таке то, друзі-браття,
Вам ще треба апарату,
Щоб показував де тикать,
Бо інакше — сливку ликать
Мабуть будете в житті...
Хто без праці й віри в Бога,
Ой, сумна таких дорога...
І теорії всі ваші,
Як патинки турка-Баші,
Десь сторчатимуть в смітті.

Щодо вашого атому,
Хай ця справа вже потому,
По часі коли він буде,
Може всіх людей марудних
Переселить він на Марс...
Ба, ще гірше — не дай Боже,
Де людина жити не зможе,
Життям чесним і спокійним, —
Пекло — місце безнадійним,
Місяць — в кратерах якраз.

Перемишль — 1943.

«ВАЦИМЕРИ?»*)

В одній американській фабриці працювали два робітники, Джан і Джордж. Джан був шофером і їздив тягаровим автом (грузовиком), він розвозив менші й більші дерев'яні пачки й скрині з місцевої фабрики до інших. Джордж, столяр, збивав невеликі пачки автоматичною машиною, а великі скрині ручним молотком, і робив усе інше що попадало під руки.

Одного разу майстер хотів зробити для Джорджа присмішість і дати йому трохи легшу роботу, щоб він не стояв на ногах цілими днями біля варстата, але щоб деколи міг їхати з шофером і помагати йому ладувати менші й більші скрині на грузовика, а також, коли заезжати до якоїсь іншої фабрики, щоб там помогав розладовувати.

Скоро при своїй праці вони стали доволі близькими друзями. Часто, як їхали кудись далеко, хоч шоферові не можна було заходити в якісь бесіди, бо його вся увага мусіла бути звернена на керування грузовим автом, але перекинутись кількома словами він кожного ча-

---

*) What is the matter? — скорочено вимовляється «Вацемери», — популярний американський вираз, що визначає: в чому річ? що таке?

су знаходив можливість. Коли ж вони дещо говорили, були, як один так і другий дуже обережні, щоб не порушувати ні релігійних, ні політичних питань. Однак їхня обережність не була дуже довга, щоб не заговорити щось про непорушні теми. Коли вони разом розпочали свою їзду, деколи траплялось їхати вулицею, при якій була досить велика церковна будівля. Джан кожного разу, як проїжджав попри католицьку церкву, на знак своєї побожності й пошани до неї, знімав з голови свою кепку. Джордж сидів спокійно, ніби недобачаючи Джанової релігійності. А Джан думав, що його друг робітник не знімає своєї кепки перед церквою тому, що він напевно безрелігійний. Їхня їзда була якраз у середопістя, на кілька тижнів перед Великодніми Святами.

По кількох днях їм прийшлося їхати в іншу сторону. Їхали вулицею, при якій були дві протестантські церкви — баптистська й пресвітеріанська, багато більші й гарніші за католицьку. Коли вони проїжджали попри ті церкви, Джордж перед однією й перед другою зняв з голови свою кепку, ще й лицем повернувся до церковної будівлі. Він зробив це з більшою пошаною, ніж Джан перед католицькою. Коли Джордж знімав свою кепку перед баптистською церквою, Джан звернув увагу, але теж вдавав, що це його не дуже цікавить, однак почав пильно слідкувати, що Джордж

буде робити, коли вони будуть проїжджати попри іншу протестантську церкву... Як тільки вони наблизилися до пресвітеріянської церковної будівлі, Джордж так само зняв свою кепку з голови й уклонився перед нею. Джан, що вважав свого друга по праці безрелігійним, не стерпів і сказав зо здивуванням:

— Вацімери?

— А що таке? — відповів Джордж.

— Як то що?.. Ти навіщо знімаєш з голови свою кепку й кланяєшся протестантським святыням?

— Та так просто роблю це, як ти... Минулого тижня, пригадуєш, як ми іхали попри католицьку церкву, та знімав свою кепку з голови й кланявся до неї. Що, забув?

— Я знімаю мою кепку з голови перед католицькою церквою, бо в ній є Ісус Христос.

— В католицькій церкві є Ісус Христос?.. Де?..

— Як то де? — В церковному головному вівтарі.

— Джане, хто тобі казав, що в католицькій церкві в головному вівтарі є Ісус Христос?

— Як то хто? — Священик!

— Священик? — Диво... А якби він сказав, що в церкві нема Христа, то ти теж повірив би?

— Я не думаю, щоб священик щось таке міг сказати...

— А я тобі скажу, що там немає Христа. Ти знаєш «Символ Віри» і молишся цією молитвою?

— Так, я молюся й знаю її вповні напам'ять.

— Дуже добре. Я бачу, що ти, Джане, є добрий католик. Ти говори «Символ Віри» від початку, аж до того місця, де я тобі скажу затриматися, тоді ти переконаєшся де є Ісус Христос.

Джан почав говорити «Символ Віри»: «Вірую в єдиного Бога Отця, Вседержителя, Творця неба і аемлі, всього видимого й невидимого. І в єдиного Господа Ісуса Христа, Сина Божого, Єдинородного, від Отця рожденого перше всіх віків. — Світло від світла, Бога істинного від Бога істинного, рожденого, не сотвореного, одноістотного Отцю, Яким усе сталося. Він для нас, людей, і для нашого спасіння з неба зійшов, і тіло прийняв від Духа Святого й діви Марії, і стався людиною. Розп'ятий же був Він за нас при Понтиї Пилаті, страждав, і був похований. І в третій день воскрес Він за Писанням. І вознісся на небо і сидить по правиці Отця...»

— Досить, — сказав Джордж. Тут затримайся. Подумай тепер... Де є Христос, у католицькій церкві, чи на небі? Ти ж говорив: «І вознісся на небо, і сидить по правиці Отця». Тепер скажи, Джане, де є правда: в тебе,

чи в священика, чи в «Символі Віри?»

— Гм, — тепер я сам не знаю.

— Ось бачиш, і ти намарно знімаєш свою кепку перед католицькою церквою. Я маю більшу рацію й підставу знімати мою кепку, чи капелюха перед протестантською святынею, бо в ній на престолі, чи на проповідальніці лежить Святе Письмо — Біблія, в якій є чотири Євангелії — наука Ісуса Христа. І коли Всемогутній Бог — Ісус Христос був на цій землі, Він сказав: «Як у слові Моїм поозстанеться, тоді справді Моїми учнями будете» (Ів. 8:31). І далі: «Бо де двоє чи троє зібрані в ім'я Мое, — там Я серед них» (Мат. 18:20). Отже Христос перебував не в будівлі, але там, де є Слово Його, бо Він є Бог — Дух. Він воскрес із мертвих, і вознісся на небо, і сидить по правidi Бога Отца. Відтак по вознесенні на небо віслав Святого Духа, Який пробуває й керує Церквою живою — вірними людьми, що бережуть Його слово. «Як хто любить Мене, той слово Мое берегти, і Ми прийдемо до нього й оселю заложимо в нього» (Ів. 14:23).

Ось бачиш, друже Джане, я хотів тобі показати, що й я можу знімати мою кепку перед протестантською церквою, і маю більшу підставу, як ти, і не з наказу пастора чи священика, але з моого власного знання й перевонання, бо я вірю, що Ісус Христос то Бог

Дух, що обіймає увесь усесвіт. Він хоче перебувати не лише в церкві, там де є Його слово — Євангелія, але Він хоче перебувати в кожній віруючій людині, що Його любить, як свого Спасителя, а не в мертвому та порожньому домі. Ось що Він каже: «Ось стою під дверима та стукаю (не до церковних дверей, а до людського серця), коли хто почусє Мій голос і двері відчинить, Я до нього ввійду, і буду вечеряти з ним, а він зо Мною» (Об. 3:20).

Великий грузовик біг по вільній дорозі широкого шосе... Джан, тримаючи керівницю, задумливо дивився вперед, а весняна природа, яка тільки почала воскресати з зимового сну, вабила його зір, бо де ж весна! Разом з весною почали зеленіти морави та розвиватися листкові дерева, що миготіли в його очах і зникали від скорої їяди. По певних хвилинах він відозвався і сказав:

— Я про це ніколи поважно не думав. Я вважав, що мое діло, — це фізична праця. Я створений для праці, працювати й працювати, а священик є на те, щоб займатися релігійними справами. Я був переконаний, що те, про що священик скаже, є достовірне. Тепер бачу щось інше. Ти спонукав мене до думання де є правда, а де її нема... Тепер бачу, що ти багато більше є релігійний віж я, і багато більше розумієшся на цих справах, як я, і ти більше знаєш, як мій священик, — хіба, що

він не хоче сказати людям правди. Я був уповні переконаний, що я є на добрій дорозі, подібно на такій, по якій біжить тепер наш грузовик. Але тепер бачу, що воно не так... Джордж, що ти на це скажеш?

— Що я можу на це тобі сказати?.. Я б сказав, що це невідкладне питання длякоїнні людини, а тимбільше для тебе, мій друже Джане. Ми, як люди, можемо лише одному показати дорогу, як відшукати Божу правду. Впершу чергу треба людині здобутися на це, кого треба більше слухати, Бога чи людей?

— Ясно, що Бога, — сказав Джан, бо від Нього залежить наше життя й наше існування.

— Ось бачиш, Джане, — відказав Джордж. Є церква жива і церква мертвa, — цебто будована з каміння, чи з дерева. Але також може бути церква жива і мертвa з людей. Церква жива, це люди віруючі, що вірують в Бога Духа і поклоняються Йому в дусі і правді. Церква мертвa, то звичайні релігійні люди, що задоволені з церковних обрядів і зі своєї належності до неї. Хіба така церква може бути Божою Церквою, що сходиться в неділю до цих величавих будинків? В неділю, здається, до церкви йдуть побожно, а що діється зараз таки цієї ж самої неділі пополудні, а відтак цілий тиждень?

— Те саме, що в нашій фабриці. Наші робітники навіть не мають часу, щоб з'їсти якслід своєї перекуски, бо картярська гра іх наглила, як понаднормована праця.

— Ось бачиш, друже Джане, які то великі розбіжності між правдивим і неправдивим християнством. Щоб вийти з того безвихідного кута, на ці всі питання дає вистачаючі відповіді Святе Письмо. Воно є в напому часі доступне, як священикові, чи пасторові, так само й кожній людині. Читай Святе Письмо, тоді будеш знати, чи треба знімати кепку перед церковною будівлею, чи ні. Будеш знати, як вірити, як молитися і як правильно по-християнськи жити, бо будеш жити не людським розумом, а Божим. Христос, голова живої Церкви, говорить: «Навчіться від Мене, бо Я тихий і серцем покірний, і знайдете ви заспокоєння душам своїм» (Мат. 11:29).

З того часу Джан перестав скидати кепку перед католицькою церковною будівлею, а почав шукати правди Божої.

ДІ-ПІ У ВАШИНГТОНІ

При кінці місяця серпня 1958 року, в невеликому місті біля Філадельфії, в Пенсільнії, зібралося не мале число Українського Євангельського Братства на духово-будуючий з'їзд та для спільних нарад.

Погода була доволі приємна й гарна. Сонце гріло, як звичайно на середлітню пору, і навіть трохи пригриваючи спекою.

В суботу пополудні, більш-менш час був роаривковий. Євангельська молодь приготовлялася до вечірніх виступів, а інші старші й молодці примостилися невеличкими гуртками, розмовляючи на різні теми, обмінюючись думками та згадками про минуле, особливо про те, як кому пощастило прибути на вільну землю Америки.

Два молоді брати, Євген та Тарас, за два роки свого побуту на американській землі, не мало налигалися її повітря, відвідуючи не одну місцевість. Тут на це є можливість і допомога авта. Та ба, хочби й на саму вроочистість свого братства, вони не жалували часу й не боялися далекої дороги — близько тисячимилевого простору. Це тільки тому, щоб побачитися зі своїми одновірними братами та сестрами.

Ішли вони разом і то досить повільно, нога за погою, від місця де відбувалися братні наради. Вони прямували до ідалльні — ресторану й трохи замислені... Раптом Євген звернувся до Тараса й каже:

Слухай, друже Тарасе, — ми тепер так близько столичного міста Америки — Вашингтону, чи не було б добре скористати з нагоди й поїхати та пооглядати місто й зобачити головного будинка «Білий дім», де відбуваються наради американського уряду, Конгресу, й де перебуває Президент нашої нової батьківщини?

— Гм, це добра думка, але як нам туди дістатися, новим Ді-Пі, як ми ще яклід не можемо по-американськи розговоритися?

— Не журися, — відповів Євген і додав: у нас люди казали: «Язик до Києва заведе». Коли ми стільки дороги переїхали і нам цей неповоротний язик помогав в американській мові, то й тут якось дамо собі раду. Мимо цього я попрошу мого добре знайомого й старшого друга, що вже в Німеччині сяк-так говорив по-американськи. Я піднесу йому нашу пропозицію про рейд до Вашингтону. Він напевно погодиться з нами туди поїхати і буде все добре.

Ось якраз він іде... Але нам перше треба буде добре пообідати, тоді й не буде лячно їхати й оглянути як виглядає «Білий Дім».

— Дорогий брате Дж., чи ви не погодилися б разом з нами зробити невелику прогулку до Вашингтону? Ми хотіли б скористати з цього, бо ми тепер так близько столичного міста, щоб відвідати й зобачити, як виглядає «Білий Дім». Але в першу чергу ходім, треба щось перекусити, бо голodom якось не ляєш їхати до столичного міста багатої Америки.

Була саме обідня пора, як вони зайшли до ресторану — Іальні. Зайняли місце біля стола й замовили обід. Коли вже все було на столі, вони тихцем схилили голови й подякували Богу за таку вибагливу їжу, і за всі дари, з яких могли користати на землі нової батьківщини.

Коли вони з'їли першу порцію, Тарас говорить до Євгена: брате Євгене, чи снилися нам коли-небудь такі вибагливі обіди?..

— На такі обіди й у таких ресторанах, колись в Європі могли собі позволити лише багаті люди. Де там якомусь бідоласі робітників, чи селянинові можна було заходити до панської реставрації на обіди.

— Чому ні, — сказав Євгенів близько-знакомий Дж. Я вам розповім одну цікаву історію, що була можливість, як хтось мав гроші.

У нас, у Західній Україні, про один випадок, так оповідали наші люди. Одного разу заможний і діловий селянин у Львові зайшов

до реставрації, щоб пообідати. Він прийшов як звичайно, у свитані, в шапці та ще й з батогом, бо не хотів лишати біля воза, щоб якийсь міський хлопчук не погягнув його. Коли він тільки вступив до середини ресторану, кельнер зараз почав випрошувати його й казав, що для нього обіду нема. Нема, то нема. Той забрався та й пішов. Але по двох неділях він знову мав справу до міста. Цим разом він одягнувся по-панськи, а своє селянське вбрання вложив до валізки.

Той самий селянин, тільки гарно причепрений, одягнутий, в капелюсі та ще й з паличкою, бо тоді була така панська мода. Як тільки відчинив двері ресторану, то той самий кельнер зо всіма реставраційними приписами тупцював біля нього, зняв з нього жупана й повісив на вішалку, так само качелюха й паличку й миттю попросив зайняти найкраще місце при столі. Він замовив обід і з'їв смачно, так як усі люда. По цьому він кликнув кельнера, щоб той приніс йому до стола посудину з водою й рушника. Кельнер був заскочений такою панською новиною. Але відомо, пан за все гонорово платить. Рад-не-рад, він учинив волю пана й приніс воду, мило й рушника. Тоді той дивний пан, бере відчіплює від сорочки свого ковніра й кидає до води, так само й манкети від рукавів разом зі шпоньками і краватку. Все це він кинув у воду. То-

ді він кликнув кельнера, заплатив йому за обід, за воду і сказав: «Ось я твого нана втопив у воді».

Тоді пішов до своєї валіаки, відчинив, на-дягнув свою чумарку й надів на голову свою баракову селянську шапку й сказав до кельнера й до всього його панства, що сиділи при столах: «Минулого тижня, як я був прийшов у цій чумарці й шапці, ти казав, що для мене нема обіду, а сьогодні тупцював біля мене як пес на лапках. Не по вбранні ціниться людину, але по її чесноті.

— Це цікаве, — сказав Тарас. Він знов як висміяти панську дурноту. Такий то наш старий світ, він і досі не змінився. Не змінили його ні війни, ні та прикра революція, — все по-старому. Надалі державні й б'юрові пани й нуждари, робітники й селяни. Тут у вільній Америці, правда, не бракує панів, але й робітник нічим не уступає панові: всі тут одинаково одягнуті, всі сидять в одній і тій самій реставрації й при тих самих столах; всі їдять ту саму їжу і всі їздять тими самими автами. І все це завдяки тому, що тут більшість людей керуються зasadами евангельського братерства.

По смачному обіді дішістам навіть не хотілося виходити з ресторану, бо в ресторані було штучне охолодження «Аїр-кондишн», але ж вони рішили їхати до Вашингтону, то

рад-не-рад треба було полішити вигідне місце.

Вийшли вони з ресторану. Тут раптом охопило їх гаряче сонячне повітря і Євген сказав: Мені так відається, брати, що нас в одну мить якась чудотворна сила перекинула, наче б грудкою шугнув, з холодного Сибіру на нашу теплу Україну.

Га, пригадав рідний край, — сказав Тарас. Мені аж у серці щось защиміло... Не знасти, чи ще буде колинебудь якась нагода відвідати рідні землі, чи може вже навіки ми розпрощалися... Я дивлюся на одю природню американську красу, на ці чудові різнопорідні дерева, яких мені не приходилося бачити на рідних землях; на ці різноманітні квіти і на все, все, чим тільки могла прикрасити й розмалювати землю Божественна рука, порівняю її з нашою рідною землею, а її деревами та квітами, то, здається, тут чогось бракує... Бракує цього ароматичного запаху, який мали наші дерева, квіти та трави. Було, коли літньою порою підеш чи то до лісу, чи до гаю, чи то в поле між розквітлі ниви збіжжя, чи то на квітчасті сіножаті, то від різних запахів все те аж п'янило людину.

Євгенів знайомий усміхнувся і сказав: — «Може ви, брати, через американські витребеньки вже стратили свій рідний нюх?»

Ой, ні — сказав Тарас, не кажіть. Тут таки не пахне й не п'янить людини так, як то

бувало рідна природа...

З такими мрійними думками три дівісти помалу наблизувалися до Євгенового авта.

Коли вони прибули на місце, на паркову площину, на ній побачили цілі сотки авт різних кольорів. Дуже мало, щоб фарбою вони були подібні одне до одного, хоч деякі з них були з однієї фабрики й того самого моделю. Євген миттю оглянув, чи все впорядку. Тоді три брати, схилившись перед Всемогучим Богом, попросили Його благословіння. Відтак Євген доторкнувся своїми руками до керуючого кола авта, потиснув погою на газовий запалювач, авто рвонуло з місця й покотилося по рівній мов скляній асфальтовій дорозі, а за ним лише вітер свистав.

Нові емігранти Ді-Ші з захопленням їхали до американського столичного міста Вашінгтону.

* * *

Ось і в'їхали до Вашінгтону, столичного міста великої Америки. Місто майоріло в зелені, подібне до великого парку. Де-не-де, на фронтових частинах консулярних будинків, від легенького вітру шелестіли майже з цілого світу різномірні пропорі. Правда, у Вашінгтоні немає стільки таких величезних хмародерів, які вперше дівістам приходилося бачити

у Нью Йорку, коли їхня нога ступила на простору землю вільної Америки.

Проминаючи одну вулицю за другою, по кількох хвилинах знайшлися біля великого будинку, з різними фасадами й колоннами, а наверсі посередині велика назва, подібна до величавої візантійської святині. Затрималися на парковій площі, поставили автомашину, а самі пішли щоб оглянути славну будівлю, що побудована на честь великого і славного борця за волю (Юрія) Джорджа Вашінгтона.

Йдучи алеями зелених дерев, вони зблизились до Капітолія, який ясніє від білого мармуру, а біля фасад і далі — корчі вічнозеленіючих тропікальних рослин. Вони йшли з якоюсь непевністю та зі старим європейським страхом, бо хто коли бачив щось таке, щоб звичайні люди, прийшовши хто знає звідки, могли ходити собі стежками біля царських, чи подібних палат... Однак, коли діпівці зобачили, що вони не одні з тих, що приїхали подивитися на Капітолій; коли вони зобачили шкільну молодь, старших, а навіть деяких чужинців зі східнього світу, переконалися, що вільна Америка, то не Європа, де не тільки що не можна було підійти до якоїсь царської палати, але було не раз небезпечно перейтися біля своєї рідної хати, щоб якийсь злодюга із-за угла не потягнув києм. Коли зобачили, що люди йдуть сміло, тоді й собі набрали від-

ваги й пішли далі...

Походили, поглядали, надивилися на все, чим цікавилось їхнє око, відтак повернулись назад до своєї автомашини і широко молились; просили Милосердного Бога, щоб Він післав для пригнобленого українського народу Вашінгтона про якого благав український пророк і геній Тарас Шевченко, що воскресив українців «мертвих, живих і ненароджених» — до їхньої рідної мови.

* * *

Новоприбулим діпістам не хотілося так скоро виїжджати зі столичного міста Америки, але час не стояв на місці і, мимо того, над Атлантиком показалась доволі сильна дощева хмара. Заки Євген устиг враз зі своїми побратимами виїхати за місто, то за кілька миль перед ними линув не малий дощ, такий, як не раз ллє в Америці. Коли ми наблизились до одного низькуватого місця, то дорога щось на четверть мілі була заллята водою. Що тепер робити?..

Біля води вже була приготовлена скора допомога: стояло кілька білих та чорних американців зі своїми автами... Одні говорили, що можна перейхати, а інші казали, що ні!

Євген упевнений, що він має добре авто і коли не переїде, то перепливе. Він натиснув

на газ. Машина рушила в воду. Здавалося, що ось-ось і опиняться по другому боці заллятої водою шосе, але коли заїхали на самісіньку середину; коли вода почала рівнятися з колесами, мотор перестав діяти. Що ж тепер було робити?.. Сидіти в воді, аж поки вода спаде... Але ті чотири чорні, що стояли й бачили прикру пригоду, миттю прийшли й випихали автомобіль з глибшої води на можливе місце. За цю приемність дістали по долару, а Євген зі своїми друзями поїхав щасливо до першого місця — братніх нарад.

По дорозі було не мало бесіди з пережитих вражень і оглядин «Білого Дому», американського державного будинку, але й не мало було бесіди про те, як чорні американці випихали діпівців з води.

НАД КРИПТОЮ ВІЛЬСОНА*)

Хилюсь перед Тобою, батьку волі!
Пролинуло вже повних сорок літ,
Як ти бажав для світу щастя й долі,
Але ще й досіль сіро-хмарний світ.

Із уст Твоїх, у час кривавих боїв,
Пролинули: «Чотирнадцять Точок»,
Бо бачив Ти, могили юних воїв...
І слози вдів, сиріт, синів й доньок.

Ти дав завіт, щоб всі на світі люди
Жили в братерстві і творили рай,
Але й тоді знайшлися продавці-юди
І продали мій рідний вбогий край.

Слізами залилась Україна Мати,
Поранена, скривавлена, насамоті,
А вороги її ділили шати...
Немов ті пси з останків на смітті

Пройшли вельможі і ніхто не глянув.
Пройшли й священики — не діло їх...
Самарянин, він — Вільсон бачив рани,
Він поміч ніс... - Спинив юдівський гріх.

---

*) Крипта — підземелля в церковних будівлях, де нашого часу хоронять великих державних мужів. Американський Президент Т. В. Вільсон (1858-1924), що в часі 1-шої Світової війни дав 14-ть точок для світового миру, похоронений у Вашингтоні в Епископальній катедрі.

І ті точки з амбон, з кафедр ще й нині
Пригадують правдиву людям путь...
А голос їх — то голос, що в пустині...
Й по приказці — «Побитого ще б'ють...»

Коли ж то прийде день, де всі слов'яни,
Як ті брати, при круглому столі
Засядуть враз, і гадки вже не стане
Про гріх незгоди, що тримав в імлі.

Я вірю, зникнуть помисли — руїни;
Твої точки вмить стануть мов той пень: —
ВСЕСВІТНЯ ВОЛЯ... і на УКРАЇНІ!
Тоді співатиме й мій рідний край пісень.

1958

БІЛЕТ ДО НЕБА

На ясному небі сонце підносилося до самого зеніту. Була однадцята година дня. На дворі була доволі спекота, бо літо було гаряче й сухе. Листоноша, ідучи від дому до дому, ледь-ледь тягав ноги, дарма, що був молодий віком. Він підійшов до одного дому й почав дивитись на адресу регістрованого листа, якого мусів доручити адресатові власноручно. Підійшов він до дверей і якось неохоче заступив. Двері відчинились, а листоноша зобачив власника листа і сказав: «Пане Козоль, тутай маце з Америкі вспманяли ліст».

Зенон уявял листа і прочитав уважно надавчу адресу. По його обличчі перебігла весела усмішка та задоволення: «Напевно щось цікаве мусить бути в цьому листі, коли Михайло, мій колишній близький друг, по так довгому часі написав листа та ще й регістрованого. Видно, що йому покращало й добре поводиться. Хай йому Бог допомагає. Напевно в листі мусить бути щедрий подарунок».

Читаючи надавчу адресу, Зенон не міг вийти з дива, що сталося з Михайлom, з його колишнім другом. Він не чише правильно свого імення Михайло, а якийсь «Майк». Можливо, догадувався Зенон, що в Америці, коли

хтось стає віруючим християнином, — евангеликом, то перемінює своє ім'я, та й я, хвалити Бога, вже близько десять років, як прийняв евангельське християнство, проте як був Зеноном так і надалі ним є. Однак Михайло, то направду щось дивне видумав... Удома чоловік був чоловіком, мимо того, що не був евангеликом, але коли заїхав до Америки, то, дивися, вже перейшов із Михайла на Майка.

Хай там робить собі що хоче, добре, що прислав гарного листа.

Коли Зенон відкрив коверта й витягнув листа, а відтак, разом із листом, два довгі складені карткові зеленкуваті папери, подібні до банківських чеків, то, тримаючи це все в руках, задумався: «Хіба Михайло за те, що став «Майком» так для мене пощедрився? А може розбагатів і прислав такі великі банківські чеки, видно на якусь більшу суму грошей?.. Люди часто говорять, що в Америці можна дуже скоро розбагатіти, але ще скоріше збідніти — перейти на діда. Він розтягнув ті два довгі зеленкуваті паперці, які, сполучені один до одного довжиною покрили впоперек стола. Миттє його зір затримався на першій карточці, де виднів напис товстим друком, як заголовок: «Тикет ту гейвен», цебто «Білет до неба».

Зенон зізнав трохи читати по-англійськи, бо в середній школі брав лекції англійської мови.

— Орисю, — звернувся до дружини, що пораючись біля кухонного столика приготовляла їжу на обід. Ти бачиш, що колишній мій друг Михайло, а тепер Майк, прислав нам у реєстрованому листі два білети до неба — мені й тобі. Чи маєш охоту й готова ти їхати до неба?..

— Гм дивний же ж той твій колишній друг Михайло, а тепер Майк, присилає нам білети до неба... Ми ще на цьому світі нічого великого не зробили для Господа, а Михайло вже хоче, щоб ми їхали до неба. Відтак, хіба до неба можна дістатися якимись паперовими зеленкуватими білетами? Коли б аж так, то найкращий білет до неба це Святе Письмо — Біблія. Це є правдивий білет до неба, а не ці зеленкуваті метрові папери.

— Чекай любко, — сказав Зенон до дружини. Можливо, що ці білети до неба мають якийсь зв'язок із Біблією. Я не думаю, щоб Михайло, будучи віруючою людиною, пускався на жарти. Треба добре розглянути, а тоді дамо нашу оцінку.

Зенон з дружиною наскоро з'їли обід і зараз уялися до перечитування листа та до перевірки білетів до неба.

«Дорогий брате Зеноне, — пише Михайло. Я післав тобі й твоїй дружині в реєстрованому листі два білети; ви їх добре переступдійте, а ними напевно дістанетесь до неба».

Перечитавши листа вони почали переглядати білети до неба, порівнюючи цитати, що були на цих дванадцяти картках зі Святым Письмом. Забрало не мало часу й не мало труду, зоки вони відшукали всі місця, що були подані на цих білетах до Біблії.

— Слухай Зеноне, — сказала дружина. Чи я тобі не казала, що найкращий білет до неба — це Біблія. Все це ми маємо в Біблії, докладніш та ясніше, як у цих Михайлівих білетах. Хіба ми не рішилися в ту Божу дорогоу майже разом, уже тому близько десяти літ? Ми ж рішилися в ту далеку подорож із цією Святою Біблією, Божим білетом, до вічної країни — неба. Ми ж маємо ці білети в наших серцях — це віра наша. Хіба ж для нас не вистачає Боже запевнення, яке ми прийняли нашою вірою: «Поправді, поправді кажу вам: Хто слухає слова Мого й вірує в Того, що послав Він Мене, — життя вічне той має й на суд не приходить, але перейшов від смерті до життя» (Ів. 5:24).

— Так, дорога приятелько нашої спільної подорожі до неба, — сказав Зенон. Ти правду кажеш. Для нас поза Біблією зайві всі інші білети до неба, бо ми рішилися подорожувати нашою вірою, яка веде нас до неба. Шкода Михайлівих грошей; він напевно за ті білети мусів дорого заплатити. Краще він зробив би, щоб замість цих білетів, був прислав

кілька долярів, то ми б за них купили кілька Біблій і пожертвували в ім'я його тим людям, що, через їхню убогість не мають зможи купити Біблію. Треба йому написати, щоб він замість білетів до неба, прислав нам Св. Письмо, а воно не один людині покаже дорогу до неба.

* * *

Проминуло тепло й гаряче літо. Дні бігли один за одним наперегін. Непомітно наблизилась осінь, зима й так безконечне чергування. Зенон кілька разів перечитував і перестудійовував ті білети, з метою, щоб краще удосконалити свою англійщину. Опісля ті білети склав до свого пам'яткового архіву.

Час біг уперед; віл біг дуже швидко. Ніхто з людей не може його затримати ані дігнати. Наблизився 1939 рік. Для людей прийшов небажаний гість — друга світова війна. Вона наробила людям не мало карамбулу та лиха. Багатьох загнала на той світ передчасно. Багатьох зробила безбатьченками й безрадними, такими, що не могли самі собі помогти, щоб запрацювати своїми руками на кусень щоденного хліба. Війна забрала їм ноги й руки, а декому й очі, щоб світу Божого не бачив. Багатьох знову розпорошила й розвіяла мов той дим по світі. Позаганяла їх у далекі чужі

краї, за широкі океани, й запевнила їх, що вже ніколи не побачать рідної землі і всього того, що їм було найдорожче. Не інша доля стрівula й Зенона та його дружину Орисю. По певному часі вони, як багато інших, опинилися на новій батьківщині, з якої, свого часу, Михайло присилав був їм білети до неба. То була Америка.

* * *

Між тією промежкою, як Михайло прислав був білети для Зенона й Орисі, пройшло не мало часу. Вони вже не були такими молодими й рухливими, як колись. Голови їхні вже були покриті легесенським снігом. Михайло вже не дуже то дікавився висилкою білетів до неба для своїх співомех. Більше свого часу проводив на ганку й колихався на своєму улюбленаому «Рокінчейр»*)

Коли Зенон разом з дружиною якось пристосилися на новій батьківщині й розпочали сяке-таке життя, він задумав відвідати свого колишнього друга Михайла.

Цього разу вже не було таке гаряче літо, як то колись, коли він отримав від Михайла білети до неба. То була гарна й золотиста осінь. Зенон добре розвідав, що до

---

*) «Рокінчейр», крісло на півобоводар до колихання.

Михайла можна їхати поїздом, або автобусом. Він рішив вибратися в дорогу.

Прийшов він на місце постою автобусів, підійшов до вікна де продаються білети й попросив білета до міста Н., в одну і в другу сторону де проживав Михайло.

Урядовець, американський жидок, насильно витягнув з шуфляди довжелезного білета на кільканадцять фалдованих карточок, навіть такого самого зеленкуватого кольору, як свого часу прислав йому Михайло білета до неба. Зенон дивився і не йняв очам віри, думав: чи тут не є якась комбінація?.. Він миттю звернувся до урядовця, який на скору руку підписував і бив печатки... Пане, — сказав Зенон. Наразі мені непотрібно вашіх білетів до неба. Я хочу їхати до міста Н., де живе мій колишній друг Михайло.

Урядовець глянув із двозначністю на Зенона й просто зніяковів, — думав, що то людина в якої немає всіх уdoma. Він стояв і не здав, що йому робити з цим довжелезним білетом, чи далі писати й бити печатки, чи просто пірвати й кинути до коша. Але то було в його інтересі, щоб автобус не їхав пусткою, він сказав: «Пане, у нас, як в одну так і в другу сторону їди, продаються такі білети. Інших у нас нема. Хочеш, добрий чоловіче, то бери та й ідь». Зенон рад-не-рад мусів погодитися з новими обставинами, хоч із недо-

вірливістю, чи той кільканадцятикарковий білет до Михайла, чи до неба... Він прийняв того дивацького білета й заплатив. Раз рішився їхати до Михайла, то треба їхати.

Урядовець прийняв гроші, зложив гарненько білета, поклав до конверта й показав Зенонові до якого автобуса йому сідати й їхати в дорогу до свого старого друга Михайла.

Була вже піана й холоднувата осінь. Зенон їхав з радістю й надією, що зустрінеться зі своїм колишнім другом Михайлом.

Була субота, день вільний від праці. Михайло не спішився вставати, але й спати не міг. Організм робітника привик до нормальногу часу. Він завжди, кожного дня в ранці вставав о шостій, бо в сьомій годині вже треба було бути в фабриці й працювати. Однак він того дня встав трохи пізніше. Приодівся й причешурився, як до святочного дня, бо за американським державним порядком, субота так само, як неділя, є вільним днем від праці. Робітник має виробити в тижні сорок годин у п'яти днях праці, і це йому вистачає на всі вигоди.

Була восьма година ранку. Михайло, поспанівши, перейшов до покою, що по-американськи називається «фронт рум», сів на м'якому кріслі біля вікна й дивився на Божий світ. Крізь вікно він звернув увагу на пожовклені листя, яке вітер силою зривав. Воно падало

на землю й позолочувало перед домами травники, які теж були подібні до пожовклого листя. Михайло дивився на те листя й порівнював його зі своїм життям.

«Так, була і в мене весна, було гарне літо, жвавість і веселість, а тепер уже осінь, і то пізня осінь... Було колись, як я був хлопчиною, опісля парубком, живши гетьдалеко на рідних землях, насолоджувався рідною красою. Ох, весно, весно рідна і лото, немає кращих гаїв та полонин на цілому світі! О, як то не раз ми з Зіньком ганяли по тих пахучих травах та поміж нивами хвилюючого жита, пшениці й крілатого вівса. І миттю пригадалась пісня з хлоп'ячого життя, яка навсіди залишилась у пам'яті:

«Веселе, щасливе хлоп'яче життя,
Нас горе не давить, не тисне журба,
Сміємся, гуляєм, співаєм щодня,
Веселе, щасливе хлоп'яче життя».

Сломин з минулого витиснув з його очей кілька теплих слів, що покотилися по пережитому й поморщеному обличчі... «Га, згадав Зінька, хто знає, що з ним сталося у цій страшній хуртовині другої світової війни. Може й уже не живе, а як живе, то де він тепер обертається? Ми ж так багато наслухалися про людське горе та нужду у тій нещасливій Європі, а переважно про те все, що діялося й

що ще діється на цій Україні, за яку Гітлер і Сталін гриалися, як пси за недогризену кістку. Все воно в цьому світі проминає, а кінець людського життя, як великих так і малих, подібне до цього спадаючого листя».

Так він сидів, дивився крізь вікно й думками переміряв усю свою минулість: край, юначе життя, еміграцію, Америку, працю та старість... Раптом його думки перервались. Він зібачив чоловіка, що йшов хідником із цікавістю дивився на Михайлова хату. Відтак звернув і направився просто до фронтових дверей дому.

«Гм, хто б то мав бути? — сказав сам до себе Михайло. Видно якийсь подорожній, бо я знаю всіх моїх міських друзів, які деколи до мене заходять. А що це за людина? — тяжко вгадати».

Миттю Зенон застукав до дверей. Михайло підійшов, покрутив ключем і відчинив незнайомому двері.

— Добрий день! Не знаю, чи я зайшов по адресі, чи ні? Чи це ви пан Михайло Кавка?

— Так, це я! А хто ви, Пане Добродію? — пробачте, що питую.

— Я той, — тепер говоритиму до тебе на ти, що ти, Михайле, свого часу прислав був мені та моїй дружині білети до неба.

— Михайло був трохи заскочений, бо ті колишні білети до неба вже давно вишуміли з

голови. Він, дивлячись на Зенона, вірив і не вірив; думав, може то якийсь привид або підступ, але ті білети, про які йому Зенон пригадав, миттю відновилися у його пам'яті і він сказав: «Це ти, Зеноне?»

— Так, це я, той самий, якого ти напевно пам'ятаєш з наших хлоп'ячих літ та перевіживань...

— А ти яким чудом у ті метушливі часи дістався до Америки? Я тільки що за тебе думав, бо тут наші країни, які ніколи не видають з бару, говорять, що в Європі людину треба свічкою шукати, а ти якось дістався до Америки.

— Видно, що в цьому була Божа воля.

Вони привіталися по-сердечному. Михайло зустрів Зенона як свого рідного брата; зараз попросив до столової й сказав дружині, щоб негайно приготовила для гостя сніданок.

Заки Михайлова дружина приготовила сніданок, Зенон трохи причепурився, бо подорожував автобусом майже цілу ніч. На столі, крім теплої кави, до їжи була понаставлювана всяка всячина. Михайло почав оповідати дружині про свого друга, і про те, як вони колись йому посылали білети до неба.

Михайлова дружина, хоч не була українського походження, але вона дуже гарно говорила мовою свого чоловіка. Правдива подружня любов перемагає всі труднощі, щоб лише

явчитися мови свого чоловіка або жінки.

В товаристві Зенона, Михайло ще раз поспідав, бо він привик у фабриці в той самий час їсти другий сніданок. Постідавши, вони знову перейшли до покою, щоб сердечно поговорити про свою минулість.

* * *

Михайло перший розпочав розмову, бо його цікавило, як то Зенон міг дістатися до Америки.

— Скажи мені, друже Зеноне, як ти пережив ту європейську біду, і яким способом дістався до Америки?

— Га, — коли б я хотів тобі все розказати про те, що мені прийшлося пережити, то це забрало б багато часу. Але ти знаєш, як то колись наші люди говорили: «Чоловік не кінь, — все перенесе й все витримає». Одним словом, пережилося багато. Пережили ми Польщу, за якої можна було ще сяк-так витримати. Коли прийшла німецько-польська війна, то з Польщій сліду не стало. Німці й Союзници поділилися Польщею, а нам прийшлося заанати не мало горя та знущань. Опісля війни Німецько-Російська і знову на нашій рідній землі чуже стовчисько; відтак у Німеччині примусова праця й кінець війни та скітальщина. І ось тепер Америка, яка змило-

сердилась над нами й забрала нас, як Ді-Пі. Через той час треба було перенести не мало різного горя, голоду, а були й такі хвилини, що наше життя висіло на волоску. І за те все, що прийшлося мені пережити, я дякую Богу за Його опіку.

Михайло, слухаючи те, що Зенон оповідав про своє пережиття, лише похитував головою, але коли Зенон сказав, що він за все дякує Богові, Михайло трохи порушився, не погоджуючися з такою добротою.

— Не думаю, — сказав Михайло, щоб добритись над тими, що нападають на людей і завдають горе, та ще й силою гонять з рідної хати на чужу панщиняну працю.

— Нічого не зробиш. Слово Боже каже: «Подяку складайте за все, бо така Божа воля про вас у Христі Ісусі» (1 Сол. 5:18). Можливо, що тобі це тяжко розуміти, але я вповні погоджуєсь. Бо вони вже всі отримали свою заплату за те, що робили кривду людям. Оце все, що я хотів тобі коротенько сказати. Тепер я хочу поговорити з тобою дещо на духовну тему, бо тоді, коли я отримав від тебе ті два білети до неба, я дуже тішився, що ти віруючий християнин. Будь ласкавий, розкажи мені, коли й як ти повірував, і хто тобі ті білети доручив, які ти прислав був мені до краю?

— Га, то теж багато говорити й розказувати, бо відтоді проминуло не мало часу. Бу-

ло, як бачиш, колись я приїхав до Америки. Не мало наробився по різних дірах запівдармо, відтак оженився; прийшло двоє діток, які вже, хвалити Бога, відвіновані, а пізніш треба було купити хату. Ось так проходило життя рік за роком, аж до цього часу.

Щодо моого ввірвання, то й сам не знаю, як тобі розказати... Наші люди, як я колись був у краю, часто говорили: «у світі є люди й людиська». Отож зі мною в фабриці працював один добрий чоловік. Він до мене дуже добре відносився, показував дещо в праці й помагав мені вчитися англійської мови. Одного разу він запросив мене на мітінг, де мали викладати Св. Письмо. Він сказав до мене: «Ходи, послухаєш правди Божої. Сьогодні буде говорити чоловік твоєю мовою, бо ті попи, до яких ти ходиш, водять тебе мов вола за роги, і за те ти ще платиш їм річний податок. Я рішив піти й послухати доброго чоловіка. Доповідач був наш чоловік і говорив гарно нашою мовою. Він казав: «Хто буде читати Св. Письмо, той пізнає правду і правда визволить його з усякої неправди». Також закликав і казав: «Хто з вас не має ще Біблії, купіть собі й читайте, бо це світло Божої правди». І я зараз тоді купив собі українську Біблію, яка ще й досі є в мене. Тоді я почав широко читати Св. Письмо, покинув корчму й моїх товаришів корчмарів, бо якби був не покинув, то

сьогодні не мав би був оцієї хати — даху над головою. Десять кілька неділь головний провідник тієї релігійної організації в нашому місті приніс оті білети до неба і продавав по одному долару. Тоді я купив собі й для моєї дружини два білети, й подумав, що треба й тобі, як моєму доброму другові, купити ці «тікети» й післати до краю. Отже я тоді купив відразу чотири білети. і два вислав тобі регістрованим листом до краю. Пригадую собі, що ти тоді щось писав мені про ті білети, але все те виблося з пам'яти.

Здавалося, що все гаразд, але по певному часі у цій релігійній організації повстало знову щось нове... Кілька людей почало казати й суперечатися, що вони ліпші за тих віруючих, що називали себе «Дослідниками Біблії»; що вони мають духа Божого й якісь нові мови. Вони конечно хотіли, щоб я до них пристав. Одного разу прийшли до мене, до моєї хати, й казали, що вони будуть молитися за мене й хрестити Святым Духом. Як вони почали молитися й підняли рейвах, то я мусів їм сказати: Люди добрі, забирайтесь мені з хати, бо дітей поперестрахуєте... І вони радне-рад повиходили й пішли. Тоді мені прийшла така думка, не знаю, чи вона добра, чи не добра. Я так собі маслив моїм звичайним розумом: одні мене водили, як мені мій добрій приятель казав, як вола за роги... Другі

продавали тікети де неба, а самі не були певні, чи дістануться туди... Треті кричали над мосю головою, щоб я говорив якимись новими мовами... Тоді я полишив їх усіх і живу собі спокійно, працюючи на щоденний кусень насущного хліба. Я подумав; хай діється воля Божа.

Зенон сидів і з напружену увагою слухав Михайлова оповідання про його початкове вірування. Він стримував себе, щоб не перервати Михайлової бесіди і не сказати: «А коли сліпий водить сліпого, — обядва до ями впадуть». Однак він вислухав з увагою і сказав так:

— То цікава історія... Але що ти, Михайле, аробив із твоєю Біблією?

— Гм, з Біблією... а що ж я мав робити? — Залишив її й час-від-часу дещо прочитую собі у час журби, в час якоїсь скуки, і так живу.

— Це все говорить, друже Михайле, що ти не попав на правдиву християнську дорогу...

— Все можливе. я не буду перечити.

Зенон був людиною віруючою, пережив не мало досвіду, про Божу любов, милосердя і справедливість. Він стояв непохитно на ґрунті Христової Євангелії, тримаючись чистих Євангельсько-Баптистських принципів. За хвилину він сказав до Михайла: «Принеси ж но, друже, твою Біблію; ми разом дещо прочитаемо з неї».

Михайло пішов, уявв Біблію, що стояла в невеличкій книжковій етажерці, де було кілька книжок, і приніс до Зенона.

Зенон уявив Біблію до рук. Біблія була цілком нова, але вживана. Тоді промовив до Михайла: «Двася, друже, ця Біблія, це є святий Божий білет до неба, а не ті зеленкуваті шпиндики, що ти колись був прислав мені до краю. Усім людям, що хотять простою й щасливою дорогою дійти до неба, вона ставить певні умовини, а саме: треба мати Віру, Надію й Любов.

Перша з цих умовин це Віра: «Поправді, поправді кажу вам: Хто слухає слова Мого і вірує в Того, що послав Він Мене, — життя вічне той має й на суд не приходить, але перейшов він від смерти до життя» (Ів. 5:24). Скажи, мій друже Михайле, як виглядає справа твоєї віри щодо Христа Спасителя і твого вічного життя?

Друга, це Надія: «Надією бо ми спаслися. Надія ж, коли бачить, не є надія, бо хто що бачить, чому б того надіягтися? А коли сподіваємось, чого не бачимо, то очікуємо того з терпінням» (Рим. 8:24-25).

Третя, це Любов: «Люби Господа, Бога свого всім серцем своїм, і всією душою своєю, і всім своїм розумом, і з цілої сили своєї» (Мар. 12:30).

Ось бачиш, те що я сьогодні у твоїй ха-

ті, живий приклад щодо віри, надії і любови. Прийшла друга світова війна, по золі, чи по неволі, я мусів покинути рідний край і йти долиною смертної тіні... Я вірив, що Господь збереже мене разом із моєю дружиною й приведе до цієї вільної країни — Америки, і що я зобачу тебе лицем до лица. Ні тобі ні мені навіть не снилося, що я буду у твоїй хаті, я мав надію тебе зобачити і зобачив, так само ми нашою вірою й надією, коли будемо усім серцем любити Бога, ми Його зобачимо, як каже ап. Павло: «Лицем у лиці». Чи маєш таку віру? А може маєш таку віру й надію, якої тебе навчали «Дослідники Біблії?» Вони Біблію досліджують, а своє грішне серце бояться дослідити, щоб з нього всі гріхи викоренити. Біблія каже: «Хто вірує в Сина Божого, той життя вічне має». А вони навчають, що людина помере і на цьому кінець».

Михайло сидів разом з дружиною й замислились... Відтак Михайлова дружина сказала до свого чоловіка: «Так Майк, ми не мали правдивої віри. Біблія — Слово Боже, стояла в нашій етажерці, а ми духовно голодували. Ми напевно повмирали б з голоду, коли б не твій колишній щирій друг... О, Господи, пробач наші провини, ми винуваті перед Тобою! Ми грішні, пробач наші гріхи! Її очі заслінились від сліз... Михайлове серце почало м'якшати й таяти, як зимовий лід від весняно-

го сонця... Вони впали всі троє навколошки
й благали Господа, щоб Він простив їхні за-
недбані роки і воскресив до нового життя.

ДОБРИЙ ХРИСТИЯНИН

На дворі було хмарно. Американський дощ, мимо того, що була зима, грубими краплями раз-у-раз стукотів до фабричного плаского даху.

Василь, новий емігрант, що стояв біля свого столярського варстата й склеював дерев'яні рамки до телевізійних скриньок, літав по білому світі своїми думками. Думки з пережитого носили його з одного континенту на другий. Він бачив, немов би таки вже в самому телевізорі, свій рідний край і майже таку саму зиму, але не дощеву, а морозяну — снігову; таку, що коли йшов по санній дорозі, то чоботи співали зимових пісень. Крім цього він бачив дрімучі ліси, що цілими милями простягалися по-за його селом, а в них сосни та смереки, покриті білим снігом наче б ті яйстри. Найбільше, що не сходило з його думок і чого він не міг забути, то рідні села, — рідні села й убогі хати покриті білим снігом, а в них найближча рідня, брати, та сестри, та друзі, що живуть у горі та в недолі... Він замислився й уточився своїми думками вдалекій і рідній гуцавині лісу та рідних сіл, а свою працю виконував автоматично.

Тут люди живуть у теплих домах з цент-

ральним огріваниям, мають свої радіоапарати, телевізори, м'які вибагливі меблі... Все, чого тільки душа забажає. Та ба, майже кожен робітник має своє авто, зимою з теплим огріваним, а літом з холодильником. Просто вибагливе життя. А там, там, на рідних землях, одна недоля та черна нужда. Хотілося б за цей тяжко запрацьований гріш помогти їм, помогти хоч чимнебудь, та ба, «Залізна заслона». До чого ми дожились у двадцятьому столітті — «Залізної заслони», що віддалює одних від інших, мов би те небо та пекло, мов би цей світ від того. О, Господи, чи коли прийде той блаженний час, коли на цій Божій землі не буде одих нещасних «залізних заслон?»; чи прийде такий час, коли люди будуть на правду людьми, а не дикими кровожерчими заірятами-вовками?.. І хто знає, як довго водили б його його думки, коли б не дванадцять годин обідньої пори.

Він навіть не спостеріг, як притихли машини, замовкли звуки в'ідливих електричних пил, бормашин, гиблів, що від самого ранку безпереривно гуділи, сичали та свистали, співаючи всілякими деридушу голосами.

Почувши сильне теленькання електричного давінка, який настирливо давонив, повідомляючи робітників, що настигла обідня пора, Василь прокинувся від своїх думок неначе зо сну.

Саме обід, перекуска; хто що мав, по-американськи «Ланч».

На Василевому варстati примостилося кількох робітників, і кожен ів з апетитом свій обід — перекуску.

Яків, з походження італієць, не ів як усі інші, а вередував. Щось йому не смакувала його їжа. Говорив, що йому зовсім не смакує його їжа, що просто не має охоти їсти.

При іжі робітники завели розмову про те, як хто відсвяткував Новий Рік, бо то був перший день праці по Новому Році. Так як робітники не були всі однієї національності та релігії, то кожен по-різному уявляв собі святкування Нового Року.

Багато людей, а в тому числі й християни, привикли закінчувати старий рік з веселою забавою, з добірною пиятикою, а молодь, у додатку, з танцями. Дуже мале число християн, за винятком віруючих, кінчають і починають рік молитвою. Бував й таке, що багато людей, особливо молодь, в закінченні старого року скачуть, а ввесі Новий Рік плачуть.

Джан, з походження шотландець — евангелик, звернувся з питанням до Якова — італійця, чому йому не смакує його їжа. Він сказав: «Мене цікавить, як ти, Якове, відсвяткував Новий Рік».

— Звичайно, як усі люди, — відповів Яків.

— Наприклад, — сказав Джан, може б ти

дещо сказав про своє святкування Нового Року.

— А ось звичайно, — відповів Яків. Зранку я ходив до церкви, щоб помолитися Богу й вислухати Службу Божу. Пополудні ходив до кіна, щоб подивитися на фільм та трохи повеселитися та посміятися з веселих картин. Ввечері, як звичайно, з моїми друзями пішли до «Біргарден» (корчми) і там провели весело наш час аж до другої години ночі. Тому сьогодні трохи тяжко працювати й нема охоти їсти, бо болить голова, але це не перший раз. Вона перестане боліти.

Василь їв свій обід і прислуховувався до тієї розмови. Нараз кинув кілька своїх слів і сказав: «Видно ти, друже Якове, дуже добрий християнин!»

«Шюр», цебто: так, що добрий, — відповів Яків. не звертаючи на двозначне питання.

— Ха-ха-ха, — засміялися співслухачі, бо зрозуміли правдивість, як виглядає Яковове правдиве християнство.

— Та справду добрий християнин, — сказав Джан: зранку в церкві, пополудні — в кіні, а цілу ніч — у корчмі. Я гадаю, що такими християнами буде переповнене пекло.

У цю мить знову несамовитими голосами задаленько тів фабричний давінок, перериваючи розмову про «доброго християнина».

«ЕСПЕРАНТО»

Куди вже доля не водила,
І чого не бачили вже очі?
Життя, неначе б та «ідилія»,
Яку поет із туги точить.

Чудовий світ і люди гожі,
Щоправда, не усі однакі.
Життя пусте, немов ті рожі, —
До дикого подібні маку.

Є в світі люди і людиська;
Для них минуло лихоліття.
До церкви — хоч гаком, — корчмисько
Тримає їх у темнім світі.

І скільки ж то мороки в світі!
Мав Гувер, як став ницить «бари»...*)
В павницях люди, мов шурі ті,
Варили ту смердючу брагу.

Як хотсько понюхав «есперанта»
(Кого ще алькоголь не зводить?)
Впевнивсь: «босяк», і «бом», і «бятир» —
Усі з одного пня походять.

Для них усе сміється літо,
Нема журби, що завтра буде.
Бо літом — в парку знаменно, —

---

*) Г. К. Гувер — президент З. Д. А. 1929-го року завів “прогібцю” — заборону виробу й продажі алькогольних напітків. Люди почали крадькома виробляти самогонку.

Зимою ж — мов той пес у буді...

Часом поліціянт проходить,
Нічого не грозить й не пише,
Прийде до «бома» й делікатно
Питає: «чи душа ще дишє?»

Чи алькоголь не загорівся
Й не стало пекло в людськім тілі?
Коли ще дишє, упевнився, —
Іде в спокої й задовільний.

Іде далі, бо таких чимало,
Усіх провірити їх треба.
Гріхи пияцтва іх скували
Й закритий шлях для них до неба.

Вони не думаютъ про Бога,
Й часу нема, щоб помолитись.
Мов ті ведмеди, що з барлоги, —
Де б то горілки, похмелитись?

Як алькоголь агриє людину,
Тоді нещасного на мари...
Везуть, немов ту худобину,
На цвінтар. Там нема вже «бари».

Нещасний той, що з нещасливця
Здирає гріш, одежу й шкуру...
Який корчмар, такий п'яница;
Ведмежа в них усіх натура.

* * *

Не шкодить знати «есперанто»,
Нещасних долю пригадає...
Нещасний той, що для багатства
Проклятий трунок виробляє.

СПРАВЕДЛИВА МІРА

“Нас кайдани, мури, грathi,
Не злякають, не страшні!
За Христа підем страждати,
Ми не зрадим Йому, ві!”
(Євангельська пісня)

Весна! Сонце піднеслося доволі високо. Весняна зелень і квіти своєю красою й запахом чарували людину, — людину, що розуміла її творчість. Весна завжди весела й поривна до життя. Проте у цьому світі були воєнні страхіття, боротьба на життя і на смерть. Грізна й безбожна людина від віків, — людина людині вовк. Весняне сонце, дивилося з небесних просторів і гріло, як завжди, лихих і добрих.

Ген на сході, із-за Лиссіх гір горбової Золочівщини, гуділи й громіли гармати, мов би зливної громовиці. Земля раз-за-разом здригалася, наче віддалекого землетрусу. Новівав східний вітер і ніс чад неприємного запаху від стрільбового пороху й агарищ галицьких сіл.

Була неділя, чудовий ранок! Мимо воєнної небезпеки, що зближувалась щораз більше, люди йшли, як католики так і євангелики-баптисти, на свої Богослужіння. Йшли, щоб помолитися, бо було невідомо, що принесе

завтрішній день... Війна це не тільки загальне невільництво, то просто людське безглуздя, що бореться за порожню торбу. Світ цей — це люди короткозорі розумом. Вони не можуть порозумітися мовою, якою Бог наділив людину; мусять говорити один до одного Каїновою методою — дрючиною.

Недалеко, біля Євангельсько-Баптистського Дому Молитви, стояло кілька людей. Вони між собою якось таємничо й двозначно розмовляли...

У Домі Молитви вірні співали молитовну пісню «Отче Небесний, Боже могучий...» Голос благословенної пісні лунав крізь відчинені вікна, сідався з весняною красою й піднімався до Престолу Всешинього.

— Подумайте, як ці «штундари» виспівують, — сказав Клім до своїх друзів загадкової розмови.

— Авже, що виспівують, — докинув кілька глузуючих слів другий.

— Ми Ім наспівасмо сьогодні...

Клім, що мешкав за четвертим господарством від Євангельського Молитового Дому, дуже ненавидів віруючих. Почав ненавидіти особливо з того часу, коли забрав з поля в одного господаря кільканадцять скопів пшениці. Один віруючий, що межував з покривдженним господарем, бачив Клімову нечесність і був змушеній повідомити свого сусіда. Клім із

соромом мусів відвезти чуже добро тому, в кого ввял мов би своє. Він не був з таких бідолах, що не мав у хаті свого кусника хліба, але лакомився на чуже добро з поганої привички.

Коли вони стояли й слухали евангельські пісні, то в Климовій душі аж кипіло ненавистю до віруючих. Він не міг зносити цього співу; в нього мов на дріжджях росла злоба, бурилася кров, а в серці злі духи заводили танець. Він сказав:

— Я маю охоту цій «штуцдерії» сьогодні справити добре весілля.

— Я теж підтримую вашу пропозицію, — добавив зизоокий Кирило.

Клим і Кирило до лихих справ були завжди готові, хоч один одному не були рівня. На зло вони рівнялися й годилися.

Кирило був молодий парубок. Він належав до тих, що де його не посій, то там вродився. Дівчата завжди ним погорджували, не тільки через те, що був зизоокий, але через його простацьке відношення до інших і через його сердитість. Для таких друзів, як Клим і Кирило, чесні й людяні справи, а особливо евангельсько-християнське життя, були колькою в боці.

— Я тільки хотів би, — сказав Кирило, отому зайді, зализаному Андрієві так весолити, щоб Йому перехотілося приходити до нашого

села та навчати наших людей єретицьких пісень. Він просто приходить, як до себе додому, вербув наших дівчат та хлопців до співу й переводить їх на «штунду». Тоді й дівчата наші не задирали б носа й не говорили б, що вони щось ліпше, бо вже по якихось яотах співають. Подумайте, я вчора зустрівся з цією задиркуватою Оксаною, а вона мені каже: «Я з самогонами не маю нічого спільногого». Мене охопила злість, я хотів її так шкварнути, щоб рідний батько не пізнат, але тримав руки при собі й не хотів наживати ворога. Крім цього трохи побоювався, бо її батько, це не чоловік, а ведмідь. Коли б дістався в його лапи, то лікар костоправ мусів би складати мої ребра. А де все наробив отой зайда, підлизаний диригент.

— Я знову нічого не хотів би, — сказав Клем, лише їхньому попові трохи нам'яти чуба. Подумайте, який святий. Ось тобі піп... Той, що деколи приїжджає з міста, то ще трохи похожий до духовної особи, але цей Федь, якого його стара мати ще й досі ніяк не кличе, а: «Фодю, Федю!». Ось тобі цей Федуньо разом зі мною везе навіз на поле, разом виконуємо всю господарську працю, а йому захотілося попа, — каже, що Євангелію голосить. Та мало того, але ще не раз каже тобі: «Ти грішний, а він святий, спасений. Хто таке бачив?.. Або знов отой Безпальків довгоя-

зикій, що хвалиться своєю побожністю. Його теж не можна поминути... Коли сьогодні є нагода, то треба цю побожність із тих святощів повикурювати».

— Ми свое говоримо, — сказав Кирило, а вони свое співають.

— Співають та ще як, — як старости на весіллю...

— Як діди на празник під нашою церквою...

— Ото ж то є. Ви говорите, а вони собі на здоров'я співають, — сказав Карпо, що ввесь час стояв тихо й прислуховувався до їхньої розмови.

Клим і Кирило гарячкували, переконуючи інших, що тепер добра нагода припинити Євангельські Богослужіння. Клим доказував: ця баптистська наука є шкідлива для нашого села, її треба розігнати. Так розітнати, щоб з неї й сліду не було в нашему селі. Тепер ми при владі, — говорив він. Польща зникла, як камфора. З неї й сліду немає. Німці втікають від большевиків, як наполохані зайці... Заки прийдуть червоні, то ми тим «штундерам» трохи намнемо лоба, намнемо так, щоб їм цілий тиждень у головах шуміло, тоді їм перехочеться «нової віри».

— Еге, — кажеш, Кліме, сказав інший. Що, нема влади? А партизани що, не влада?

— Що, партизани? — Їм ця «штундерія» так потрібна, як торішній сніг.

— А як прийдуть червоні?..

— Червоні ще будуть раді тому, що ми самі прочистили «штунду».

Вони й так виженуть іх усіх туди де ведмеді пасуться.

— Нам нема чого більше тут стояти, — сказав Кирило. Ходім скорше до церкви, піп саме скінчить Службу Божу. І, як тільки люди вийдуть з церкви, нам треба їм наговорити, щоб оцих святошків порозганяти. Пан солтис зараз стане по нашій стороні. А священик, за таку прислугу, ще нам у церкві заспіває «многії літа!». А «штунда» так і повістеться... і ми будемо мати спокій. Пополудні в церкві вечірнього Богослуження нема На нашу пропозицію, люди злетяться, як гайвороня, щоб трохи попосміятися, як ми будемо гнати оту «штундерію». А й не беа того, щоб нам не помогли.

* * *

Пораннє Євангельське Богослеження закінчилося. Боже благословіння було на кожній душі. Декотрі члени молилися в піднесенні та зі слізами. Молилися, бо відчували якусь велику потребу Божої допомоги. Молилися за долю кращого майбутнього, за долю свого стражденного народу та поневоленої країни. Вони бачили, що ніхто в тяжкій хви-

лині та горю, яке наклинуло на край, не вирятув зьного й не захистить; один тільки Бог. Він Один, що бачить людську недолю та горе. Окрім цього мали якесь передчуття, що цей день для них буде днем, в якому прийдеться нести пепередбаченого хреста.

* * *

Сонце піднялося ген високо й сяяло як ніколи. День був чудовий та гарний. Це був час при кінці весни, а на порозі теплого літа. Куди ще не сягнула кошмарно-весняна лінія, там земля була покрита зелено-рутяним килимом. Весна не дивилася на все, що творили безбожні люди. Вона йшла своюю дорогою, яку їй визначив Творець неба і землі — Бог. Вона не знала безглуздих людських насильників і самовбивчих законів. Вона мала свій закон, закон краси і радости. Весна знає творчість; вона сама є творчістю. Вона знає одне: будити землю, творити, воскрешати все те, що зимою було мертвe, рослинам давати життя, пташкам красу співу, а вітрові-лелійний теплий повів. Людина замість радіти весною й прирівнювати себе до її краси, робить навпаки: красу опоганює, природу руйнує, життя умертвляє, честь обертає в неславу, а добро — на зло. Навіть таку рослинність, як збіжжя — хліб, що Бог дав для підтримки

людського життя на поживу, людина перетворює на алькогольні отрути, відтак п'є цю отруту й стається божевільною. Ось такі великі розбіжності між весною й людиною.

* * *

Вірні, як завжди, кожної неділі й свят відбували свої Богослуження регулярно в визначеному часі. Чайже вони знали добре, що неділю, день святий, Бог дав людині на те, щоб людська душа могла користати більше з духовних благословінь, як у звичайні буденні дні. Okрім цього євангельські віруючі люди добре знають «Десять Заповідей Божих»: «Пам'ятай день святий, щоб святкувати його...», бо цей день є Божий, а не людський. Цей день є на те, щоб у ньому людина могла забагачувати свою душу Словом Божим. Вони знали, що «Десять Заповідей Божих» Бог дав людям не на те, щоб їх обернути в щоденну молитву, а на те, щоб їх виконувати в щоденному житті. Вони знали, що сказано: «Не кради!», то й не крали. Працювали, іли свій власний хліб, бо хліб власної праці є смачний і солодкий. Вони знали, що написано: «Не чужолож», то й не чужоложили. Знали вони, що моральність ушляхетнює людину, а неморальність розкладає людське життя й руйнує родину і ціле суспільство. Тому в недільний день уникали вся-

ких зайніх справ, а старалися, щоб цей день присвятити Господеві.

Пополудні вірні знову, як і зранку, сходилися на спільну молитву і слухання Слова Божого. Йшла молодь, йшли батьки разом зі своїми дітьми, йшли старі. Всі йшли, щоб разом прославити Бога. На пополуденному Богослуженні було ще більше оживлення й радості, як уранці. До цього духовного оживлення спричинялось те, що прибуло більше молоді. Хор, під управою молодого й талановитого диригента, співав чудово. Вірні, слухаючи гарний спів, забували про далекий гук гармат та бурю, що зближувалась із кожним днем все ближче... Хмари диму, що затемнюювали східній обрій, пригадували людям, що зближується день Божого суду.

Проте ніхто з вірних не передбачував, що збираються чорні хмари своєрідної заскорузlosti та гультайства в рідному селі. Вони знали, що в селі є запеклі противники, що не люблять Божого світла, а темряву, але ніхто не думав, щоб хтось із людей в такий непевний час відважився підіймати руку на свого біжнього й брата тоді, коли зі всіх сторін і для всіх грозило нещастя. Ніхто не думав, щоб у рідному селі, де нещастя по-більшували свої селяни. До такого чину могли допуститися люди, хіба безглузді, або божевільні. Однак на цьому світі щось подібне

є можливе. Коли в часі другої світової війни це безглузде воєнне божевілля охопило цілий світ, то чому воно не мало б сили діяти в темряві малих розмірів...

Саме в половині Богослуження, яке відбувалося в Молитовному Домі, мов би з-під земної пропасти, почали виринати чорні тіні й зближуватися до Молитового Дому.

В Молитовному Домі хор співав пісню: «Ми вибрані Богом на діло святе». Хором керував Андрій, молодий диригент, якого Кирило прозвивав «зайдою». Він дійсно був диригентом з Божої ласки. Окрім його здібності, як диригента хору, він мав милозвучний голос тенора. Здавалося, що він згори був призначений на це діло. Гомін пісні лунав і вісся з легеньким вітром по селі такою мелодійною масолодою, що й самі ярі противники були нею зачаровані, — ауничились і слухали... Вони забули про злобу, яка підбадьорувала їх до злого чину.

На чолі з Кирилом і Клімом, до Дому Молитви увійшло ще кілька подібних до Кирила та Кліма. Клім, мов би не при собі, мов би роалочений пес, почав несамовито кричати: «Від імені сільської ради наказую розійтися! В домі має залишитися тільки ваша «штундерська» рада та той «зайда» диригент».

Провідник Євангельської Громади сказав до вірних, щоб виходили з Дому Молитви й

заховали повний спокій. Він знов, що всякий спротив зайвий і не дасть добрих наслідків, бо в селі безпорядок і анархія. Відтак він добре знов, що напад спровокував місцевий священик та громадський старшина — солтис, який не дуже сприяв баптистам. Шукати якоїсь справедливості не було де й не було в кого. Одна допомога й оборона — це Господь. Він Один, що міг заступитися за вірних.

— Ви, панове «штундери», — звернувся вдруге з погрозами Клим до зборової ради: «Ми, як представники сільської ради, приказуємо вам розійтися, а дім ваш переходить на сільський клуб.

— Так є, — додав Кирило. Наступної неділі тут будуть відбуватися танці та забави.

— Ні! — я не позволю, щоб тут, де Слово Боже голоситься й де линуть до Бога молитви, ви робили танці. Для цього ви маєте досить місця в селі. Це наш дім; ми його побудували власними руками та власним коштом, і ми є власники нашої праці.

— Що, ви ще сьогодні смієте говорити, що не дасте? — Закричав Клим мов божевільний і вдарив провідника по обличчі.

— А ти, «зайдо», чого прийшов до нашого села зводити людей? Хто тебе сюди кликав? — кричав Кирило до Андрія й штовхнув його zo всіх сил у бік.

Андрій подивився на нього згори, бо рос-

том був вищий і плеєністий та й зміряв його своїми очима... Кирило відчув страх, бо думав, що Андрій захоче зараз розрахуватися... І певно, що коли б ухопив Кирила за шию, то він запищав би як котеня й більше не прив'язувався б до добрих людей.

На подвір'ї було багато розбішак, які, навмовлені Клімом та Кирилом чекали хвилини до всякої підлоти. «Виводьте їх сюди», — кричали й пхалися до дверей... «Ми їм покажемо, як то заводити в селі якусь «Нову віру!» У нас тепер немає ні ляської Польщі, ні гестапівської поліції; ми пани свого села та права».

Віруючі бачили, що нічого не зроблять, і що з розлюченою юрбою нема потреби боротися. Відтак були певні, що нічого великого їм не заподіють, бо це ж свої люди, сусіди, односільчани й діти однієї тієї ж самої Матері-України. Вони рішили скоритися перед ворохобниками й вийти на подвір'я.

Клім вийшов наперед і почав кричати до людей, що ці «штундери» свою вірою не дають людям спокою. Вони вважають себе за святих, а нас за грішників та безбожників, та ба, ще й ідолопоклонників; що нам треба каєтися та навертатися. Скажіть, добре люди, — куди? До цих «штундів», що виріклися нашої «Батьківської віри» й моляться якомусь, кажуть, живому Богу... Чи бачив хто таке?!

У юрбі зчинився шум та крик...

— Що, нам калятися? — Перед ким? Перед оцими «штундами?»

— Перед оцими баптистами?..

— Перед відступниками від нашої «Батьківської віри?»

— Перед оцими калятися? — А буків Ім, та таких, щоб добре заман'ятал!..

— Буків, буків!..

— По скільки буків ви прикажете всолити їм? — відізвався Клим до юри.

— По двадцять п'ять...

— По двадцять!.. По двадцять!..

Хтось, трохи більше людяний від решти гультайів, закричав: «Так не годиться на перший раз карати людей. Як їм ця віра надокучить, то вони самі її відречуться. Вистачить по десять».

Між юрбою піднявся великий шум і глас. Одні кричали одне, а другі друге... Кирило переміг усіх своїм голосом. Видрапавшись, як кіт, на тин, він закричав... Решта затихла, бо, в таких випадках, він перший гультай у селі й його треба слухати. «Я пропоную, — закричав на все горло, — своїм по десять буків, а тому заїді п'ятнадцять. — Згода?..»

— Згода, згода, — кричали хто міг...

— Ось тепер побачимо, — кричав Кирило, як вони будуть співати, коли посмакують ловини...

В той мент відіавався один старий дідусь, що з біллю серця дивився на гультайське божевілля і сказав: «Люди добрі, ви робите самосуд над невинними людьми. Я не іхньої віри, а тримауся нашої «Батьківської віри». але чи лицює вам, у сьогоднішній день святої неділеньки, карати людей за те, що вони моляться? А хто то знає те, чия віра ліпша, наша чи іхня?»

— Гей! — хто там має право мішатися до того, що рішила більшість? — з надутою пихою сказав Клим.

— Та то дід Цюрупало так милується над оцими «штундами» — сказав хтось із юрби...

— Гей, діду! — закричав, мов недорізаний півень, Кирило й сказав: Вам, діду, пора сидіти на печі, або гостювати на тому світі, а не тут обороняти баптистську віру. Ніхто не сміє більше говорити. Раз присуд «штундам» вирішений, він негайно мусить бути виконаний.

— Дозвольте сказати й мені слово, — відіавався Верховий, провідник Євангельської Баптистської Громади. Кожному, навіть найгіршому чоловікові, перед засудом і карою дають сказати останнє слово.

— Говори, найстарший «штундо», — сказав Клим.

— Мої друзі, селяни й добрі люди, — він звернувся до юрби. Так колись жили судили

й били Христа, нашого Господа за те, що Він йм ніс добро. Його прив'язали до стовпа й били до безмилосердя. Ось так ви хочете нас сьогодні бити?..

— Кладіть його, — кричав Клим; він буде ще нам тут про Христа розказувати?..

— Не треба мене силою класти, я сам ляжу.

Провідник спокійно поклався на стілець, а Карпо мав виконувати екзекуцію — бити лозиною.

— Рахуй Кириле, — з погордою кричав Клим...

— Раз, два, три, чотири, п'ять... десять.

— А що? Добра лозина, «старший штундо?» — підеміхуючи говорив Кирило.

— Другий з черга: — Раз, два, три, чотири, п'ять... десять.

— Лягай, «заливаний зайдо», — іронічно й зухвало говорив до Андрія Кирило. Ми тебе провчимо, як то виспівувати в нашему селі... Кладіть його, хай і він посмакує нашої лозини...

— Не турбуйтесь, панове. Коли ви так по-сусідському приймаєте гостя у своєму селі й дали такий присуд, то я сам ляжу.

Андрій поклався мужно й спокійно. Повісистала лозина...

— Раз, два, три, чотири, п'ять... п'ятнадцять.

По виконанні екзекуції шум, крик, посміхання.

ховисько з віруючих. Клим говорив до покараних, «Що, «штуандери», смачна лозина?.. Захочеться вам даліше ширити «нову віру?» Нам уже наша надокучила, а ви ще нову поширюєте»...

— Дякуємо вам, добрі громадяни, селяни й намі сусіди, за таку присмість, але знайте, що й Христа били, і не тільки що били, а ще й на хресті розп'яли. Проте пам'ятайте, як написано в Христовій Євангелії: «Якою ви мірою будете міряти, такою відміряють вам і добавлять вам».

По цім усім Клим наказав, щоб негайно усі люди роаходились до своїх домів, і додав: «Відсьогодні в цім домі жодних «штундистських» вібрань не буде. Коли б хтось без нашого відома відважився дістатися до цього дому, то друга кара буде не десять буків, а двадцять п'ять, або й більше».

Люди роаходились, бо на це видовисько назбиралося мов гайвороння. Кожен ніс із собою своє власне враження. Деякі стояли в обороні покривджених, але боялися сміло виступати, бо були переконані, що такі типи, як Клим, Кирило та Карпо, за чарку самогону продали б свого рідного батька. А в такі часи, коли довкола висіли чорні хмари, краще було терпіти кривду, ніж шукати якоїсь справедливості.

Клим приказав суворо, що віруючим не

тільки що не можна буде збиратися в Домі Молитви, але йм не можна й заходити одному до одного. Проте вони таки того самого вечора, кілька братів, разом із Андрієм, вібралися в домі провідника громади Верхового. Вони розмовляли й молилися; благали Господа, щоб Він просвітив очі й серця і показав незрячим Своє небесне світло. Дякували Богу за сором та за хреста, якого мусіли перенести від своїх людей та сусідів. Молилися, щоб Господь послав кращі часи, такі, що в них кожна людина чула б себе вільною й могла молитись до Бога так, як велить їй сумління. Цей пам'ятний день вони закінчили молитвою. Йдучи до своїх домів, вірили, що Господь допоможе пережити тяжкі безправні часи й пішле кращу майбутність.

* * *

Проминуло заледво два дні. Фронт воєнних подій поки що стояв на місці. Німецькі війська тримали головні лінії та залізничні шляхи, а відтак з повним успіхом відступали на Захід. Люди бачили лише одну метушню, приглядаючись, що з цього вийде. В самотося, використовуючи час, люди тягнули хто що міг. Молоді все щось носили до лісу й заховували. Старші знову тягнули все те, що йм було потрібне до господарства.

Другого дня пополудні Андрій рішив вернутися додому.

Сонце вже звернуло з полудня, як він вийшов із села йдучи до своєї хати. Коли він знайшовся за селом, на дорозі, що прямувала до лісу, то зібачив, що під лісом піднялася велика курява. У тій пілюці він зібачив щось кілька авт, кілька невеликих танків, а далі цілу хмару людей у різних військових строях. Спочатку він не міг пізнати, що це таке. По його тлі пройшов холодний вітер, а на чолі виступили холодні краплини поту. Андрій потягнув рукою по чолі й сам собі не вірив, що він перелякався. Але погодився з тим, що то не перше явище й рішив іти далі. Він знайшовся в дуже тяжкому положенні... Вернувшись назад до села, — було ніяково. А що, як десь зустрінеться з Кирилом?.. А ще гірше було те, що не зінав, що це за військо, і як з ним зустрітися. Однак другу зустрічуважав крацу за першу.

Коли вже наблизився до самого військового маршу й побачив, що авта проїхали й не звернули на нього жодної уваги, то на його душі полегшало. Коли ж Андрій зібачив синьожовті прапори з тасмами написами УПА, то на душі цілком стало легше. Хоч він зінав дещо про партизан, однак ці три великі букви були таємницею. Бачучи, що його ніхто не синіє, ішов спокійно до свого села.

Він ішов уперед, а навпроти його, в різних військових убраних, обвішани такою ж самою різною зброєю йшли відділи за відділами, опалені спекотою й покриті пилокою.

Андрій проминув кілька таких військових відділів і йшов далі. Минаючи їх, він завважив як з одного відділу молодий юнак, що йшов напереді, щось шепнув до свого побратима, виступив набік і спинив Андрія.

-- Здоров, друже Андрію! Де ти тут уявляєшся, й чому ти не з нами?

— Дякую за привіт, друже Василю! Пробач, але я тебе ніколи не пізнав би, якби ти не відізвався до мене. О, як ти змінився!

— Куди йдеш? — запитав Василь?

— Та йду додому, до своєї хати.

— Вернися з нами до цього села; ми тут заночлігуємо. Розкажеш мені дещо, що діється в нашему селі з моєю ріднею і з найближчими. Затримуватись не можу, бо це ж військо.

— Ба, я вернувся б, але мені суворо заборонено показуватись у цьому селі, до якого ви йдете.

— На мое прохання вертайся, й зараз вертайся!

— Дякую Василю! З тобою я готовий не тільки до цього села, але й на край світу.

Молоді юнаки приспішили кроку, зрівнялись з Василевим відділом і, йдучи, розмовляли...

... Василь та Андрій були нерозрівні приятелі з малих літ, і надалі їх ніщо не роз'єднувало, мимо того, що Василь був католик, а Андрій евангелик — баптист. Вони не дивилися через мале віконце на цей широкий світ. Вони розуміли дуже добре, що разом вирости під однією селянською стріховою.

— Ти, видно, вже старшина, — сказав Андрій до Василя.

— Ні, друже Андрію, покищо не старшина, а підстаршина. Пам'ятай про це, що мені не ходить про жодне старшинство, а про те, щоб наш народ був вільний і незалежний від нікого, — був пам'ятом у своїй хаті та на своїй землі. Ти знаєш, що всяка неволя вже нам усім остоїдла.

— Так, це правда, але на нас налягають великі сили зі всіх сторін. Проте я вірю, що прийде час і нашої волі.

— Скажи мені, Андрію, чому тобі заборонено в цьому селі перебувати? Видно, що ти закохався в якусь дівчину, й місцеві пірубки хотять нам'яти тобі чуба. Чи не вгадав? — сміючись сказав Василь. Але наскільки я тебе розумію, то видно, що тобі заборонено якоюсь владою; видно, що ти чимсь прогрішився. Чи не так?

— Ото ж то й є. Багато говорити, та ба, трохи й неприємно. Я ще сьогодні не можу як слід присісти на лавку.

— Як то, не можеш присісти? А це що за причина, — хворий, чи що?

— І ти не міг би сісти, як би дістав п'ятнадцять буків.

— А це що за пригода? — Розкажи, будь ласкавий.

— Звичайна. — Такої пригоди тепер не довго шукати. Всипали п'ятнадцять нагаїв, як бідному в торбу та й годі.

— Що, нагаїв?.. Хто ж то тепер у цьому селі караб нагаями? Ми йдемо до цього села, й знаємо, що тут не буде жодної небезпеки... Говори скоро! Хто, і за що?

— Хто, то ти сам скоро догадаєшся, а за що, то тобі не треба багато пояснювати. Ти добре знаєш того косоокого Кирила, та другого курокрада Кліма. Вони тепер верховодж в селі. Вони, мов ті песики, нашулиши вуха й нюх на східне повітря. Я гадаю, що тобі не треба про них більше говорити й пояснювати.

— Оті драби, позволяють тепер, в часі нашого всенародного нещастя, на такі вибрани?.. Це не може бути!

— Ти знаєш, що я належу до Євангельсько-Баптистської Громади. Ось і за це, що веду спів і займаюся просвітньо-громадською працею між нашою молоддю, за це прийшлося мені вперше покоштувати буків. Та не тільки мені, але й двом місцевим селянам, за те, що вони передові брати в Громаді.

— Гм, це цікаве... Тепер, коли цілій наш край палає полум'ям, і стільки горя й мук, що нанесли нам чужі непрошенні гості, то місцеві нечесні люди, що не варті доброго слова, мають право виконувати самосуди за релігійні справи? Ні, це неможливе! Цю погань треба провчити.

Андрій продовжував далі: Ось ми в неділю зранку відбули наше Богослуження, як звичайно. Коли ми пополудні зібралися вдруге, тоді вони наскликали людей і підбуряли їх. Невідомо, чи це вони зробили з власної ініціативи, чи була якесь інша причина, але своє нахабницьке діло виконали. Саме в половині Богослуження, прибули до Дому Молитви, перервали наше Богослуження, людям приказали розійтися, а зборову раду й мене затримали. Потім робили, що їм подобалося. Ми не ставили жодного спротиву, бо вважали за зайве виступати проти цілої юрби людей. Наразі не знаю, чи вони виступали з доручення сільської ради, — як вони твердили, чи самі від себе. Однак вони чинили це від імені сільської ради. Отже, в неділю пополудні, нас покарано. Наші Богослуження припинено. Наш Молитовний Дім нам забрано й заборонено навіть зустрічатися один із одним. Чи ти бачив таке? Нам лишилося ніщо інше, як чекати терпеливо на якийсь нормальний час, який вирішить нашу релігійну справу.

— Щиро дякую, — сказав Василь, що ти а'ясував мені цю справу. Правда, було якось негарно лягати на стілець такому козакові, як ти, Андрію, і слухати в присутності людей, як хтось рахує буки. Однаке, як то кажуть люди: «Шкіра все витримає». Добре, як ми за-кватириємо в цьому селі; то я ввечері розкажу нашому Командантові. Він напевно такої справи не пропустить крізь пальці. Такі самовільні вибрики та всякі чорні чини не приносять нашому народові добра. Це вода на чужий млин. Так не може бути.

* * *

Літня ніч була коротка, особливо для селян, що приймали своїх оборонців. З цієї радості мало хто лягав спати. Дехто просто кувяв, сидачи при столі, чи десь у кутку своєї хати. З цієї гостинності люди раділи й сумували. Раділи тим, що до села загостили свої вояки; сумували, бо коли б були наскочили неприятелі, то ціле село обернулося б у зарище. Проте ніч пролетіла так швидко, мов її й не було.

Зблизився світанок. Прояснило... Настав день. Над селом засяяло сонце. Люди раділи днем і говорили: «О, коли б над світом засвітило те сонце справедливости й віколи не заходило». Був гарний і тихий ранок. Люди,

мов та мурашня, заметушились і билися з думками: а що далі буде? Деякі ходили мов би загубили душу... Але таких було дуже мало.

Коло восьмої години сільський поліцай бігав, як опарений, і скликав людей на громадські сходини.

По недовгому часі майдан біля громадського дому заповнився місцевими селянами й військовиками, що прибули на короткий відпочинок, і зараз мали відходити. Всі були напружені цікавістю, щоб почути про щось нове. По кількох хвилинах, з громадського будинку вийшло кілька військових, а з ними і пан солтис, голова громадської ради. З-поміж військових виступив один, що не дуже різнився своїм строем від інших. По його захованні й повазі було видно, що це командир, бо ті, що зверталися до нього, зверталися з титулом: «Чане Полковнику!» І дійсно його постать, по-важа і його слова говорили, що це людина великої ваги та посвяти за народні справи.

Перші його слова, з якими він звернувся до людей, були такі:

«Шановні Громадяни! Вчора ввечері ми прибули до вас, як гости, щоб відпочити. Ми дякуємо вам за спокійну ніч і за вашу гостинність! Ми ваші батьки й сини. Буря велика... Чорні хмари повисли над нашою країною... Ми розганяємо ті зловіщі хмари нашою невтомною силою — нашим життям. Ви чуєте, як

довкола гудуть зловіщі громи... Полум'ям палають наші села, в груз обертаються наші княжі віковічні міста... Чужі кулі, мов осі, впиваються в тіла наших братів та сестер. Попід тином валяються наші батьки й матері. Діти сироти просять у чужинця кусника свого рідного хліба... Матері та вдовиці заливаються гіркими слізьми... Ви чуєте, ви все це бачите... Ви свідки того, що я вам кажу, і що говорю вам, — говорю живу правду.

Панове громадяни і ви, молоде! Коли не бажаєте бути в чужих погноєм і яничарами; коли не хочете нести смерть своїм рідним братам, то, хто любить Бога та свій народ і край, хто бажає добровільно прислужитися йому, ставайте в наші ряди!.. Хай живе УПА! Хай живе слава і воля! Хай живе вільна Україна!

Панове громадяни! Ще одне звернення до вас. Я не хотів би вмішуватись у ваші внутрішні справи, але певні обставини примусили мене. Я чув, що у вас є релігійний заколот.

— Є, є! — Заверещав Карпо. У нас ще за Польщі завелися «штунди».

— Мені сказано, що над вашими кількома громадянами доконано самосуд.

Тут Кирило підхопив, бо думав, що дійсно за такий чин дістане похвалу, та й сказав: «Так, ми вділили їм, отим «штундам», по десять буків.

— А за яку провину ви їх покарали? — запитав командир.

— Та щоб викурити дурман з їхньої голови, — додав Клим.

— Гм, дурман?.. Скажіть мені, який же це дурман?.. Хто ці люди, чужі, чи свої, ваші?

Усіх хвилево опанувала мовчанка. Климовичі та Кирилові мов би вуста позашивало. Слова: «Хто ці люди, чужі, чи свої» застягли Ім у горлі мов дубові кілки. Що він мав на думці, цього ніхто не міг собі пояснити. Хтось із юрби набрав сміливості і сказав: «Та це свої — наші люди».

Віруючі, що майже всі поприходили на сходини, стояли спокійно й молилися в душах, щоб Господь поміг людям пізнати Божу правду.

— Ви кажете, щоб вигнати дурман з їхньої голови, — сказав командир. Скажіть мені, чи ці люди безбожники? Яку вони носять назву?

З юрби знову хтось сказав: «Євангелики Баптисти, а з погордою прозивають їх «Штундою».

— Значить, вони вірують у Євангелію. А ви, що ось тут зібрані, чи віруєте в Євангелію, яку вам священик читає кожної неділі в церкві? Чи ці люди поповнили якісь злочини в селі?..

Такі питання заскочили багатьох і люди не знали, що на них відповісти? Командир стоїв, мов би статуя, перед якою всі були готові.

ві впости й поклонитись. В його очах, якими він міряв присутніх і вичитував їхні діла, вони бачили співчуття до земляків. Відтак відізвався і сказав:

— Шановні громадяни! Хіба сьогодні час у своїй сім'ї — громаді на релігійну боротьбу. Хіба сьогодні час віддавати присуди й самосуди — катувати свого рідного брата за те, що він молиться до Бога, що вірує в Евангелію, у Христів Заповіт, який каже: «Люби ближнього свого, як себе самого?» Тепер, коли кожна наша людина дорогоцінна для нас, як зрячок ока, то через нерозум віддавати самовільні суди?.. Тоді, коли ми боремося проти всякого насильства й мережимо нашими могилами нашу поневолену батьківщину, щоб здобути всьому народові волю, то ви, у цей тяжкий час, у своєму селі заводите неволю над своїм братом і сестрою?.. Ні! Цього не може бути.

Покличте зараз усіх тих, що судили й карали, і тих, що були покарані.

В одну мить, хоч-не-хоч, вийшли наперед: Клім, Кирило та Карпо, а відтак Верховий, провідник Євангельської Громади й інші брати з Андрієм. Коли Кирило побачив Василя у військовому строї, знаючи добре, що він щирий друг Андрія, то від страху в нього за-дзеленькотіли ауби. Ним заволоділа мов би пропасниця...

Відтак полковник звернувся до громадського голови й сказав: «Ви, пане солтисе, знаєте оцих людей?», — показуючи на Кліма та на його друзів.

— Так, анаю, — відповів солтис.

— Покличте ще одного старшого чоловіка, що сусідує з ними та їх знає.

— Добродію Трохиме, ходіть сюди, — кликнув солтис Клімового та Карпового сусіда.

— Скажіть, пане солтисе, і ви, чесний газдо Трохиме; говоріть щиру правду. Чи чесна ця людина? — показуючи на Кліма.

— Та, правду казати, так і ні. Кілька років тому він уявив у свого сусіда з поля чверть колупітка пшениці, а цей добродій, Верховий, бачив той непристойний учинок і повідомив свого сусіда. Клім мусів чужу власність віддати назад. Минулого року вдовиці Кулині взяли п'ять курок. Польський поліцай кудись його водив, але що з цього вийшло, то хай він сам скаже.

— Що ви скажете, добрий газдо, — звертаючись до Трохима, про цього другого? — показуючи на Кирила.

— Високодостойний Пане, про нього скажу хіба тільки одне: Буває, що друга, чи третя ніч, коли я обернуся на другий бік, то він іде вулицею й верещить так, наче б з нього хто шкіру здирає. Та буває, що в білій день, добрі люди мусять сходити йому з дороги.

— А, що ви, пане солтисе, скажете за цього третього?

— Про нього сказати можу те, що його ніколи не бачу на шарварку. А жінка вже кілька разів приходила й скаржилася, що вона мусить за нього всю працю виконувати. А решту хай добре люди скажуть...

— Що ви можете сказати про тих, що їх у неділю прилюдно покарали буками?

— Гм, що ж я можу сказати? — Люди чесні й працьовиті. Своєчасно оплачують усі данини, та й часто, як треба, дають на всіке суспільне чи громадське діло. Головне, що ніколи не порушать чужої власності. А те, що відлучилися від нашої церкви та якоєсь по-своєму моляться, то їхнє діло.

— Що ви скажете, чесний газдо Трохиме?

— Та хіба те, що вже пан солтис сказав...

— Вистачить. Щиро дякую! Відтак командир партізанів звернувся до Кліма, Кирила і Карпа і сказав: «Щоб ви більше не виконували над своїма братами селянами самосудів, а жили, як велить Божа справедливість, то й я не буду карати вас за нашим військовим законом. Хай вас карабе те право, по якому в минулу неділю ви покарали одних ваших людей. Чи має хто з вас тут Св. Письмо — Евангелію?

— Є, Високодостойний пане гостю, — сказав Верховий, провідник Евангельсько-Бап-

тистської Громади. Він вийняв з кишени Новий Заповіт і подав.

— Пане солтисе, пошукайте те місце, де написано: «Якою ви мірою будете мірять, такою й вам відміриться...»

Солтис — голова сільської ради, взяв Євангелію в руки. Його руки тряслися й до читання було далеко, бо не знате про це написано. Верховий допоміг йому і сказав: «Євангелія від Марка, четвертий розділ, двадцять четвертий вірш».

— Читайте, пане солтисе! Той почав читати: «Якою ви мірою будете мірять, такою відмірюють вам і добавлять вам».

— Чуєте, добрі люди, — «І добавлять вам...» Відтак звернувся до старшини й сказав: «Покличте стрілець Гука, він уміє відмірювати...

Нараз з громадського дому винесли стільчика. Тут і стрілець Гук:

— До ваших услуг, Пане Полковнику!

— Відмір оцим трьом людям по двадцять ч'ять лозин.

Клим поблід, побілів, як біла глина, й почав благати: «Пане, Високий Старшино, відсьогодні я на нікого не буду підносити мої руки...»

На це прохання командир УПА не відавався, а стрілець Гук знате своє завдання. Сіднув Клема й той опинився на стільці. По-

свистала лозина... Стрілець відміряв одному, другому й третьому.

Коли Гук виконав своє завдання, командир УПА звернувся до людей і сказав:

— Панове громадяни! Щоб ви знали правдивий відвічний закон: «Не суди, щоб не був суджений». Не суди й не роби кривди своєму братові українцеві, це свата заповідь. Пане солтисе, — негайно віддайте ключі християнам євангельського переконання. Щоб у вашому селі не було більше жодної зневаги за релігійні спори. Ми всі діти одного Бога й однієї Неньки-України. Сходини закрити. З Богом до дому.

* * *

Люди розходились до своїх домів. Кожен мав якусь особисту уяву про УПА та про її Команданта... Одні говорили: — це постать втіленого князя Ярослава Мулрого. Коли б такі люди були на державних становищах, напевно життя було б добре та справедливе. Інші казали: — то якийсь дивак, що вмішується в місцеві селянські справи. Противники Євангельського руху говорили, що він перевертень — прихильник «штунд», тощо...

Проте Кирило, Клім та Карпо просто ніяковіли. Вони самі не знали, що з ними діється. Вони ніяк не могли собі уявити, щоб

хтось знайшовся, що заступиться за віруючих. Вони вважали, що світ направду перевертається, та, що всі люди перейдуть на «штуці». Слова: «Якою ви мірою будете міряти...», так в'їлися в їхню пам'ять, що вони ніяк не могли забути, і будуть пам'ятні до самої смерті. Вони ніколи не думали, що в Євангелії, щось таке написане. Тепер вони дійсно почали думати про віруючих, як про щось важне й велике.

Вони втрьох ішли додому мов п'яні. Найгірше було Карпові. Він ішов і перехилявся мов качка, то в одну, то в другу сторону. Ідучи думав: «Клим та Кирило, то варті були, бо вони зничили бучу, але за що я потерпів? — Вспали, як бідному в торбу... Я дістав направду наталовану міру. Чи не краще було сидіти в хаті?». З такими думками він ледь-ледь притягувався до хати. Увійшов до хати, хотів сісти на лавці, але не міг... Він, опершись рачки на стіл, ніби стояв, ніби лежав. До хати ввійшла його дружина, зобачила, що її чоловік ніби не той, і сказала:

— А ти чому основидів, мов би душу загубив?..

Карпо не відаивався, а ваяв подушчину, положив на дерев'яну софу, ліг лицем до стіни й лежав непорушно.

Клим деякий час навіть на вулицю не показувався. Тепер не цікавив його цілий

світ. А Кирилові, то було хоч під землю скочити. Бувало, як вийде й зустрінеться з кимсь, то не без того, щоб хтось не сказав: «А що, добре відмірили?..»

Другого дня в селі було тихо; село наче б пусткою стало. Ще перед світанком партизани вибралися й пішли, і ніхто не зізнав куди.

Хоч село надалі лишилося самовладне, проте ні Клім, ні Кирило, а тимбільше Карпо, вже не думали виконувати самосуди над віруючими людьми. Но отриманні справедливості заплати, сиділи, мов ті миші під мітлою. Постать справедливого судді раз-у-раз ставала перед іхніми очима. А тимбільше ці святі слова: «Не суди і не роби кривди своєму братові українцеві, а люби» — були мов би щоденною молитвою.

1944

НЕВДЯЧНА ПОДЯКА

Після смачного й добірного обіду, біжча родина, сини старого Костя Гериса, колишнього Гарасимова, перейшли з ідаліні до покою й зайняли місця на м'яких фотелях та софі.

Смачний обід. Під цим словом треба розуміти один з найкращих, традиційних американських обідів, які приготовляється на свято «День Подяки».

Колись, на початку XVII-го сторіччя, до Америки прибули з Англії віруючі християни й оселилися в місті Плеймонт, тепер повіт Стейту Массачусет. Вони, переслідувані в старому краю, шукали релігійної вільності. Не зважаючи на всі перешкоди, пустилися в морську далеку й незнану подорож. Виїхали майже під саму зиму, борючись з вітрами й бурями Атлантичського океану. З великими труднощами, однак, як герої віри, в самісінку зими, при кінці грудня 1920 р., прибули до берегів нового світу — вільної Америки.

По році їхнього тяжкого життя на новій землі, Бог благословив їхні невелички низи й огороди, — вони зобачили рясні плоди. Їхні серця, як людей віри, переповнились радістю. Вони рішили за це все подякувати Бо-

гу. З тих пір, на цій вільній землі, повстало державне американське свято — «День Подяки».

На це традиційне свято, кожна родина, бідніша чи заможніша, завжди старається приготувати начиненого індика, а при цьому всякої іншої їжі, різних солодощів та печива, згідно американської вибагливості. А при цьому, люди, що люблять традиційну чарку й не дуже цікавляться першими европейськими паломниками до вільної землі, завжди пам'ятають про алкогольні напитки, для скріплення святочного настрою.

Заки чоловіки встигли перекинутись кількома словами зі свого пережиття в останніх днях, то жінки на скору руку помили кухонний посуд і прийшли до покою, до спільногоТовариства. Вони примостилися якомога й почали святочну розвагу.

Кілько ро дітей, онуки старого Костя, а троє іх уже підростки, Джекі та його сестричка, звичайно, як дітваки, полягали собі на гарно-квітчастому дивані, що покривав підлогу. Вони піддерли руками свої підборіддя, виричали очі на телевізію й давилися на різні картини, однак ушами ловили кожне слово розмови, яка точилася між старшими.

— Я маю клошіт із моїм автом, — сказав Еміль. Такий клошіт, як про нього не раз казала наша мама. Коли ми й робили якусь

шкоду або не слухали, то вона зараз промовляла: «Ой кара ж мені з вами. Не мав Бог мене чим покарати, то покарав вами». Ось такий то клошт я маю з моїм автом, по-нашому, по-американському, з «каррю».

Петро, якого по американськи кликали Піт, і Еміль, сини старого Костя, уродилися в Америці. Вони уважали себе за правдивих американців, проте добре знали мову своїх батьків, і нею завжди говорили з родичами. Коли їм бракувало якогось слова, вони його замінювали американським.

— Добре, — сказав Петро, бо ти купуєш не авто, а старий «дзьонк», а тому завжди маєш клошт. Купи нове авто, таке як мос — з автоматичним переключенням, тоді не будеш мати клошту.

— Ба, добра рада, але не для мене, — сказав Еміль. Ти купуєш нові авта, а жидки — агенти сидять на твоїому кярці й ти не вилашиш з боргів. У тебе, окрім того люксусового авто, більше нічого немає. Я їзджу, як ти кажеш, «дзьонком», але за те маю свій власний дім. Я не потребую, як ти зі своїм автом, часто переселятися з одного помешкання до другого, як той краєвий циган, що їздив від села до села в буді, про якого батько не раз оповідав.

Петро трохи обурився і сказав: «Ти не оповідай мені байок. Я є пан собі, а ти собі.

Я не потребую, як ти, що маєш свою хату, бігати щороку довкола неї з фарбою й пензлем, щоб малювати, а відтак їздити «дальонком».

Петро витягнув з кишень цигарки й почав частувати. Не поминаючи Еміля, сказав: «Прошу, бери мою цигарку й закури, то заощадиш на нове авто». Для Еміля така іронія була досить образлива. Він відмовився й сказав: «Дякую, я маю свої цигарки», — й так само витягнув свої цигарки, чиркнув сірника й закурив. По-під стелею в помешканні, малими хмарками, в мить почав клубитися цигарковий дим.

Старий Кость сидів і слухав делікатну й суперечну бесіду своїх синів... Він уже старий і пережитий ліс. Він знатав чим таку мовчу гостроту можна насикоро притупити... Він устав і пішов до кухні, звідки, по хвилині, приніс на таці кілька склянок пива, а тим, що не пили пива, «Кока-Кола». Він знатав, що така медицина скоро змінює тон розмови, або приглушує її. Часами буває навпаки — надає сильнішого тону, але цим разом приглушила.

Кость насикоро й свою склянку висушив і поставив порожню на тацу. Відтак витягнув із кишень блішане пуделко. В таких пуделках продається в крамницях жуючий тютюн, щоб скоро не вивітрювався. Він майже крадькома, бо явно якось непристойно брати тютюн до уст, взяв у рот добру пучку тютюну і то

так делікатно, що майже ніхто не зауважив. Однак малій Джекі, що одним оком давився в телевізію, а другим кидав на старших людей, добре спостеріг, що дід тягнув із кишень і що поклав до уст. Старий Кость не відмовлявся й від цигарки, бо він був майже заводовим курцем, але саме куріння не давало задоволення просякнутому нікотиною тілесному організмові, а тому то він почав жувати де кадильне зілля — тютюн.

Роман, близький кревняк старого Костя, людина віруюча, сидів і слухав безінтересні балачки. Йому було якось ніяково. Він бився з думками: «Чому я не відмовився від цієї родинної урочистості — «Дня Подяки?» Для нього особливо було прикро, коли димові з цигарок не було вже місця під стелею і він почав знижуватись додолу й шукати пристановицька в тих, що не курили, щоб і їх трохи полоскотати за горлянку. Правда, лигання чужого диму для нього була не першина, бо не раз і не два приходилося людині перебувати, чи по волі чи по неволі, в подібному димі... Але що гірше, то його душевний неспокій... Йому все на думку приходив Перший Ісалом: «Блаженний той муж, що за радою несправедливих неходить, й не стоїть на дорозі він грішних, й не сидить на сидінні злоріків...» Він з нетерпеливістю чекав нагоди, щоб дещо сказати про те, чого вони зібралися на цей

обід, і на яку пам'ятку згадують це велике свято «Дня Подяки?» Коли Петро та Еміль вичерпали свою бесіду про авта та грошеві щадності, тоді Роман відізвався і сказав:

-- Позвольте й мені дещо сказати. Слухаючи вашу розмову, я бачу, що ваші авта для вас є справжньою «карю». Ви, чого доброго, можете направду посваритися та погніватися... Я вам скажу одну пікарну річ: Мимо того всього, що ви маєте, вам ще бракувє чогось... Ми сьогодні зібралися на це свято, щоб подякувати Богу за Його цілорічну допомогу, за ці дари, що ми їх маємо подостатком. Пам'ятайте, що в цей день у старій країні ваших батьків, в Україні, на такій багатій землі, ваші кревні й люди вашого походження, навіть і не думають про таку вибагливу іжу... Їм часто бракувє навіть бідої картоплинки, щоб нею поживитись, а ви про те навіть гадки не маєте, і це свято «День Подяки» переходить на «Невдячу подяку».

Я, як новий емігрант, є вдячний Богу, що Він допоміг мені, по моїй тяжкій і безпритульній скитальщині, дістатися до цієї країни, багатої та вільної Америки. Тут я можу вільно обертатися, спокійно спати, мати добру працю й з добрым заробітком, поки без авта, проте їзджу куди мені треба. І за тих пару років якось заощадив кілька центів, так, що я маю свою власну хату.

Така розмова для старого Костя не була до смаку. Він миттю змостиив в одному боці своїх уст жуючий тютюн. Ліва щока нараз наповнилася, напухла мов би від болю зубів, і трохи шипілявим тоном сказав: «Я вже живу в Америці цілі сорок шість років без авта й без дому».

— Вел, — сказав Еміль, — бо тато свої гроші складав до бари...

Для батька така заввага була не по смаку, й малошо не виникнула нова гостра суперечка, бо щодо поміркованої чарки, то ніхто з них від неї не відмовлявся.

Роман, щоб перервати зайві докори, сказав: «Не дуже давно я мав нагоду слухати польську радіопередачу, як радіевий артист співав таку пісню: «Бо родзіци вудкев пілі і мнє тего научилі». Пригадка цієї пісні була мов би холодна вода на зайві балачки. Відтак сказав: «Я був би дуже радий, щоб ви, тутешні уроженці, дещо сказали про це свято «День Подяки».

— Що ж ми можемо про це свято говорити? — сказав Петро. Я дещо пам'ятаю з того часу, як ходив до школи. Учитель оповідав, що то були якісь паломники, які прибули з Англії, бо їх там гонили за якусь віру. Шодо молитви, то, в неділю в церкві, священик за сьогоднішній день — «День Подяки», відправив Службу Божу й помолився за нас,

а ми сьогодні зійшлися на те, щоб разом по-
гоститися, повеселитись, а завтра знову до
праці, й на цьому кінець.

— Щікаве святкування, — сказав Роман.
В неділю священик відправив Богослужбу, по-
молився за вас і все впорядку. Чи ви були б
задоволені з цього, коли б священик за вас
сьогодні наївся доволі, а вік цілій день були
в пості?

— Ба, що молитва то не Іха, — сказав
Петро. Помолитися може один за одного, але
наїтися, цього вже не можна зробити.

— Це дуже скученьке знання про «День
Подяки», — сказав Роман. Я перечитав корот-
ку історію Америки й бачив деякі фотознімки
з першого свята подяки, то біля столів були
віруючі християни, які були переслідувані за
Євангельську Віру в старому краю. Разом із
ними був іхній пастор, а також індіани —
мешканці цієї країни; ніхто з них один за од-
ного не молився й не ів один за одного.

Для Петра й Еміля було трохи прикро,
тому вони не хотіли здаватися в дальшу дис-
кусію на тему «Дня Подяки». Вони наперегін
старалися гасити своє недоволення цигарка-
ми. А диму було так багато, що жінки почали
протестувати й відчирили вікно, мимо того,
що на дворі було вже трохи холодно.

Роман спостеріг, що гостинна атмосфера
трохи пригноблена. Очі всіх були звернені на

телевізію, а старий Кость знову хотів іти по свіжі склянки пива, але йому було шкода спорожнювати уста від тільки що прийнятого до уст свіжого тютюну. Він сидів і продовжував свою жувачку.

— Якщо вас цікавить відгадування загадок, сказав Роман, то я скажу три цікаві загадки. Хто скоро відгадає, той буде знавець відгадування загадок.

Якраз у телевізії не було цікавих картин, лише звичайні містові гандлярські реклами, а тому всі зацікавилися відгадуванням загадок. Просимо, просимо, вуйку, — скажіть, скажіть!..

— Хто з вас відгадає, що це таке? Перша загадка: «Що це таке, що все ссе й не насеться?» Друга — «Що це таке, що все п'є й не нап'ється?» І третя — «Що це таке, що все єсть і не наїться?»

— О, це цікаві загадки, — сказала Марія, дружина Еміля. Вуйко направду може щось цікавого придумати...

Навіть Джекі, що лежав на дивані, скопився на ноги, покинув дивитися на телевізійні образки й прямостився біля матері, слухаючи відгадування загадок... Мимо того, що він був уже вродженець із третього покоління, проте добре вмів говорити мовою свого діда та бабуні. І Надія, що лежала на дивані біля Джекі, скопилася вслід за ним, щоб прислухатись до відгадування загадок.

Вона перша зголосилася до відгадки першої загадки й сказала:

— Те, що все ссе й не насеться, то бейба.

— Ой, ні, довю, відказала бабуня. Як дитина насеться материних грудей, чи пипки з молоком, тоді бавиться, або лягає спати.

— Я сказала б, що то скорше ті в'їдливі комарі. Вони як вчіпляться людини, то всю кров висали б, від них ніяк не відженешся.

— Ні, я не думаю, — сказав Петро, бо комарі, як закуриш цигарку, то їх якби мітлою замело... Я гадаю, що це буде помпа, що тягне воду, чи щось інше. Помпа ссе цілими днями й роками й ніколи не насеться.

— Еге, не так скоро вам відгадати цю загадку, — сказав старий Кость. Я знаю, що воно таке, що все ссе й ніколи не насеться. Це курець тютюну. Той як учіпиться тієї бідої цигарки, то ссе її ціле життя, й ніяк не може від неї відрватися, ані позабутися її.

Всю увагу звернено на Петра, Еміля й на Грицька, який не вмішувався до бесіди, лише викирював цигарку за цигаркою. Вони лише скоса глянули на недокурки, яких лежало не мало в попільничці.

Еміль, щоб відвести увагу про їх куріння, сказав: «Цієї другої загадки, «Що все п'є й ніколи не нап'ється», певно вже ніхто не відгадає».

— Це вже не велика штука відгадати другу загадку, — сказав Петро. «Що все п'є й не нап'ється», це ніщо інше, як риба. Вона ж усе живе в воді, все п'є воду й ніколи не нап'ється.

— А я думаю, що ні, — знову відізвався старий Кость, хоч йому ніяк було вільно говорити, бо вуста були заповнені тютюном. Я думаю, що то земля, що все п'є дощі й сніги й ніколи не нап'ється.

— Ой, старий, не тобі відгадати цю загадку, — сказала бабуня. Не риба й не земля, що все п'є й не нап'ється. Земля, коли нап'ється дощу, то на ній усе зазеленіє, й росте, і приносить людям добро й життя. Те, що все п'є й ніколи не нап'ється, то ніщо інше, як той, що все сидить у корчмі, п'є горілку й ніколи не нап'ється — крайній п'яниця. Чи не правда? — звернулася до Романа. Відгадала я цю загадку, чи ні?

— Цілком задовільно! І сам Соломон, не знаю, чи спромігся б на таку скору відповідь.

Між родинним товариством запанував веселий та цікавий настрій, бо будь-шо-будь правда брала верх.

Софія, дружина Петра, звернулася до Романа з веселим усміхом задоволення і сказала: «Вуйку, дай вам Боже доброго здоров'я, ви вмієте загадувати гарні та повчаючі загадки. Але цікаве для нас, хто відгадав цю третю

загадку: «Що все єсть і не нається?» Джекі, що сидів біля своєї матері на канапі, аж шию натягнув у сторону старого, свого діда Костя...

Старий Кость, хоч трохи догадувався, що тут він попав на вагу, але щоб відвернути увагу, сказав: «Де там вам відгадати цю загадку, коли ви породилися й повиростали в містах, і вола чи корови й на очі не бачили. Я знаю, що пе таке, що все єсть і не нається, це рід жувачої худобини. Віл чи корова напахається пашею, сіном чи соломою, а потому як ляже для відпочинку, пережовує цю пашу. Усі миттю звернули свій зір на Романа, що він на це скаже, але він лише головою покрутив... І знову відгадки: — А може то кіт, або пес, що єсть і гарчить, наче б йому бракувало тілїжи?..

Джекі, не довго думаючи, тільки чекав можливої нагоди, що про це будуть говорити старші... Він схопився на ноги й зарепетував: «А я знаю, що то таке, «Що все єсть і не нається» То ті, що жують «Швінг ждюм» і тютюн, бо вони це все жують, а не лигають.

— Ой, сину, щоб ти сто років жив, — сказала бабуня. Прикладавши його до себе, поцілувала й дала йому одного доляра за відгадану загадку.

Коли в кімнаті зчинився веселій гамір, то старий Кость, мов той витягнений з окропу червоний рак, скоро пішов і викинув тютюн

із уст, виполоскав уста чистою водою й повернувся до веселого родинного товариства.

Як тільки Кость повернувся до кімнати, підійшов до Романа, свого швагра, потиснув його за руку і сказав: «Дай тобі Боже здоров'я; ти добрий психолог. Бо вже щодо куріння тютюну, то хтось немудрій це куріння видумав, але жування тютюну, то воно на правду таки огидне, але чоловік з лихими людьми до всього привичайтесь. Було працюю в фабриці й не було цигарок, щоб закурити, а тут мій товариш, що працював біля мене, накинув мене пучкою тютюну й сказав: «Жування тютюну це дуже присмна річ...» Я прийняв. Зпочатку в устах було трохи погано, але по хвилині, якось воно так стало в устах... і сам не знаю, як це пояснити. Ось і я почав жувати тютюн. Але ще раз кажу: «Дай тобі Боже здоров'я, твоя загадка «Що єсть і не наїться» зробила кінець моєму жуванню тютюну. Я ж людина, а не худобина».

По тій сповіді старого Костя, Роман сказав на кінець до всіх такі слова: «Наша стара українська приказка каже: «З ким поведешся, від того й наберешся». Пристанеш до добрих людей, то будеш і сам доброю людиною. Пристанеш до лихих людей, то іхнє лихо буде тебе чіплятися, як реп'яхи до вовчяної одежі й від них наберешся лиха. Сьогоднішній «День Подяки» не є на те, щоб запа-

морочувати алькоголем і нікотиною наш здоровий розум, але на те, щоб зо широго серця подякувати Богу за всі Його добродійства, якими Він обдаровує все людство».

Такий буде правдивий «День Подяки», бо йнакше він буде днем «Невдячної подяки».

ДВАНАДЦЯТА ГОДИНА

Був соняшний і погідний літній день. Сонце, що сяяло з високого неба, кидало свої промені, які занурювалися у плесі бурхливих хвиль віковічного Рену. На березі ріки, з західної сторони, сиділи й грілися коло півтори сотні захурених діштів. Вода пливла й хвилі наперегін бігли розлогим коритом ріки. Вони спішили далеко, далеко на захід до широкого моря, щоб у ньому знайти відпочинок.

Між юрбою людей, що грілися на сонці, мешканців польського табору, було кількоє молодих українців. І їх, як усіх інших, доля закинула на безпритульне скитання. Трошки вище від самого берега води, біля одного корчика дикої рожі, яка рожевіла від кількох розквітлих квіточок, сиділи два молоді свангелики: проповідник Демчук і студент Гамбурзького Баптистського Семінару Угрич. Сиділи вони й дивилися на пливучу воду, на людей та на їхнє балакуче безділля. Думки їхні летіли крізь Рен, Німеччину, Польщу й спинялися аж на рідних землях рідної країни, з якою так раптовно й несподівано мусіли розстatisя на якийсь час, а може й назавжди.

Раптом, мов би спросоння, Демчук, перериваючи свою задуманість, сказав до свого

друга: — «Чому ми сидимо ось тут над цим Реном, подібно, як колишні жили над Ефратом. Вони принаймні мали з собою арфи й грали, оплакували свою недолю на вигнанні. А ми?..»

— Га, така вже наша доля, — перервав свою задуманість, і Угрич. Це правда, що наша доля вповні уподоблена до їхньої долі, однак ми дякуймо Богу, що замість арф, ми маємо наші Біблії, чи не було б добре щось прочитати й поділитися нашими думками?

Проновідник витягнув з кишені Новий Заповіт з Ісальмами, відкрив Псалом 137 і почав читати: «Над річками Вавилонськими, — там ми сиділи та й плакали, коли згадували про Сіон...» Дійшов до п'ятого вірша: «Якщо я забуду за тебе, о Єрусалиме, — хай забуде за мене правиця моя!»

І знову наступила мовчанка. Один і другий замислились над цими словами: «Якщо забуду за тебе, о Єрусалиме...» Раптом Демчук перервав мовчанку і сказав: — «Ми не маємо чого ось тут сидіти, як ті Ізраїльтяни над Ефратом «Сідахом і плакахом...» Ми мусимо щось робити...»

— Це правда, але що ми тепер можемо робити в нашему скіタルчому житті та ще й у чужому таборі? Я не бачу жодної можливості до якогось розмаху. Лишається одне, сидіти тихо й чекати якогось Божого змилювання.

— Я б так не сказав, — само собою розуміється, що як ми будемо ось тут «Сидіти без діла», то ясна річ, що ми нічого не зробимо. Я сказав би ось що: я думаю, що нам треба кудись мандрувати й розвідувати де є українські табори, і не без того, щоб у тих таборах не була й наші брати та сестри по вірі. Ми мусимо мандрувати на американську зону. Там сотки й тисячі нашого народу. Я чув, що в Мюнхені й інших місцях були наші невеличкі євангельські громади. І коли ми помандруємо трохи по світі, ми напевно відшукаемо наших віруючих, а це буде поважний крок до заснування нових громад.

— Це добра думка, але як тепер мандрувати, коли поїзди ще є в повному русі? Мости попереривані, подібно як ось на цьому Рені. А майголовніше, що тепер у дорозі можна згинути з голоду. Я вчора ходив трохи до міста, заглядав по крамницях, щоб щось купити, — не з харчів, бо іх там немає, але ось так просто спітав ув одній крамниці, чи немає припадком «Колонської води». Свого часу місто Кельн це було знамените місце на воду до голення. Крамарка подивилася на мене зі здивуванням і сказала трохи сердито: «Гейенцу Рейн!»^{*)}) По цьому я подумав, коли такої бідної води немає, то що тоді думати про пер-

---

^{*)} «Гейенцу Рейн» — Йди до Рену; Рен — ріка.

ші речі, — про їжу в дорозі?

З такими подільчими думками билися. друзі, бідні скитальці, а вода невпинно пливла щораз далі й далі, подібно, як іхні думки, щоб десь поїхати далі у світ на мандри.

Біля берега у воді стояв пошкоджений тягаровий пароплав. На тому пароплаві бігали й підстрибували два хлощі підростки — німчуки. З сидячих на березі мало хто звертав на них увагу. Але раптом, вони один по одному: будь-будь у воду, і почали пливти з водою. Час не був на пливання, бо щойно починається місяць червень. До берега було не далі, як 30-ть футів. Ніхто з сидячих на березі не думав, що хлощям загрожує смерть... Старший хлопець, що був сильніший, років коло 14-ти, вирвався від меншого й звернув до берега. Молодший, що мав не більше 10-ти років, піdnіс кілька разів руки до гори, благаючи рятунку, але ніхто з присутніх не кинувся до води, щоб рятувати потопаючого, й хлопець утопився. Замість рятунку з-між балакучої й бездільної публіки людей, що сиділи на березі ріки, один молодий і здоровий юнак сказав: «Єдного менш бендае»*).

Той образ передчасної смерти малого хлопця порушив проповідника до глибини його душі... Коли б був сидів зараз біля берега,

---

*) «Єдного менш бендае» — одного менше буде.

був би кинувся до води, щоб рятувати нещасливця, але він не мав найменшої вправи в пливанні. Коли биття його серця з неприємного випадку притихло, то він сказав до свого молодого друга:

— Ось бачиш, ми сидимо між цими холодними й закам'янілими серцями, тоді, як тисячі нашого рідного народу, потопають у хвилях гріховного моря.

— Га, то що ж нам тепер робити?

— Що робити? — Негайно іхати до своїх людей. Ми знаходимося в чужому середовищі, а обставини такі, що ми не можемо сказати одверто хто ми є. Ми не можемо поділитися нашим спільним горем. Одним словом: ми тут в лишній й безчинні.

* * *

Холодний осінній ранок. На зруйнованому війною залізничному двірці великого історичного німецького міста Кельна товпилися сотки пасажирів. Кожен хотів кудись їхати. Всі чекали на поїзд, який формувався на місцевому двірці, що мав виїхати в південні сторони Німеччини.

Наблизилася сьома година ранку. Поїзд заїхав на двірець. Люди, мов бджоли, роєм рухнули до вагонів. Кожен пхався як міг, щоб дістатися до поїзду, бо мимо того, що поїзд

складався з кільканадцятьох вагонів, не міг забрати навіть одну половину всіх пасажирів.

Проп. Демчук зі своїм молодшим другом Угричем сяк-так дісталися до поїзду, та й ще змогли захопити відповідне місце до сидження, а то було не аби яке щастя. По кількох хвилинах, поїзд наповнений пасажирами так, що й голці не було де впасти, помалу покотився по залізничних рейках.

По дорозі одні пасажирі відбували, інші прибували. Тіснота в поїзді майже ввесь час була незмінна.

Два українські подорожники, між чужинецькою юрбою людей, що із-за браку місця тиснули одні одних, тихцем сиділи й пошепки розмовляли; радились де бути, кого відвідати і т. п. Вийхавши з двірця й далі потяг Іхав нормальнюю їздою, тримаючися лівої сторони ріки Рену. Опісля потроху почав віддалюватися у східні сторони. Їзда в поїзді була ризикова на й непевна, особливо тоді, коли приходилося переїжджати через мости, які були насильно зремонтовані. Були й такі місця, де міст був цілком знищений. Тоді поїзд затримувався перед рікою, а пасажирів перевозили пороком на другу сторону ріки, де напоготові чекав другий поїзд. Таким шляхом, на арубинованій війною Німеччині, де ще не були яклід привнесені залізничні й шосейні дороги, поштово-телефонічне сполучення, нові відкривці укра-

їнських таборів з великим трудом відважодили українські тaborи, а в них своїх братів по вірі.

Найгірше їм прийшлося пережити тоді, коли наближувалися до південних сторін Німеччини; саме тоді, як треба було переїжджати через одного моста, що був сяк-так зремонтований і простягався звисаючи над глибоким коритом ріки. Вони почули, як поїзд припинив хід, а німці протестанти, під напруженням страху й з великою побожністю, мовби молитовно говорили: «О, лібе Гот!..»*) Інші німці, баварці, більшість з них католики, які верталися з північної Німеччини до своїх домув, теж хрестилися й тихцем відмовляли молитви. Поїзд, що біг нормальним ходом, раптом звільнив швидкість і почав їхати помалу. В'їхавши на міст, мовби плавом сунувся по мості. Коли був уже на самій середині, було чути маленьке колихання... Як тільки переїхав через міст, то кілька разів чмихнув і рушив сильнішим ходом. З пасажирної публіки, проминувши небезпеку, знову де-жто з легким віддихом і спокоєм на серці сказав: «Гот зайданк!!..**) Так само й проп. Демчук сказав до свого друга по подорожі: «Слава Богу, що Він нас щасливо перепровадив через цю пропасть!»

---

*) «О, лібе Гот!» — О, любий Боже!

**) «Гот зайданк!» — Дяка Тобі Боже!

Так, це правда, — докинув кількома словами Угрич. Коли я глянув крізь вікно вниз, аж якимсь холодом обілляло, і думав, коли б, не дай Господи, заламався міст, то ні одна людина не лишилася б живою. Мені ще й досі лячно!.. Проминула небезпека. Поїзд далі біг зигзаковим ходом поміж горами до призначеної місця.

Враз із бігом поїзду біг і день. На дворі почало зовсім примеркати. Коли поїзд прибув до Мюнхену на головний двірець, то вже була нічна темрява вечір.

— Слава Богу! — сказав Угрич. Ми вперше завітали до столичного міста Баварії, на че б діп'яли головної мети. Друге головне питання: як нам дістатися на призначене місце, коли вже вечір, темно, а до цього ще й дощик мрячить?.. Невідомо, чи ці люди живуть на своєму місці, на яке ми маємо адресу.

— Нічого, — докинув кілька потішаючих слів проп. Демчук. Коли Бог щасливо привів нас сюди й ми осягнули головну мету, то якось буде і з підрядно. Не вдасться сьогодні відшукати наших віруючих по першій адресі, то завтра будемо шукати по другій і т. д.

Миттю звернувся до двірцевого інформатора, а той досить прихильно і широко давав відповіді на всі питання. Він сказав: «Вам, панове, треба буде їхати трамваем. Подав но-

мер і кінцевий перестанок, відтак, сказав, автобусом, а накінець треба буде кілька кварталів іти пішки».

Як інформатор поінформував, так точно воно й було.

Вечір. На дворі доволі темно. Дощ непереставав мрячити. Де-не-де на перехресті світили слабенько лампи і то дуже рідко, як, звичайно, по війні.

Якось, з немалим трудом, на самому краю передмістя, відшукали будинка за вказаною адресою. І це була велика радість.

Коли підійшли до дверей, то один з подорожуючих тихцем застукав. На коридорі почувся шелест, і до дверей миттю наблизився мешканець дому. Він підійшов з певним застереженням, бо вже був пізний вечір, а в такий час ніхто вже з близько знайомих не ходить на відвідини. Але на запит «хто?» він почув українську мову, а вдодатку, що це віруючі брати з амлійської зони, зараз відчинив двері й паломники ввійшли до середини.

Для п'ятьох віруючих із трьох національностей, що мешкали, як монахи в одному будинку, була не мала радість. Така зустріч на чужині майже дослівно говорила про пророцтва старих людей перед першою світовою війною. Було не раз, що коли старі оповідали щось з минулості, або щось говорили про будучність, то казали: «Діти, ще буде такий

час, що брат брата й людина людини будуть шукати за сто миль». Колись люди говорили й думали, що то буде щось таке, що на світі не буде людей. Однак як вони не думали й хто їм не вкладав такі думки до їхнього розуму, проте їхні приказки чи пророцтва мали свою вартість. Бо, як у часі війни, так і по ній, було й є людей, як комаші, але правдивої людини, людини християнина, такого віруючого, з яким можна жити, можна йому довіритися, можна разом із ним прославити Господа в дусі і правді, то завжди треба шукати за сто миль.

Гості перекинулися кількома словами про таку далеку подорож і зустріч з новими віруючими. Місцеві брати насикро нагріли чаю, відкрили кілька маленьких рибних консерв американського виробу для ділістів, відтак, помолившись, подякували Господеві за Його допомогу й дари, й засіли разом, щоб спільно новими гостями спрятити вечерю. По вечері місіс-їй блаж Немчук прочитав Слово Боже, відтак, схилившись усі перед Господом на коліна, широко дякували Богу за Його опіку й охорону на чужині.

Був уже піаній вечір. Між віруючими місцевими й приїзними зав'язалась тепла й братерська розмова, як це завжди буває між віруючими християнами, говорити й журитися про те, як привести ближнього до іменання

Божої правди.

З п'ятьох віруючих, що мешкали разом, було два українці, два росіяни й один білорус. Українці й білорус були переконання баптистського, а два росіяни — евангельського, хоч у суті між одними й другими не було ніякої поважної різниці. Однак останні два більше думали про себе, бо один був зі старих емігрантів, бувшай полковник російської армії, а другий — старшина в ранзі поручника. Проте, як віруючі християни, могли разом жити й один одного розуміти, чого ніколи не бував між людьми, що не народжені з Духом Божим для нового життя.

Коли прийшла разомова про майбутню місійну працю на чужині, виникло питання ѹ щодо назви, цебто громади віруючих, які в бігом часу зможуть повстати. Чи мають називатися «Евангельські Християни і Баптисти», чи навпаки, або «Евангельські Християни — Баптисти». Замість «і» мала б лутити «—» риска. Так де-не-де бувало за часів царських у Росії й почести в Україні. То була невеличка заковика на якій затрималися диспутанти. Голоси були частинно розбиті. Більша меншість, на чолі з полковником затрималися на «і», а більшість стояла за «—» рискою. Також і разомова точилася по-українськи, а меншою частиною по-російськи, тому полковник по-українськи ніяк не міг говорити, хоч язика вріж.

Молодий студент брат Угрич теж зінав стільки по-російськи, як полковник по-українськи, однак один одному хотіли допомогти в вирішенні порушеній теми. Він набрав відваги й сміливості й хотів заговорити полковникою мовою, наслідуючи його. Полковник, коли звертався до кого, то завжди зачинав титулом: «Дорогий братець!» Отже він, звертаючись до полковника, сказав:

— Дорогий братець, пожалоста, я думаю що та маленька лінійка, чи риска навірно тое само що й «і».

Той «братець» і «пожалоста» так вразили старого царського полковника, що він аж скривився. Скривився може не так від «пожалоста», як від слова «братець». Бо ж, будь-що будь, він був старша людина й до того бувший полковник. Він, перериваючи ломану розмову свого співбесідника, сказав:

— Галубчикі, я тебе прашу, ти лучше гвардія на твоюом родном языке, я тебя вполне пойму.

Проп. Демчук змилувався над одним і над другим, бо вже був пізній час, і сказав: «Дорогі брати, нам сьогодні не час роз'язувати це питання. Наше завдання робити це, що заповів Господь: «Тож ідіть і зробіть усі народи за учнів Моїх...». Наше завдання кликати людей до Бога, а решта вже саме собою впорядкується. Коли прийдемо до Царства

Божого, там усі ці трудні питання відпадуть. Коли там все це буде зайве, то й нема причини й потреби про це клопотатися на землі». На цьому дискусію закінчено. Брата ще раз склонили коліна й сердечно дякували Богові за Його єшку.

Була вже пізня ніч. На стіні висів великий круглий годинник. Він мов би старий щербатий давін, почав грубим голосом давовити 12-ту годину. Була північ, а була вона на німецькій землі, на якій німецький годинник пригадав бідним скитальцям у далекій чужині «Цвельф штунде» — Дванадцяту годику.

1945.

«КРЕЙЗІ»*)

В одному американському місті, крізь хмародерні будинки прорівався осінній вітер. Він віяв, співаючи степових ковбойських пісень.

На третьому поверсі одного невеличкого будинку стукотіли, з цевним пискотінням, електричні машини. Біля вікна, при машині, сиділа одна новоприбула емігрантка, панна Лара. Вона вже сяк-так ажилася з американським життям так, що могла зі своїми співробітницями й розговоритися. Вона, як усі інші, виробляла надпродукцію. ЇЇ всі сили й енергія були напруженні в праці, яку вона старанно виконувала. Вона працювала мов би той автомат. Проте мимо її фізичного напруження, думки, час від-часу, переносили її в інші сторони буденого життя.

Панна Лара, як усі інші нові емігранти, не забувала теж про те, що її обов'язок на новій землі й між чужими людьми — щось робити. Треба шукати якихось доріг та можливостей, щоб безтурботним американцям скавати щось про недолю та горе свого народу.

---

*) Crazy — “Крейзі” — Ia чогось сильно захоплений, недоумкуватий, або просто божевільний.

До цього пропагандивного кроку була одна сприятлива нагода — імпреза народніх танків. Старі й нові емігранти приготовляли на більшу скандільну вечірню народні танків.

Біля машин, поряд із панною Ларою, сиділо кілька молодих американок, майже її віку, з якими вона могла розговоритися й нав'язати дружбу.

Весь час билася вона з думками — якби то їх запросити на імпрезу вечірніх танків. Треба їх заохотити — думала вона, то може декотра з них рішиться піти, а це допоможе їм зазнайомитися з нашим мистецтвом та культурою. Тоді вони й до мене будуть ставитися з більшим зацікавленням, і не будуть уважати, як то колись, старих емігрантів, за гренорку.

* * *

Наблизилась субота і година імпрези: Панна Лара заздалегідь подбала про квітки, бо вступ на імпрезу був за квитками.

Дві симпатичні товаришки по праці не погордили її запрошеннями, користаючи з нагоди, щоб бути на українській імпрезі народніх танків.

Шіснацята американська осінь, майже на початку листопада. Восьма година вечора. Панна Лара зі своїми новими товаришками ввійшла до

просторої театральної залі великого шкільного будинку — «Гай Скул».

По певних хвилинах на залі згасло світло — віделонилась заслона. На сцені з'явився промовець, поінформував публіку про значення імпрези й сказав коротке слово. По короткій промові виступив мішаний хор і проспівав кілька пісень, а описля продовжувалась програма народніх танків.

Не були то танці весільні або вечорниць, але все те, що абереглося з минулости, багато дечого з-перед християнської доби.

Товаришкам панни Лари, спочатку, коли виступали групами хлопці та дівчата в народніх строях, доволі імпровувало. Не так самі танки, як чудові українські народні строй. Організаторі імпрези старалися, щоб усе приготувати й зробити якнайкраще. Коли б на цьому був кінець, то, напевно, американки, товаришки панни Лари, були б просто захоплені. Але, в закінченні імпрези, на сцену вискочили із закуліс чотири танцюристи з шаблями в козацьких строях, мовби на турків бісурменів або на москалів. Вони почали танцювати то підскакуючи, то присядуючи, вимахуючи шаблями один одному по-над головою. З того танку товаришки панни Лари були розчаровані й здenerвовані. Вони боялися, щоб ті танцюристи один одному ока не вибрали, або не відрубав трохи носа чи вуха... Джулі,

дивлячись, тихцем сказала до своєї товаришки: Ена, давися -- «Крейз!».

Імпреза народніх танків закінчилася. Люди почали виходити з залі на коридор. Тут, як звичайно, знайомлення, розмови й частування цигарками, і вмить дим, хоч сокиру вішай. Переважаюча частина, то нові емігранти — Ді-Пі. Вийшли й товаришки панни Лари, і, якось непомітно, протиснувшись через тісну гущавину людей, а ще тіснішу димову, від цигарок, пішли додому.

Промінули субота й неділя. Знову новий тиждень і прадця, і знову майже та сама метушня, як щоденно.

Панна Лара сиділа біля своєї машини, так, як і попереднього тижня. Знову напруження прадці, наперегін, щоб більше виробити й більше заробити. Так само й її товаришки рухалися біля машин, мов ті автомати. Але вони, в певні хвилини, щось оповідали одна одній, бо сиділи поруч в одному ряді, а часами зверталися і до своїх сусідок, що з цікавості запитували їх, чи їм подобалася імпреза танків. У тих перекиньсловами розмовах, було не без того, щоб не кинути зором і на панну Лару. Вона скоро це спостерегла, і їй ставало ніяково, бо не знала про що вони говорять і чого час-від-часу на неї кидають оком. Вона бачила, що вони щось про неї говорять, але, через шум і свист машин, вона

не могла дослухатись про що вони говорять. Однак, мимо шуму машин, вона почула, як Джулі махнула рукою й сказала — «Крейві».

Наблизилась обідня пора. Ціла година обіду й відпочинку. Панна Лара думала, що під час обідньої перекуски буде мати можливість дещо поговорити зі своїми товаришками й спитати їх про їхнє враження щодо українського народного танку.

Сиділи вони біля одного стола й кожна іла свій обід, а її товаришка, як вона спостерегла, не мали великої охоти до розмови. Можливо, що то був понеділок, а понеділок при праці завжди тяжкий день.

Товаришкі панни Лари були гарні русяні дівчата. Американки, уродженки вже з четвертого та з п'ятого покоління. Джулі з англійського походження, а Ена — з німецького. Лара перша розпочала з ними розмову, звертаючись до Ени, бо до неї мала більше симпатії й довір'я.

— Ена, скажи, чи тобі подобалася імпреза українських народніх танків? Ена, щоб вимотатися від відповіді на поставлене питання, сказала:

— Я, як протестантка евангельського піреконання, мало коли йду на вечірниці, які сполучені з танцями, а ще менше на них розуміюся. Можливо, що панна Джулі може більше сказати...

- Га, я так розуміюся на танцях, як ти — сказала Джулі до Ени. Я волію за той час щось гарного прочитати, бо з доброї книжки я маю поширення моого розуму, а на танцях, хіба з того кручення — тільки біль голови. Друге, я не розумію того, щоб з ранку йти на Богослуження й вислухати глибого змістової проповіді, яку пастор виголошує для вірних, щоб правильно жити на цьому світі й служити Богу, потому ввечорі, до пізньої ночі, в пустих забавах та танцях, все те зневажити й потоптати. Ти вже сама кілька раз казала, звертаючись до панни Лари, що тобі боліла голова, бо ти була до пізньої ночі на танцях. Мені прикро, ѹ не гнівайся на нас, — продовжувала Джулі. Коли ми вийшли з залі, ти затрималася зі знайомими, а нам було якось ніяково стояти, а тому ми навіть не попрощалися з тобою, вийшовши, пішли додому.

— Я тобі скажу щиру правду, — сказала Ена. Ми думали, що побачимо щось нове!.. Правда, нам дуже подобалися ваші жіночі строї. Я була просто захоплена, подивляючи українську жіночу ручну роботу. Це направду мистецька праця. Але коли вийшли оті чотири танцюристи з шаблями в руках і почали так неаручно ними вимахувати, мені здавалося, що один одному очі повиколюють, або вуха повідтинають... Це так недобре вплинуло на мої нерви, що я цілу ніч не могла спокій-

но спати. Ці ваші танці з шаблями для нас американців не є щось нове. Ми маємо досить наших розбішашьких ковбоїв, що один за одним уганяють з пістолями і стріляють один одного. Коли я бачу якогось ковбоя, то думаю, що кожен ковбой то душегуб. Не йнакше я думала й про ваших танцюристів з шаблями, яких бачила на сцені. Я не могла собі йнакше уявляти, як по-нашому, по-американськи говориться — «Крейзі».

Пробач панно Ларо, — продовжувала Ена. Я не можу зрозуміти вашої психики. Ти оповідала нам про ваше народне горе, про те, що цілі мільйони людей Сталін виморив голодом, і що тепер ваш нарід переживає тяжку неволю, а ви тут, прибувши на цю вільну землю Америки, більше забавляєтесь і танцюєте, ніж ми, американці. Тому я не можу тебе зрозуміти й повірити в те, що ти нам оповідаєш. Я читала майже з захопленням історію індійського народу й Іхнього провідника Магатму Ганді, і дуже добре знаю, що вони вибороли свободу не танцями, а голодівкою.

Панна Лара сиділа і, слухаючи таку оцінку танцюристів з шаблями, їй здавалося, що під нею земля розвступається. Вона хотіла просто зникнути з-перед очей своїх товаришок по праці. Вона це все перекліпала очима й прирекла собі ніколи й нікого більше не запрошувати, не тільки на якусь імпрезу, але

коли б навіть сам «найсвятіший отець» папа римський приїхав і відбувалась якась урочистість, то вона вже нікого з американців чи американок не кликала б на жодну імпрезу чи вроочистість.

Скінчився обід. Машини знову загуділи, засвистіли... Панна Лара сиділа біля своєї машини й переживала душевний докір: — Так, це правда, — там мої рідні, мій народ у горі та в слізах... а я — танцюю... Як це зрозуміти, як це собі пояснити, то я сама не знаю. А може і в цьому криється історія нашого нещастя, бо танцями й забавами ще ніхто не відбудував країни.

ЗАВВАГА: У тих словах, що в них була необхідна Г, не поставлено Й із-за браку букви.

З М И С Т

Атомний світ	Стор. 51
Білет до неба	" 81
Брати	" 7
«Вацимери?»	" 61
Дванадцята година	" 153
Два світи	" 5
Ді-Пі у Вашингтоні	" 69
Добре слово	" 24
Добрий християнин	" 100
«Есперанто»	" 104
Жива дійсність	" 31
З нового неба до пекла	" 41
«Крейгі»	" 166
Над криптою Вільсона	" 79
Невдячна подяка	" 139
Справедлива міра	" 106

Este libro terminó de
imprimirse el día 30 de Agos-
to de 1963 en la imprenta
Frey Engelhardt, Buenos Ai-
res 549, Villa Ballester, prov.
Buenos Aires — Argentina.

